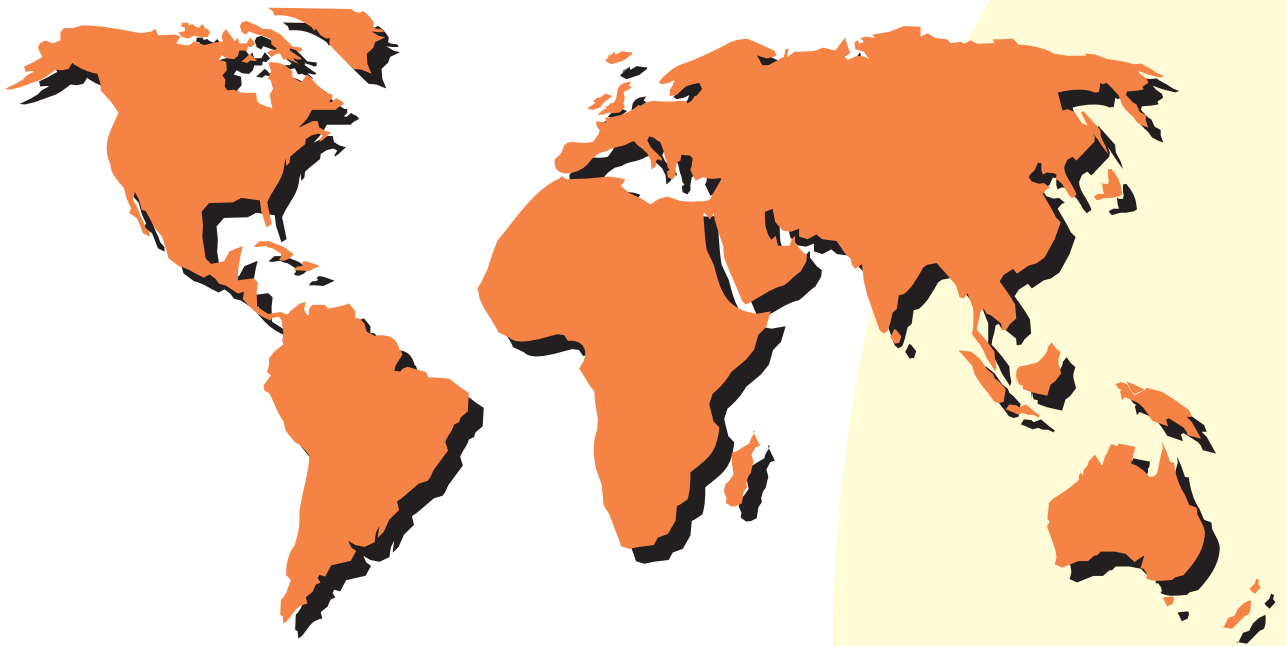


INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

№36-37

2022
2023



კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

ISSN 1512-4363

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

*საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание*

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ



№36-37

**თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2022-2023**

UDC (უკ) 008 (100)

კ-897

მთავარი რედაქტორი

ინდირა ძაგანია

Editor-in-chief

Indira Dzagania

Главный редактор

Индира Дзагания

რედაქტორები

Editors

Редакторы

ლირა გაბუნია

Lira Gabunia

Ли́ра Габу́ния

ოლღა პეტრიაშვილი

Olga Petriashvili

О́льга Пётриашви́ли

მარინე ტურავა

Marina Turava

Ма́рина Тура́ва

ირმა ზაკარაია

Irma Zakaraia

И́рма Закара́я

ანა მოსაშვილი

Ana Mosashvili

А́на Мосашви́ли

კომპიუტერული

Computer

Компьютерное

რედაქტირება

Editing

редактирование

რობერტ მესხი

Robert Meskhi

Роберт Месхи

პასუხისმგებელი

Executive

Ответственный

მდივანი

Secretary

секретарь

ლიანა გვასალია

Liana Gvasalia

Ли́ана Гваса́лия

სარედაქციო საბჭო

ვეინ ჯეიკობი (აშშ), იან კე (ჩინეთი), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ენდრიუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კორნელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფოგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), ნილაკში სურჯანარაიანი (ინდონეზია), გიორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიდუ (საბერძნეთი), ილიას უსტუნერი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ახმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), მიხეილ ბოგუცკი (პოლონეთი), ირენა კუდლინსკა (პოლონეთი), ირინა მატიაში (უკრაინა), ვილემ ჰენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჟანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), მერი მადარშაჰი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლიუტსკანოვი (ბულგარეთი), კამალ მაკილი-ალიევი (შვედეთი), მარია დიმასი (საბერძნეთი), რიტსუკო ინოუე (იაპონია), ალა საინენკო (მოლდავეთი), მანუელ ფილიპე დე კოსტა (პორტუგალია), რომან დიაკონი (ლატვია), რეგინა კარველინე (ლიტუა), ალექსანდრე გრუშა (ბელორუსია), მარია ჯუნკალ გუტიერეს მანგადო (ესპანეთი), გიორგი აგოსტონი (უნგრეთი), ენრიკე კერო ხორვილია (ესპანეთი).

Editorial Board

Wayne Jacoby (USA), Yang Ke (China), Billal Dindar (Turkey), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Neelakshi Suryanarayan (India), Gheorghe Popa (Moldova), Iona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), Mikhael Bogutski (Poland), Irena Kudlinska (Poland), Irina Matyash (Ukraine), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Sweden), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal), Roman Dyakon (Latvia), Regina Karveliēne (Lithuania), Alexander Grusha (Belarus), Maria Juncal Gutierrez Mangado (Spain), Gyorgy Agoston (Hungary), Enrique Quero Gervilla (Spain).

Редакционный совет

Вэйн Джекоби (США), Ян Кэ (Китай), Билял Диндар (Турция), Эндрю Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Нилакши Сурьянараян (Индия), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), Айтен Мустафаева (Азербайджан), Михаил Богущкий (Польша), Ирэна Кудлинска (Польша), Ирина Матяш (Украина), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Тольсбаева (Казахстан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Кямал Макили-Алиев (Швеция), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия), Роман Дьякон (Латвия), Регина Карвелине (Литва), Александр Груша (Белоруссия), Мария Хункал Гутierrez Мангадо (Испания), Гиорги Агостон (Венгрия), Энрике Керо Хорвилля (Испания).

EAN 9771512 43 6007

ინდირა ძაგანია
(საქართველო)

**ენა, აზროვნება, კულტურა – თანამედროვე საზოგადოების
უმნიშვნელოვანესი ტრიადა**

ენისა და კულტურის ურთიერთქმედება, მათი ურთიერთდამოკიდებულება, ურთიერთკავშირი და ერთმანეთში შეღწევა მეცნიერების რამდენიმე დარგის ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა დღეს. ის სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად, მეცნიერებებს შორის საზღვრების შემცირებასთან ერთად (თუნდაც ჰუმანიტარულ და ტექნიკურ მეცნიერებებს შორის) და რაღაც მომენტში კი, ერთმანეთის გადაკვეთისას. იმ დროს, როდესაც კაცობრიობა ცდილობს გადაწყვიტოს ხელოვნური ინტელექტის პრობლემა, განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს ცნობიერებაში (აზროვნებაში) მიმდინარე პროცესების შესწავლა, ობიექტივაცია და ნიშნების (ენის) დახმარებით „სურათის“ ფორმირება; ამ ობიექტურ მონაცემებში შენახული და გადაცემული ინფორმაციის გამჟღავნება და მისი ადამიანური ბუნება (კულტურა). „ტრიადის“ – ენა, აზროვნება, კულტურა – ცალ-ცალკე, ერთმანეთისგან იზოლირებულად შესწავლა და ობიექტური დასკვნის მიღება, შეუძლებელია. ბევრი მეცნიერი განსხვავებულად განიხილავს დღეს მეცნიერებაში თითოეულ მათგანზე ჩამოყალიბებულ შეხედულებებს. დავიწყოთ ენით. აღნიშნულია, რომ ენა არის: ადამიანებს შორის ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი საშუალება; მას უწოდებენ სპეციფიკურ საზოგადოებრივ მოვლენას და ხაზგასმულია, რომ ის წარმოიშვა საზოგადოების ჩამოყალიბებასთან ერთად, ვითარდება, უმჯობესდება მასთან ორგანულ კავშირში; უშუალოდ დაკავშირებულია აზროვნებასთან, ვითარდება მასთან დიალექტიკურ ერთობაში. აზროვნების განმარტებისას ხაზგასმულია, რომ ის ორგანულად არის დაკავშირებული მეტყველებასთან (ენასთან) და ეწოდება „შემეცნების პროცესი, რომელიც შედგება სინამდვილის საგნებსა და მოვლენებს შორის კავშირებისა და ურთიერთობის განზოგადებული და არაპირდაპირი გააზრებისგან, მათი არსისგან“ [2]. რაც შეეხება კულტურას, საცნობარო ლიტერატურაშიც კი არ არის მისი კონკრეტული განმარტება, უფრო სწორად, მოყვანილ განსაზღვრებებს არ შეუძლიათ მისი არსის გამოვლენა.

ფრანგი კულტუროლოგი ა. დე ბენუა წერს: „კულტურა – ეს ადამიანური საქმიანობის თავისებურებაა, რომელიც ახასიათებს ადამიანს, როგორც სახეობას. უშედეგოა ენის ძებნა კულტურაზე ადრე, მისი გამოჩენა ისტორიულ სცენაზე უნდა განვიხილოთ როგორც კულტურის ფენომენი. ის მჭიდროდ არის დაკავშირებული ადამიანის არსთან, არის ადამიანის, როგორც პიროვნების განსაზღვრების ნაწილი“ [1]. გარდა ამისა, რადგანაც კულტურა არის მეცნიერების სხვადასხვა დარგის (კულტუროლოგია, ფილოსოფია, ისტორია, სოციოლოგია და ა.შ.) შესწავლის ობიექტი, კულტურის ცნება განმარტებულია მკვლევრის ინტერესების სფეროს მიხედვით. არ არსებობს ერთიანი შეხედულება კულტურის ფენომენზე; ასევე, არ არსებობს ერთიანი შეხედულება „ენის“ მისე-

ულ გაგებასა და მისი სემანტიკური შესაძლებლობების შესახებ. ზოგიერთი მკვლევარი თვლის, რომ ენა შეიძლება განვიხილოთ როგორც კულტურის ნაწილი, უფრო სწორად, რომ ენასა და კულტურას შორის ურთიერთობა იგივეა, რაც ნაწილსა და მთლიანს შორის; ზოგიც მიიჩნევს, რომ ენა მხოლოდ კულტურის გამოხატვის ფორმაა. სხვების აზრით, ენა კულტურის არც ფორმაა და არც ელემენტი. ამ პრობლემის გააზრებისთვის, განვიხილოთ ორი გამოჩენილი კულტუროლოგის იდიომები.

ამერიკული ეთნოლინგვისტიკის ფუძემდებელი ე. სეპირი მიიჩნევს, რომ „კულტურა – ეს არის ის, რასაც აკეთებს და ფიქრობს ეს საზოგადოება, ხოლო ენა – ეს არის ის, რაზეც ის ფიქრობს“ [3]. რუსული ეთნოლინგვისტიკის ფუძემდებელი ნ. ი. ტოლსტოი კი წერს: „კულტურისა და ენის ურთიერთობა შეიძლება განვიხილოთ როგორც მთელისა და მისი ნაწილის ურთიერთობა. ენა შეიძლება განვიხილოთ როგორც კულტურის კომპონენტი ან კულტურის ინსტრუმენტი, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საუბარია სალიტერატურო ენაზე ან ფოლკლორის ენაზე“ [4]. ენათმეცნიერების ეთნო- და ფსიქოლინგვისტურ მიმართულებებში მიღებული შედეგები აჩვენებს, რომ ენა, როგორც სოციალური ფენომენი, სულიერი კულტურის სფეროს უნდა მივაკუთვნოთ და მის ერთ-ერთ კომპონენტად მივიჩნიოთ. მაგრამ იმთავითვე შევნიშნავთ, რომ ენის ფუნქცია ბევრად უფრო ფართოა, ვიდრე კულტურის ერთ-ერთი კომპონენტის. ვინაიდან ენა აღწევს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა ფენაში და ეს ფენომენი კულტურაზე ძველია, მისი ასეთ ვიწრო კონტექსტში განხილვა არ შეიძლება. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ კულტურის მიმართულებების ნაწილი, მაგალითად, მუსიკა, ცეკვა, სახვითი ხელოვნება და სხვ., ენასთან პირდაპირ არ არის დაკავშირებული. მაგრამ ვინაიდან ისინი აღიქმება ადამიანის გრძნობითი ორგანოებით და აისახება მის გონებაში, როგორც აზროვნების ფენომენი, მაშინ, ყოველ შემთხვევაში, ირიბად მაინც, ისინი შედიან ენასთან კონტაქტში. თუ ჩავთვლით, რომ კულტურა არის სულიერი წარმოების პროცესი და მისი პროდუქტი მიმართულია სულიერი ღირებულებების, ნორმების, ცოდნისა და წარმოდგენების შექმნაზე, შენარჩუნებაზე, გავრცელებაზე და გამოყენებაზე, მაშინ უნდა შევთანხმდეთ, რომ სწორედ ენა უწყობს ხელს საზოგადოებისა და ადამიანის სულიერი სამყაროს ჩამოყალიბებას.

ენა მხოლოდ სულიერი კულტურის სფეროს არ ემსახურება; შესაბამისად, ის დაკავშირებულია მატერიალურ კულტურასთან, წარმოებასთან, საზოგადოებრივ ურთიერთობებთან, არის კომუნიკაციის საშუალება, ე.ი. სოციალური სფეროს შემადგენელ ნაწილად გვევლინება. ამის მიუხედავად, ჩვენ ვაღიარებთ, რომ ეს უმეტესად სულიერი კულტურის ფენომენია. ამრიგად, ენა კულტურის ერთგვარი საფუძველია, რადგან კულტურული ნორმებისა და სოციალური როლების ათვისება სწორედ ენის დახმარებით ხდება, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ადამიანის საზოგადოებაში ცხოვრება.

კაცობრიობის გარიჟრაჟიდან მოყოლებული, სხვა ადამიანებთან ინფორმაციის გაცვლის საჭიროება გაჩნდა. სხვადასხვა დროს ამის შესახებ სხვადასხვა თეორია არსებობდა. ყველაზე ცნობილი მათ შორის არის თეორია, რომლის მიხედვითაც, ენა ჩამოყალიბდა ადამიანების ერთობლივი შრომითი საქმიანობის დროს. ამ თეორიის თანახმად, ადამიანებმა კოლექტიური შრომის პროცესში იგრძნეს ერთმანეთისთვის ინფორმაციის გადაცემის საჭიროება. თავდაპირველად ეს ხდებოდა ნიშნების, გარკვეული ქმედებების მეშვეობით, შემდეგ – ცალკეული ხმების, მერე – ბგერების სერიებიდან

წარმოქმნილი სიტყვების საშუალებით, ბოლოს კი – სიტყვების გააზრებული და მოწესრიგებული თანმიმდევრობით. ადამიანებმა დაიწყეს კომუნიკაცია არა მხოლოდ შრომითი საქმიანობის, არამედ, ზოგადად, ერთობლივი საქმიანობის ორგანიზების მიზნით. ამ პროცესში ვითარდებოდა ენა, მასთან ერთად კი – აზროვნება. თანდათან ადამიანებმა დაიწყეს დაგროვილი ინფორმაციის განზოგადება, შენახვა და მომავალი თაობებისთვის გადაცემა; ამ პროცესში ენამ განსაკუთრებული როლი ითამაშა. სწორედ მისი მეშვეობით შეძლო კაცობრიობამ დაგროვილი და სისტემატიზებული ცოდნის კონკრეტული სიტყვებით დაშიფვრა, ანუ საგნებისა და მოვლენებისთვის სახელის დარქმევა. ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ ენისა და აზროვნების განვითარება პარალელურად მიმდინარეობდა, მხარს უჭერდნენ რა ერთმანეთს და შეუძლებელია მათი ერთმანეთისგან განცალკევებულად განხილვა. ენამ, თავისი განვითარების მანძილზე, მნიშვნელოვანი ცვლილება განიცადა, ადამიანებმა ისწავლეს სიტყვების გარკვეული თანმიმდევრობით გამოყენება და მათი გაგება ურთიერთქმედებაში. ეს ადამიანისთვის მეტად მნიშვნელოვანი და სპეციფიკური უნარია. ყოველ შემთხვევაში, ჯერ არ დაფიქსირებულა, რომ სხვა ცოცხალ არსებებს ერთდროულად ერთზე მეტი „სიგნალის“ აღქმა შეუძლიათ. ადამიანი, რომელმაც თანმიმდევრული განლაგების პრინციპი აითვისა, იყენებს მას როგორც სიტყვების, ასევე ბგერების წყობაში. შედეგად, ბგერებმა შექმნეს სიტყვები, სიტყვებმა – მეტყველება. საბოლოოდ, მეტყველება გახდა კულტურული ინფორმაციის მატარებელი. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ენა, თანამედროვე გაგებით, წარმოიშვა კულტურამდე დიდი ხნით ადრე. კულტუროლოგები ენას ახასიათებენ როგორც კულტურის სარკეს, მასში აირეკლება არა მხოლოდ ადამიანის გარემომცველი რეალური სამყარო, არამედ ხალხის მენტალიტეტი, ე.ი. მისი სპეციფიკური მსოფლმხედველობა, მისი ნაციონალური ხასიათი, ტრადიციები, ზნეობრიობა, წესებისა და ფასეულობების სისტემა, სამყაროს სურათი; ენა არის კულტურის საცავი, საგანძური, რადგანაც ხალხის მიერ დაგროვილი ცოდნა, უნარები, მატერიალური და სულიერი ღირებულებები ინახება მის ენობრივ სისტემაში, მის ზეპირ და წერით მეტყველებაში. ეს განპირობებულია იმით, რომ ადამიანი ყოველ ჯერზე ახლიდან არ იწყებს განვითარებას, ის ითვისებს წინა თაობების გამოცდილებას; ენა კულტურის მატარებელია, ვინაიდან ენა, მისი ეპისტემური ფუნქციის გამო, თაობიდან თაობას გადაეცემა; როდესაც ბავშვები მშობლიურ ენას ეუფლებიან, ისინი, ამავდროულად, ითვისებენ წინა თაობების განზოგადებულ გამოცდილებას; ენა საშუალებას გვაძლევს, მოვახდინოთ გარემომცველი სამყაროს ობიექტების იდენტიფიცირება, კლასიფიცირება და მათზე ინფორმაციის მოწესრიგება. ენა უმსუბუქებს ადამიანს გარემომცველ სამყაროში ადაპტაციას; ეხმარება მას სწორად შეაფასოს საგნები, მოვლენები და მათი თანაფარდობა; ენა ეხმარება ადამიანს საქმიანობის ორგანიზებასა და რეგულირებაში; ენა არის კულტურის ინსტრუმენტი, რომელიც აყალიბებს ადამიანის პიროვნებას, სწორედ მისი მეშვეობით აღიქვამს ადამიანი თავისი ხალხის ტრადიციებს, სამყაროს სპეციფიკურ კულტურულ იმიჯს. ენისა და კულტურის ამ ურთიერთქმედებისას შეიძლება გამოიყოს შემდეგი ასპექტები: კულტურა – ეს არის ენაში, ანუ ენობრივ ტექსტებსა და ყველაზე ენობრივ საშუალებებში ეთნოსის მიერ სამყაროს აღქმასთან, ბუნებისა და საზოგადოების სამყაროს მენტალურ კატეგორიზაციასთან, რელიგიასთან და (ან) რწმენასთან დაკავშირებული გარკვეული კულტურული შინაარსის ასახვა; ენა კულტურაში, ანუ ენობრივი ფორმულების, რო-

გორც კულტურული მონაცემების კომპონენტების (მაგალითად, ქცევის ეტიკეტის ფორმულები) გამოყენება; ენა და მეტყველების კულტურა, ანუ ბრძოლა ენის სიწმინდისთვის, რადგან ადამიანის მეტყველება ასახავს მისი სულიერი პიროვნების ორ მხარეს: ენობრივ კომპეტენტურობას, ე.ი. ენის ფლობის დონეს და კულტურულ კომპეტენტურობას, ე.ი. საზოგადოების კულტურული ცხოვრების შემადგენელი კულტურული ნორმების ცოდნის ხარისხს; კულტურის ენა, ანუ საბაზისო ცნებების სისტემა, რომელიც გადის ეროვნული კულტურის ყველაზე მრავალფეროვან მატერიალურ და სულიერ ფორმებს (მაგალითად, სიცოცხლე და სიკვდილი, ომი და მშვიდობა, სიკეთე და ბოროტება და ა.შ.).

კულტურა, როგორც საზოგადოების მატერიალური და სულიერი ფასეულობების ერთობლიობა, გადის ადამიანის გონებრივ საქმიანობაზე, ადამიანის აზროვნებაზე და ამ შემთხვევაში ენა ხდება ადამიანის გონებრივი საქმიანობის ინსტრუმენტი. ამასთან დაკავშირებით ჩნდება კითხვა: რა კავშირია ენას, აზროვნებასა და კულტურას შორის? ამ საკითხზე აზრთა სხვადასხვაობაა. ზოგიერთი მეცნიერი თვლის, რომ ენა აზროვნებაში გადააწყვეტი ფაქტორია და, შესაბამისად, კულტურაში, მაშინ როდესაც სხვა მეცნიერები ენისა და აზროვნების დამოუკიდებლობას ემხრობიან, რადგანაც ენობრივი ერთეულებისა და გრამატიკული კატეგორიების შინაარსი ლოგიკის მიღმა მოქმედებს.

ამერიკულ ეთნოლინგვისტიკაში ის აზრია გაბატონებული, რომ ადამიანები ცხოვრობენ არამხოლოდ მატერიალურ, არამხოლოდ სოციალურ სამყაროში: ყველა მათგანზე დიდწილად დომინირებს კონკრეტული ენა, რომელიც არის გამოხატვის საშუალება ამ ქვეყანაში. წარმოდგენა იმაზე, რომ ადამიანი გარე სამყაროში ენის დახმარების გარეშე მოქმედებს და რომ ენა წარმოსახვის კონკრეტული საკითხების გადაწყვეტის შემთხვევითი საშუალებაა, – მხოლოდ ილუზიაა. სინამდვილეში, რეალური სამყარო დიდწილად აგებულია კონკრეტული სოციალური ჯგუფის ენობრივ ჩვევებზე, ამ ენობრივი დანამატის გაცნობიერების გარეშეც კი. აღნიშნულია, რომ გააზრების პროცესში, ენის აქტიური როლიდან და მისი სპეციფიკური მახასიათებლებიდან გამომდინარე, იქმნება სამყაროს ენობრივი სურათი. მრავალი თვალსაზრისით, ძირითად პუნქტებში ის ემთხვევა ადამიანების გონებაში ლოგიკურ ასახვას, ანუ სამყაროს ენობრივი სურათი მთლიანად არ ემთხვევა სამყაროს სურათს, რომელიც აღიქმება აზროვნებაში. სამყაროს ლინგვისტურ სურათში, ამ ცნების შესაბამისად, რჩება საკვანძო სფეროები. სამივე ცნება, როგორც სოციალური ფენომენი, ურთიერთდაკავშირებულია.

სხვადასხვა მეცნიერი სხვადასხვანაირად განიხილავს ტრიადის საკითხს და მის უკიდურეს გამოვლინებებში არ შეიძლება ჭეშმარიტების ძიება ან საკითხის ერთმნიშვნელოვნად გამარტივება. რა თქმა უნდა, ენა გავლენას ახდენს ჩვენს აზროვნებასა და სამყაროზე წარმოდგენებზე, მაგრამ არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ ჩვენი იდეების შინაარსს განსაზღვრავს არა ენა, არამედ მათი საგანი. ეს ასე რომ არ იყოს, ჩვენ არასწორად გავიგებდით იმ პირობებს, რომელშიც ვცხოვრობთ და ვერ შევძლებდით გადარჩენას. რადგანაც ჩვენი ცხოვრებისეული გამოცდილება გვაიძულებს გამუდმებით გამოვასწოროთ ჩვენი აღქმისა და აზროვნების შეცდომები, როდესაც ისინი ეწინააღმდეგებიან მას, ჩვენ შეგვიძლია განვსაზღვროთ ჩვენი ადგილი ობიექტურ სამყაროში და ვიარსებოთ. ჩვენ მიდრეკილნი ვართ განვაფიქროთ მეცნიერული ცოდნა სამყაროს შესახებ არა იმიტომ, რომ იგი შეესაბამება ლინგვისტურ ნორმებს, არამედ იმიტომ, რომ მი-

სი სისწორე პრაქტიკაში მოწმდება. მაგალითად, სიტყვა „წყლის“ ძირითადი მნიშვნელობის გარდა, ყველამ იცის, რომ ის დასალევი სითხეა, სიცოცხლისთვის მნიშვნელოვანია, მისით შეიძლება საჭმელი მოამზადო, დაიბანო, მასში იცურაო, მაგრამ შეიძლება დაიხრხო კიდევაც და ა.შ. ეს შესაძლებლობას იძლევა ენისა და აზროვნების პრობლემა განვიხილოთ სხვა დონეზე – კონცეპტისა და კონცეპტოსფეროს, დისკურსისა და ენობრივი საშუალებების თვალსაზრისით. ცოდნა გარემომცველი სამყაროს საგნებსა და რეალობებზე მოდის გამოცდილებიდან, გრძნობის ორგანოების, პირველ რიგში, ხელებისა და თვალების გამოცდილებიდან. ეს არის ვიზუალურ-ექსპერიმენტული ცოდნა, რომელიც ჯერ კიდევ ბავშვობაში ყალიბდება. სწორედ ამის გამოა, რომ მრავალი ენის მატარებელ ადამიანებს შეუძლიათ კომუნიკაცია. ენასა და სინამდვილეს შორის დგას ენისა და კულტურის მატარებელი, ადამიანი, რომელიც აღიქვამს სამყაროს, აფიქსირებს მას, აჯგუფებს თავისებურად. ყველა ენაში მოსაუბრე განასხვავებს მოქმედების ობიექტს, საგანსა და ნიშან-თვისებას, დროისა და სივრცის ურთიერთობას, შეფასების დადებით და უარყოფით მომენტს და ა.შ. ენის შინაარსობრივი სტრუქტურის საფუძველია აზროვნების ლოგიკურ-გასაგები ბაზა. ეს ზოგჯერ უნივერსალურია და დამოუკიდებელი ეროვნული ენისა და კულტურისგან. მისი უნივერსალურობა გამომდინარეობს ადამიანის ფსიქიკის ერთიანობიდან და, ცხოვრების წესის მიუხედავად, მსგავს კატეგორიებში სამყაროს ასახვის უნარიდან.

ენებს შორის განსხვავება განსაკუთრებით აშკარად შეინიშნება ლექსიკის სფეროში, რადგან ნებისმიერ ენაში არის ლექსიკური ერთეულები, რომლებსაც არ აქვთ ურთიერთდამოკიდებულება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის შეჯამების საფუძველზე, შეიძლება ითქვას, რომ ცნებების – ენა-აზროვნება-კულტურა – სემანტიკური შესაძლებლობების დასადგენად, მათში გარკვევის მიზნით, საჭიროა შევთანხმდეთ, რომ ისინი ერთმანეთისგან იზოლირებულად ვერ იარსებებენ: კულტურა არსებობს გარკვეულ ენობრივ გარსში და, ამავდროულად, თუ ეს გარსი არ არსებობს, მის ქვეშ დამალული სამყაროც ვერ იარსებებს. ამის გამო ენისა და მასში გამოხატული კულტურის თანაფარდობა შეიძლება მივიღოთ ფორმისა და შინაარსის თანაფარდობად. უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი: იმისთვის, რომ კულტურულ მოვლენად იქცეს, სინამდვილის „მომენტები“ აღიქმება გრძნობებით, დაშიფრულია ენით და გადაეცემა აზროვნებას; მეტყველებაში ასახვის შემდეგ კი მატერიალიზდება და ხდება კულტურული მოვლენა. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ჩვენ მიერ განხილული მოვლენები მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული და ურთიერთდამოკიდებული.

ლიტერატურა:

1. Alain de Benoist *Penser l'écologie jusqu'au bout*. Greece, 2012;
2. Кононюк А. Е., *Обобщенная теория познания и созидания*. Киев, Освіта України, 2013;
3. Сепир Э., *Избранные труды по языкознанию и культурологии*. М., 1993;
4. Толстой Н. И., *Язык и культура. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике*. М., 1995.

Indira Dzaganja
Language, Thought, Culture – The Most Important Triad of Modern Society
Summary

Today's world is complex and diverse. Modern society has witnessed geopolitical changes, processes directly related to the cultural image of the world. It is from the cultural nature of the world; the linguistic picture reflects the reality. In addition, the triad – language, thought and culture are so closely connected that they practically form a single unit consisting of those components, and none of them can function without each other. Together, they are united in the real world, they oppose each other, they depend on it, they reflect on it and at the same time they shape its vision and attitude toward it.

Индира Дзаганя
Язык, мышление, культура – важнейшая триада современного общества
Резюме

Сегодняшний мир сложен и многообразен. Современное общество является свидетелем геополитических изменений, процессов, имеющих непосредственное отношение к культурной картине мира. Именно через культурную картину мира отражает действительность языковая картина. При этом триада – язык, мышление и культура настолько тесно связаны, что практически составляют единое целое, состоящее из этих компонентов, но ни один из них не может функционировать без двух других. Все вместе они соотносят реальный мир, противостоят ему, зависят от него, отражают и в то же время формируют его видение и отношение к нему.

ლაურა გურული, მარინა ალექსიძე
(საქართველო)

**ეპიკური ჟანრის მცირე ფორმების გამოყენება
რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების პროცესში**

ცნობილია, რომ რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების მიზნები უნდა შეესაბამებოდეს საზოგადოების სოციალურ დაკვეთას და ამავე დროს იყოს რეალისტური, კონკრეტულ სასწავლო პირობებში მიღწევადი, ხოლო სწავლების შინაარსი, მეთოდები და საშუალებები -ადეკვატური მეცადინეობის მიზნებთან და პირობებთან.

რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების პრაქტიკა საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში, კერძოდ, თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, მოწმობს, რომ ამ სფეროში არაერთი პრობლემა არსებობს, მათ შორის ყველაზე უფრო სერიოზულ პრობლემად მიგვაჩნია სახელმძღვანელოების ნაკლებობა რუსულის, როგორც უცხო ენის ზოგადი შესწავლისათვის და სტუდენტების დამოუკიდებელი მუშაობის წარმართვისათვის.

სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობა მეთოდურ ლიტერატურაში განიხილება, როგორც საგანმანათლებლო საქმიანობის სახეობა, რომელიც ხორციელდება მასწავლებლის უშუალო მონაწილეობის გარეშე, მაგრამ მისი ხელმძღვანელობით და რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სასწავლო პროცესის წარმატებით განხორციელებისთვის.

მასწავლებლის ამოცანაა შეარჩიოს ისეთი დიდაქტიკური მასალა, რომელიც შეესაბამება მოსწავლეთა ინტელექტუალურ და ზოგადსაგანმანათლებლო დონეს რუსულის, როგორც არამშობლიური ენის ცოდნის დონის გათვალისწინებით.

მოსწავლეთა ენობრივი პიროვნების განვითარებისათვის დიდაქტიკური მასალის ერთ-ერთი მდიდარი წყაროა ვერბალური ხელოვნების ნიმუშები.

ცნობილია, რომ ზღაპრები, იგავები (притчи), იგავ-არაკები (басни), ანდაზები და გამონათქვამები პიროვნების ჩამოყალიბების უმნიშვნელოვანესი პედაგოგიური საშუალებაა. მათ ჩვეულებრივ აქვთ ფარული მორალი, რაც გულისხმობს თითოეული მსმენელის (მკითხველის) მიერ მათი შინაარსის ინდივიდუალურ გააზრებას. ისინი ხელს უწყობენ მოსწავლეთა თვითშეგნების განვითარებას და არ კარგავენ აქტუალობას როგორც ბავშვებისთვის, ასევე მოზრდილებისთვის.

რა განსხვავებაა ზღაპარსა და იგავს შორის და სწავლების რომელ დონეზე მიგვაჩნია მიზანშეწონილად მათი გამოყენება სასწავლო მასალად?

„ზღაპარი არის უნიკალური ინსტრუმენტი მთელი რიგი მეთოდოლოგიური პრობლემების გადასაჭრელად, რომლის გამოყენებამ შეიძლება მრავალმხრივი ეფექტი შესძინოს სტუდენტების კომუნიკაციური კომპეტენციის სხვადასხვა კომპონენტის ფორმირებაში, როგორცაა კულტურულ-ქვეყანათმცოდნეობითი, ლინგვოკულტუროლოგიური, ენობრივი და სამეტყველო“ [3, 28].

ზღაპარი არის გამოგონილი ამბავი, რომელიც ხშირად აღწერს რაღაც არარეალურ მოვლენებს და მას არ აქვს რაიმეს სწავლების განზრახვა: არის ბევრი ზღაპარი, რომელიც ჰგავს თანამედროვე ანეკდოტებს, ანუ ეს არის უბრალოდ მხიარული ცხოვე-

რებისეული ისტორიები. იგავი კი ყოველთვის მიზნად ისახავს აიძულოს ადამიანი დაფიქრდეს იმაზე, თუ როგორ ცხოვრობს და წახალისოს რაიმე ქმედებაზე. იგავები არ გვახვევენ თავს რაღაც დასკვნებს, თვალსაზრისს, არ გვკარნახობენ, როგორ უნდა ვიცხოვროთ, ბრძნული იგავები მხოლოდ საუბრობენ ამა თუ იმ ქცევის შესაძლო შედეგებზე. იგავი იძლევა შესაძლებლობას, შეხედო საკუთარ თავს გარედან, უკარნახო, შესთავაზო და ასწავლო რაიმე.

ზღაპრებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ ნებისმიერი სპეციალობის სტუდენტების ენობრივი მომზადების პროცესში. ადვილი მისახვედრია, რომ ზღაპრებში ყოველთვის არის რაღაც აზრი. გარდა ამისა, ზღაპრულ ნაწარმოებს აქვს საგანმანათლებლო ღირებულება: ქცევის ნორმების ჩამოყალიბება, გაფრთხილება მანქანე ჩვენებისა და ქმედებების საშიშროების შესახებ.

ზღაპრების მსგავსად, იგავები ძირითადად ხალხური შემოქმედების ნაყოფია. ხშირად იგავს არ ჰყავს კონკრეტული ავტორი. ეს იმიტომ ხდება, რომ იგავები ვრცელდება ზეპირი მეტყველების გზით (როგორც ადრე ზღაპრები და ახლა – ანეკდოტები). იგავები იბადებიან კონკრეტული კულტურის წიაღში, მათი გადმოცემა და გავრცელება ხდება იმავე კულტურის ფარგლებში, ამ პროცესში იხვეწება მათი სემანტიკური შინაარსი, ზედმეტი, არასაჭირო დეტალები აღმოიფხვრება.

ავტორისეული იგავების ბედი განსხვავებულია. ავტორი მის მიერ გამოგონილ იგავებს ზეპირად კი არ ყვება, არამედ აქვეყნებს მათ. ამიტომ, ყველაზე ხშირად, ასეთი იგავების გადაწერისას დაცულია როგორც ავტორის სახელი, ისე იგავის ავტორისეული ფორმა. თუმცა, ადამიანებს ხშირად ავიწყდებათ იგავის წყარო და ავტორისეულ ისტორიებს გადმოსცემენ საკუთარი სიტყვებით, რის შემდეგაც იგავი კარგავს თავის ყოფილ საავტორო ფორმას და იქცევა ხალხურ ფორმაში [7].

იგავი ახლოსაა იგავ-არაკთან, მაგრამ განსხვავდება მისგან განზოგადების სიფართოვით, იგავში შემავალი იდეის მნიშვნელობით. იგავში არ არის პერსონაჟების მოხაზვა, მითითებები მოქმედების ადგილისა და დროის შესახებ, მოვლენების ჩვენება განვითარებაში: მისი მიზანია არა ამბის გამოსახვა, არამედ მის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება.

იგავი შეიქმნა ხალხის სასწავლებლად. ამაში ის იგავ-არაკს ჰგავს. მხოლოდ იგავ-არაკი, იგავისგან განსხვავებით, ასწავლის ღია ფორმით – ის არის სამოძღვრებო და თვით ტექსტით საუბრობს საკუთარ შინაარსზე, მაგრამ მისი დედააზრის ამოცნობა ყველას არ ძალუძს. შესაძლებელია მხოლოდ იმის გაგება, თუ რა დევს, თითქოს, ზედაპირზე და რა არის მნიშვნელობის ზედა ფენის ქვეშ, მხოლოდ გონებრივად განვითარებულ ადამიანებს შეუძლიათ გაიგონ.

იგავ-არაკისგან განსხვავებით, რომელიც უმაღლეს წარმოგვიდგენს არაორაზროვან, ცალსახა დასკვნა-მორალს, იგავს უფრო თავისუფალი „ღია“ ფორმა აქვს. მსმენელი ან მკითხველი უნებურად გადადის იგავის სიტუაციაში, იკვლევს მის მნიშვნელობას, ცდილობს გაიგოს მისი მორალი. ამაში იგავი გამოცანას ჰგავს. იგავის ამოხსნა, შედარება, თანაშეგრძნება და გაგება უნდა ხდებოდეს ადამიანის დამოუკიდებელი ინტელექტუალურ-ზნეობრივი მუშაობის შედეგად [5, 233].

იგავში, იგავ-არაკისგან განსხვავებით, პერსონაჟები არიან გამოსახული სქემატურად: ვიღაც კაცი, ვიღაც მეფე, ვიღაც ქალი და ა.შ. ეს არის „ადამიანი ზოგადად“. იგავის აზრი ის კი არ არის, თუ როგორი პიროვნებაა მასში გამოსახული, არამედ ის, თუ რა ეთიკურ არჩევანს აკეთებს ადამიანი. ძველ დროში ადამიანის რელიგიურ-მითოლოგიური ცნობიერება ცხოვრებისეულ მოვლენებში, ყოველ ფოლკლორულ და ლიტერატურულ სიუჟეტში ხედავდა, გარდა მისი სიტყვასიტყვითი, პირდაპირი მნიშვნელობისა, ქარაგმულ, ალეგორიულ მნიშვნელობასაც. ამასთან დაკავშირებით, თითქმის ნებისმიერი მოთხრობა, ამბავი იღებდა სამოდღვრებო, დამრიგებლურ განმარტებას, აღიქმებოდა როგორც იგავი.

რაში მდგომარეობს იგავის დედააზრი, რა არის მისი მიზანი? იგავის მიზანია დაეხმაროს მკითხველებსა და მსმენელებს მისგან მაქსიმალურად ყურადსაღები, ჭკუის სასწავლებელი გამოცდილების მიღებაში, რათა სხვების შეცდომებზე სწავლის შემდეგ მათ არ დაუშვან ისინი საკუთარ ცხოვრებაში.

თითოეული იგავი რაღაცას გვასწავლის, შეიცავს გარკვეულ გაკვეთილს, ცხოვრების კანონს. იგავი წარმატებით შეიძლება იყოს გამოყენებული როგორც ვიზუალური სასწავლო მასალა სააზროვნო უნარების განვითარებისთვის.

„რამდენიმე ფრაზისგან შემდგარ ერთ იგავში ზოგჯერ იმდენად ბევრია ნათქვამი, რომ შემდეგ მრავალი საუკუნის განმავლობაში საკმარისია სხვადასხვა ხალხისთვის და სხვადასხვა სოციალური სისტემისთვის. მაგრამ მთავარი ისაა, რომ იგავი შეიცავს კოლოსალურ განმარტებულ მომენტს, რომლის წყალობითაც კონკრეტული, ერთი შეხედვით, შემთხვევა გამოიყენება ათასობით შემთხვევისთვის ყველა დროს და ყველა ხალხში“, – წერდა ცნობილი რუსი მწერალი ვლადიმერ სოლოუხინი [8, 41].

რუსული ენის განმარტებითი ლექსიკონების შემდგენელები თანხმდებიან, რომ იგავი ალეგორიული მოთხრობაა. ვ. დალის, თ. ეფრემოვას, ს. ოჟეგოვის, დ. უშაკოვის ლექსიკონები განმარტავენ იგავს, როგორც „დარიგება, ჭკუის სწავლება მაგალითის ფორმით“, „მოთხრობა, რომელიც შეიცავს მორალიზაციას ალეგორიულ ფორმაში“, „დამრიგებლური დასკვნის მქონე ალეგორიული თხრობა“, „მოკლე ალეგორიული ჭკუის სასწავლებელი ამბავი“ და ა.შ. [2; 3; 6; 9].

ითვლება, რომ იგავის უანრი წარმოიშვა ძველ დროში აღმოსავლეთში, სადაც უყვარდათ საუბარი გამოცანებით, ალეგორიებით ან ქარაგმებით. არაბი მეცნიერი და მწერალი აბუ-ფარაჯი იგავებს უწოდებდა ისტორიებს, რომლებიც აცოცხლებენ, ახალისებენ გონებას და გულიდან მწუხარებასა და სევდას აშორებენ.

„დაე იყოს იგავი ნუგეშისმცემელი დაზარალებულთათვის, სამკურნალო ბაღზამი გატეხილი გულისთვის, მეგზური მათთვის, ვისაც უყვარს რჩევა-დარიგება და საუკეთესო მეგობარი მათთვის, ვინც აფასებს სიცილს“, – წერდა ის [10].

იგავის გაჩენა იყო ადამიანისათვის ჩვეული ხატოვანი ტიპის აზროვნების კანონზომიერი გამოვლინება, რომელიც ცდილობდა მიეცა განყენებული აზრისათვის ხატის ან შედარების სახე (იგავს უწოდებენ პარაბოლას, რაც ბერძნულად ნიშნავს „შედარებას“). იგავს არ აქვს მკაფიო უანრული საზღვრები: გარკვეულ პირობებში ზღაპარი, ანდაზა, ლეგენდა შეიძლება აღიქმებოდეს როგორც იგავი [5, 233].

ახალი დროის ლიტერატურაში შესამჩნევად იცვლება იგავის როლი. ცნობილი იგავების სიუჟეტები შეაქვთ ლიტერატურულ ნაწარმოებებში. იგავის უანრს მიმართავენ

და ბევრი უცხოელი მწერალი: ლევ ტოლსტოი, ფრანც კაფკა, ბერტოლდ ბრეხტი, ალბერ კამიუ და სხვა. იგავის ჟანრი ფართოდ გამოიყენებოდა მე-19 საუკუნეში ვ.ა. ჟუკოვსკის, ა.ს. პუშკინის, მ.ი. ლერმონტოვის, ნ.ა. ნეკრასოვის პოეზიაში. ეს ჟანრი თავის შემოქმედებაში გამოიყენა ბევრმა ქართველმა მწერალმა, რომელთა შორის აღსანიშნავია დ. გურამიშვილი, სულხან-საბა ორბელიანი და სხვები. ფართოდ გავრცელდა რელიგიური შინაარსის იგავეები („მოძღვრებები“), მაგალითად, „სოლომონის იგავეები“, ახალი აღთქმის იგავეები და ა.შ. ბიბლიის ლეგენდები და იგავეები გვასწავლის ვიყოთ გულკეთილები, გულისხმიერები, დავეხმაროთ ადამიანებს, გავუწოდოთ მათ დახმარების ხელი და ვიყოთ ჩვენი მეგობრებისა და საყვარელი ადამიანების ერთგულები. უნდა შეგვეძლოს ყველა წყენის პატიება და არ შევინახოთ ბრაზი საკუთარ თავში. ბიბლიური იგავეები და ლეგენდები ყოველთვის ასწავლიან სიკეთეს და აჩვენებენ, რომ ბოროტება ყოველთვის მარცხდება და იქნება დასჯილი.

იგავეს, ჩვენი აზრით, განსაკუთრებული ადგილი უკავია სასწავლო პროცესში. იგავი, როგორც მცირე მოცულობის ტექსტი, მრავალი ამოცანის გადაწყვეტის საშუალებას იძლევა – ენობრივი მოვლენების განხილვა, ენის ესთეტიკური ფუნქციის ილუსტრირება-წარმოჩენა, ამავედროულად, იგავი არის ინფორმატული, კომუნიკაციაზე ორიენტირებული. იგავი შეიძლება გახდეს განსაკუთრებული ინფორმაციული, ლინგვისტური და ესთეტიკური შინაარსის მქონე გაკვეთილის ფრაგმენტი.

იგავი ეხმარება მასწავლებელს გაკვეთილის ძირითადი ამოცანების შესრულებაში. ესენია: **საგანმანათლებლო** (აცნობს მოსწავლეებს იგავს, როგორც ლიტერატურულ ჟანრს); **აღმზრდელობითი**, რომელიც მოიცავს მოსწავლის პიროვნების ჰარმონიულ განვითარებას, მისი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას; **განმავითარებელი**, რომელიც მიზნად ისახავს ლოგიკური და სივრცითი აზროვნების, შედარება-შეპირისპირებითი ანალიზის უნარების განვითარებას.

უნივერსიტეტის სტუდენტებთან პრაქტიკულ მუშაობაში ჩვენ ხშირად ვიყენებთ ვერბალური ხელოვნების ამ ტიპის ყველა ნიმუშს.

თუმცა, იგავეები, როგორც ზემოთ აღინიშნა, მოითხოვს გარკვეულ ინტელექტუალურ დონეს, ამიტომ მათ ვიყენებთ როგორც ტექსტურ მასალას დისკუსიისა და დამოუკიდებელი საშინაო დავალების შესასრულებლად B1 დონის მოსწავლეებთან, რომელთათვისაც ენის სირთულეები უკანა პლანზე გადადის და წინა პლანზე იგავის ფილოსოფიური მნიშვნელობა წამოიწევა.

მოსწავლეებს ვთავაზობთ რამდენიმე სახის სამუშაოს იგავზე. ტექსტზე მუშაობის ერთი გზა შემდეგია: აუდიტორია ორ ჯგუფად იყოფა. თითოეული ჯგუფი იღებს დავალებას – წაიკითხოს მცირე მოცულობის იგავი, გაიგოს მისი შინაარსი, შეადგინოს კითხვები, ჩამოაყალიბოს იგავში მოცემული მორალი.

შემდეგ პირველი ჯგუფის წევრები ყვებიან თავიანთ იგავს და სთხოვენ მეორე ჯგუფის მონაწილეებს, ჩაწერონ თავიანთი კითხვები მოსმენილი იგავის შინაარსზე და ჩამოაყალიბონ მასში ნანახი მორალი. მეორე ჯგუფის მონაწილეები სთავაზობენ მსგავსი სამუშაოს შესრულებას მათი იგავის მიხედვით.

ამის შემდეგ იგავის „მსმენელი“ ჯგუფის წევრები ინდივიდუალურად პასუხობენ პირველი ჯგუფის წევრების კითხვებს „მათი“ იგავის შინაარსზე, რის შემდეგაც ჯგუფები იცვლიან როლებს. შემდეგ პირველი ჯგუფის ერთ-ერთი მოსწავლე კითხულობს

მისი ჯგუფის მიერ შედგენილ კითხვებსა და მორალს, ხოლო მეორე ჯგუფის წევრი ახმოვანებს მათი ჯგუფის მიერ შედგენილ კითხვებსა და მორალს. ამის მეორე ხდება სხვადასხვა ჯგუფის მონაწილეთა კითხვებისა და მორალის ერთმანეთთან შედარება, ვლინდება მსგავსება და განსხვავებები. ამრიგად, თითოეული მოსწავლე ჩართულია აქტიურ სამეცნიერო და გონებრივ აქტივობაში. მასწავლებელი აკვირდება პროცესს და აცხადებს გამარჯვებულს.

ამ ტიპის სამუშაო ხელს უწყობს არა მხოლოდ გონებრივი აქტივობის განვითარებას და მოსწავლეთა ლექსიკური მარაგის გაფართოებას, არამედ მათ მიერ მოსმენისა და წერის უნარ-ჩვევების შექმნასა და განმტკიცებას.

შემდეგი დავალება: სანამ ერთი ჯგუფი თავის იგავს ყვება, დანარჩენები ამ იგავისთვის მორალს ირჩევენ რამდენიმე აფორიზმიდან, რომელიც თითოეულმა წინასწარ მიიღო მასწავლებლისგან იგავისგან ცალკე და რომელიც, მათი აზრით, შეესაბამება წაკითხული იგავის შინაარსს. ამრიგად, B1 დონის ჯგუფში ერთ გაკვეთილზე შესაძლებელია მცირე მოცულობის 3-4 იგავის დამუშავება. როგორც წესი, ამ ტიპის ამოცანები იწვევს მოსწავლეებში დიდ ინტერესს და ხელს უწყობს არა მხოლოდ მათი შემეცნებითი აქტივობის გაძლიერებასა და ლექსიკური მარაგის შევსებას, არამედ აძლევს მასწავლებელს საშუალებას მოამზადოს ჯგუფი დისკუსიისთვის იმ თემაზე, რომელსაც თავად მოსწავლეები ასახელებენ იგავების წაკითხვის შემდეგ.

მასწავლებელი სთავაზობს სტუდენტებს რამდენიმე აფორიზმს, მაგალითად: *არ გადადო არაფერი „მერესთვის“; საუკეთესო რამ, რისი გაკეთებაც შეგიძლიათ თქვენთვის ძვირფასი ადამიანებისთვის, არის გახდეთ ბედნიერი, სიცოცხლით სავსე ადამიანი; არ არის აუცილებელი გჯეროდეს კეთილი საქმეებისა, კეთილი საქმეები უნდა აკეთო; იყავი კმაყოფილი აწმყოთი, მაგრამ ისწრაფე საუკეთესოსკენ.*

მოსწავლეებს ეძლევათ დავალება მოიძიონ ინტერნეტში და წაიკითხონ 2-3 ანალოგიური მორალის მქონე იგავი ან შესთავაზონ დასკვნების საკუთარი ვერსიები და გამოიყენონ საკუთარი მაგალითები მომდევნო გაკვეთილის დისკუსიაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ სწავლების პროცესში ჩვენ აქტიურად ვიყენებთ ანდაზებსა და აფორიზმებს, ამიტომ სტუდენტების მიერ დაგროვილი ცოდნის შესამოწმებლად ვაძლევთ მათ დავალებებს, სადაც უნდა აირჩიონ მოცემული იგავისთვის შესაფერისი ანდაზა და აფორიზმი და გამოიყენონ იგავის მორალის ფორმულირებისათვის; მოიგონონ ამა თუ იმ იგავისთვის, რომელსაც, როგორც წესი, არ აქვს სათაური, სახელწოდება; იპოვონ განსხვავები მსგავსი შინაარსის მქონე იგავებს შორის; შეადარონ ესა თუ ის იგავი ზღაპარს და ა.შ.

ამ გზით მოსწავლეები ერთვებიან დამოუკიდებელ აქტივობებში, რომლის განხორციელების პროცესში ხდება სწავლების ძირითადი ფუნქციების რეალიზება – ახალი ცოდნის მოძიება და შექმნა, მისი განმტკიცება და გადაყვანა სტაბილურ უნარ-ჩვევებში, მათ შორის, თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით.

მასწავლებლის ამოცანაა სწორად წარმართოს სტუდენტთა შემეცნებითი აქტივობა, რომელსაც ისინი დამოუკიდებლად ასრულებენ; ანუ მასწავლებელმა უნდა შექმნას განვითარების ისეთი სიტუაცია, რომელიც მოსწავლეს აძლევს თავისუფლებას და აკისრებს პასუხისმგებლობას გადაწყვეტილების არჩევისა და მიღებისას, მოქმედების

დამოუკიდებლობას საგანმანათლებლო პრობლემების გადაჭრაში, შედეგზე პასუხისმგებლობის აღებასთან ერთად.

მასწავლებლის მთავარი ამოცანაა მოსწავლეში ჩამოაყალიბოს დამოუკიდებელი პროდუქტიული საგანმანათლებლო და შემეცნებითი საქმიანობის საჭიროება და კულტურა, ანუ ასწავლოს მოსწავლეებს სწავლა [4, 18]. ამაში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ვერბალური ხელოვნების ნიმუშებმა შეიძლება დიდი დახმარება აღმოგვიჩინოს.

ლიტერატურა:

1. Барсукова-Сергеева О. М., Русская народная сказка как инструмент формирования коммуникативной компетенции иностранного учащегося // Русский язык за рубежом, 2013, №4;
2. Даль В. И., Толковый словарь живого великорусского языка. В четырех томах. М., Прогресс, 1994;
3. Ефремова Т. Ф., Современный толковый словарь русского языка. М., АСТ, 2006;
4. Мильберт Г. Е., Научная обоснованность процесса организации самостоятельной работы студентов в овладении иностранным языком // Современные методы и технологии преподавания иностранных языков: сб. науч. ст. // Чуваш. гос. пед. ун-т: Чебоксары, 2019;
5. Новиков В. И., Энциклопедический словарь юного литературоведа. М., 1988;
6. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю., Толковый словарь русского языка. М., «Азъ», 1992;
7. Остапенко В. А., Особенности жанра притчи в современной литературе. URL <https://school-science.ru/3/10/33187> (дата обращения: 23.01.2023);
8. Солоухин В. А., Камешки на ладони. URL https://m.tululu.org/author_ (дата обращения: 28.01.2023);
9. Ушаков Д. Н., Толковый словарь современного русского языка. М., Аделант, 2014;
10. Якушев Б., Абуль-Фарадж. URL <https://pritchi.ru/news> [к 16-летию сайта] (дата обращения: 15.01.2023).

Laura Guruli, Marina Aleksidze

Use of Small Forms of the Epic Genre in Russian as a Foreign Language Classes **Summary**

The article discusses the role and importance of small forms of the epic genres for the development of students' self-awareness in the process of teaching Russian as a foreign language. In all these examples of verbal creativity there is a hidden morality, which each student must identify and comprehend, while showing individuality and activity. Parables occupy a special place. They differ in the breadth of generalization, the significance of the idea contained in them. The article presents some types of practical work using the parable as a textual material.

Лаура Гурули, Марина Алексидзе
Использование малых форм эпического жанра на занятиях по РКИ
Резюме

В статье рассматривается роль и значение малых форм эпического жанра для развития самосознания обучающихся в процессе преподавания РКИ. Во всех этих образцах вербального творчества бывает скрытая мораль, которую каждый учащийся должен выявить и осмыслить, проявив при этом индивидуальность и активность. Особое место занимают притчи. Они отличаются широтой обобщения, значимостью заключённой в них идеи. В статье представлены некоторые виды практической работы с использованием притчи в качестве текстового материала.

მაია მარღანია, მაია ჩქვანავა, მაკა კაჭარავა
(საქართველო)

კორონავირუსული პანდემიის ეპოქის ნეოლოგიზმები
ქართულ-ინგლისურ-რუსულ ენებში

2019 წლის ბოლოს დედამიწას მოულოდნელად თავს დაატყდა უხილავი მტერი ახალი ამოუცნობი ვირუსის სახით. მას **COVID-19** უწოდეს. ეს აკრონიმია და ნიშნავს **CO**rona**V**irus **D**isease **2019** – კორონავირუსულ დაავადებას.

2020 წელს მსოფლიოში პანდემია გამოცხადდა, რამაც ჩვენი ცხოვრების წესი შეცვალა. კორონავირუსულმა პანდემიამ დიდი გავლენა იქონია პლანეტის ყველა ქვეყნის საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროზე: ჯანდაცვაზე, პოლიტიკაზე, ეკონომიკაზე, ბიზნესზე, განათლებასა თუ სპორტზე, მეცნიერებასა თუ კულტურაზე. ფაქტობრივად, დედამიწაზე არ დარჩენილა ადამიანური მოღვაწეობის არც ერთი დარგი, რომელსაც არ შეეხო კოვიდ-19. ამიტომ არაა გასაკვირი, რომ COVID-19-მა ლინგვისტიკაზეც იმოქმედა, კერძოდ, ეტიმოლოგიაზე. სულ მოკლე ხანში მსოფლიოს ენათა ლექსიკურ ფონდში პანდემიამ დიდი ცვლილებები გამოიწვია, განსაკუთრებით, მეტყველებასა და მასმედიაში.

ნაშრომის მიზანია ახალი ლექსიკის, ნეოლოგიზმების შესწავლა ქართულ-ინგლისურ-რუსულ ენებში კორონავირუსული (COVID-19) პანდემიის პერიოდში და მათი შეპირისპირებითი, აღწერითი, ლექსიკურ-სემანტიკური და ეტიმოლოგიური ანალიზი.

ნაშრომი ეყრდნობა მასმედიის საშუალებებს, ქართულ და ბრიტანულ გაზეთებს, სატელევიზიო გადაცემებს, ინტერნეტგვერდებს, სოციალურ ქსელებს, ინტერნეტმომხმარებლების კომენტარებსა და მიზნობრივად მოპოვებულ მასალას, ბრიტანელი ლექსიკოგრაფის, ტონი თორნის მიერ შეგროვებულ კორონავირუსული ნეოლოგიზმების კოლექციას. ანალიზისათვის მოხმობილია მონაცემები ინგლისური განმარტებითი ლექსიკონებიდან **Oxford Learner's Dictionary**, **Cambridge Dictionary**, **Urban dictionary**, **Collins Dictionary**, **Macmillan Dictionary**, **Merriam-Webster Dictionary**. სტატიაში მაგალითები დაფიქსირებულია ე.წ. „კორონავირუსული“, ახალი ლექსიკის გამოყენების თვალსაზრისით.

2020 წლის პირველივე ნახევარში გაჩნდა უამრავი ახალი სიტყვა, რომლებმაც თანამედროვე რეალობაში ახალი მნიშვნელობა შეიძინა ან მოხდა ზოგიერთი ძველი სიტყვის გადააზრება, სემანტიკის შეცვლა. სიტყვათა ნაწილის მნიშვნელობა გაფართოვდა ან დავიწროვდა. მათი გაჩენა შეიძლება მივაწეროთ როგორც ყოველდღიური გამოყენების აუცილებლობას, ასევე ადამიანთა ინდივიდუალურ გონებამახვილობას. ახალი ლექსიკა ჩვენი ცხოვრების ჩვეულებრივი მუდმივი თანამდევია გახდა.

ცხადია, კორონავირუსმა ნეოლოგიზმებით მსოფლიოს ყველა ენა გაამდიდრა. ცნობილია, რომ ნეოლოგიზმები ენაში წარმოიშობა სიტყვაწარმოებითი საშუალებებით, რაც ძირითადად, მიმდინარეობს კომპოზიტების შექმნით, აფიქსების დართვითა და შემოკლებებით. ქართულ ენაში ახალ ლექსიკაში სწორედ კომპოზიტები ჭარბობს. მათგან უმრავლესობა ერთცნებიანი კომპოზიტია და ამიტომ, წესით, ერთ სიტყვად უნდა დაიწეროს. ამ რიგისაა ის სიტყვები, რომლებიც თითქმის ყველა ენაში წარ-

მოიშვა: კოვიდერა, კოვიდკლინიკა, კოვიდპაციენტი, კოვიდსასტუმრო, კოვიდვითარება, დეზობარიერი, კოვიდდადებითი, კოვიდუარყოფითი, კოვიდინფიცირებული, კოვიდრეგულაციები, ეპიდსიტუაცია, ეპიდმაჩვენებლები, ეპიდაფეთქება, თვითიზოლაცია, კოვიდკვება, კოვიდმენჯმენტი, კოვიდიზოლაცია, კოვიდფსიქოზი, კოვიდპასპორტი, კოვიდქრონიკა, კოვიდსტატისტიკა, კოვიდრეალობა, კოვიდკონტაქტი, კოვიდკვება, კოვიდჰიგიენა, პოსტკოვიდური, კოვიდექიმი, კოვიდკრიზისი, კოვიდუსაფრთხო, კოვიდსალამი, კოვიდამბავი, კოვიდმატარებელი, კოვიდგამარჯვებული, კორონოპანიკა, კორონომანია, კორონადამოკიდებული და სხვა.

როგორც ვხედავთ, ამ ტერმინთა უმრავლესობა შეიცავს თვით შემოკლებულ სიტყვა კოვიდს, ამიტომ ეს კომპოზიტები ჩვენს ენაში არსებული კომპოზიტებისაგან განსხვავებით, უფრო რთული წარმოშობისაა. აღსანიშნავია, რომ ამ რთულ სიტყვათა მეორე კომპონენტი ან საკუთრივ ქართული სიტყვაა, ან – უცხოური (ნასესხებია). ამათგან ნაწილი ენაში დამკვიდრებული და მიღებული ტერმინებია, ნაწილი კი – ბარბარიზმი. მაგალითად, **კოვიდკლინიკა** – ამ კომპოზიტში მეორე კომპონენტია სიტყვა **კლინიკა**, რომელიც საერთაშორისო ტერმინია, მაგრამ არა ბარბარიზმი. იგი ქართულ ენაში ჩვეულებრივ გამოიყენება. ასევე, კომპოზიტთა შემადგენლობაში შემავალი სიტყვები: **ინფიცირებული, მენჯმენტი, პასპორტი, რეალობა, სტატისტიკა, ჰიგიენა, პაციენტი, ქრონიკა, კრიზისი** – ყველა უცხოური ტერმინია, მაგრამ ჩვენს ენაში დამკვიდრებული. რაც შეეხება კომპოზიტს **კოვიდიზოლაცია**, მისი მეორე კომპონენტი ფრანგული სიტყვაა და ნიშნავს ცალკე გამოყოფას, განცალკევებას, გამიჯვნას. რადგან ჩვენს ენაში შესატყვისი მოგვეპოვება, აქედან გამომდინარე, **იზოლაცია** ბარბარიზმად უნდა შეგვერაცხა. ქართულად კი სწორი ვარიანტი იქნებოდა **კოვიდგამიჯვნა**, მაგრამ მსგავსი ტერმინი არავის მოაფიქრებოდა, რადგან სიტყვა **იზოლაცია**ც ჩვენში უკვე დამკვიდრებულია.

მაგრამ სიტყვა **თვითიზოლაცია, თვითიზოლირება (self-isolation)**, სინონიმი – **self-quarantine (თვითკარანტინი)**, შედარებით ახალია და მოიაზრება, როგორც საკუთარი თავის გამოკეცვა, (კარ)ჩაკეტილობა. Oxford Learner's Dictionary-ის მიხედვით, სხვა ადამიანებთან კონტაქტისა და ინფექციის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად გამოიყენება. მაგალითად, ფრაზა **თვითიზოლაციაში ვარ, თვითიზოლაციაში გადავიდა**, თავიდან შეიძლება ხუმრობით ნათქვამს ჰგავდა, რამდენიმე თვეში კი ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიურობის ნაწილი გახდა. მოგვიანებით, მან ირონიული დატვირთვა დაკარგა.

ასევე, საინტერესოა კომპოზიტი **პოსტკოვიდური**. მისი პირველი ნაწილი ლათინური წარმოშობის თავსართია და ნიშნავს *რისამე მომდევნოს, შემდეგს*. მაგალითად, პოსტფაქტუმ, პოსტსკრიპტუმ. ამ შემთხვევაში უპრიანი იქნებოდა ქართულად შეგვექმნა კომპოზიტი **კოვიდშემდგომი** და არა **პოსტკოვიდური**. თუმცა არც ეს ტერმინი ჩაითვლება ბარბარიზმად, რადგან თავსართი „**პოსტ**“ ჩვენს ენაში დამკვიდრებულია და საკმაოდ ხშირად გამოიყენება.

ამ ბოლო ხანს გაჩნდა კომპოზიტი **Covider – კოვიდერი**. იგი **კოვიდის** და **პროვაიდერის** შერწყმითაა მიღებული, მისი მეორე კომპონენტი ინგლისურია, უფრო სწორად, ინგლისურ ენაში ლათინურიდანაა შესული და ნიშნავს *ამა თუ იმ მომსახურების მიმწოდებელს (პირს ან კომპანიას)*. აქედან გამომდინარე, ეს კომპოზიტი შეიძლებოდა ქართულად გვეთარგმნა, როგორც „კოვიდმომსახურე“. საინტერესოა, რომ საქართველოში

შექმნეს ფეისბუქის ახალი პლატფორმა **კოვიადერი**, რომელიც მორიგი ნეოლოგიზმია. ამ გვერდს კი სრულიად შესაფერისი სახელი – **COVID ახისტენტი – კოვიდასისტენტი** უწოდეს. ამ კომპოზიციის ორივე კომპონენტი, ასევე, უცხოურია.

ზოგიერთმა სიტყვამ უფრო ვიწრო მნიშვნელობა შეიძინა, ვიდრე ჰქონდა. მაგალითად, მედიცინაში კორონავირუსი უამრავია. ახლა კი, როცა ეს სიტყვა გვესმის, ვხვდებით, რომ საუბარია მხოლოდ COVID-19-ზე.

სიტყვა **კორონავირუსი** (ინგ. **Coronavirus**) ახალი არ არის. თუკი ადრე ეს ტერმინი მხოლოდ სპეციალისტებისთვის იყო ცნობილი, ახლა იგი ყველამ იცის. იქიდან გამომდინარე, რომ კომპოზიტი **კორონავირუსი (coronavirus)** საზოგადოებისათვის ნაცნობი სიტყვებისაგან შედგება (**კორონა** და **ვირუსი**), თავიდან ის უფრო სწრაფად დამკვიდრდა, ვიდრე **COVID-19**. ეს უკანასკნელი ცოტა ხნის წინ სრულიად გაუგებარი იყო, რადგან მას უფრო მეცნიერულად აღიქვამდნენ. აღსანიშნავია, რომ რთულ სიტყვათა უმრავლესობა წარმოიქმნება ძირისაგან **კორონა**, რომლებიც გამოხატავენ ადამიანების ემოციურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას. ასეთებია: **კორონაპანიკა, კორონაფობია, კორონამანია, კორონაფრონტი, კორონაფეიკი, კორონავირუსგადატანილი, კორონასექტიკოსები, კორონასტრესი** (პანდემიით გამოწვეული სტრესი) და ა.შ. მანანა ტაბიძე აღნიშნავს, რომ „განსაკუთრებით ხშირია დღეს წინადადებაში სიტყვათა მექანიკური შერწყმა, რაც უფრო მედიის ენისათვისაა დამახასიათებელი“. „უნდა ითქვას, რომ დღეს ე.წ. ფსევდოკომპოზიტურმა დაწერილობებმა არნახულ რაოდენობას მიაღწია; დღეს აერთიანებენ ისეთ ფორმებსაც, როგორცაც წარსულში ერთიან სემანტიკურ წყვილადაც კი არ მოიაზრებდნენ“ [1, 87]. მაგ.: „**კორონავირუსგადატანილ** პაციენტებს იმუნიტეტი მაინც ექნებათ“ [„კვირის პალიტრა“, 6-12 აპრილი, 2020].

უნდა შევნიშნოთ, რომ ამჟამად საყოველთაოდ ცნობილი გახდა ზოგი ისეთი ტერმინი, რომელთა გამოყენებაც ადრე მხოლოდ ვიწრო პროფესიულ გარემოში ხდებოდა. ახლა კი ამ სიტყვებმა ადამიანების აქტიურ ლექსიკაში დროებით გადაინაცვლა. შეიძლება ითქვას, რომ მოხდა მათი დეტერმინოლოგიზაცია. მაგალითად, **ანამნეზი, ვირუს-ლენტური, სატურაცია, რესპირატორი, პნევმონია** და სხვა. ვითარებიდან გამომდინარე, ადამიანებს მოუწიათ გარკვეულიყვნენ ისეთ მნიშვნელოვან სამედიცინო ტერმინებსა და მათ შორის არსებულ განსხვავებებში, როგორებიცაა: **ეპიდემია/პანდემია, კარანტინი/ოზოლაცია, რესპირატორი/ვენტილაცია, ანტიგენი/ანტისხეულები, დაავადებული/დაინფიცირებული**.

არის მთელი რიგი ინგლისურიდან ნასესხები სიტყვებისა, რომლებიც, ასევე, ვირუსის გავრცელების შედეგად აქტუალური გახდა და კონოტაციური მნიშვნელობა შეიძინა. ესენია: **ლოკდაუნი, კლასტერი, სპრედერები**. განვიხილოთ თითოეული მათგანი: **ლოკდაუნი** (ინგ. **Lockdown**) – ეს კომპოზიტი დროებით ჩაკეტვას, თავისუფალი გადაადგილების აკრძალვას ნიშნავს. მაკმილანისა და ვებსტერის ლექსიკონების მიხედვით, მოცემული სიტყვა განიმარტება, როგორც მთავრობის მიერ დაწესებული ექტრემალური ღონისძიება ან დროებითი შეზღუდვა; იზოლაციის მკაცრი რეჟიმის შემოღება ეპიდემიის აფეთქების თავიდან ასაცილებლად. მაგ.: „**გამოცხადდება თუ არა მესამე ლოკდაუნი?**“ [„კვირის პალიტრა“, 19-25 აპრილი, 2021]. ქართულად ეს სიტყვა შეგვეძლო, ასევე, გვეთარგმნა ან მოგვეშველიებინა სხვა ტერმინებით, მაგ.: სრული ჩაკეტვა, სრუ-

ლი უძრავობა, სრული (ან მკაცრი) შეზღუდვა. Collins-ის ლექსიკონმა მოცემული ტერმინი 2020 წლის სიტყვად დაასახელა.

კლასტერი (ინგ. **Cluster n.**) – ესაა რიგი (ხეებისა), ჯგუფი (ერთგვარი ხალხისა), გროვა ერთგვარი საგნებისა, მაყურებელთა ჯგუფები, კონა, შეკვრა. რა თქმა უნდა, ამ მნიშვნელობებიდან პანდემიისთვის შესაფერისია „ჯგუფი ერთგვარი ხალხისა“. ასევე, შეიძლება კლასტერის ნაცვლად გვეხმარა **ჯგუფი ან დაჯგუფება**. მაგალითად, **აჭარის ჯგუფი (დაჯგუფება), ბოლნისის ჯგუფი (დაჯგუფება), საქართველოს ბანკის, საბურთალოს ჯგუფი (დაჯგუფება)**. ინგლისური ენის მაკმილანის განმარტებით ლექსიკონში სიტყვა **კლასტერი** განმარტებულია როგორც: ერთისა და იმავე ტიპის მოვლენათა სერია, მაგალითად, დაავადების შემთხვევები, რომლებიც ყველა ერთსა და იმავე ადგილას და დროს ხდება. ვფიქრობთ, ქართული მასმედიის სივრცეში ტერმინი **კლასტერი** შეიძლება ჩაითვალოს 2020 წლის სიტყვად.

სიტყვა **სპრედერ(ები)** (ინგ. **Spreaders**) – ქართულად მისი შესატყვისია **გამავრცელებლები** და ასეც უნდა გამოვიყენოთ; ასევე, **სუპერსპრედერი**, რომელიც ინგლისურ ენაში გვხვდება ორნაირი დაწერილობით – დეფისით და ერთად (ინგ. **super-spreader, superspreader**). ქართულ ენაში პრეფიქსს **super** თავისი სინონიმი მოეძებნება – **ზე-, ზედა-** და აქვს იგივე სემანტიკური დატვირთვა, რაც ინგლისურში. ვებსტერისა და მაკმილანის ლექსიკონების მიხედვით, ეს ტერმინი ხშირად გამოიყენება დაავადების აღსანიშნავად, ესაა „ადამიანი, რომელიც ძალზე გადამდებია და შეუძლია დაასნებოვნოს საკმაოდ დიდი რაოდენობის არაინფიცირებული ხალხი“ [13;14].

ეს სიტყვები ნამდვილად ბარბარიზმებია, რადგან ყველა მათგანს შესაბამისი ქართული ეკვივალენტი გააჩნია. თუმცა, პანდემიის ფენომენის გლობალური ხასიათიდან გამომდინარე, სიტყვები: **ლოკდაუნი, თვითიზოლაცია, კარანტინი, სოციალური დისტანცია** შეიძლება მივაკუთვნოთ ინტერნაციონალიზმებს. ამ სიტყვებს ახლა მსოფლიოში თითქმის ყველა ენაში იყენებენ. ზოგიერთი მათგანი უფრო აქტუალური გახდა, მათი მნიშვნელობა გაფართოვდა და ახლებურად განიმარტება, ანუ ამჟამინდელი პანდემიური რეალობების შესაბამისად [5, 140].

რაც შეეხება ნეოლოგიზმებზე მაწარმოებლების დართვით მიღებულ ტერმინებს, ისინიც მრავლადაა. მაგალითად, „კოვიდიანი“ – აქ გამოყენებულია ქონების აღმნიშვნელი **იან** ბოლოსართი; „კოვიდური“ ან „ანტიკოვიდური“ – ამ სიტყვას აწარმოებს საწინააღმდეგოს აღმნიშვნელი უცხოური თავსართი „**ანტი**“ და წარმოშობის აღმნიშვნელი ქართული ბოლოსართი **-ურ**.

სხვადასხვა ტიპის ნეოლოგიზმთა გაჩენაში დიდი წვლილი შეიტანა ინტერნეტმა. ქართველთა გონებამახვილობით შექმნილ აფიქსალურ ტერმინებს ხშირად ვხვდებით სოციალურ ქსელებში. მაგალითად, ვინც კოვიდი გადაიტანა, თავის თავს უწოდებს **პოსტკოვიდურს**, ხოლო ვისაც ჯერ არ გადაუტანია ვირუსი – **პრეკოვიდურს**. ორივე შემთხვევაში გამოყენებულია ლათინური წარმოშობის თავსართები. „**პოსტ**“ ნიშნავს რისამე მომდევნოს, შემდეგს, ხოლო „**პრე**“ – რისამე წინარეს.

ჩვენს სიტუაციაში საინტერესო ისაა, რომ ადამიანები არსებულ სინამდვილეს იუმორით ხვდებიან და სიტყვებით თამაშს იწყებენ. ასე შეიქმნა ორიგინალური, ექსპრესიული ერთგნებიანი **კორონასიტყვები, კორონალექსიკა**, სახელწოდებები და ტერმინები. სოციალურ ქსელებზე დაკვირვებისას და კომენტარების გადაკითხვისას დავაფიქსი-

რეთ შემდეგი კომპოზიციები ელემენტით **კოვიდი: კოვიდგამოვლილები, კოვიდმოხდილი, კოვიდგადატანილი, კოვიდგადარჩენილი** [Facebook, 2020].

ღიმილის მომგვრელი კომპოზიცია **კოვიდსტუმრები** – სტუმრად მოსული კოვიდიანი ან კოვიდგადატანილი ხალხი [Facebook, 2021]. სიტყვა **მოკოვიდებული** (ანუ კოვიდგადატანილი) იყო ნახსენები გადაცემაში „ღამის შოუ გოირგი გაბუნიასთან ერთად“, 2021. მსგავსი სიტყვაა: **ნაკოვიდარი**, ხოლო **საკოვიდარი**, ვისაც კოვიდი ჯერ კიდევ არ გადაუტანია. სახალისოა, აგრეთვე, ფამილიარული და ფიგურალური გამონათქვამები: **მივაკარანტინეთ, კოვიდი დავიჭირე, კორონა შემემთხვა, კოვიდმა მიპოვა, კოვიდი გაგაცილე** [Facebook, 2021].

მოიფიქრეს, აგრეთვე, ზმნაც **„გადაკოვიდდნენ“**. საუბარია კოვიდსასტუმროებზე, სადაც ინფიცირებულთა მზარდი დინამიკის გამო მსუბუქი და უსიმპტომო პაციენტები სამედიცინო მეთვალყურეობის ქვეშ იმყოფებოდნენ ან სჭირდებოდათ იზოლაცია.

ლექსიკური ინოვაციის საინტერესო მაგალითია სიტყვა **მასკნე**, რაც სალექსიკონო განმარტებით, პირბადის ტარებისაგან გამოწვეულ აკნეს ნიშნავს. ეს ტერმინი მომდინარეობს ინგლისური ენიდან და არის სიტყვების **face mask (პირბადე)** და **acne (აკნე)**-ის ნაზავი, შემოკლებით **maskne**. მოცემული სიტყვა 2020 წლის 18 აპრილს შეიქმნა [12].

ვემსრობით იმ მოსაზრებას, რომ „ამ ახალ სიტყვას ინტერნაციონალური სტატუსი მიენიჭოს, რადგან ის ბევრ ენაში გვხვდება“ [5, 142], მათ შორის, ქართულშიც [გადაცემა „ღილის შოუ“, რუბრიკაში ბიუთი ბოქსი, 2021].

საყურადღებოა, რომ ბოლო პერიოდში გააქტიურდა და გავრცელდა ვაქცინაციასთან დაკავშირებული სიტყვებისა და ტერმინების გამოყენება, რამაც გამოიწვია ადამიანების დიფერენცირება მათი ვაქცინაციისადმი დამოკიდებულების მიხედვით. ამ მხრივ საინტერესო ტერმინებია **ანტივაქსერები და პროვაქსერები** (ინგ. **anti-vaccinationists, pro-vaccinationists**). ვაქცინაციის მოწინააღმდეგეებს **ანტივაქსერები** უწოდეს. შეიძლება ითქვას, რომ მოცემული ტერმინები საკმაოდ თანამედროვედ ჟღერს. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს **ანტივაქსერები** – ესაა მტკიცე ადამიანების რაღაც ნოვატორული, უახლესი მოძრაობა, რომლებიც იმუნიზაციისადმი უნდობლობით გამოირჩევიან. ვაქცინის მომხრეებს კი პროვაქსერები უწოდეს, ირონიით **ვაქსერუშკები** და **კორონამადიდებლები, კორონამიმდევრები** შეარქვეს. ნეოლოგიზმი **ვაქსერუშკები** რუსული ენის ზეგავლენით შეიქმნა [facebook, 2021] და ის კინობით-ალერსობით ფორმას წარმოადგენს. საინტერესო კონტამინაციის, ბლენდინგის ნიმუშად ქართულ ენაში შეიძლება ჩაითვალოს სიტყვა **შხამქცინა** და მისგან ნაწარმოები **შხამქცინაცია, შხამქცინერი**, რომლებიც მიღებულია სიტყვებიდან **შხამი** და **ვაქცინა** [facebook, 2021].

რა თქმა უნდა, კორონავირუსის პანდემიამ სხვა ენების ლექსიკაშიც შეიტანა ცვლილებები. ცნობილია, რომ ნებისმიერი ენის ლექსიკური შემადგენლობა ენის ყველაზე დინამიკური და ცვალებადი ნაწილია. იგი სწრაფად რეაგირებს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა იმ მოვლენაზე, რაც რეალურად სამყაროში ხდება.

ცხადია, ნეოლოგიზმები ისე სწრაფად ვერ აისახება ლექსიკონებში, როგორც ეს ზეპირი თუ წერიტი მეტყველების შემთხვევაშია. მაგრამ ინგლისური ენის ისეთი განმარტებითი ლექსიკონების შემდგენლებმა, როგორებიცაა: Urban Dictionary, Merriam Webster, Oxford Learner’s Dictionary, Macmillan Dictionary მსოფლიოში გავრცელებულ ვი-

რუსთან დაკავშირებული ნეოლოგიზმების დიდი ნაწილი მალევე შეიტანეს ონლაინ ვერსიებში.

ბრიტანულ მასმედიას, აგრეთვე, განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის ნეოლოგიზმების შექმნასა თუ გავრცელებაში. მაგ.: "New **Covid crackdown** begins: Four people are fined for 'going to McDonald's' together, officers stop CARS to quiz drivers and **masked cops** arrest 28 activists for 'breaking lockdown rules' during London protests" [7]. "I'm afraid this virus is out of control", Khan said, after declaring a major incident with the capital's hospitals struggling to cope with **coronavirus patients** [8].

ინგლისური ენისათვის, კერძოდ კი, მასმედიისათვის, დამახასიათებელია შემოკლებისაკენ მისწრაფება. სიტყვათა შემოკლების გზები ნაირგვარია: ერთ-ერთი გავრცელებული ტიპია კონტამინაცია (ბლენდინგი), ინგ. **Blending, blend** (აგრეთვე, ტელესკოპური ან პორტმანტო (**portmanteau**) სიტყვები), რომელიც სიტყვაწარმოების ორ მეთოდს (შემოკლებასა და კომპოზიციას) აერთიანებს და მიღებულია ორი ან მეტი ძირის შეკვეცილი ფორმის შეერთებით ან შერწყმით. იგი გამოირჩევა ექსპრესიულობით, ორიგინალურობითა და სიტყვათა თამაშის მაღალი სიხშირის გამოყენებით კორონავირუსის პანდემიის ეპოქაში. ბლენდინგის უჩვეულო ფორმა ხელს უწყობს ადრესატის მხრიდან მის მარტივ დეკოდირებასა და დამახსოვრებას. კონტამინაციის (ბლენდინგის) მეთოდის გამოყენებით შეიქმნა ისეთი სიტყვები, რომლებმაც ჩვენი ყურადღება მიიპყრო. ამ რიგისაა: **doomscrolling, Zooming, covidiot, covidivorce, coronoya**.

მთელ მსოფლიოში კორონავირუსის პანდემიამ ადამიანები სახლებში გამოკეტა. ამიტომ გულის გადასაყოლებლად და ინფორმაციის მისაღებად ყველამ ინტერნეტის აქტიური გამოყენება დაიწყო. ადამიანები მუდმივად ცდილობენ გაიგონ, თუ რა ვითარებაა მსოფლიოში ვირუსის გავრცელების მხრივ. ისინი ბევრ ნეგატიურ ინფორმაციას იგებენ. სწორედ ამ ქმედებას უწოდეს ინგლისური ტერმინი **doomscrolling**. ეს კომპოზიტი მიღებულია სიტყვებიდან **doom** (ბედისწერა) და **scrolling** (ეკრანზე ტექსტის გამოსახულების აწვეწამოწვევით თვალიერება). სალექსიკონო დეფინიციით **doomscrolling** განიმარტება, როგორც ნეგატიური ინფორმაციის ხანგრძლივი კითხვა სოციალურ ქსელებში [11, March 24, 2020]. ამ ნეოლოგიზმს უკვე აქტიურად იყენებენ ინტერნეტმომხმარებლები.

პანდემიის პერიოდში, ასევე, გაიზარდა სხვადასხვა პლატფორმის გამოყენება მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. ერთ-ერთი მათგანი არის **Zoom** პლატფორმა, რომელიც გამოიყენება ონლაინგაკვეთილებისა და ვიდეოკონფერენციისათვის. ზოგიერთ ქვეყანაში **Zoom**-ზე ასეთმა მოთხოვნამ ავისმქმნელნიც მიიზიდა. ისინი თვითნებურად ერთვებოდნენ და შეუფერებელი საქციელით ხელს უშლიდნენ სხვათა კონფერენციებსა და მეცადინეობას. ამგვარ ქმედებას დაარქვეს (ინგ.) **Zooming**. მოცემული ნეოლოგიზმი მიღებულია სიტყვებიდან **zoom** და **bombing** (დაბობვა), რაც თარგმანით ნიშნავს „ზუმში დაბობვას“, „ზუმში შეჭრას“.

ყველაზე საინტერესო კომპოზიტია **Covidivorce** (ინგ.) – **კოვიდივორსი**, რომელიც წარმოქმნილია სიტყვებიდან **COVID-19** (**კოვიდი**) და **divorce** (**დაშორება**). ამ ინგლისური ტერმინით გადმოცემულია ვირუსის დროს კარანტინის პირობებში მყოფი ოჯახების ან წყვილების ბედი. ხანგრძლივმა ერთად ყოფნამ ხშირ შემთხვევაში გამოიწვია მოსიყვარულე ადამიანთა დაშორება, განქორწინება. თუკი ქართულად ვთარგმნით, შედეგად

შეიძლება მივიღოთ ასევე კომპოზიტი **კოვიდდაშორება** ან **კოვიდგანხეთქილება**, ან სულაც სხვა სიტყვებიც – **კოვიდდაშორებულები**, **კოვიდგანქორწინება** ან **კოვიდგანქორწინებულები**. სალექსიკონო განმარტებით, **covidivorce** ნიშნავს განქორწინებას, რომელიც განაპირობა კოვიდით გამოწვეულმა შინაპატიმრობამ.

მსგავსი სიტყვებია: **Coronaverse** – კორონასამყარო (**corona + universe** - სამყარო) – the name given to human society in a post Covid-19 world, (Guardian). ნეოლოგიზმი, რომელიც ეწოდა პოსტკოვიდური სამყაროს კაცობრიობას. **Coronoya** (კორონოია) – the constant fear of the COVID-19 mostly caused by the media and governments. პანდემიით გამოწვეული პარანოია. ეს არის სიტყვების **კორონასა** და **პარანოია**-ს ნაზავი. **COVIDeos (COVID+video)** – videos watched during the COVID-19 pandemic to help stay sane typically though quarantaining. COVID-19 პანდემიის დროს ნანახი ვიდეოები [11, April 20, 2020]. **Infodemic** (ინფოდემია) – (**information + epidemic**) – the accelerated spread of disinformation. დეზინფორმაციის სწრაფი გავრცელება, **Coronaphobia** (Daily Mail), კორონაფობია (**corona+phobia**). **Coronasomnia** – კორონასომნია – (**corona +insomnia**) – sleeplessness as a result of anxiety related to the coronavirus pandemic პანდემიით გამოწვეული უძილობა [4].

პანდემიის დასაწყისშივე გაჩნდა და გავრცელდა სხვა ენებშიც კიდევ ერთი საინტერესო ინგლისური სიტყვა **covidiot n. (კოვიდიოტი)**, რომელმაც ირონიული ელფერი შეიძინა და გამოიყენება არაოფიციალურ საუბარში. ის მიღებულია სიტყვებისაგან (**COVID -19 + idiot**) – **კოვიდი** და **იდიოტი**. Macmillan, Oxford learner’s dictionary-ის მიხედვით, კოვიდიოტს იმ ადამიანებს უწოდებენ, რომლებიც ვერ აცნობიერებენ კორონავირუსის (COVID-19) საშიშროებას და საერთოდ უგულვებელყოფენ გაფრთხილებას ჯანმრთელობის შესახებ, სოციალურ დისტანციასა და სხვა აუცილებელ მოთხოვნებს. ურბანულ ონლაინლექსიკონში მოცემული სიტყვა დამატებით განმარტებულია შემდეგნაირად: ადამიანი, რომელიც კორონავირუსის გამო მდაბიებს აცარიელებს თვითიზოლაციის შიშით. ეს სიტყვა 2020 წლის 16 მარტს შეიქმნა [12].

მოიფიქრეს ისეთი სინონიმური კომპოზიტებიც, როგორებიცაა **Coronapocalypse** და **Coronogeddon**. მათ ერთმანეთთან დააკავშირეს სიტყვები: კორონა, აპოკალიპსი და არმაგედონი. ეს კი ადამიანების მხრიდან სიტყვაწარმოქმნის კრეატიულობის პოტენციულზე მიუთითებს.

რაც შეეხება რუსულ ენას, აქაც საკმაოდ საინტერესო ცვლილებები გამოიწვია კორონავირუსმა. ადამიანებმა რუსეთშიც გამოიჩინეს გონებამახვილობა და რუსული ენის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შექმნეს ნეოლოგიზმები, კომპოზიტები, მყარი სამეტყველო კონსტრუქციები. უამრავი კალამბური გაჩნდა, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ადამიანები ახალ სიტუაციას ეგუებიან, ესაა ენობრივი თამაში. მაგალითად, შეიქმნა ვირუსის აღმნიშვნელი ახალი სიტყვა **ковидло (ковид+повидло)** – ხილფაფა სუნისა და გემოს გარეშე და სლენგი **застряны** – ასე უწოდებენ მათ, ვინც უცხოეთში ჩარჩა (**застрял**) და ვეღარ ახერხებს დაბრუნებას. საინტერესოა, ასევე, ტერმინი **Карантикулы**, რომელიც მიღებულია **კარანტინი (Карантин)** და **არდადეგებისაგან (каникулы)**. ამ კომპოზიტისაგან მხოლოდ რუსულად გამოდის კალამბური, რადგან რუსულ ენაში სიტყვა არდადეგები ასე ედერს: **каникулы**. ასევე – **коронаоке (коронавирус+караоке)**. ეს სიტყვები შექმნილია რუსული ენისთვის ნაკლებად დამახიასიათებელი სიტყვათწარმოქმნის საშუალებით – **blending**-ით.

რუსული სპეციფიკისაა სინონიმები **удаленка** (удаленная работа) და **дистанционка**, რაც ნიშნავს დისტანციურ სწავლებას. პანდემიის გამოცხადებამდე სახლიდან მხოლოდ რამდენიმე ადამიანი მუშაობდა, ეს სიტყვა პროფესიული ჟარგონი იყო, მაგრამ როდესაც პანდემიის გამო თითქმის ყველა დისტანციურ სამუშაოზე გადავიდა, სიტყვა **დისტანციური** – ვიწროპროფესიული ჟარგონი, საყოველთაოდ გამოყენებულ ფრაზად იქცა.

ყველაზე განსაკუთრებული კი არის რუსული გამონათქვამი **Коронованая Особа** და **Коронованный**. ასე უწოდებენ ისინი ვირუსის მქონე ადამიანს. ზუსტი თარგმანი ასეთია: **გვირგვინდადგმული პირი**. ასევე, გადააზრებულია სიტყვა **Коронация**. საერთოდ, ამ სიტყვებით გამოიხატებოდა მონარქის მეფედ კურთხევა. პანდემიის პირობებში კი ამ გამონათქვამმა ფიგურალური და ამავე დროს ირონიული ელფერი შეიძინა.

შეზღუდვათა რეჟიმმა რუსეთში გააჩინა ისეთი ნეოლოგიზმები, როგორებიცაა **безмасочники** (ისინი, ვინც პირბადეს არ ატარებენ), **сидимцы** (ვინც, ძირითადად, სახლში ზის) და **погулянцы** (ვინც შეზღუდვებს არ იცავს და სეირნობას ამჯობინებს).

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ ენებში სიტყვაწარმოქმნის პროცესი შეუწყვეტელი მიმდინარეობს.

ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოვიინდა, რომ კორონავირუსით გამოწვეულ პანდემიას, გლობალურ ცვლილებებს ენამ უპასუხა პროდუქტიული სიტყვაწარმოებითი მექანიზმების გააქტიურებით (კომპოზიტები, რთული სიტყვები, დერივაცია, კონტამინაცია (ბლენდინგი)), სემანტიკური ტრანსფორმაციით, ლექსიკური ინოვაციებით, რაც ინგლისური, ქართული და რუსული ენების ლექსიკის სწრაფ განვითარებაში აისახა.

როგორც დავაკვირდით, ახალწარმოებული კომპოზიტებიდან რთული არსებითი და ზედსართავი სახელები ჭარბობს. **კოვიდ** ძირისაგან ნაწარმოები სიტყვები უფრო მეტია, ვიდრე **კორონავირუსი** ან **კორონა** ძირისაგან. მათი შექმნის რაოდენობა, ფაქტობრივად, შეუზღუდავია. ენაში გაჩნდა ინდივიდუალურ-ავტორისეული, ოკაზიური ნეოლოგიზმები, ანუ ოკაზიონალიზმები, რომლებიც გამოყენებული იყო გარკვეულ კონტექსტში, გარკვეული სტილისტური მიზნებით, როგორც ემოციურობის, ექსპრესიულობისა და შეფასების გამომხატველი საშუალება.

2020 წლის პირველ ნახევარში მნიშვნელოვნად გამდიდრდა არა მხოლოდ ადამიანების ყოველდღიური ლექსიკა, არამედ ახალი სიტყვები უკვე ოფიციალურ დონეზე დაფიქსირდა, რადგან ეს წელი ლექსიკური აქტივობით გამოირჩეოდა. კორონავირუსის პანდემია ლექსიკონების შევსების გამომწვევი მიზეზი იყო, რამაც მრავალი გამონათქვამი გააჩინა და შეცვალა მანამდე არსებული სიტყვების სემანტიკა, ანუ მოხდა მათი გადააზრება, ძველი სიტყვების აქტუალიზება ან ახალი მნიშვნელობის შექმნა. თუმცა, ზოგიერთი ლინგვისტი აღნიშნავს, რომ ყველა მათგანი დიდხანს ვერ ან არ დარჩება ლექსიკაში. ვფიქრობთ, ნეოლოგიზმთა ნაწილი მაინც დაიმკვიდრებს ადგილს ლექსიკურ ფონდში, ნაწილი კი ერთჯერად წარმონაქმნებად დარჩება.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ კორონავირუსის (COVID-19) პანდემია, უდავოდ, დატოვებს კვალს ენის განვითარების ისტორიაში.

ლიტერატურა:

1. ტაბიძე მ., კომპოზიტების მართლწერისათვის, ქართული სალიტერატურო ენის საკითხები: ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა, თბ., 2007;
2. Burrige K., Manns H., 'Iso', 'boomer remover' and 'quarantini': how coronavirus is changing our language. Published: May 10, 2020. <https://theconversation.com/iso-boomer-remover-and-quarantini-how-coronavirus-is-changing-our-language-136729>;
3. Gramley S., Patzold Kurt M., A survey of Modern English. Second Edition. Routledge London and New York, 2004;
4. Thorne T., #CORONASPEAK-the language of Covid-19 goes viral - 2. Published online: April 15, 2020. <https://language-and-innovation.com/2020/04/15/coronaspeak-part-2-the-language-of-covid-19-goes-viral>;
5. Романик А., Лексические новации русского языка в период пандемии коронавируса. Новые слова и словари новых слов. Сборник научных статей. Отв. ред. Н. И. Козловская. Ин-т лингв. Исслед. РАН. 2020;
6. კვირის პალიტრა, 2020-2021. <https://www.kvirispalitra.ge/>;
7. The Daily Mail 6 January, 2021. <https://www.dailymail.co.uk/news/worldnews/index.html>;
8. The Guardian 8 January, 2021- <https://www.theguardian.com/theguardian/2021/jan/08>;
9. <https://www.gazeta.ru/tech/2020/04/20/13055605/coronawords.shtml>;
10. <https://iz.ru/1027932/olga-kolentcova/bolnoi-iazyk-kak-covid-19-obogatit-slovarnyi-zapas>;
11. Oxford Learner's Dictionary. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>;
12. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/>;
13. Macmillan Dictionary. <https://www.macmillandictionary.com/>;
14. Merriam Webster Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/>.

Maia Marghania, Maia Chkvanava, Maka Kacharava
Neologisms of the Coronavirus Pandemic Era in the Georgian,
English and Russian languages
Summary

The paper deals with comparative, descriptive, lexical-semantic and etymological analysis of the neologisms created in the period of the coronavirus COVID-19 pandemic. It discusses the examples of composites, blending, semantic transformations and lexical innovations based on the Georgian, English and Russian mass media as it has a significant role in creating and spreading neologisms.

The conducted research has revealed that the languages of the world have been significantly enriched with new vocabulary. Language has responded to these changes through productive word-formation methods. Therefore, the pandemic will undoubtedly leave traces in the history of language development.

Майя Маргания, Майя Чкванавა, Мака Качарава
***Неологизмы эпохи пандемии коронавируса в грузинском,
английском и русском языке***
Резюме

В статье проводится сравнительный, описательный, лексико-семантический и этимологический анализ неологизмов, возникших в период пандемии коронавируса COVID-19. В ней рассматриваются примеры композитов, смешения, семантических трансформаций и лексических новаций на основе грузинских, английских и русских средств массовой информации, так как они играют значительную роль в создании и распространении неологизмов.

Проведенное исследование выявило, что языки мира значительно обогатились новой лексикой. Язык отреагировал на эти изменения продуктивными способами словообразования. Поэтому пандемия, несомненно, оставит следы в истории языкового развития.

მადონა შელია
(საქართველო)

ფონოლოგიის აქტუალური პრობლემები

მარცვლის ონტოლოგიას მეცნიერები სხვადასხვა მხრივ სწავლობენ. წინამდებარე ნაშრომის ჩანაფიქრის თანახმად, მარცვალი, პირველ ყოვლისა, სიტყვის ნაწილს წარმოადგენს. ამიტომაც ჩვენ, ბუნებრივია, ვცდილობთ, გავარკვიოთ თანაფარდობა მარცვალსა და სიტყვის იმ სხვა კომპონენტებს შორის, რომლებიც ენათმეცნიერული კვლევის სხვადასხვა დონეებისადმი კუთვნილებაზე აცხადებენ პრეტენზიას.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ყურადღების ცენტრში ექცევა საკითხი სიტყვას, მორფემას, ფონესტემასა და მარცვალს შორის ურთიერთქმედების შესახებ.

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ფონესტემას, რომელიც, როგორც გვეგონია, მთლიანად მარცვლებს ეფუძნება. ჩვენ ვცდილობთ პარონიმული ატრაქციის შინაგანი მექანიზმის მოძებნას და მარცვალთა „ფონესტემური“ გაცოცხლების მეტისმეტად თავისებურ მეთოდს მივმართავთ. ამასთან, მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია იმის გარკვევა, რომ ფონესტემა მარცვლის გარეშე არსებობს ე.წ. "consonant clusters"-ის (თანხმოვანთა ჯგუფების ან „კონების“) შემადგენლობაში.

თუკი ჩვენ ამოცანად დავისახავთ ფონესტემათა ონტოლოგიის შესწავლას მეტყველებაში, მაშინ ბგერისა და ბგერათშეთანხმების შემთხვევითი და არაშემთხვევითი გამეორების გამოქვინის აუცილებლობის წინაშე აღმოვჩნდებით [1]. მაგალითად:

In the flickering green of the square below some children were flitting about like white butterflies, and the pavement was crowded with people on their way to the Park.

წინადადების პირველ ნახევარში [fl] ბგერათშეთანხმების გამეორება გამოხატავს სისწრაფეს, სიმსუბუქეს, რომლითაც ბავშვები გადაადგილდებიან სკვერში, წინადადების მეორე ნაწილში კი [p] ბგერის არაერთგზის წარმოთქმა ერთგვარად ხაზს უსვამს ტროტუარზე მდორედ მოძრავი ბრბოს სიმჭიდროვეს.

Her post contained not bills for dresses, but solicitations to feed, frizz, fur, flower, feather, furbelow, and photograph her.

თუმცა, ერთი შეხედვით, ავტორის მიერ ბგერათა განმეორების საშუალებით დახატული სახეები საკმაოდ ინდივიდუალურები არიან, მაინც არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ, არსებითად, აღნიშნულ შემთხვევებში საუბარია ერთსა და იგივეზე – განმეორებად მოქმედებაზე. სწორედ სახის ეს ელემენტი ძლიერდება თანხმიერებათა დახმარებით. როდესაც ავტორს სურს ნათქვამის შინაარსის გაძლიერება, ყურადღების კონცენტრირება რაიმეზე, იგი ცდილობს აკინძოს ფონესტემები მეტყველებათა ჯაჭვის რგოლებზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამჟამად არსებობს ყველანაირ ფონესტემათა მთელი სიები, რომლებსაც შინაარსის გარკვეული ელემენტები მიეწერებათ. ასე, მაგალითად, სიტყვები, რომლებიც შეიცავენ შექდერებას [gl] – glimmer, gleam, glare, glance სინათლის ცნებას უკავშირდება; ბგერათშეთანხმება [fl] ტრადიციულად უკავშირდება მოძრაობის ცნებას – flip, fly, flee; [sl] უკავშირდება რაიმე გლუვს და სველს – slide, slip, slash; [cr] ხმაურიან დარტყმას ან შეჯახებას – crack, crash; [sn] ხმაურიან სუნთქვას – snore, sniff; ან სწრაფ მოძრაობას – snatch, snap [2]; ამის გარდა, ცნობილია, რომ გარკვეულ პირობებში

ცალკეულ ბგერებსაც გააჩნიათ „განსხვავებული ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა და ამიტომ სრულიად გარკვეული სულიერი მდგომარეობის გადმოცემა შეუძლიათ“. მაგალითად, [b] უკავშირდება „ყრუ, უეცარ და ძლიერ დარტყმას“ – bat, bang; [dz] – მოძრაობას ზემოდან ქვემოთ – jounce, jump; [r] გვხვდება მოძრაობის, მღელვარების აღმნიშვნელ სიტყვებში; [l] – სიტყვებში, რომლებიც რბილის, გლუვის იდეას გამოხატავენ. ეს იდეები კარგად არის ცნობილი და დღეს ისინი დეტალურად და ყოველმხრივ შექდებიან ფონოლოგიის (ენათმეცნიერული ციკლის მეცნიერება, რომელიც ბგერასა და მნიშვნელობას შორის კავშირს იკვლევს) ფარგლებში. სინესთეზიის სახელწოდებით ცნობილ ანალოგიურ მოვლენებს განიხილავენ, აგრეთვე, ნეიროფსიქოლოგებიც – მაგალითად, ითვლება, რომ ფონემატიკურ ოპოზიციებს შეუძლიათ ისეთი ურთიერთობების გამოხატვა, რომლებიც მუსიკალურ, ფერთა, ყნოსვით, ტაქტილურ აღქმასთან არიან დაკავშირებული.

საჭიროა გაირკვეს, თუ ინგლისური მარცვლის როგორ სახესხვაობებს შეუძლიათ პარონიმული ატრაქციის წარმოქმნა. არსებობს რაიმე სახის შეზღუდვები მისი კავშირისას ძლიერ მახვილიან მარცვალთან, ან სიტყვიერი მახვილის შემცველ მარცვალთან, თუ პარონიმული ატრაქციის შემადგენლობაში „მუშაობს“ ნებისმიერი, ყველანაირი მარცვალი.

მიემართოთ მასალას. პირველ ყოვლისა, გამოიჩინეთ პარონიმული ატრაქციის ისეთი სახესხვაობა, რომელიც დაიყვანება იმ ბგერების ან ბგერათშეთანხმებების გამეორებად, რომლებიც ძლიერი სიტყვითი მახვილის ზეგავლენას განიცდიან. თუმცა, აქვე უნდა დავაზუსტოთ, რომ აქ არ შეიძლება არ გავითვალისწინოთ ზოგიერთი წმინდა ენობრივი შეზღუდვა, რომლებიც მდგრადი იდიომატიური გამოთქმების, ანდა აფექტთა მარცვლოვანი ფონეტიკისთვის დამახასიათებელი სრულიად განსაკუთრებული შეთანხმებების ერთი რიგის მოვლენებად განხილვის საშუალებას არ იძლევიან.

"... than in circles; rights and wrongs fought it out..."

"... Sir Winston Churchill, soldier, statesman and citizen".

მიუხედავად იმისა, რომ ფონესტემიკის თვალსაზრისით ამ ორ ნაწევრს შორის შეიმჩნევა გარკვეული მსგავსება – ერთ შემთხვევაში ყველაფერი ეფუძნება ბგერას [r] – "wrongs and rights", მეორეში – ბგერას [s] – "statesman, soldier and citizen", ბევრად უფრო მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მიუვითოთ მათ არსებით განსხვავებაზე. მეორე ნაწევრში ხდება თანხმიერი სიტყვების დაახლოება ეფექტთა მარცვლოვანი ფონეტიკის საფუძველზე, რომელიც განსაკუთრებული სახის ფონეტიკურ მოვლენებს განეკუთვნება და გულისხმობს მარცვალთა უჩვეულო გამოყოფას მეტყველების ნაკადში, რაც გამონათქვამის შინაარსის-განზრახვის ოპტიმალურ გადმოცემას ემსახურება.

რაც შეეხება პირველ ნაწევრს, აქ აღვიღოთ აქვს ბგერათა გამეორებას მდგრადი იდიომატიური გამონათქვამის შემადგენლობაში, რომელიც მეტყველებაში დამატებით მეტაშინაარსს არ იძენს და განსაკუთრებულ ფონეტიკურ და პროსოდიულ გაფორმებას (მარცვალთა დონეზე) არ მოითხოვს.

ჩვენს ბევრად დიდ ინტერესს იწვევს მეორე მაგალითის მსგავსი ისეთი სიტუაციები, როდესაც გამოცდილი ორატორები ქლერადობის თანხვედრებს იყენებენ რაიმე გარკვეული მიზნით და როდესაც ეს თანხვედრები ვერ თავსდება ფორმალური აღწერის

ფარგლებში. ნათქვამი სრულად მიესადაგება, მაგალითად, შემდეგ ნაწევებს: "... in new ways – Leisure, pleasure, sport and travel – all these are big business today".

ამ ერთი ფრაზის საზღვრებში ფონეტიკური გამეორების ორი სრულიად განსხვავებული შემთხვევა აღინიშნება, თუმცა წმინდა ფორმალური მხრივ ისინი ერთად ფიგურირებენ. ყველაფერი ეფუძნება ბგერათა გამეორებას ბგერათშეთანხმებაში ძლიერი სიტყვიერი მახვილის გავლენით: "leisure – pleasure" და "big business". მართალია, ზემოთ განხილული მეორე მაგალითისაგან განსხვავებით, აქ შეიმჩნევა გარკვეული კანონზომიერება, რამდენადაც თანხმიერი წყვილების გაჩენა უკავშირდება საკმაოდ მდგრადი ასოციაციების გამოყენებას. მაგალითად, "leisure" და "pleasure" წარმოადგენენ, როგორც წესი, ძალიან ახლომდგომ ცნებებს, რომლებიც ერთმანეთს გულისხმობენ. "Big business", ასევე, განეკუთვნება მდგრადი გამოთქმების რიგს, რომლებიც მეტყველებაში გამოიყენებიან როგორც ერთი მთლიანობა.

მოვიყვანოთ კიდევ ერთ-ერთი ყველაზე ტიპური, თუმცა კი ყველაზე ელემენტარული (რამდენადაც სიტყვათა ფონეტიკური დაახლოება ბგერებს ემყარება) შემთხვევებიდან, მარცვლებში ძირითადი სიტყვიერი მახვილის მქონე პარონიმული ატრაქციის გამოყენებისა.

"... the ozone layer, marine pollution, toxic waste, acid rain, global warming – these rather faithful phrases have gradually become part of our daily lives".

მოცემულ ნაწევებში (ზემოთ განხილულისგან განსხვავებით), უჭკველია, ადგილი აქვს ეფექტთა მარცვლოვან ფონეტიკას. პარონიმული ატრაქცია იგება ღრუსმიერი (ხვრელისმიერი) ფრიკატული [f]-ს გამეორებაზე ისეთ მარცვლებში, რომლებიც ხასიათდებიან ძირითადი მარცვლოვანი პარამეტრების ერთნაირი შეთანხმებით – ორივე მარცვალს ახასიათებს მელოდიური მრუდის მკვეთრი ცვლილება, რასაც თან ახლავს წარმოთქმის მომატებული ინტენსიურობა და ხანგრძლივობა. ერთგვარი განსხვავება მარცვალთა ხანგრძლივობას შორის „თანაბრდება“ საწყისი ფრიკატული [f]-ის „ზეძლიერად“ წარმოთქმის ხარჯზე, რომლითაც უღერადობის ინტენსიურობით აღემატება ამ მარცვლებში შემავალ ხმოვან ბგერებს. ამგვარად წარმოთქმული ორივე მარცვალი (თუმცა მათ რაიმე საკუთარი საგნობრივ-ნივთობრივი მნიშვნელობა არ გააჩნიათ) დამატებით წონასა და გამსაკუთრებულ გამომსახველობას იძენს და გამოიყენება მოსაუბრის შემფოთებისა და მღელვარების გადმოსაცემად იმ მოსალოდნელი ეკოლოგიური კატასტროფის გამო, რომელიც კაცობრიობას ემუქრება.

უფრო მეტ ყურადღებას, ჩვენი აზრით, იმსახურებს პარონიმული ატრაქციის ისეთი შემთხვევები, როდესაც მთავარმახვილიან ფონეტიკურ მსგავსებებზე აძლიერებს მორფოლოგიური თანხვედრები სიტყვის ბოლოს სუსტმახვილიან ან სრულიად უმახვილო მარცვლებში. ამგვარი სიტუაცია, მაგალითად, საკმაოდ ფართოდ გამოიყენება ინგლისური ლიტერატურის კლასიკოსის, სიტყვის ისეთი უბადლო ოსტატის ნაწარმოებებში, როგორიცაა ჯონ გოსზუორთი:

"... the rain slashing and sluicing".

"... came gliding and glowing in. His hair slipping back, his eyes sliding off".

"Out into soundless, scentless, touchless, sightless space!"

ეს ნაწევებები ცდადყოფს, რომ დამატებითი ფონესტიმური წონა შეიძლება შეიძინოს არა მარტო მთავარმახვილიანმა მარცვლებმა, არამედ, ასევე, სუსტმა და უმახვი-

ლო მარცვლებმაც, რომლებიც სიტყვების და მორფოლოგიურ დანაწევრებას ემთხვევიან. ისინი თითქოს ხელს უწყობენ ისეთი განსაკუთრებული ასოციაციური რიგის შექმნას, რომელიც წარმოიქმნება სიტყვების "slashing" და "slicing", "gliding" და "glowing", "slipping" და "sliding", "soundless", "scentless", "touchless" და "sightless" თანამდებარეობისას. ასე, მაგალითად, ფონესტემიკის „ფერწერული“ როლი, რომელიც არა მარტო ხელს უწყობს სიტყვების – "gliding" და "glowing" შინაარსობრივ გაერთიანებას, არამედ ხაზს უსვამს აღსაწერი მოვლენის ნიშან-თვისებებს (ამ შემთხვევაში შენელებული, აუჩქარებელი სიარულის მანერა) დამატებითი ფონესტემური გამოყოფის დახმარებით, რომელსაც ორივე შემთხვევაში იძენს სუსტმახვილიანი, მორფემასთან თანხვედრილი ბოლო მარცვალი – "ing".

ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ისევე, როგორც საკუთრივ ფონესტემების [gl] და [sl] შემთხვევაში, ფონემის [s] გამეორებისასაც, პარონიმული ატრაქცია კვლავ ურღვევად უკავშირდება მარცვალს და მთლიანად ეფუძნება თანამდებარე სიტყვების ერთი ტიპის მარცვლოვან აგებულებასა და ძირითადი მარცვლოვანი პარამეტრების უწყველო გაძლიერებას.

საინტერესოა, რომ მეტყველების ზეპირ ფორმაში ფონესტემები თავისთავად პრაქტიკულად არ გამოირჩევიან და არ აღიქმებიან მოსაუბრეთა და მსმენელთა მიერ აფექტთა მარცვლოვანი ფონეტიკის გარეშე.

გვინდა საგანგებოდ შეგვიხსენოთ პარონიმული ატრაქციის გამოყენების მრავალრიცხოვან შემთხვევებზე, რომელიც წარმოიქმნება როგორც ფონეტიკური, ისე მორფოლოგიური მსგავსებით და რომელიც ხასიათდება თანაუღერადობათა დამაგრების არარსებობით ამა თუ იმ ტიპის მარცვალთან. მაგალითად:

"... all over the world from Finland to Philadelphia, from Jordan to Jakarta, from Monacco to Mongolia, from San Marino to Switzerland!"

ერთი შეხედვით, ამ ნაწყვეტსა და ჩვენ მიერ ზემოთ განხილულ შემთხვევებს შორის, რომლებიც ჩვენ პარონიმული ატრაქციის ყველაზე დაბალ ან ელემენტარულ დონეს მივაკუთვნეთ, რაც სიტყვის დასაწყისში ცალკეული ბგერების გამეორებით გამოიხატება, უეჭველი მსგავსება არსებობს. აქ სიტყვები ცალკეული ბგერების საფუძველზე უახლოვდებიან ერთმანეთს: [F] – სიტყვებში "Finland" და "Philadelphia"; [dz] – სიტყვებში "Jordan" და "Jakarta"; [m] – სიტყვებში "Monacco" და "Mongolia"; [s] – სიტყვებში "San Marino" და "Switzerland". თუმცა აქ პარონიმული ატრაქციის მოვლენა ეფუძნება არა მარტო იმ მარცვლებს, რომლებზეც ძირითადი სიტყვიერი მახვილი მოდის, არამედ მეორეხარისხოვან მახვილიან ან სრულიად უმახვილო მარცვლებსაც: [ja] სიტყვაში "Jakarta"; [mo] – სიტყვებში "Monacco" და "Mongolia"; [sen] – სიტყვაში "San Marino".

მასალა, რომლის განხილვაზეც ახლა გადავდივართ, ავითარებს მარცვალთა კონტრასტული ფუნქციონირების იდეას, რომლის წყალობითაც ხორციელდება და გადაიცემა შესაბამისი შინაარსი, მიუხედავად იმისა, თუ როგორები არიან მარცვლები თავდაპირველად – ძლიერი თუ სუსტი, მოდის თუ არა მათზე მთავარი სიტყვითი მახვილი, მაგალითად:

"... was not exported from Ireland; it was deported".

"... in the prosecution and persecution of unions".

"... refers to cytology not to histology".

"... what you pretend, it's what you intend".

"... was not regiment but regimen".

დუაიტ ბოლინჯერის [3] სტატიაში მოყვანილი ყველა ეს მაგალითი საინტერესოა, ვინაიდან ისინი ემყარებიან ისეთი მარცვლების კონტრასტს, რომლებზეც არ მოდის მთავარი სიტყვიერი მახვილი. სიტყვებში "exported" და "deported", "prosecution" და "persecution", "cytology" და "histology", "pretend" და "intend", "regiment" და "regimen", სიტყვითი მახვილი სულაც არ მოდის იმ მარცვალზე, რომელსაც მოსაუბრე გამოარჩევს თავის მეტყველებაში. მიუხედავად ამისა, თუმცა მთავარი მახვილი სრულიად სხვა ადგილას იმყოფება, პარონიმული ატრაქცია მაინც მთლიანადაა უზრუნველყოფილი.

მეტყველებაში სიტყვებით "export" და "deport" ერთგვარი „თამაში“ (მათი უჩვეულო გამოყენება) უეჭველად კომიკური ეფექტის შექმნაზეა გათვლილი, ვინაიდან მოსალოდნელი "import"-ის ნაცვლად გვაქვს სიტყვა "deport"-ის უჩვეულოდ წარმოთქმა პირველი მარცვლის "de"-ს ძლიერი გამოყოფით.

ნათქვამიდან ცხადი ხდება, რომ ყოველ მოსაუბრეს, თუკი მას ნათელი და ზუსტი წარმოდგენა აქვს მარცვლის ბუნების შესახებ, შეუძლია, ფაქტობრივად, საკუთარი სურვილით, ნებისმიერი მარცვლის გამოყოფა მელოდიური კონტურის შეცვლის, ქდერადობის ინტენსიურობის გაძლიერებისა და ხანგრძლივობის (ან გაგრძელების) გაზრდის საშუალებით.

მასალა დაბეჯითებით ადასტურებს იმას, რომ მეტყველებაში მიმდინარე მარცვლოვანი პარამეტრების გარდაქმნა მთლიანადაა დამოკიდებული მეტყველების განმარტვილებელი პირის ინტენციაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მისი წინასწარ განსაზღვრა შეუძლებელია. ამის გარდა, ზოგჯერ ერთ-ერთი მარცვლის დამატებით გამოყოფა მეტყველებაში ხორციელდება მხოლოდ ერთი მარცვლოვანი პარამეტრის ცვლილების საფუძველზე, მაშინ როდესაც დანარჩენები უმოქმედოდ არიან. მაგალითად: "Did you say Cath-er-ine or Kathryn?"

ამ მაგალითის ანალიზისას ბოლინჯერი ყურადღებას აქცევს იმას, რომ უმახვილო მარცვალი "-er" სიტყვაში "Catherine" გამოიყოფა მხოლოდ და მხოლოდ მარცვლის ხანგრძლივობის გაზრდის გამო, მაშინ როდესაც მახვილის გადანაცვლება არ ხდება.

პარონიმული ატრაქციის შემდეგი ჯგუფი, რომელსაც ჩვენ მასალის კვლევისას გამოვყოფთ, მოიცავს ისეთ შემთხვევებს, სადაც სიტყვათა ფონეტიკური და მორფოლოგიური მსგავსება გამოიყენება მხოლოდ და მხოლოდ სუსტი ან უმახვილო მარცვლების დამატებითი გამოყოფის საფუძველზე, მაგალითად:

"... is housing minicipalized, industry nationalized, the police service politicized, the judiciary radiocalized, and above all and most serious of all, our defences neutralized".

ორივე შემთხვევაში ბოლო ჩვეულებრივ სუსტმახვილიანი მარცვლები "-lized" და "-oized" პარონიმული ატრაქციის საფუძველს წარმოადგენს. მათი დახმარებით რეალიზდება სიტყვათა ფონესტიმური დაახლოების პრინციპი, ყალიბდება შესაბამისი ასოციაციური რიგი.

მარცვლის შესახებ ფუნქციონალური სწავლების თვალსაზრისით პარონიმული ატრაქციის ცნება და ფონესტიმიკა როგორც მისი ყველაზე არსებითი ნაწილი ჩვენ წარმოგვიდგება ცოდნის მეტად საინტერესო და მნიშვნელოვან სფეროდ, რომელიც ღრმა და ყოველმხრივ შესწავლას მოითხოვს. მარცვალთა გამოყოფას და მასზე და-

ფუნქციური მოსაუბრის უნარს – დამატებით გამოარჩიოს მარცვლები, ეჭვგარეშეა, ფუნქციური მნიშვნელობა აქვს სამეტყველო შემოქმედების ყველა სახესხვაობაში, რამდენადაც სწორედ მარცვალს შეუძლია შემოქმედება ურთიერთობის სტილზე, მისთვის ახალი და განსაკუთრებული ხასიათის მინიჭება.

პარონიმული ატრაქციის მასალა გვიჩვენებს, თუ როგორ ხდება, ერთი მხრივ, ნებისმიერი (თვით ყველაზე სუსტი) მარცვლის უჩვეულო „ფონესტემური“ გამოცოცხლება, ხოლო მეორე მხრივ – თუ როგორ ენიჭება გადამწყვეტი როლი მარცვლებს (მათი სწორად და მარჯვდამოყოფისას) გამონათქვამის შინაარსის-განზრახვის (ჩანაფიქრის) გადმოცემისას. ამასთან, კეთდება მითითება მარცვლისთვის დამახასიათებელი სემიოტიკური ხასიათის საერთო თვისებებზე და ისეთ უმნიშვნელოვანეს, ფუნქციურად მნიშვნელოვან ერთეულზე პარონიმული ატრაქციის შედგენილობაში, როგორცაა ფონესტემა.

ლიტერატურა:

1. Firth J.R., Modes of Meaning // Papers in Linguistics. London, 1957;
2. Bloomfield L., Language, 1935;
3. Bolinger D., Intonation and its Uses, 1989;
4. Katamba F., English Words: Structure, History, Usage, 2nd ed. Routledge, 2005;
5. Burridge K., Blooming English: Observations on the Roots, Cultivation, and Hybrids of the English Language. Cambridge University Press, 2004;
6. Concise Encyclopedia of Semantics, ed. by Keith Allan. Elsevier, 2009.

Madona Shelia ***Actual Problems of Phonosemantics*** **Summary**

The article deals with the problem of phonosemantics (a science that deals with the relationship between sound and meaning). By using the material of paronymic attraction, it is shown how, on the one hand, the unusual "phonestheme" of any syllable is revived, and, on the other hand, how syllables are assigned a decisive role in conveying the content-intention of the utterance. At the same time, reference is made to the general properties of the semiotic feature characteristic of the syllable and to such a functionally important unit as the phonestheme as part of the paronymic attraction.

Мадона Шелия ***Актуальные проблемы фоносемантики*** **Резюме**

В статье анализируется проблема фоносемантики (наука, изучающая отношения между звуком и значением). На материале паронимической аттракции показан как, с одной стороны, оживляется «фонестема» любого слога, а с другой стороны, как слогам отводится решающая роль в передаче содержания-замысла. При этом делается ссылка на общие свойства семиотического признака, характерного для слога, и на такую функционально важную единицу, как фонестема, в составе паронимической аттракции.

ქეთო გალობერი, თამარ გალობერი
(საქართველო)

მვროპული მხატვრული თარგმანის ისტორია მსსამე პერიოდში

მსსამე პერიოდს შედარებით ნაკლები დრო უკავია, მაგრამ თავისი მნიშვნელობით ის საკმაოდ აღემატება წინა პერიოდებს. ამ დროს საბოლოოდ ფორმულირდა და დღის წესრიგში დადგა კვლევის ყველა პრობლემა და მხატვრული თარგმანის მეთოდები; ასევე, მისი თეორია, როგორც მეცნიერება, რომელიც დაკავშირებულია ესთეტიკურ მსოფლმხედველობასთან და მხატვრული პრაქტიკის ევროპული კლასიკისა თუ რომანტიზმის საუკეთესო წარმომადგენლებთან, ანუ იმ დროსთან, როდესაც ვითარდება გერმანული კლასიკური ფილოსოფია, ისტორია, ლიტერატურათმცოდნეობა, შედარებით-ისტორიული ენათმეცნიერება და სხვა ჰუმანიტარული მეცნიერებები, ასევე საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები.

უშუალოდ ამ გაგებით აღნიშნავდა ევროპული კლასიკა და რომანტიკული მოძრაობა მე-18 ს.-ის ბოლოსა და მე-19 ს.-ის პირველ ნახევარში უზარმაზარ წინსვლას, რომელიც თავისი მნიშვნელობით უდრიდა აღორძინებისა და განმანათლებლობის ეპოქებს ერთად აღებულს, ხოლო თავისი ისტორიულობით აღემატება კიდევ მის ბოლო წლებს. ამ პერიოდის საუკეთესო წარმომადგენლებსაც კი უჭირდათ უარყოფითი მხარეების და-ნახვა მაშინდელ საზოგადოებაში. ისინი თვლიდნენ, რომ ადამიანის ბუნება და მისი თვისებები რჩება უცვლელი საუკუნეების განმავლობაში. ამ პერიოდში აღინიშნება ახალი ნიშნები ენებისა და ლიტერატურების განვითარებაში: 1. კლასიკოსთა გაცნობა და განსაკუთრებით, რომანტიკოსთა ხალხურ შემოქმედებასთან მჭიდრო კავშირი, რამაც უჩვეულოდ გაამდიდრა ნაციონალური ლიტერატურები და ხელოვნება (მუსიკა, ფერწერა და სხვ.) ახალი ნიშნებით მხატვრულ ფორმებსა და შინაარსში;

2. განმანათლებლობის ეპოქაში უკვე განიხილებოდა მოსაზრება იმაზე, რომ ევროპაში არ არსებობს თავისთავში ჩაკეტილი ნაციონალური ლიტერატურა, რომ ევროპული ლიტერატურები შეადგენენ ერთ მთლიან ერთეულს, რაც გახდა საფუძველი მსოფლიოს ნაციონალური ლიტერატურების ურთიერთობებში;

3. რომანტიზმის ფესვებიდან იზრდება კრიტიკული რეალიზმი, რომელიც ნიშნავს მხატვრული ლიტერატურისა და ხელოვნების არაჩვეულებრივ აღორძინებას შემდეგ ათწლეულებში. უფრო მკაფიოდ, ვიდრე წინა პერიოდებში, იხვეწება და მყარდება მხატვრული აზროვნების სხვადასხვა ტიპი: 1. რაციონალური ტიპი (იდეის უპირატესობა გამოსახულებაზე), რომელიც განსაკუთრებით გავრცელებული იყო მეორე, ანუ საშუალო პერიოდში;

2. სუბიექტურ-ექსპრესიული (გამოსახულების უპირატესობა იდეაზე), რომელიც გავრცელდა განსაკუთრებით რომანტიკოსთა ხელოვნებაში და ზოგიერთ ანტირეალისტურ მიმდინარეობაში;

3. მხატვრულ-ანალიტიკური (გამოსახულების, იდეისა და სინთეზის, კონკრეტულ-მგრძობელობითი და ანალიტიკური ელემენტების ერთიანობა), რომელიც მნიშვნელოვნად გავრცელებული იყო კრიტიკული რეალიზმის ხელოვნებაში და მოგვიანებით იკავებს მთავარ პოზიციას სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურაში;

4. კლასიკოსთა და რომანტიკოსთა წყალობით საგანგებოდ ვითარდება ნაციონალური ენები, როგორც ლიტერატურული ენა. მათმა უდიდესმა ყურადღებამ მხატვრული ნაწარმოებების ენისადმი გახსნა სიტყვის მოქმედების ჩარჩოები. ახლა ის არა მარტო აზრის გამომხატველია, არამედ ადამიანის ყველანაირი განცდების, ადამიანის შინაგანი სამყაროსა და ფასეულობების გამომხატველია;

5. ძალიან დიდი შიშები იყო ჯერ ფრანგულ, ხოლო შემდეგ ინგლისურ და ბოლოს გერმანულ ლიტერატურაში ეროვნული ენების დამოუკიდებლობის დაკარგვის გამო, თარგმანის შედეგად უცხო ენებზე მხატვრული ნიმუშების მოზღვაებასთან დაკავშირებით. მე-18 ს.-ის ბოლოსთვის ეს შიში გაქრა. თარგმანში უკვე აღარ ხედავდნენ საფრთხეს და თამამად, ხმამაღლა საუბრობდნენ თარგმანთა დამსახურებაზე ენის განვითარებაში და ა. შ. აღიარებული მწერლები ირწმუნებოდნენ თავიანთი ენების სიძლიერეზე, ვინაიდან დიდი შრომა ჰქონდათ გაწეული მათი განვითარებისთვის. ამასთან დაკავშირებით, ყველასთვის ღოზუნგი გახდა გოეთეს სიტყვები – „ენის სიძლიერე მდგომარეობს არა იმაში, რომ ის უარყოფს უცხოს, არამედ იმაში, რომ ის მას ნთქავს“.

მესამე პერიოდში ყოველ ეროვნულ ლიტერატურაში მხატვრული აღმავლობის კულმინაცია აღინიშნება. მეორე პერიოდისგან განსხვავებით, სადაც ჯერ კიდევ თარგმანი არ იყო განცალკევებული საკუთარი შემოქმედებისაგან, ხოლო მთარგმნელი თავის თავს მწერალთა გარემოსგან არ გამოჰყოფდა, მესამეში ხდება სათარგმნი ლიტერატურის სრული განცალკევება ორიგინალისგან; ასევე – მთარგმნელებიც გამოეყვნენ მწერლებს და შექმნეს საკუთარი გარემო.

ისევე, როგორც წინა პერიოდებში, მესამეშიც მიმდინარეობს ბრძოლა სიტყვასიტყვითი და თავისუფალი სახის თარგმანებს შორის. საკუთარი თარგმანის თეორია და პრაქტიკა ისევ ისე ირიყება სიტყვასიტყვითი და თავისუფალი თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკისგან. ამ ბრძოლაში სულ უფრო ერთგებიან მწერლები, პოეტები, ფილოსოფოსები; ხოლო ენათმეცნიერების განვითარებასთან ერთად, იმ დროის დიდი ლინგვისტებიც, მაგრამ უმთავრესად ერთგებიან ისინი, ვინც უშუალოდ იყო დაკავებული მხატვრული თარგმანით. უნდა აღინიშნოს, რომ ყველანი ჯერ კიდევ შორს იყვნენ იმისგან, რომ ეკვლიათ თარგმანის არსი, როგორც პროცესის, რომელიც დამოკიდებული იყო განსაზღვრულ ფაქტორებზე. მესამე პერიოდშიც ავტორები არ გამოდიან პრობლემათა ზოგადი დებულების ჩარჩოდან ფილოსოფიურ-ლინგვისტური და ლინგვო-ესთეტიკური მიმართულებით, რომელიც ძირითადად წყვეტს ტრადიციულ-ნორმატიულ საკითხებს, არკვევს ხარისხის კრიტერიუმებს და გამოჰყავს კარგი თარგმანის პრინციპები, რაც შეიძლება ჩაითვალოს მესამე პერიოდის მნიშვნელოვან დამსახურებად. ამ პერიოდის თავისებურებები მკვეთრად ჩანს გერმანიაში, სადაც, სხვებთან შედარებით, ევროპულ მთარგმნელობით ტრადიციას უფრო მეტი მიღწევები ჰქონდა მხატვრული თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკაში. გერმანიაში, მაშინდელი პოეტებისა და მოაზროვნეების ქვეყანაში, თარგმანის პრობლემატიკის ახლებური ხედვა (გაგება) მომზადდა ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნეში, რომელიც დაიწყო კლოპშტოპის მიერ. ის ითხოვდა ორიგინალის სულის შენარჩუნებას. მან გერმანულ ენაში აღმოაჩინა გამოხატვის სრულიად ახალი საშუალებები და ამბობდა, რომ მთარგმნელი უნდა გადასცემდეს თავის თარგმანში ორიგინალი ენის სულს. ამ მოსაზრებას უფრო აღრმავებენ მაშინდელი ცნობილი მოღვაწე-

ები: ჰერდერი, შლეგელი, გოეთე, ჰუმბოლდტი და სხვ. რაც შეეხება ტერმინებს, მე-12 საუკუნის ბოლოდან *მთარგმნელს* საფრანგეთში უწოდებდნენ *droguement*-სა (*dru- guement*) და *trucheman*-ს (*truchement*), ხოლო იტალიაში *drogomanno*-ს (და *trucimanno*), რომელიც ნასესხებია სირიულიდან (*targmana*) და ბიზანტიურიდან (*dragoumanos*). ამავე პერიოდში ფრანგულ ენაში ლათინური სიტყვებიდან – *translation* (გადატანა, მეტაფორა) და *translator* (გადამტანი რამის ვინმეზე) იქმნება სიტყვები – *translation* და *translateur* მნიშვნელობით „თარგმანი“ და „მთარგმნელი“, რომლებიც ათვისებულ იქნა სხვა ევროპული ენების მიერ. მთარგმნელობით საქმიანობას სტიმული მისცა წიგნის ბეჭდვამ. ზუსტად მაშინ წარმოიშვა თანამედროვე ტერმინებიც. 1539 წელს ჩნდება ზმნა – *traduire* (თარგმნა), ხოლო 1540 წ. ფრანგმა ჰუმანისტმა და მთარგმნელმა ე. დოლემ ერთ-ერთ თავის ტრაქტატში გამოიყენა ტერმინები – *traduction* (თარგმანი) და *traducteur* (მთარგმნელი). კლასიციზმის ბატონობის პერიოდის მთავარ დამახასიათებელ ნიშნად მიიჩნევენ ორიგინალის თავისუფალ ტრანსკრიბებას, რაც ზოგჯერ მიდიოდა ორიგინალურ ტექსტში პირდაპირ ჩარევამდე. ეს ლოგიკურად გამოდიოდა კლასიციზმის ესთეტიკის ნორმებისა და წესებისგან. პრინციპი – *plaire au lecteur et perfectionner son auteur* (მკითხველის გულის მოგება და ავტორის სრულყოფილება) გამოიყენებოდა სხვადასხვა ეპოქის მწერლებთან მიმართებაში – ანტიკური კლასიკოსებიდან შექსპირამდე და სერვანტესამდე. ამ მხრივ, მე-18 ს.-ის ფრანგი მთარგმნელებისგან გამოირჩეოდა პ. ლატურნერი, რომელმაც პირდაპირ განაცხადა ე. იუნგის პოეზიაზე საუბრისას, რომ მის მიზანს წარმოადგენდა ინგლისელი იუნგისგან გამოეყვანა ფრანგი იუნგი, რომელიც მოეწონებოდა ფრანგებს, რომელსაც წაიკითხავდნენ და არც კი დაფიქრდებოდნენ, ორიგინალი იყო თუ ასლი. მისი კოლეგა ფლორიანი, ასევე, აღნიშნავდა, რომ ორიგინალისადმი მონური ერთგულება მანკიერებაა და ამიტომ ის მიიჩნეოდა, რომ რომანის ტექსტიდან ამოეღო „ზედმეტობები“ და ის ეპიზოდები, რომლებშიც ჩანს „ცუდი გემოვნების ნიშნები“. თარგმანის თეორიული პრობლემებისადმი ყურადღებამ ამ ეპოქაში მიიღო სახელწოდება *La querelle des anciens et de modernes* (ძველების დავა ახლებთან). ამის მოთავე იყო ფრანგი მწერალი შარლ პერო. 1687 წელს გამოვიდა მისი პოემა „ლუდოვიკო დიდის საუკუნე“, რომელშიც ის ამტკიცებდა, რომ ფრანგებს ხვდათ ბედნიერება ყოფილიყვნენ „მეფე მზის“ ხელქვეითები, ისინი არაფერში არ ჩამოუვარდებიან ბერძნებსა და რომაელებს, უფრო მეტიც, ბევრ რამეში უსწრებენ კიდევაც მათ. ამგვარად, ეჭვქვეშ იქნა დაყენებული კლასიციზმის ერთ-ერთი პოსტულატი – ანტიკურობის აღიარება აბსოლუტურ იდეალად. თუმცა პეროს დიდი წინააღმდეგობა გაუწიეს კლასიციზმის ცნობილმა წარმომადგენლებმა – ბუალომ და რასინიმ. დავა გაგრძელდა შემდეგ ასწლეულშიც. თუმცა პეროს მრავალწლიანი დავის დაწყებამდე, 1661 წელს საფრანგეთში გამოვიდა ლათინური ტრაქტატი, ტრადიციული, რომელიც იწვება რენესანსის ეპოქიდან, სახელწოდებით – „თარგმანის საუკეთესო ხერხის შესახებ“. ავტორი იყო პიერ დანიელ უე (1630-1721). სწორედ მას თვლიან ამ ეპოქის ფრანგული მთარგმნელობითი აზროვნების უმაღლეს მიღწევად, რომელმაც ერთ მხარეზე დააყენა ავტორები, მეტ-ნაკლებად ცნობილი თეორეტიკოსები, დაწყებული ლუთერიდან დემდე. უეს მიხედვით, საუკეთესოდ ითვლება მეთოდი, რომლითაც მთარგმნელი, პირველ რიგში, გადმოსცემს ავტორის აზრებს, მეორე მხრივ, მეტად ეყრდნობა ავტორის სიტყვებს, რამდენადაც ეს შესაძლებე-

ლი იქნება ენებს შორის. ის თვლის, რომ თარგმანი არის ნამდვილი ხელოვნება, უნდა გადმოვცეთ ორიგინალის ბუნებრივი თავისებურება და თავს არ უნდა მივცეთ უფლება, ან მოვაკლოთ, ან დავამატოთ მას რამე თვითნებურად.

ამგვარად, ევროპული ლიტერატურის ისტორიის რამდენიმე ეპოქის მანძილზე, თარგმანმა გაამარტივა ტრადიციებისა და ლიტერატურული მიმდინარეობების კავშირი ენებს შორის, შეიტანა ინოვაციები და არსებითად კულტურების მოდიფიცირება მოახდინა იმ ენებში, სადაც იგი გამოიყენებოდა.

ლიტერატურა:

1. Van Hoof H., Histoire de la traduction en occident. Paris, 1991;
2. Gary E., Pour une théorie de la traduction. Diogene, Paris, 1992.

Keto Galoberi, Tamar Galoberi ***History of European Literary Translation in the Third Period*** **Summary**

The third period of the history of translations of European literature is distinguished by the greatest progress in the theory and practice of literary translation compared to other periods. It reflected the deep transformations that took place in this field under the influence of the ideology of the French Revolution.

The most important thing for the theory and practice of translation in the third period was the struggle for the actual artistic translation, which with the greatest consistency and perseverance took place in Germany. At the same time, in Roman, Anglo-Saxon countries, as well as in many other countries with European translation traditions, was established and as before preference was given to free translation and its theories which had a great influence on such a famous French translator as Gerard de Nerval (1805-1855), who with great success translated Goethe's "Faust" and Heine's lyrics into French.

Кето Галобери, Тамар Галобери ***История европейского художественного перевода в третьем периоде*** **Резюме**

Третий период в практике и теории художественного перевода означал огромный сдвиг по сравнению с предыдущим вторым периодом. Он отразил те глубокие преобразования, которые и в этой области совершались так или иначе под влиянием и на уровне задач французской революции. Преобладающим для теории и практики этого периода была борьба за собственно художественный перевод, которая проводилась с наибольшей последовательностью в Германии, где впервые стала фактом наиболее тесная связь между теоретическими воззрениями на перевод и его практикой. В романских, англосаксонских странах, а также и во многих других странах европейской переводческой традиции по-прежнему господствовали вольный перевод и его теория. Они оказали влияние даже на такого выдающегося переводчика Франции, как Жерар де Нerval (1805-1855), который с успехом перевел «Фауста» Гете и лирику Гейне на французский язык.

მადონა შელია
(საქართველო)

ტოლმნიშვნელოვნობა პრაგმასტილისტიკაში

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს იმ საკითხის შესწავლას, თუ როგორ და რატომ ხდება შესაძლებელი ერთსა და იმავე ენაში ერთი და იგივე შინაარსის გადმოცემა სხვადასხვა ხერხებით. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქმე ეხება გამოხატვისა და შინაარსის პრობლემას. საკითხი ლიტერატურული პაროდის შესახებ – ესაა საკითხი მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ცალკე სახესხვაობისა და, მაშასადამე, ფილოლოგიის უმნიშვნელოვანესი ნაწილის შესახებ. ლიტერატურული პაროდია – ესაა სერიოზული ტექსტი, შედგენილი იმგვარად, რომ ამა თუ იმ ავტორის სტილის თავისებურებათა გამოკვეთით შეიქმნას მეტყველების პრაგმატინგვისტური მოდელირების წესების მიხედვით შესრულებული ნაწარმოები. ფილოლოგიის უმნიშვნელოვანესი, სასიცოცხლო საკითხების შესწავლისას ავტორს შეეძლო შემოფარგვლა მხოლოდ ორი სტილით: ინტელექტური მეტყველებისა და მხატვრული ლიტერატურის სტილით. უკვე დიდი ხანია აუცილებელი გახდა „მესამე სტილის“, ანუ „პრაგმატინგვისტური“ რეგისტრის დამუშავებაც. ჯერ კიდევ შორეულ წარსულში ტექსტი იქმნებოდა არა მარტო მეცნიერული ინფორმაციის გადასაცემად, არამედ ამა თუ იმ ენის ამა თუ იმ თავისებურებათა გამოსავლენად დიდაქტიური მიზნებისთვის, იმისთვის, რათა ადამიანებს ესწავლათ ამ ენის რაც შეიძლება სრულყოფილად ხმარება ზეპირ და წერით მეტყველებაში.

ამ სფეროში უკანასკნელ მიღწევას წარმოადგენდა ინგლისური პაროდების დიდი მასალის ორგანიზება, რამაც განაპირობა საკითხის დაყენება „პრაგმასტილისტიკის“, როგორც პრაგმატინგვისტიკის ნაწილის შესახებ. არსებითად ყველა არსებული ლიტერატურული პაროდია – ესაა მზა პრაგმასტილისტური მასალა. აქ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს საკითხი პაროდული ტექსტების იმ ორიგინალებთან მიმართებისა, რომელთა საფუძველზეც დაიწერა ეს ტექსტები. ცხადია, ეს სამუშაო უნდა წარიმართოს ტოლმნიშვნელობის ზოგადი საკითხების კონტექსტში. ლიტერატურული პაროდია სათავეს უხსოვარი დროიდან იღებს. მასში აისახა ურთიერთობანი სხვადასხვა ლიტერატურულ მიმართულებებსა ან ცალკეულ მწერლებს შორის. განსაკუთრებით ფასეულია ის, რომ არსებობს სასარგებლო და მნიშვნელოვანი დაკვირვებები ლიტერატურული პაროდების სახეებსა და სახესხვაობებზე. ნაჩვენებია, რომ სახეებისა და ქვესახეების მრავალგვარობა მოცემული ლიტერატურული ჟანრის ფარგლებში კოლოსალურად დიდია.

პაროდის სახესხვაობებია: პაროდია ცალკეულ ლექსებზე; პაროდია პოეტის შემოქმედებაზე მთლიანად; პაროდია მთელ ლიტერატურულ მიმართულებაზე; პაროდია, რომელიც აერთიანებს მწერლებს ერთი თემატური ნიშნის მიხედვით. ჩამოთვლილი პაროდის სახეობებიდან ტექსტის პრაგმასტილისტური მოდელირება ორიენტირებულია მხოლოდ ცალკეული ლექსის პაროდიაზე, პოეტის მთელი შემოქმედების პაროდიაზე და, აგრეთვე, ისეთ პაროდიაზე, რომლებიც აერთიანებენ მწერლებს ერთი თემატური ნიშნის მიხედვით. ჩვენთვის ამოსავალ საფუძველს წარმოადგენს ლიტერატურული პაროდია – ესაა განსაკუთრებული ლიტერატურული ჟანრი, რომელიც პირველყოფლისა

დაკავშირებულია განსაზღვრული პერიოდის ლიტერატურული პროცესების ხასიათთან. ამიტომ ჩვენ ყოველთვის ამოდ ვცდილობთ მკვეთრი ზღვარის გაგლებას ლიტერატურულ პაროდიასა და სხვადასხვაგვარ კარიკატურებს შორის.

დადგენილია, რომ ლიტერატურული პაროდია, როგორც თავისებური ფილოლოგიური მოვლენა, მოითხოვს არა მარტო მის ლიტერატურულ შესწავლას, როგორც ეს ტრადიციულად იყო მიღებული, არამედ მეტყველებისმცოდნეობით ლინგვისტურ ანალიზსაც. საქმე ისაა, რომ პაროდიაში შესწავლაში დავენერგოთ ბუნებრივი, ცოცხალი ადამიანების მეტყველების კვლევის მეთოდიკა.

კვლევის ძირითადი ხაზი აქ ბუნებრივია, მეტყველების სხვადასხვა ტემბრის მკვეთრად გამიჯვნაზე გადის. ამ ნაშრომის საფუძველს წარმოადგენს ორი ძირითადი ტემბრის – „სერიოზულის“ და „პარადოქსულის“ (რომელთაგან თითოეულს სავსებით გამოკვეთილი პროსოდიული ბუნება აქვს) შეპირისპირება. მრავალფეროვანი მასალის ვრცელმა გამოკვლევებმა გვიჩვენეს, რომ „სერიოზული ტემბრი“ იზღუდება ინტელექტური მეტყველებით, მაშინ როდესაც მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედება გულისხმობს „პარადოქსულ ტემბრს“, რომელიც მრავალფეროვან და რთულ სახეცვლილებებს განიცდის ლიტერატურის სახეობის შესაბამისად.

ტექსტის ამა თუ იმ ფილოლოგიური კატეგორიისადმი მიკუთვნების ძირითად კრიტერიუმს წარმოადგენს მეტყველების მოცემული ნაწარმოების პროსოდია – ის, თუ როგორ ტემბრში აისახება იგი მკითხველის შინაგან მეტყველებაში და როგორ ტემბრს გამოიყენებს იგი ბგერითმეტყველებაზე.

ყოველგვარი ტექსტი ექვემდებარება ანალიზს ექვსი ძირითადი პროსოდიული პარამეტრის ტერმინებში: ტონის მოძრაობის, დიაპაზონის, ხმის სიმაღლის, ტემპის, პაუზაციის და ხმის ხარისხის (მჟღერობა/არა მჟღერობა) ტერმინებში.

მაგალითისთვის მოვიტანოთ ნაწყვეტი გოლზუორთის "The rainbow"-დან და დ. ლოჯის პაროდია მასზე. დავიწყოთ ორიგინალით:

"They took the uder of the cows, the cows yielded milk and pulsed against the hands of the men ; the pulse of the blood of the teats of the cows beat into the pulse of the hands of the men. They mounted their horses, and held life between the grip of their knees, they harnessed their horses at the wagon, and, with hand on the bridle rings, drew the heaving of the horses after their will".

დ. ლოჯის პაროდია:

"The dome looked down at the scholars, and the scholars looked down on their books; and the scholars loved their books, stroking the pages with soft pale fingers. The pages responded to the fingers' touch. And yielded Their knowledge gladly to the scholars, who collected it in little boxes of file-cards..."

თუ თითოეულს ამ ორი ტექსტიდან გარკვეულ კონტექსტში წავიკითხავთ, ცხადი გახდება, რომ არ არსებობს მეცნიერული საფუძველი იმისათვის, რომ პირველი ტექსტი განვსაზღვროთ როგორც „სერიოზული“ – ესაა წაკითხვა ზუსტად სასვენი ნიშნების მიხედვით და მეტი არაფერი. როგორც კი ჩვენ მხატვრულ ლიტერატურას მივმართავთ, მაშინვე ჩნდება „პარადოქსული“ ტემბრი, ე.ი. აღმოჩნდება, რომ იმის გარდა, რაც სასვენი ნიშნებითაა აღნიშნული, ხდება საინტონაციო კონტურების უნებლიე გამრავლება. მხატვრულ ლიტერატურაში ზემოთ ჩამოთვლილი პარამეტრები სხვადასხვა და, ჩვეუ-

ლებრივ, მოულოდნელ შეთანხმებებში გვხვდება. გამოირკვა, რომ როდესაც მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ნაწარმოების ტექსტს ვკითხულობთ, ჩვენ უკვე ჩვენთვის ხმით ვამუღავნებთ, რომ წაკითხული არ არის ცნობა რეალურად მომხდარი ფაქტის შესახებ, არც რაიმე ცოდნის შესახებ, რისი გადაცემაც სურს წამკითხველს მსმენელისათვის. პროსოდია უნდა გვიჩვენოს, რომ ამ შემთხვევაში ეს ისაა, რასაც ინგლისურად უწოდებენ "fiction". მას იმიტომ ეწოდება "fiction", რომ ეს გამონაგონია, ესაა რაღაც ისეთი, რასაც თვით მოსაუბრე ქმნის მის წარმოსახვაში წარმოქმნილი სახეების შესაბამისად იმ შინაგანი „სურათებით“, რომელთა დახმარებითაც მას სურს ზემოქმედება მოახდინოს მსმენელზე, გამოიწვიოს მასში ესა თუ ის ემოციები. მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ნებისმიერ ნაწარმოებში მკითხველი თავისი შინაგანი მეტყველების საშუალებით აღიქვამს, შეიგრძნობს (და შეუძლია ხმით გადმოსცეს) სხვადასხვა კონტურის გაცილებით უფრო დიდი მრავალფეროვნების არსებობას. მისი ხმის ტემბრი ამუღავნებს, რომ ესაა მხატვრული ნაწარმოები. ამ ზოგად საფუძველს საჭიროებისამებრ ეფინება „პარადოქსული“ ტემბრების კიდევ უფრო დიდი მრავალფეროვნება.

ქართული მასალის ანალიზი ცხადყოფს, რომ აქაც იგივე კანონზომიერებას აქვს ადგილი. ორიგინალური მხატვრული ტექსტის წაკითხვა ხასიათდება მრავალფეროვანი პროსოდიული კონტურების მნიშვნელოვანი ვარიაციებით, ანუ „პარადოქსული“ ტემბრით, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო „სერიოზულ“ ტემბრთან. პაროდია იკითხება ორიგინალისთვის დამახასიათებელი პროსოდიული კონტურების განზრახ უტრირებით – „პაროდიული“ ტემბრით, რომელიც იმაზე მეტყველებს, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს, აგრეთვე, გამონაგონთან (fiction).

ინგლისური მასალის სავსებით ანალოგიურ სურათს ვხვდებით საკუთრივ ლიტერატურული პარადიის შემთხვევებში, რომელიც ხასიათდება ტექსტის ერთგვარი „შექცევადობით“. „პარადოქსული“ ტემბრით წაკითხვისას იგი აღიქმება როგორც დამოუკიდებელი მხატვრული ნაწარმოები, ხოლო „პაროდიული“, უტრირებული ტემბრით წაკითხვისას – პაროდიად იქცევა.

შევადართო მურმან ლებანიძის ლექსი მასზე შეთხზულ პაროდიას:

საუფროსო საკარცხულში მახვილით ვზივარ,
გვართ ლებანიძე, სახელით მურმანი ვარ,
აინტერესებთ – რა ვარ და ვინ ვარ,
რამხელა ამბავია სტუმარი ვარ... (მ. ლებანიძე).

გ. მელიას პაროდია:

პოეტთა სიაში პოეტად ვწერივარ,
გვართ ლებანიძე, სახელით მურმანი ვარ;
ჩემი ხმა მიყვარს და ჩემი ხმით ვმღეროვარ,
სიმღერის უღმერთოდ მწყურვალი ვარ!

პაროდია აბსოლუტურად უცხოა „სერიოზული“ ტერმინებისათვის. თავისი აზრით, იგი, როგორც მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ნაწარმოები, წარმოადგენს „პარადოქსულ“ ტემბრს, რომელიც განასხვავებს მხატვრულ ლიტერატურას ინტელექტურ მეტყველებისაგან. პაროდია, ამასთან, ითვალისწინებს მოსაუბრის ან მკითხველის უნარს – შექმნას „პაროდიული“ ტემბრის სხვადასხვა ვარიანტები და სახესხვაობები.

ჩვენთვის ფილოლოგიური გამოკვლევა მხოლოდ იმ პირობით იქნეს გარკვეულ აზრს, თუკი ხდება მნიშვნელოვანი და არსებითი და თუკი ჩვენ ვხედავთ გაკეთებული დასკვნების დანერგვის გზებს ჩვენს „მრეწველობაში“ (ფილოლოგიის სწავლება უმაღლეს სასწავლებელში), თუ გვესმის, როგორ შეიძლება იქნეს გამოყენებული ყველაფერი ეს ჩვენს რეალურ სინამდვილეში. ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად ჩვენ ახლა მივმართავთ ფილოლოგიური ცოდნის სრულიად ახალი სფეროს მიღწევებს, რომელსაც პრაგმასტილისტიკა ეწოდება. პირველად პრაგმალინგვისტიკის ცნებებისა და მეთოდების გამოყენება პაროდიასთან მიმართებით ამ სიტყვის ყველაზე ფართო გაგებით მოხდა მაშინ, როდესაც ყურადღება მიექცა იმას, რომ კაცობრიობის ხელით უკვე არსებული მთელი უზარმაზარი მარაგი, მთელი ვეებერთელა საგანძური ურიცხვი და მრავალფეროვანი პაროდიებისა წარმოადგენს საფუძველს პრაგმალინგვისტიკის იმ ნაწილისათვის, რომელსაც პრაგმასტილისტიკა ეწოდება. პრაგმასტილისტიკა მოითხოვს, რომ მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ნაწარმოებთა საფუძველზე შედგეს, გამოიყოს და მოიძებნოს ტექსტები, რომლებიც არ წარმოადგენენ ესთეტიკური ზემოქმედების საშუალებას, მაგრამ რომლებიც ფონეტიკის, გრამატიკის, მორფოლოგიისა და ენის სხვა ასპექტების ანალოგიურად ავლენენ მეტყველებითი შემოქმედების მოცემული სახესხვაობის ტექნიკას.

პრაგმასტილისტიკა (შემდგომ კი – პრაგმაპოეტიკაც) შეისწავლის ლიტერატურულ პაროდიას მხოლოდ როგორც მხატვრულ-სიტყვიერი შემოქმედების ისეთ სახესხვაობას ("a literary or artistic work"), რომელიც უზრუნველყოფს პრაგმასტილისტიკის დამუშავების შესაძლებლობას მასში გაერთიანებული ენის ასპექტთა სისტემაში ენობრივი საშუალებების მეტასემიოტური გამოყენების ნიმუშების ჩათვლით.

პაროდია ობიექტურად არ არსებობს, თუ კი არ არიან ადამიანები, რომლებმაც კარგად იციან ის ტექსტები, რომლებზეცაა მიმართული იგი. იმის გასაგებად, თუ როგორ აღწევს პაროდია თავის მიზანს, საჭიროა ზედმიწევნით გეჭონდეს შესწავლილი ორიგინალი. ამიტომ შეიქმნა ახალი მიმართულება პრაგმასტილისტიკის ეგიდით, რომელიც მიზნად ისახავს ისეთი ტექსტების შექმნის უზრუნველყოფას, რომლებიც ინფორმაციის გადაცემასა და ესთეტიკური შთაბეჭდილების მოხდენას კი არ მოემსახურებიან, არამედ სრულიად გარკვეულ პრაგმატულ მიზნებს – ლინგვისტილისტიკის არსის საუკეთესო გზებით ჩვენებასა და განმარტებას. პრაგმაპოეტიკა და პრაგმასტილისტიკა სწორედ იქითკენ არიან მიმართული, რომ გვიჩვენონ მათი მეთოდოლოგია შემოქმედებაში.

ლიტერატურული პაროდიის ნაწარმოებთა შესწავლა არა მარტო თვალნათლივ გვიჩვენებს თუ რა მნიშვნელობა აქვს მათ შესწავლას ტოლმნიშვნელოვნობის ზოგადი თეორიის განვითარებისათვის, არამედ განაპირობებს პრაგმასტიკისტიკის, როგორც თანამედროვე პრაგმალინგვისტიკის ახალი ნაწილის შექმნას. აქამდე პრაგმალინგვისტიკა საკმაოდ დამაჯერებლად იყო გამოსატყული თავის ძირითად ნაწილებში – პრაგმაფონეტიკა, პრაგმალექსიკოლოგია, პრაგმაგრამატიკა. საჭიროა მივადწიოთ ისეთ მდგომარეობას, რომ ჩვენი მუშაობა მიმართული იყოს სტუდენტების ფილოლოგიური დონის ამაღლებისაკენ, იქითკენ, რომ გავადვიდოთ მათში ფილოლოგიური ცოდნისადმი ინტერესი და განვუვითაროთ ტექსტზე ანალიტიკური მუშაობის ჩვევა.

അിക്രക്ര:

1. Intercultural Communication and Language Pedagogy. Zsuzsanna I. Abrams, 2020;
2. The Cambridge Handbook of Sociopragmatics. Michael Haugh, Daniel Z. Kadar, 2021;
3. Cross-Cultural Pragmatics. Juliane House, 2021;
4. Parody. Professor Simon Dentith, 2002.

Madona Shelia
Equivalence in Pragmastylistics
Summary

The paper deals with the problems that contribute to the development of the field of pragma-linguistics called pragmastylistics. The article studies literary parody, which is based on the presumption of the sameness (or peculiar equivalence) of the original text and the styles of the parody made on it. Our work is aimed at raising the philological level of students, to awaken in them the interest in philological knowledge and the habit of analytical work on the text.

Мадона Шелия
Эквивалентность в прагмастилистике
Резюме

В статье рассматриваются вопросы, способствующие развитию области прагмалингвистики, именуемой прагмастилистикой. Здесь речь идет об изучении литературной пародии, в основе которого лежит презумпция тождества (или своеобразной эквивалентности) оригинального текста и пародии, сделанной на него. Наша работа направлена на повышение филологического уровня учащихся, пробуждение в них интереса к филологическим знаниям и привитие привычки к аналитической работе над текстом.

მაია მარტანია
(საქართველო)

სიტყვაწარმოქმნითი კონტამინაცია
კორონავირუსული პანდემიის პერიოდში

საგულისხმოა, რომ კორონავირუსული პანდემიის პერიოდი გამოიჩინა ახალი სიტყვების, სიტყვაწარმოქმნითი პროცესების გააქტიურებით ენაში და ამ თვალსაზრისით ნეოლოგიზმებს ყველა ენაში გარკვეული სიახლეები შეაქვს. ყოველდღიურად შექმნილი ახალი სიტყვები და მათი რაოდენობა ინგლისურ ენაში სწრაფად მზარდია.

სტატია ეყრდნობა ინგლისურ განმარტებით ლექსიკონებს – Cambridge Dictionary, Urban dictionary, Collins Dictionary, Macmillan Dictionary და ბრიტანელი ლექსიკოგრაფის, ტონი თორნის მიერ შეგროვებულ კორონავირუსული ნეოლოგიზმების კოლექციას.

„თანამედროვე ინგლისური ენისათვის, კერძოდ კი, მასმედიისათვის, დამახასიათებელია შემოკლებისაკენ მისწრაფება. შემოკლება წარმოადგენს სიტყვაწარმოების ერთ-ერთ პროდუქტიულ საშუალებას. სიტყვათა შემოკლების გზები ნაირგვარია: ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული ტიპია კონტამინაცია (ბლენდინგი), ინგ. Blending, blend, რომელიც სიტყვაწარმოების ორ მეთოდს (შემოკლებას და კომპოზიციას) აერთიანებს და მიღებულია ორი ან მეტი ძირის შეკვეცილი ფორმის შეერთებით ან შერწყმით [8]. იგი პოპულარული მეთოდია ჟურნალისტიკასა და სასაუბრო ენაში სიტყვის ვარიანტების შესაქმნელად; ანუ მოცემული დერივაციის მეთოდის არსი მდგომარეობს ახალი ლექსემების შეგნებულ ან უნებლიე გაერთიანებაში ორი ან სამი სრულმნიშვნელოვანი, სინტაგმატიკურად დაუკავშირებელი სიტყვების მეშვეობით, რის შედეგადაც ჩნდება ახალი საკომუნიკაციო ერთეული. კონტამინაცია, ძირითადად, არაოფიციალურ რეგისტრს განეკუთვნება. იგი გამოიჩინა მკაფიო სტილისტური შეფერილობით, ექსპრესიულობით, ორიგინალურობით, ემოციური კონტაქტითა და სიტყვათა თამაშის მაღალი სიხშირის გამოყენებით, განსაკუთრებით, კორონავირუსის პანდემიის ეპოქაში. ამ მეთოდითაა ნაწარმოები ისეთი ცნობილი სიტყვები, როგორებიცაა: **slanguage** (slanguage=slang+language), **motel** (motel=motor+hotel), **smog** (smog=smoke+fog), **bruch** (brunch=breakfast+lunch). აქედან გამომდინარე, ბლენდინგის ნიმუშებში შემდეგი სტრუქტურულ-სემანტიკურ ტიპები გამოვყავით:

1. როდესაც შეკვეცილია პირველი კომპონენტის ბოლო ნაწილი და მეორე კომპონენტის დასაწყისი):

ტერმინი **Quarantini** არის სიტყვების – **კარანტინისა (quarantine)** და **მარტინის (martini)** ნაზავი (**quarant+tini**), რაც სალექსიკონო განმარტებით ნიშნავს ძლიერ ალკოჰოლურ სასმელს, რომელსაც ადამიანები იმზადებდნენ და იყენებდნენ მკაცრი იზოლაციის პერიოდში [Urban Dictionary].

Pancession მიღებულია **pandemic** და **recession** სიტყვების შერევით (**pan+cession**). მოცემული ტერმინი განიმარტება, როგორც პანდემიასთან დაკავშირებული ფართო ეკონომიკური ვარდნა (a pandemic-associated widespread economic recession).

ტერმინი **Infodemic** არის სიტყვების – **information** და **epidemic (info+ demic)** კომბინაცია. The spread of incorrect information, especially online [5]. ნიშნავს ყალბი ამბების, დე-

ზინფორმაციის სწრაფ გავრცელებას, განსაკუთრებით ონლიან, სტრესული სიტუაციის შექმნის მიზნით.

2. **შენარჩუნებულია პირველი კომპონენტი, ხოლო მეორე წევრი შეკვეცილია:**

Coronacation წარმოადგენს სიტყვების – **corona** და **vacation (corona+cation)** შერწყმას. მოცემული სიტყვა სალექსიკონო განმარტებით ნიშნავს პანდემიით გამოწვეულ ხანგრძლივ შეგუბლებას ხელფასის შენარჩუნებით [Urban dictionary].

Flubro კომპოზიტი მიღებულია სიტყვებიდან – **flu** და **brother (Flu+bro)** და ნიშნავს მამაკაცების იმ კატეგორიას, რომლებიც უარყოფენ კორონავირუსის არსებობას და თავის მეგობრებს უმტკიცებენ, რომ ეს მხოლოდ ჩვეულებრივი გრიპია. A male coronavirus denier, from their assertion. "It's just the flu, bro" [5].

3. **ნაწილობრივი შეკვეცა, სადაც შეკვეცილია პირველი კომპონენტის ბოლო ნაწილი, ხოლო მეორე ელემენტი შენარჩუნებულია:**

ტერმინი **Quaranteam** მიღებულია სიტყვებიდან – **quarantine** და **team (quarant+team)**. ნიშნავს მეგობრებისა და ოჯახის წევრების ჯგუფს, რომელთანაც ადამიანებს უწევთ კარანტინის პერიოდის ერთად გატარება.

Isodesk (Australian) isolation desk – იმპროვიზირებული სამუშაო ადგილი, რომელსაც იყენებენ იზოლიაციის დროს (a workplace improvised or used in confinement).

ტერმინი **covidiot (slang.)** წარმოქმნილია სიტყვებიდან – **Corona Virus Disease=covid** და **idiot (covid+iot)**. ასე უწოდებენ ადამიანებს, ვინც პანდემიის დროს უგულვებელყოფს უსაფრთხოების ყველა წესს [6]; ირონიულად **კოვიდიოტს** ისეთ ადამიანს უწოდებენ, ვინც არაადეკვატურად იქცევა და პანიკაში ყიდულობს ზედმეტ საყოფაცხოვრებო ნივთებს და აცარიელებს მაღაზიის თაროებს.

კოვიდიოტის საპირისპირო ტერმინია **Covident**, რომელიც მიღებულია სიტყვებიდან – **Covid** და **obedient (covid+ient)** და განიმარტება, როგორც მორჩილი ადამიანი, რომელიც იცავს მთავრობის ყველა რეგულაციას კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებით (a person who follows all government rules and regulations related to the coronavirus pandemic) [6].

საინტერესო ტერმინია **Covexit**, რომელიც არის სიტყვების – **covid** and **exit** კომბინაცია (**cov+exit**). მოცემული ტერმინი ნიშნავს მთავრობის მიერ დაწესებული საზოგადოებრივი ცხოვრების შეზღუდვების თანდათანობით შემსუბუქებას ან გაუქმებას. "The process of easing the restrictions on public life imposed by the covid-19 pandemic" [Urban Dictionary]; an exit strategy permitting relaxing of confinement and economic recovery following coronavirus-related restrictions [5]. მსგავსი სიტყვებია **Brexit** და **Mexit**. განვიხილოთ თითოეული მათგანი: როდესაც დიდი ბრიტანეთმა, რეფერენდუმის ჩატარების შემდეგ, ევროკავშირიდან გასვლის გადაწყვეტილება მიიღო, მაგრამ გარკვეული მიზეზების გამო, ეს ჯერ კიდევ ვერ ხერხდებოდა, ინგლისურ ენაში გაჩნდა იუმორისშემცველი სიტყვა **Brexit**. ტერმინი ნაწარმოებია სიტყვებიდან – **Britain** და **exit** (გასვლა) და გამომშვიდობებას გულისხმობს. მაკმილანის ლექსიკონის მიხედვით, მოცემული ტერმინი განიმარტება, როგორც გაერთიანებული სამეფოს მიერ ევროკავშირის დატოვების შესაძლებლობა. ხოლო, როდესაც დიდი ბრიტანეთის პრინცმა ჰარიმ და მისმა მეუღლემ მეგან მარკლმა ოფიციალურად უარი განაცხადეს სამეფო ოჯახის წევრების უფლებამოსილებაზე, გაჩნდა ნეოლოგიზმი (ზმნა) **to meghanmarkle** (შემოკლებული ფორმა **Mexit**).

მოცემული ტერმინი არის **meghanmarkle** და **exit** სიტყვების ნაზავი. სალექსიკონო განმარტებით, ნიშნავს იმ ადგილის დატოვებას, სადაც სათანადოდ არ გაფასებენ, ან არსებობს საშიშროება ოჯახის წევრებისთვის (to leave the place where you are not respected enough or feel uncomfortable or there is a threat to your health or your family).

4. რთული სიტყვა, რომლის ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტი მოკვეცილი ფუძეა. მსგავსი სიტყვები შედარებით ნაკლებია:

Locky D – lockdown (ლოკდაუნის ფამილიარულად მოხსენიება). მსგავსი ქღერადობის სიტყვაა **Lady Di**, რომელიც მიღებულია **Lady Diana**-ს სახელისაგან.

გაზეთის ფურცლებზე გვხვდება შემოკლების ისეთი სახეობა, როგორიცაა კლიპინგი. შემოკლების ისეთ ოპერაციას, რომელიც სიტყვიდან ნაწილის მოკვეცას მოიცავს, კლიპინგი ეწოდება [2; 8]. მაგალითად: **Sanny**-handsanitizer, **Iso-** (self-) isolation, **the rona**, **roni** – the coronavirus, **the Pandy** – the global pandemic, **The pando**-the coronavirus pandemic (კნინობითი ფორმების დიმინუტივების (diminution) ვარიანტები).

არსებითი სახელი **coronavirus** – **კორონავირუსი** მასმედიაში მეტად გავრცელდა და ფართო მოხმარების გახდა, რასაც ხელი შეუწყო მისმა მრავალგზის შემოკლებამ სასაუბრო ენაში. ამგვარად, მნიშვნელოვნად გახშირდა მისი შეკვეცილი ფორმა **კორონა**, რომელიც დამოუკიდებელ ლექსებად იქცა. შემდგომ კი სამეტყველო ენაში (არაოფიციალურ კომუნიკაციაში) შეიმჩნევა მისი განმეორებით შემოკლება (**the**) **rona** – coronavirus და მისი ვარიანტები: **rone**, **roni**. აღსანიშნავია ისიც, რომ სიტყვა **the Rona** ხშირად გვხვდება მთავრული ასოთი და მისი მოდიფიცირებული მიმართვისა და ზედმეტსახელების ფორმები: **Rona**, **Lady Rona**, **Miss Rona**, **Mrs Rona**, **Mum Rona**, **Aunt Rona** [5]. დაავადების სახელწოდება გადმოცემულია ქალის სახელით კნინობითი-სააღერსო ფორმით და შეხამებულია სიტყვებთან – **Lady**, **Miss**, **Mrs**, **Mam**, **aunt**.

სიტყვის ეს ძირი სიტყვაწარმოქმნისას საკმაო პროდუქტიულობას იჩენს. მაგალითად, მისგან წარმოიქმნება დერივატები – **de-roning**-attempting to remove traces of coronavirus by cleaning/disinfecting items that have recently entered the home (ნივთების დეზინფექცია ან დასუფთავება შესაძლო ვირუსთან კონტაქტის შემდეგ) და **ronavation** (კონტამინაცია **rona+renovation**) ბინის რემონტი პანდემიის პერიოდში) **რემონტოვირუსი**.

როგორც დავაკვირდით, სიტყვების შერჩევისას ვირუსს რომ არ ერქვას მისი ნამდვილი სახელი, ადამიანები სასაუბრო ენაში, განსხვავებით ოფიციალური ინგლისურისა, მიმართავენ სხვადასხვა ხერხს და ეფემისტურად გამოხატავენ სათქმელს, რათა თავი აარიდონ ვირუსის ექსპლიციტურად დასახელებას. მაგალითად, ვირუსს პოპულარული ამერიკელი მომღერლის **მაილი საირუსის (Miley Cyrus)** სახელი უწოდეს. მაგრამ იმის გამო, რომ მომღერლის გვარი როგორც სიტყვა **კორონავირუსი (coronavirus)** ქღერდა, იგი მეტყველებაში ვერ დამკვიდრდა და დაავადებას მხოლოდ მომღერლის სახელით – **მაილი (Miley)** მოიხსენიებდნენ.

როგორც შევნიშნეთ, დაავადება პერსონიფიცირებულია (გაპიროვნებულია) ზოგადად ქალთან ან ახლო ნათესავთან (უსულო საგნის თვისებები გადატანილია სულიერზე) და სიტყვა იძენს ახალ მნიშვნელობას. ვირუსის სახელწოდების არაერთი შეკვეცა და მეტაფორული გადააზრება, გარდა სიტყვათა თამაშისა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასევე ემსახურება კიდევ ერთ მიზანს – ერთგვარ მისწრაფებას, რათა ადამიანებმა თავი აარიდონ დაავადების პირდაპირ დასახელებას, როგორც „აბსოლუტური ბორო-

ტების“ განსახიერებას და ამით ქვეცნობიერად შეამცირონ მისი საშიშროება, დუღილის ტემპერატურის ხარისხი და სიტყვას დადებითი კონოტაცია შესძინონ.

კვლევამ ცხადყო, რომ ენათა განახლებისა და შევსების პროცესი შეუწყვეტლივ მიმდინარეობს. კორონავირუსული "COVID-19" პანდემიის პერიოდი კი სიტყვაწარმოებითი პროცესების აქტიურობით გამოირჩევა, განსაკუთრებით, შემოკლება (კონტამინაცია-ბლენდინგი), რომლებიც გვევლინება როგორც დამოუკიდებელი ლექსიკური ერთეულები თავისი გარკვეული სემანტიკურ-სტრუქტურული მოდელებით. ზემოთ დასახელებული სიტყვების უმრავლესობას აქვს ოკაზიონალური ხასიათი, რომლებიც მეტყველებაში ხასიათდება როგორც ემოციურობის, ექსპრესიულობისა და შემფასებლურობის გამოხატვის საშუალება.

ლიტერატურა:

1. Burridge K., Manns H., ‘Iso’, ‘boomer remover’ and ‘quarantini’: how coronavirus is changing our language. Published: May 10, 2020. <https://theconversation.com/iso-boomer-remover-and-quarantini-how-coronavirus-is-changing-our-language-136729>;
2. Gramley S., Patzold Kurt M., A survey of Modern English. Second Edition. Routledge London and New York, 2004;
3. Fitria T., Word Formation Process of Terms in COVID-19 Pandemic. AAS Indonesia, Surakarta, Central Java, Indonesia, 2020;
4. Huddleston R., Pullum G., The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge University Press, 2003;
5. Thorne T., # CORONASPEAK - the language of Covid-19 goes viral- 2. Published online: April 15, 2020;
6. Jain S., Covidiot to Zumping: A Guide to Coronavirus Slang Terms. NDTV.Com. 2020, April 20. <https://www.ndtv.com/offbeat/covidiot-to-zumping-a-guide-to-coronavirus-slang-terms-2215014>;
7. Романик А., Лексические новации русского языка в период пандемии коронавируса. Новые слова и словари новых слов. Сборник научных статей. Отв. ред. Н.И. Козловская. Ин-т лингв. Исслед. РАН. 2020;
8. მარღანია მ., ჩქვანავა მ., კაჭარავა მ., „კორონავირუსული პანდემიის ეპოქის ნეოლოგიზმები ქართულ-ინგლისურ-რუსულ ენებში“, ჟურნ. „კულტურათაშორისი კომუნიკაციები“, 2022-2023, №36-37.

Maia Marghania

Word-forming Ccontamination in the Period of Coronavirus Pandemic

Summary

The article deals with new words that appeared in the lexical system of the English language during the coronavirus pandemic period as a result of word-formation contamination (blending) and are used in colloquial speech, as well as in mass media. On the basis of structural and semantic analysis, the main structural models have been identified, according to which contaminated lexemes (blend words) are formed.

Майя Маргания

Словообразовательная контаминация в период пандемии коронавируса

Резюме

В статье рассматриваются новые слова, появившиеся в лексической системе английского языка в период пандемии коронавируса в результате словообразовательной контаминации (блендинга) и употребляющиеся в разговорной речи, а также в массмедиа. На основе структурно-семантического анализа выделены основные структурные модели, по которым образуются контаминированные лексемы.

ირა ხეჩავა
(საქართველო)

**მეტაფორა, როგორც კოლოკვიალიზმების წარმოქმნის ერთ-ერთი
ხმარება აბათა კრისტის ნაწარმოებების დიალოგში**

სტატიაში აღწერილია მეტაფორის ყველა შემთხვევა, რომელიც დარეგისტრირდა აბათა კრისტის განხილული ნაწარმოებების დიალოგში.

აზრი იმის შესახებ, რომ მეტაფორიზაცია ერთ-ერთი ყველაზე ძირითადი გზაა სიტყვათა მნიშვნელობის შესაცვლელად და ენის შემადგენლობის გასამდიდრებლად, უკვე დიდი ხანია საყოველთაოდ მიღებულ აზრად იქცა. ლინგვისტიკასა და ლიტერატურათმცოდნეობაში არსებობს არაერთი ნაშრომი მიძღვნილი მეტაფორის, როგორც ლექსიკონის შევსების ერთ-ერთი გზისადმი ან კიდევ – ამა თუ იმ მწერლის ინდივიდუალური სტილის თავისებურებათა გამოვლენისადმი (მეტაფორის, როგორც მხოლოდ სტილის კაზმულობის განხილვით).

როგორც ტ. კიანენკო აღნიშნავს, „პრაქტიკულ ოპერაციათა იზოფორიზმი საგანთა გაიგივების ლოგიკური და გნოსეოლოგიური ოპერაციების საფუძველად გვევლინება. დასკვნა ანალოგიის შესახებ არის საგნის, მოვლენისა თუ მოქმედების სახელის გადატანა. სწორედ ასეთი გზით იბადებოდა მეტაფორა ენის განვითარების ადრეულ სტადიებზე. ასე, მაგალითად, პირველყოფილი ადამიანები ამბობდნენ: „მზე – ბორბალი“, რაც მეტაფორას“ ნიშნავს [9, 131-132]. ამ დროს ბუნებრივი საგანი უიგივებოდა იმ საგანს, რომლის თვისებებიც ადამიანმა უკვე შეიცნო შრომის პროცესში. ის სპონტანურად წარმოიშვება სალაპარაკო ენაში, სიტყვა *ცნობიერება* ყველა თავისი მნიშვნელობით არსებობს, – ფარული თუ შესაძლებლობითი, – რომელიც მზადაა პირველივე საბაზისის პოვნისას ამოტივტივდეს, ეს წარმოქმნის ობიექტურ საფუძველს ადამიანის მუდმივი ფსიქოლოგიური მზაობისათვის, რათა საჭირო მეტაფორა შექმნას. ამიტომ, როდესაც ამა თუ იმ კონკრეტული მეტაფორის გაჩენას განვიხილავთ, ჩვენ აუცილებლად მივმართავთ ფსიქოლოგიას. მაგრამ მეტაფორას, როგორც ენობრივ მოვლენას გნოსეოლოგიური საფუძველი გააჩნია, წარმოადგენს რა ენობრივ ფორმას ლოგიკური ოპერაციების - გაიგივების, ექსტრაპოლაციის, ანალოგიის – გამოხატვისა, რომლებიც განასახიერებენ ადამიანის აზრის ბუნებრივ მოძრაობას [9, 132].

ტ. კიანენკო აღნიშნავს, რომ „პოლისემია წარმოადგენს სიტყვის აუცილებელ თვისებას, იგი გამსჭვალავს თანამედროვე ენათა ლექსიკას“ [9, 48].

თავდაპირველად პოლისემია არ შეიძლება განეხილათ როგორც მეტაფორა. მეტაფორისათვის დამახასიათებელია სიტყვის გამოყენება ახალი მნიშვნელობით. ხოლო პოლისემია დაკავშირებულია გადატანასა და მიბაძვასთან. მაშასადამე, მსგავსება პოლისემიასა და მეტაფორას შორის არსებობს [9, 133]. ნ. შანსკი წერს, რომ „სიტყვათა პოლისემიური მოვლენა წარმოადგენს ... შედეგს გადატანისა ერთი საგნიდან მეორეზე“ [14, 3536]. ამ აზრს იზიარებს რ. ბუდაგოვიც: „ფიგურალური მნიშვნელობები ხელს უწყობენ სიტყვის პოლისემიის განვითარებას“. ყოველივე ეს აფართოებს მთლიანობაში ენის სიტყვობრივი შემადგენლობის გამომსახველობით შესაძლებლობებს [4, 40]. ტ. კიანენკო თვლის, რომ პოლისემია წარმოქმნის მხოლოდ მეტაფორირების პრინციპულ

მნიშვნელობას. მეტაფორირება სიტყვის მნიშვნელობათა ველს აფართოებს, მნიშვნელობათა ველის გაფართოება, თავის მხრივ, ქმნის ახალ შესაძლებლობებს მეტაფორირებისათვის [9, 133].

საკითხი სიტყვასა და მეტაფორის საკითხზე საზოგადოებრივ პრაქტიკასთან გარკვეულია. ბ. მეილახი წერდა, რომ „მეტაფორა – ეს არის მოვლენა, არა მხოლოდ მხატვრული აზროვნებისა, არამედ, საერთოდ, ადამიანური აზროვნებისა, ეს არის ენის როგორც პრაქტიკული ცნობიერების ერთ-ერთი კატეგორია“ [10].

გ. გაკის წიგნში „შეპირისპირებითი ლექსიკოლოგია“ საუბარია, რომ მეტაფორას ექვემდებარება ის სიტყვები, რომლებიც აღნიშნავენ საგნებს, ადამიანის სხეულის ნაწილებს, ნათესაურ კავშირსა და ყოველდღიური მოხმარების საგანთა სახელებს. შუა საუკუნეებში, როდესაც ნადირობა ადამიანისთვის მნიშვნელოვანი საქმიანობა იყო, სწორედ ამან დატოვა ენაში მრავალი მეტაფორული გამოთქმა. თანამედროვე ეპოქაში კი, როცა ტრანსპორტი უზარმაზარ როლს ასრულებს ცხოვრების მსვლელობისას, მეტაფორათა დიდი ნაწილი წარმოქმნილია ადამიანური საქმიანობის სწორედ ამ სფეროს მიერ [5, 113-114].

მეცნიერები დღესაც მსჯელობენ მეტაფორის კლასიფიცირებაზე. ასე, მაგალითად, ო. ახმანოვა განმარტავს მეტაფორის ხუთ ტიპს: ჰიპერბოლური, ლექსიკური, ტენილი, თანმიმდევრობითი და პოეტური [2, 231-232].

ბ. ტომაშევსკიმ მეტაფორა დაყო სტილისტიკურ და ენობრივ ტიპებად [13]. ა. ბელსკი მეტაფორას პოეტურ და რიტორიკულ ტიპებად ყოფს [3]. ი. იაზიკოვა, ეთანხმება რა ბ. ტომაშევსკის კლასიფიცირებას (ენის მეტაფორა და სტილის მეტაფორები), ენობრივ მეტაფორათა ჯგუფში განასხვავებს გენეტიკურ მეტაფორებს (კარის სახელური, სავარძლის ზურგი), რომელთაც ა. ახმანოვა ლექსიკურებს ეძახის, და გადატანითი მნიშვნელობის მქონე მეტაფორებს (აზნაურთა ბუდე, ოქროს ხასიათი) [15, 154]. ა. ბელსკი მათ სტილის რიტორიკულ მეტაფორებს უწოდებს [3, 1954].

ა. კალინინი მეტაფორათა კლასიფიცირებას შემდეგნაირად ახდენს: მეტაფორა-სახელწოდებები, ზოგადსტილისტიკური მეტაფორები და ინდივიდუალური მეტაფორები [7, 28-29]. მეტაფორა-სახელწოდებებს, რომლებიც უკვე აღარ აღიქმება ხატოვან გამოთქმებად, ა. კალინინი „მშრალ მეტაფორებს“ ეძახის (კომეტის კუდი, გემის ცხვირი, a coat of dust – მტვრის ფენა; the smile died – ღიმილი გაქრა).

ხატოვანი ხასიათი იგრძნობა შემდეგ საუბარში (პურის ზღვა; heart of a city – ქალაქის გული).

ა. კალინინის სიტყვით, ავტორის ინდივიდუალური სტილის მეტაფორები – ეს ხატოვანი მეტაფორებია (მეტყველებითი ან მხატვრული მეტაფორები). ისინი საერთო-სახალხო ენის ფაქტები კი არ გამხდარა, არამედ განეკუთვნება მწერლის მეტყველების თავისებურებებს. ლექსიკონებში მათი ასახვა არ ხდება. „ცის მოჩითვა“, „კენკრის სისხლცვარი“, the faces are the guardians of their thoughts – სახეები მათი აზრების მებადრატენი არიან [11, 38].

მეტყველებითი (ასევე ხატოვანი, ასევე – მხატვრული) მეტაფორა წარმოადგენს შედეგს აზრის ზუსტად, ადეკვატურად გამოთქმისა. ის ამიტომ თავისი ბუნებით არის პრედიკატიული და მოდალური. მეტყველებითი მეტაფორა ყოველთვის ორიგინალური (ახალი) უნდა იყოს, ენობრივი მეტაფორა კი დაშტამპულობის ელფერს იძენს. მეტაფო-

რის პირველი ტიპი, ჩვეულებრივ, არის ავტორის შემოქმედებითი წარმოსახვის ნაყოფი, მეორე ტიპი კი ენის გამომსახველობითი საშუალებაა.

როგორც დაშტამპული, ასევე ორიგინალური მეტაფორებიც წარმოადგენენ სტილისტიკური ანალიზის საგანს. მათი ლინგვისტური ბუნება ერთი და იგივეა, მაგრამ ფუნქციები განსხვავდება [6, 125-130].

სხვაობა ენობრივ მეტაფორასა და მხატვრულ (მეტყველებით) ან მწერლის ინდივიდუალური სტილის მეტაფორას შორის შეიძლება დაიყოს.

სემანტიკური განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ ენობრივი მეტაფორა ასახავს აშკარა ნიშან-თვისებას (კისელი – წებოვანი ჭუჭყი), ანდა გამოხატავს „მოარულ კონოტაციებს“ (ვირი – ჯიუტი ადამიანი) [1, 288]. მხატვრულ (მეტყველებით) მეტაფორაში იგრძნობა დაშორებულ არსთა დაახლოება, დგინდება მათი არატრივიალური თანადობა (რამდენადაც გარემომცველი სინამდვილის ელემენტთა შორის არსებული ურიცხვი კავშირებიდან აირჩევა ყველაზე არაცხადი კავშირები), რაც ამგვარ მეტაფორას ალოგიკურ ხასიათს ანიჭებს და სემანტიკური ანომალიის შთაბეჭდილებას ქმნის... განსხვავებანი ნომინატიურ ასპექტში ასეთია: ენობრივი მეტაფორა აღსრულდება ხოლმე; მაშინ, როცა მხატვრული (მეტყველებით) მეტაფორა წარმოადგენს სახელდების ცალკეულ აქტს. ეს განაპირობებს მათსავე ფუნქციონალურ განსხვავებებს: ენობრივი მეტაფორა ასრულებს კომუნიკაციურ ფუნქციას, მხატვრული კი – ესთეტიკურს.

უკანასკნელ ათწლეულებში ენობრივი მეტაფორა ლინგვისტთა კვლევის საგანს წარმოადგენს. როგორც ადგილობრივ, ისე საზღვარგარეთულ გამოკვლევებში ყურადღებას იპყრობს შეხედულება მეტაფორაზე, როგორც არასტანდარტულ ენობრივ მოვლენაზე, რომელიც წინ აღუდგება სტერეოტიპულობას და არ ემორჩილება ლოგიკას. მეტაფორული დაახლოებანი, ჩვეულებრივ, ემყარება ბუნდოვან ანალოგიებს, ზოგჯერ – სრულიად ალოგიკურებსაც. ნ. არუთუნოვაც ახასიათებს ენობრივ მეტაფორას, როგორც „ენაში ალოგიკურობის მუდმივ საშენს“ [1, 170]. ხ. კასარესმა აღწერა ფიგურალური გამოთქმები ლექსიკონში, აღნიშნა მეტაფორული გადატანითი და ალოგიკური ხასიათი [8, 124]. გენერატიულ სემანტიკაში, ლოგიკურ-ლინგვისტიკური ანალიზის თვალსაზრისით და რეფერენციის თეორიის პოზიციებიდან, მეტაფორა, საერთოდაც, განეკუთვნება „ანომალიათა“ და „არანორმატიულ“ სემანტიკურ მოვლენათა რიცხვს.

ანალოგიის შეგრძნება ადამიანს აიძულებს, ეძიოს მსგავსება ერთმანეთისგან განსხვავებულ არსთა შორისაც კი: აღნიშნოს კონკრეტულ საგნებსა და ცნებებს შორის მსგავსებაც [12, 59]. როგორც გ. სკლიაროვსკაია ამტკიცებს, ვერ ხერხდება კანონზომიერების აღმოჩენა თითოეული კონკრეტული მეტაფორის ჩამოყალიბების პროცესის მსვლელობაში. თუმცა, შემდეგ გ. სკლიაროვსკაია წერს: „როგორც ჩანს, ამა თუ იმ ნიშან-თვისების ამორჩევისათვის ობიექტური მიზეზები მაინც არსებობს, სხვაგვარად როგორ შეიძლებოდა ახსნა მეტაფორის უნარისა, გამოხატოს „მდგრადი მსგავსება“, რომელიც ერთნაირად აღიქმება ენობრივი კოლექტივის ყველა წევრის მიერ, – მაგრამ ეს მიზეზები არ დევს ზედაპირზე, ისინი საგანთა არსშია დაფარული“ [12, 59].

ენობრივი მეტაფორა ფართოდ არის წარმოდგენილი განმარტებით ლექსიკონებში: ლამის ყოველი მრავალმნიშვნელოვანი სიტყვა შეიცავს გადატანით მნიშვნელობებსა და ელფერებს (ცნობილია, რომ მონიშვნის ლექსიკოგრაფიული ტრადიციის მიხედვით, „გადატ.“ დაისმის არა გადატანათა ნებისმიერი სახის შემთხვევაში, არამედ მხო-

ლოდ მეტაფორული გადატანებისას). შესაბამისად, ლექსიკონში აღწერილობის შემდეგ ენობრივი მეტაფორა უკვე სისტემატიზებული და კლასიფიცირებულია, ლექსიკონს ხომ არც ერთი თავისი ელემენტის დატოვება არ შეუძლია სისტემატიზაციის გარეშე [12, 60].

ჩვენი ამოცანაა, აღმოვაჩინოთ და აღვწეროთ გადატანათა მიმართულებების ყველა შესაძლო ტიპი აგათა კრისტის დიალოგში, მათი ურთიერთკავშირისა და ურთიერთდამოკიდებულების დადგენით. ამისათვის გამოყენებულ იქნა ინგლისური განმარტებით ლექსიკონთა მასალები, ასევე – დიდი ინგლისურ-რუსული ლექსიკონების მასალები. განხილულია მეტაფორული არსებითი სახელები.

ასოციაციურ ნიშანს, რომელიც მეტაფორად გვევლინება, ჩვენ გადატანის სიმბოლოს ვუწოდებთ. ეს სამუშაო ტერმინი მოხერხებულია იმიტომ, რომ ერთმანეთთან აკავშირებს სუბიექტსა და ობიექტს და წარმოგვიდგენს მთლიანობაში. ის ნიშან-თვისება, რომელიც თავდაპირველი სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურაში კონოტაციურია და არსებობს „პოტენციური სემის“ სახით, მეტაფორულ სიტყვაში წინა პლანზე წამოიწევს ხოლმე და ხდება წამყვანი დიფერენციალური სემა. ამგვარად, გადატანის სიმბოლო – ეს არის თავდაპირველი სიტყვის კონოტაციური ნიშანი, გარდაქმნილი მეტაფორის განმსაზღვრელ ნიშნად მეტაფორის პროცესის მსვლელობისას.

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ აგათა კრისტის ენაში მეტაფორული გადატანა ემორჩილება საკმაოდ ხისტ კანონზომიერებას და ხორციელდება გარკვეული მიმართულებით, ერთი სემანტიკური სფეროდან მეორისაკენ.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში მოცემულია ა. კრისტის დიალოგებში აღმოჩენილი მეტაფორული გადატანის ტიპების ხვედრითი წონები.

| მეტაფორული გადატანის ტიპები | მეტაფორული გადატანის ცალკეული ტიპების ხვედრითი წონა (პროცენტებში) |
|--------------------------------------|---|
| საგანი → საგანი | 6,7 |
| ადამიანი → ადამიანი | 9,2 |
| ცხოველი → ადამიანი | 37,0 |
| საგანი → ადამიანი | 24,0 |
| საგანი → განყენებული ცნება | 14,3 |
| განყენებული ცნება → ადამიანი | 0,8 |
| ფიზიკური მოვლენა → ადამიანი | 1,3 |
| ფიზიკური მოვლენა → ფიზიკური მოვლენა | 1,3 |
| ფიზიკური მოვლენა → განყენებული ცნება | 3,0 |
| ფიზიკური მოვლენა → ფსიქიკური მოვლენა | 1,6 |
| ცხოველი → განყენებული ცნება | 0,8 |

მეტაფორული გადატანის ტიპთა ხვედრითი წონები
ა. კრისტის დიალოგებში

მეტაფორირების ყველაზე ელემენტარული შემთხვევა – დასახელების ერთი საგნიდან მეორეზე გადატანა, როცა გადატანის სიმბოლო ასახავს ემპირიულ ნიშანს, აღმნიშვნელს ფორმისა, ზომისა, ფერისა, კონსისტენციისა და ა. შ., აყალიბებს გადატანის ტიპს – **საგანი —> საგანი**.

მოვიყვანო მაგალითებს:

1) dib, n – მონეტა, ფული.

All we need the dibs, my dear. I shall be a very rich man when the old fellow pops off.

2) bean, n – ფული, გროშები.

Nice couple of children – probably haven't got a bean between them. Shall I tell you what I think, Gerald? (2,122)

3) block, n – თავი, გოგრა.

He said: "If you're saying that I tampered with that, I'll knock your ruddy block off".

გადატანის წინა ტიპთან ახლოსაა (თუმცა არც ისე პროდუქტიულია) მეორე ტიპი: ადამიანი —> ადამიანი. ნიშან-თვისება პიროვნებისა, რომელიც რაიმე თავისებურებით გამოირჩევა, გადატანილია სხვა პირზე და ახასიათებს მას.

მოვიყვანო მაგალითებს:

1) customer, n – ტიპი, სუბიექტი, ექსცენტრიული, ახირებული, თავხედი.

The three men looked at each other. Weston said.

"Cool customer. Not giving anything away, is he? What do you make of him, Colgate?"

2) quack, n – შარლატანი, თაღლითი, მატყუარა, ყალთაბანდი, გაიძვერა.

That is how many a quack makes a fortune. He encourages patients to come and sit and tell him things. (5,165)

3) tartar, n – ველური, აულაგმავი ზნის ადამიანი; ფეთქებადი, გამაღიზიანებელი კაცი.

"Whew!" I said. "What a tartar! I admire her, though, don't you?"

შემდეგ ჯგუფში მეტაფორის სუბიექტი და ობიექტი, ასევე, საკმაოდ ახლოსაა ერთმანეთთან, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სხვადასხვა სემანტიკურ წყობას განეკუთვნება: ადამიანი ხასიათდება ცხოველის ნიშან-თვისებით. მეტაფორის ტიპი – „ცხოველი —> ადამიანი“ ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი ექსპრესიული საშუალების როლს ასრულებს ენაში. ჩვეულებრივ, ასეთი დასახელება-დახასიათებები მიმართულია დისკრედიტაციისკენ, მეტყველების საგნის მკვეთრი დადაბლებისკენ და აქვს მკაფიო პეიორატიული (დამამცირებელი) ელფერი.

მოვიყვანო მაგალითებს:

1) wolf, n – მკაცრი, გულქვა, უღმობელი ადამიანი.

He'd got it into his thick head that I should be a lamb among the wolves.

2) filly, n – მკვირცხლი, მარდი გოგონა

Major Bary said appreciatively: "Good-looking fillies, some of" em. But on the thin side, perhaps.

3) dog, n – ბიჭი.

"You will no longer be "poor dear old Reggie". You will be "that sly dog Reggie". All the difference in the world!"

აბსტრაქტიზმის შემდგომ გზაზე გადატანის სიმბოლო საბოლოოდ „წყდება“ თავდაპირველ რეალობას და სხვა სემანტიკური კატეგორიის რეალობას „მიემაგრება“ – უსულო საგნის ნიშან-თვისება გამოიყენება ადამიანის ფიზიკური, ფსიქიკური ან მორალური თვისების შესაფასებლად. ხდება საპირისპირო პერსონიფიკაციის პროცესი, როდესაც უსულო ბუნების ფიზიკური თვისებები მიეწერება ადამიანის არა მხოლოდ გარეგან (როგორც მოსალოდნელი იქნებოდა), არამედ სულიერ სამყაროსაც. ასე ყალიბდება გადატანის ტიპი – საგანი → ადამიანი.

საგნის ნიშან-თვისება ხშირად გამოიყენება ადამიანის ფსიქიკური ანდა მორალური თვისების დასახასიათებლად:

1) brick, n – ვაჟკაცი, კარგი, სანდომიანი ბიჭი.

"Albert", cried Tuppence, "You're a brick. If it hadn't been for you we'd have lost her".

2) peach – ლამაზი, ტურფა.

"But she's a stunner to look at, ain't she?"

"She's some peach", allowed Tuppence carelessly.

3) big gun – მედიდური, თავმომწონე პიროვნება, დიდი ვინმე.

The people there last night were all big guns; they were none of them close friends of hers".

საგანი → განყენებული ცნება

1) nose, n – ალღო, მიხვედრილობა, ყნოსვა.

"He's got brains, you know. If you ask me, he was jockeying her along very nicely. Got a nose for money, that man".

2) hole, n – გამოუვალი მდგომარეობა, ძნელი, გაჭირვებული მდგომარეობა.

"There was fog at Geneva and that upset people's plans. Somebody was in a nasty hole".

3) guts, n – ვაჟკაცობა, მამაცობა, ნებისყოფა.

"Young bellows nowadays are all the same – no guts – no stamina".

განყენებული ცნება → ადამიანი

1) bore, n – მოსაწყენი, მომაბეზრებელი ადამიანი.

The Chief Constable said:

"Yes, we can't take him off the list. Not that I seriously believe he's implicated. Dorens of old bores like him going about.... Still he's a possibility".

2) cuss, n – ჭაბუკი, ახალგაზრდა, ბიჭი.

"He's a queer little cuss, isn't he? D'you know what he asked me day before yesterday?"

ფიზიკური მოვლენა → ადამიანი

1) a big noise – მედიდური, თავმომწონე პიროვნება, „დიდი ვინმე“.

When they were alone together, Luke said, "You're rather a big noise to be sent down on a case like this".

2) flop, n – უბედო, უიღბლო, მარცხიანი ადამიანი.

"That was the producer and Mrs. Shake was a bit of a flop in the play-but that makes it go all the better".

ფიზიკური მოვლენა → ფიზიკური მოვლენა

1) bust-up, n – სკანდალი, ჩხუბი.

"There's been the most awful row! It was a real old bust-up. I do wish I knew what it was all about".

2) dust-up, n – სკანდალი, ხმაური, აღიაცოთი, აურზაური, ერთმანეთის ღანძღვა.

After our little dust-up on Saturday, I suppose I ought to clear out of her.

3) spin, n – მოკლე გასეირნება ან მოგზაურობა სიამოვნების მისაღებად.

"Good-by. I'm taking an afternoon off from business. Going for a spin in the country".

ფიზიკური მოვლენა → განყენებული ცნება

1) toss-up, n – თანაბარი შანსები, შესაძლებლობები.

"I hoped you might feel that way, but it was a toss-up".

2) wheeze, n – 1. სიბასრე, სიმახვილე; 2. სიმძაფრე; ოინი, ეშმაკობა; ხუმრობა, ოხუნჯობა.

I don't mind admitting that for once you've scored handsomely".

"Good wheeze, wasn't it?"

3) bunkum, n – სისულელე, ჩმახი.

"The servants would hardly notice their going and coming..."

"Bunkum!" said Mr. Coleman.

ფიზიკური მოვლენა → ფიზიკური მოვლენა

1) twitter, n – აგზნება, აღელვება, მღელვარება.

"I've been in a twitter all the evening. They're a funny crowd, you know".

2) flap, n – პანიკა, შოთოვა, დეღვა, ძრწოღვა; განგაში.

"No end of a flap about this fellow. I don't know why. Even the hush-hush boys are in a flap".

3) thrill, n – რაღაც სენსაციური, ამადელვებელი.

"He got a thrill out of seeing people quail and flinch".

ცხოველები → განყენებული ცნება

1) pigeon, n – საქმე, პასუხისმგებლობა, ზრუნვა, საზრუნავი; მზრუნველობა.

a) Strictly speaking, he's your pigeon, sir. Name of Basil Blake. Lives near Gossington Hall".

b) "I don't know where the Admiralty comes in – not quite our pigeon".

2) cock, n – უაზრობა, აბდაუბდა, ჩმახი, სისულელე, უგუნურება.

"Lot of cock", thought Shriverham disrespectfully. "These VIPs think their potty affairs are what makes the world go round".

ასე რომ, ენობრივი მეტაფორების ანალიზი აგათა კრისტის პერსონაჟთა დიალოგურ (სასაუბრო) მეტყველებაში დაგვეხმარა მეტაფორული გადატანის შემდეგი სახეობების აღმოჩენაში:

1) საგანი → საგანი;

2) ადამიანი → ადამიანი;

3) ცხოველი → ადამიანი;

- 4) საგანი → ადამიანი;
- 5) საგანი → განყენებული ცნება;
- 6) განყენებული ცნება → ადამიანი;
- 7) ფიზიკური მოვლენა → ადამიანი;
- 8) ფიზიკური მოვლენა → ფიზიკური მოვლენა;
- 9) ფიზიკური მოვლენა → განყენებული ცნება;
- 10) ფიზიკური მოვლენა → ფსიქიკური მოვლენა;
- 11) ცხოველი → განყენებული ცნება.

განხილულ მასალაში მეტაფორული გადატანის ყველაზე ხშირ სახეობად გვევლინება „ცხოველი → ადამიანი“, შემდეგ მოჰყვება სახეობები: „საგანი → ადამიანი“, „საგანი → განყენებული ცნება“, „ადამიანი → ადამიანი“, „საგანი → საგანი“.

მეტაფორული გადატანის ჩამოთვლილი სახეობები მახასიათებელი ფუნქციის დამადასტურებელია. ხასიათების მოპოვება ხდება საგნების, ცხოველების სფეროდან, ასევე იმ პიროვნებათა სფეროდან, რომლებსაც გააჩნიათ გარკვეული ფიზიკური, ფსიქიკური და მორალური თვისებები ან თავისებურებანი, გამოწვეული სოციალური მდგომარეობით, პროფესიით, ასაკითა და, ასევე – სიტუაციით.

ლიტერატურა:

1. Арутюнова Н. Д., К проблеме функциональных типов лексического значения. В сб.: Аспекты семантических исследований. М., 1980;
2. Ахманова О. С., Словарь лингвистических терминов. М., 1969;
3. Бельский А. В., Метафорическое употребление существительных. Ученые записки И МГПИИЯ, 1954, т. 8;
4. Будагов Р. А., Введение в науку о языке. М., 1965;
5. Гак В. Г., Сопоставительная лексикология. М., 1977;
6. Гальперин И. Р., Очерки по стилистике английского языка. М., 1958;
7. Калинин А. В., Лексика русского языка. Издательство МГУ, 1966;
8. Касарес Х., Введение в современную лексикографию. М., 1958;
9. Кияненко Т. Ф., Теоретико-познавательная интерпретация метафоры как фигуры речи. В сб.: Системное описание лингвистических явлений германских языков. Куйб., 1980;
10. Мейлах Б. С., Вопросы литературы и эстетики. Л., 1958;
11. Складчикова Н. В., Анализ перевода индивидуально-стилистических метафор в романе Голсуорси «Собственник». В сб.: В помощь преподавателям иностранных языков. Вып. 7. АН СССР, Сибирское отд., Нов., 1976;
12. Складчикова Г. Н., Языковая метафора в словаре. Опыт системного описания. В ж.: «Вопросы языкознания», 1987, №2;
13. Томашевский Б. В., Теория литературы. Поэтика. М.-Л., 1930;
14. Шанский Н. М., Лексикология современного русского языка. М., 1964;
15. Язикова Ю. С., Анализ метафор стиля повести М. Горького «В людях». Ученые записки ДВГУ, 1962, вып. 5.

აგათა კრისტის გამოყენებული მხატვრული ნაწარმოებების სია:

1. Christie A., The Murder of Roger Ackroyd. Fontana/Collins, 1978;
2. Christie A., They Came to Baghdad. Pan Books. Ltd. London and Sydney. 1974, 0 330 240 188;
3. Christie A., Ten Little Niggers. Karo. 2007. ISBN: 978-5-89815-930-6;
4. Christie A., Evil under the Sun. Harper Collins Publishers. Lnd., 1993. ISBN 0006170048;
5. Christie A., Death in the Clouds. St.-Pet., 2007. ISBN: 978-5-9925-0004-2;
6. Christie A., 13 at Dinner. A Dell Book. N.Y., 1975. Dell Publishing Co., Inc.;
7. Christie A., The Seven Dials Mystery. Bantam Books, 1981. ISBN: 0-553-14039-6;
8. Christie A., Case of the Discontented Husband. In: Christie A. Masterpieces in Miniature. St. Martin's Minotaur. N.Y., 2005, ISBN: 0-312-34938-6;
9. Christie A., The Secret Adversary. Tb., 2012;
10. Christie A. Dumb Witness. Cox and Wyman LTD, Lnd., 1978, ISBN: 0330 023349;
11. Christie A. Passenger to Frankfrut. Fontana/Collins, 1972;
12. Christie A., Four and Twenty Blackbirds. In: Christie A, Masterpieces in Miniature. St. Martin's Minotaur. N Y., 2005, ISBN: 0-312-34938-6;
13. Christie A., Easy to Kill. Pocket Book Edition. N.Y., 1968;
14. Christie A., After the Funeral. William Collins Sons Co. Ltd. Glasgow, 1989;
15. Christie A., The Mysterious Affair at Styles, Tb., 2012;
16. Christie A., Murder in Mesopotamia. Pan Books Ltd, Cavaye Place, Lnd., 1981. ISBN: 0330 263226;
17. Christie A., Sanctuary, In: Christie A. Double Sin. A Dell Mystery. N. Y., 1964;
18. Christie A., The Body in the Library. Lnd., 1989. Willian Collins Sons Co. Ltd. Glasgow.

Ira Khvichava

The Metaphor as One of the Methods of Formation of Colloquialisms in the Dialogues of the Novels and Stories by Agatha Christie

Summary

The article is devoted to the description of the metaphors registered in the dialogues of the investigated novels and stories by Agatha Christie. The metaphor is the most productive method of changing the meaning of stylistically low units in the process of lexical-semantic formation in the dialogues by Agatha Christie. The aim of the article is to discover and describe all the possible types of transfer in the dialogue language of Agatha Christie their interaction and interrelation.

The analysis of the factual material has shown that metaphorical transfer in the language of Agatha Christie is subjected to a very strict regularity and is realized in the specific direction from one semantic area to another. As a result of the analysis of the language metaphor there have been identified 11 types of transfer in the dialogues of Agatha Christie's characters from which the most frequent ones have been distinguished: an animal > a man; an object > a man; an object > an abstract notion; a man > a man; an object > an object.

The discovered varieties of the metaphorical transfer confirm the particular characteristic functions of the metaphor itself. The characteristics are obtained from the spheres of objects, animals as well as from the sphere of individuals who have certain physical, mental and moral features or peculiarities engendered by the social position, profession, age and situation.

Ира Хвичава

***Метафора как способ образования коллоквиализмов
в диалогах романов и рассказов Агаты Кристи***

Резюме

Статья посвящена описанию метафор, зарегистрированных в диалогах исследуемых романов и рассказов Агаты Кристи. Метафора является наиболее продуктивным методом изменения значения стилистически низких единиц в процессе лексико-семантического образования в диалогах Агаты Кристи. Цель статьи – выявить и описать все возможные виды переноса в диалогическом языке Агаты Кристи, их взаимодействие и взаимосвязь.

Анализ фактического материала показал, что метафорический перенос в языке Агаты Кристи подчинен очень строгой закономерности и осуществляется в определенном направлении из одной смысловой области в другую. В результате анализа языковой метафоры выявлено 11 типов переноса в диалогах персонажей Агаты Кристи, из которых выделены наиболее частотные: животное – человек; предмет – человек; предмет – абстрактное понятие; человек – человек; предмет – предмет.

Обнаруженные разновидности метафорического переноса подтверждают определенные характерные функции самой метафоры. Характерные черты выявлены из сферы предметов, животных, а также из сферы индивидов, обладающих определенными физическими, психическими и нравственными чертами или особенностями, порожденными социальным положением, профессией, возрастом и ситуацией.

ნანა არახამია
(საქართველო)

ხალხური თქმულება – ვაჟა ფშაველას
შემოქმედების უშრეტო წყარო

ვაჟა ფშაველა იყო და რჩება ღრმა ინტელექტისა და არაორდინალური აზროვნების ხელოვნად. მისმა ლიტერატურულმა ნარატივმა ქართულ სინამდვილეში დიდი ინტერესი და აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. განსაკუთრებით ეს ეხება კლასიკოსის ეპიკური ჟანრის თხზულებების ლიტერატურულ-ფოლკლორულ წყაროთა საკითხს. ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში გამოითქვა საინტერესო და ზოგჯერ ურთიერთგამომრიცხავი მოსაზრებები. საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ დიდი კლასიკოსი თავისი თხზულებების შესაქმნელად იყენებს ხალხურ შემოქმედებას, ასევე მითოსურ ელემენტებსაც, რომლებიც შემოქმედის ხელში დიდ მხატვრულ ექსპრესიას განიცდიან. არსებობს ისეთი თხზულებები, რომლებზეც ვაჟა ფშაველამ სიცოცხლეშივე ისაუბრა და განმარტა მათი წარმოშობის ისტორია. განსაკუთრებით ეს ეხება „სტუმარ-მასპინძელს“, „აღუდა ქეთელაურს“, „გველისმჭამელს“ და სხვ. მხედველობაში გვაქვს საყოველთაოდ ცნობილი ვაჟა ფშაველას წერილი „კრიტიკა ბ. ივ. ვართაგავასი“. ჩვენი ინტერესის სფეროს განსაზღვრავს პოემა „გველისმჭამელის“ წყაროთა საკითხი, რომელიც გაჯერებულია კრიტიკულ აზრთა მრავალფეროვნებით. მკვლევრები ცდილობენ, დაადგინონ პოემის ლიტერატურული თუ ფოლკლორული წყარო და მათი წარმოსახვის შესაბამისად დააწვილონ ესა თუ ის ლიტერატურული ნაწარმოები, ზოგ შემთხვევაში – ხალხური თქმულება პოემა „გველისმჭამელთან“.

ვაჟა ფშაველა ის მწერალია, რომელმაც ქართული ლიტერატურა ყველაზე მეტად დააახლოვა და დაუკავშირა ფილოსოფიას. აქ, უპირველესად, მხედველობაში გვაქვს პოემა „გველისმჭამელი“, რომელიც სამეცნიერო სივრცეში თითქმის ერთხმადაა აღიარებული ფილოსოფიური ხასიათის, მარადიული ღირებულებების მქონე პოემად. სწორედ, რომ პოემა „გველისმჭამელი“ შეიქნა საბაბი ძველი და ახალი დროის მკვლევრებისთვის ემსჯელათ ვაჟა ფშაველას შემოქმედებითი მიმართების შესახებ ინდივიდუალისტურ-ფილოსოფიურ თეორიებთან. საიდან იღებს მგოსანი მასალას ტიპთა მისაღებად? როგორია მისი დამოკიდებულება მის მიერვე შექმნილი სახეებისადმი? რაში მდგომარეობს მისი ფენომენი? მაინც რა შეიძლებაოდა გამხდარიყო ვაჟასთვის შემოქმედებითი იმპულსის საგანი, როცა იწერებოდა პოემა „გველისმჭამელი“? ლეგენდა? გამოგონილი ამბავი? თუ რელიგიებში, მითოლოგიასა და ზღაპრებში, ასევე ფილოსოფოს მოაზროვნეთა მხერაში არეკლილი ხატ-სიმბოლოები? ამ საკითხებზე მსჯელობით განისაზღვრება ჩვენი კვლევის არიალიც ნაშრომში.

კ. კაპანელის აზრით, „გველისმჭამელი“ ფილოსოფიური პოემაა ტანჯვისა, შემეცნებისა, სიყვარულის ტრაგედიისა“ [1, 238].

ვ. კოტეტიშვილი წერს: „მინდია შემოქმედი იყო პირდაპირ უპოვარი, ვიდრე ინდივიდუალიზმის მწვერვალზე იდგა, სადაც ადამიანი მსოფლიოს უერთდება, როგორც სიცოცხლის ერთი ნაწილი“ [2, 609].

ს. დანელიას თვალთახედვით, „ვაჟა აყენებს საკითხს სად არის ინდივიდუალიზმის ბოლო. ვაჟას აზრით, ბოლო ინდივიდუალიზმისა არის პიროვნების გამოსვლა ადამიანობიდან. ასეთი ადამიანობიდან გამოსვლის მხატვრულ დახასიათებას გვაძლევს თავის პოემაში „გველისმჭამელი“ [3].

დ. წოწკოლაური ფიქრობს, რომ პოემა „გველისმჭამელში“ ვაჟამ წინა პლანზე წამოსწია „პიროვნების თვითშემეცნების დრმა ფილოსოფიურ-ფსქოლოგიური პრობლემები“ [4, 329].

გ. რობაქიძე ვაჟას „გამოუცნობ“ პოეტს უწოდებს, ხოლო მისი „შემოქმედებითი ცნობიერება შესაძლოა განისაზღვროს – როგორც მითოლოგიური“ [5].

განსხვავებულად უდგება საკითხს ს. დანელია ნაშრომში „ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი“. ავტორი ვაჟას მსოფლმხედველობაზე საუბრობს და წერს: „ვაჟას დამოკიდებულება კულტურასთან ემსგავსება ჰერაკლიტეს, ძენონ სტოელის, ჟან-ჟაკ რუსოს, ლევ ტოლსტოის დამოკიდებულებას. იმ ლევ ტოლსტოისა, რომელიც მერუჟოვსკის საყურადღებო დაკვირვებით წარმართია ახალი დროისა“. მკვლევრის აზრით, ვაჟა გვერდით უდგას გოეთეს, შოპენჰაუერს, ნიცშეს, ტოლსტოს [6, 23].

ი. ეგვანიძე ერთ-ერთ თავის კვლევაში „ვაჟა ფშაველას მრწამსის საკითხი გრიგოლ რობაქიძის ნააზრევში“ განიხილავს ს. დანელიას ზემოთ მოტანილ შეხედულებას და წერს: „ს. დანელია შეეცადა მოექცია ვაჟა ახალი დროის დიდ „წარმართა“ გვერდით“ [7, 298]. ამ შემთხვევაში იგი იზიარებს და მთლიანად ეყრდნობა გრ. კიკნაძის თვალსაზრისს, რომელმაც სხვა მკვლევართაგან განსხვავებით მართებულად გაიგო ს. დანელიას მიერ გამოთქმული ეს მოსაზრება. გრ. კიკნაძე წერს: „ს. დანელიას ზემოთ დასახელებულ შეხედულებებში... ლაპარაკია არა ვაჟას აზროვნებაზე, არამედ ვაჟას შემოქმედებაზე. ე.ი. ვაჟას შემოქმედების მხატვრულ პროდუქციაზე... და ეს მოსაზრება ვაჟას პირველყოფილ ადამიანობას კი არ ნიშნავს... არამედ, გენიალურ უნარს, რომლის მეოხებით, ვაჟას ძალუძს თავის შემოქმედებაში ისეთი მხატვრული სტილის გამჟღავნება, რომლის შესაბამისად გამოიხატებოდა პირველყოფილი ადამიანების განცდები“ [8, 204-205].

თავის მხრივ, ი. ეგვანიძე ფართოდ და მეტად საინტერესოდ მსჯელობს ვაჟა ფშაველას მიმართების შესახებ ფ. ნიცშეს ეთიკურ კონცეფციასთან პოემა „გველისმჭამელზე“ დაყრდნობით [9, 385-389].

კ. გამსახურდია თვლიდა, რომ „ვაჟა თავისი გაგებით გოეთეს მსოფლმხედველობას უახლოვდება“ [10, 320]. თვალსაზრისი გოეთესა და ვაჟას სახელების დაწვევილებისა მსოფლმხედველობრივ-მხატვრულ კონტექსტში უფრო ადრე გ. რობაქიძესთან გვხვდება [11, 62]. მომდევნო თაობის ლიტერატურათმცოდნეებმა (ა. გაწერელია, გ. ასათიანი, ლ. თეთრუაშვილი და სხვ.) აღნიშნული თვალსაზრისები გაიზიარეს და ფაქტების სიუხვით გაამდიდრეს.

ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ვაჟა ფშაველას შემოქმედებამ მისცა გარკვეული საფუძველი მკვლევრებს ემსჯელათ: ადამიანის შესაძლებლობათა, ცოდვამადლის, სინათლისა და სიბნელის, სიკეთისა და ბოროტების, სილამაზისა და სიმახინჯის, წუთისოფლის, სიკვდილ-სიცოცხლის ზოგადკაცობრიულ პრობლემებზე. გადაჭარბებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ პოემა „გველისმჭამელში“ ყველაზე მძაფრად გამოვლინდა ამ უკვდავი კლასიკოსის შემოქმედების ეს ძირითადი ასპექტები და კონცეფციები.

ამდენად, ზემოთ წარმოდგენილი დიდი კლასიკოსის მრწამსისა და მსოფლმხედველობის ირგვლივ ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში დახვეწებული კვლევები დასტურია ფაქტისა, რომ ქართულ სინამდვილეში ვაჟა ფშაველამ, როგორც ხელოვანმა, ურთულეს ლიტერატურულ-ფილოსოფიურ პრობლემებზე მსჯელობის პრეცედენტი შექმნა. გვახსენდება ერთი ცნობილი ფრაზა – „ენა მაშინ აღწევს თავისი განვითარების მწვერვალს, როცა ის ფილოსოფიის შემოქმედებას იწყებს“ (ფილოსოფოსობსო). ქართულ სინამდვილეში ეს მისია სწორედ, რომ ვაჟა ფშაველამ იკისრა და ქართული ჰუმანიტარული აზროვნების განვითარებას გარკვეული სიღრმე და განი მისცა, ღრმა ლიტერატურულ-ფილოსოფიურ პრობლემებზე მსჯელობას გარკვეული ტრადიცია შეუქმნა. ასეთი მაშტაბის პოეტებს შეუძლიათ შექმნან პოემა „გველისმჭამელის“ სადარი მსოფლიო მნიშვნელობის შედეგები.

ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ხშირად ვხვდებით მოსაზრებებს ილია ჭავჭავაძის პოემა „განდეგილისა“ და ვაჟა ფშაველას პოემა „გველისმჭამელის“ სიახლოვის შესახებ. პირველმა ა. გვენცაძემ აღნიშნა, რომ „ვაჟას თავისი დიდი წინაპარი ჰყავდა ილია ჭავჭავაძის „განდეგილის“ სახით. განდეგილის რწმენა სრულიად შეუსაბამო იყო საზოგადოებრივი პროგრესისათვის ადამიანთა საარსებო ძალ-ღონისათვის. ამიტომ მართებულად მოიქცა მწერალი, როცა ცხოვრების მიერ მიგზავნილ მწყემს ქალთან შეხვედრისას მწირი სასტიკად დაამარცხა. ღვთაებრივი ძალით აღჭურვილი მინდიას რწმენაც ამ მიზნით იქნა ძლეული“ [12, 521]. ჩვენ სრულიად ვეთანხმებით ა. გვენცაძის თვალსაზრისს.

ამავე საკითხზე გამოთქმულია მოსაზრება კ. მეძველიას მიერ. მისი თვალთახედვით, ორივე პოემა „ღრმა ფილოსოფიური შინაარსისაა და ორივე თხზულებაში ერთნაირად დგას საკითხი მისტიკურ და რეალურ სამყაროს იდეათა შეჯახებისა“ [13, 205-209].

საგულისხმოა ვ. გოგუაძის დაკვირვებები ამ პოემათა სიახლოვის შესახებ. ავტორი თავისი ვრცელი ანალიზის შედეგად ასკვნის, რომ „ღვთაებრივი სიწმინდისაკენ ღტოლვა წარმოშობს ასკეტიზმს, რისთვისაც აუცილებელია ყოველგვარი საამქვეყნო ღვაწლისგან განდგომა. მაგრამ დიდი ხელოვანის მიერ ეს პრობლემა გაშუქებულია მისი ერის ინტერესებიდან გამომდინარე, ჭეშმარიტად ევროპელი მწერლის დონით. ვაჟასთან, ციურ ფიქრთა შინაგანი ენერგიით ამოაფრქვია ცნობის ჟინმა ევროპული ლიტერატურის, ხელოვნების, უღრმეს, უმდიდრეს პრობლემასთან, რაც სიბრძნის წყაროსთან ფაუსტურ გარიგებაში გამოიხატებოდა. „გველისმჭამელში“, რომელიც დემონურ-ასკეტურის პრობლემას აშუქებს, ავტორი ბრწყინვალედ გვიხატავს, რომ არა მხოლოდ ღვთაებრივი სიწმინდისაკენ ღტოლვა წარმოშობს ასკეტიზმს, არამედ „სიბრძნის წვდომა, სამყაროს იდუმალების გონებით წვდომაც თავისებურ ნაცვალებას ითხოვს“ [14, 157].

ვაჟას „გველისმჭამელისა“ და ილიას „განდეგილს“ შორის არსებულ პარალელთა გამო თავისი შეხედულებები გამოთქვა მ. შენგელიამ. იგი პოემა „გველისმჭამელის“ ვრცლად მიმოხილვისას აღნიშნავს, რომ ამ პოემებს გაცილებით უფრო მეტი რამ აქვთ საერთო, ვიდრე ერთი შეხედვით ჩანს. ილიას განდეგილის და ვაჟას გველისმჭამელის დამარცხების მიზეზი მათი პირადი ინტერესებია, რომელსაც ვერ აღუდგენენ წინ თხზულების გმირნი. „პირველმა ვერ შეძლო უარყო ცხოვრება, მეორემ კი ვერ მოახერხა მთლიანად საზოგადოების კუთვნილება ყოფილიყო – სწორედ შუალედია მათი გზა.

მათთვის საზოგადოებაც აუცილებელია და არც მარადიულობა უნდა დაკარგოს ერთმა, მეორეს კი „ქვეყნის ბედნიერება“ ვერ დაუთმია და კვლავაც იმ დონეზე რჩებიან „უშთავრესთა ბრიყვთა და უზრუნველთა ხვედრად, რომ მიიჩნია ვაჟას“ [15, 124].

ფიქრობთ, რომ ზემოთ განხილული შრომები იყო ერთგვარი ბიძგი მ. შენგელიასათვის, რომ უფრო ფართოდ გაეშალა მსჯელობა „გველისმჭამელისა“ და „განდევლის“ მსგავსების შესახებ. მან ფაქტებით გაამდიდრა არსებული თვალსაზრისები და უფრო მკაფიო გახადა მათი სისწორე.

მსგავსება განდევლისა და მინდიას შორის, ნ. გრიგალაშვილის მოსაზრებითაც, იმაში მდგომარეობს, რომ ორივენი ღვთის რჩეულნი არიან. განდევილი ასკეტური ცხოვრებით აღწევს იმას, რომ იმ მყინვარებში სახლობს, სადაც „აჩრდილის“ მიხედვით საქართველოს ბედის თანამდევნი ერის უკვდავი სულია დამკვიდრებული. ხოლო მინდია აქციდენტის წყალობით აღწევს ამას. ღვთის რჩეულთ უწვევთ რჩეულთა გზის განვლა, მაგრამ ისინი მარცხდებიან, რადგან მათ უპირისპირდება არა ბოროტი, არამედ ჩვეულებრივი ამქვეყნიური ყოფა, მრავალთათვის სავალდებულო გზა [16, 160].

ჩვენი ფიქრით, ზემოთ წარმოდგენილი მკვლევართა მსჯელობა ამ ორი პერსონაჟის სიახლოვის შესახებ სრულიად სამართლიანია, რადგან სახელოვანი კლასიკოსები ცდილობენ ადამიანის ფსიქიკური საფუძვლების გადმოშლას, ორივე პოემაში შინაგანი დინამიკის საფუძვლად პერსონაჟთა ხასიათისა და განცდების წინააღმდეგობრივი ბუნებაა წარმოჩენილი, ილია ჭავჭავაძემ და ვაჟა ფშაველამ სუბიექტურ და ობიექტურ საწყისებად პიროვნების გაორებული „მე“ წარმოაჩინეს. პოემებს აახლოებს ის ფაქტიც, რომ ავტორებმა პიროვნების გრძნობისა და გონების ჰარმონიის ფუნდამენტალური მნიშვნელობა გამოკვეთეს. უფრო მეტიც, არ არის გამორიცხული ილიას პოემა „განდევილი“ ყოფილიყო ერთ-ერთი მუხტი მწერლის შემოქმედებითი იმპულსისათვის „გველისმჭამელის“ შესაქმნელად. თუ გავითვალისწინებთ თვით ვაჟა ფშაველას სიტყვებს: „უნდა გატეხილი მოგახსენოთ, რომ თუმც არავითარი მსგავსება არ არსებობს და იქნება ვერცა ვის შეენიშნოს, „მოხუცის ნათქვამსა“ და თ. ილია ჭავჭავაძის „დიმიტრი თავდადებულს“ შორის, მაგრამ ამ პოემის წერის დროს „დიმიტრი თავდადებულს“ ჰქონდა ჩემზე გავლენა, ვიდრე სხვა რომელიმე მშობელ ლიტერატურის ნაწარმოებს, უფრო კი მის ფორმას“ [17, 180].

როგორც ვხედავთ, ვაჟა ფშაველა თვითონვე აღნიშნავს, რომ ილია ჭავჭავაძის თხზულებები ქცეულა მისთვის შემოქმედებით მომენტებში მასტიმულირებელ მასალად. ლიტერატურული ინტერესებით ვაჟას შემოქმედებით პროცესთან ახლოს მდგომი ფილოსოფიური ხასიათის პოემა „განდევილი“ (დაიბეჭდა 1883 წელს), რატომღაც გამორიცხული, მივიჩნით იმ ლიტერატურულ ნაწარმოებად, რომელმაც გარკვეული შემოქმედებითი მუხტი მისცა ვაჟა ფშაველას პოემა „გველისმჭამელის“ შესაქმნელად?!

გრ. რობაქიძე მიიჩნევდა, რომ ვაჟა-ფშაველას „გველისმჭამელი“ შესაძლებელია ლიტერატურულად დავაწყვილოთ ნორვეგიელი დრამატურგის ჰენრიკ იბსენის დრამასთან „პერ გიუნტი“. მწერლის აზრით, ფშავის მთებში შობილ მინდიას საკმაოდ ბევრი საერთო აქვს ნორვეგიის ფიორდებში დაბადებულ პერ-გიუნტთან. აი, რა პარალელეს გვთავაზობს დიდი კლასიკოსი: „გუნტის მხატვრულ სახეში, პირველ ყოვლისა, მოცემულია ადამიანი, ვის არსებაშიც ორი ძალა იბრძვის დასაბამიდან: ბუნებრივი და

ზებუნებრივი... იგი ტროლების სამეფოში კარგავს თავის მეობას, რჩება საუთარი თავის გარეშე და რა მიიღწვის იმისკენ, რადაც შექმნა უზენაესმა, პოულობს კიდევ საკუთარ თავს... ამ ძალთა ორთაბრძოლაა მთელი დრამა, სადაც მტანჯველი პროცესია ასახული პიროვნების ჩამოყალიბება-ხორცშესხმისა“. სიყვარულის გრძობა ესმარება მას იპოვოს საკუთარი თავი. მაგრამ ვაი, რომ ეს ყოველივე გუნტს სიცოცხლის ფასად უჯდება. იგემებს რა თვითდამკვიდრების ბედნიერებას, კვდება კიდევ.

მსგავსებასთან ერთად გრ. რობაქიძე საუბრობს პოემათა განსხვავებულ დრამაზე. გუნტმა სოლვეიგისადმი ტრფიალში იპოვა თავისი თავი, მინდია მამყაროს მიმართ სიყვარულში ჰპოვა თავისი „მე“. გუნტი მოკვდება თვითგასრულების მომენტში. მინდია ისწრაფვის, იპოვოს თვითგასრულება სამყაროულ მთლიანობაში. „იქ, სადაც გუნტის დრამა მთავრდება, იწყება მინდიასი და, ამ აზრით, პოემა „გველისმჭამელი“ თითქოსდა გაგრძელებას წარმოადგენს პოემა „პერ გიუნტისა“ [18].

ჩვენ არ ვეთანხმებით გრ. რობაქიძის თვალსაზრისს ჰენრიკ იბსენის დრამა „პერ გიუნტის“ და ვაჟა ფშაველას პოემა „გველისმჭამელის“ სიახლოვის შესახებ. თუმცა, პოემა „პერ გიუნტი“ ქრონოლოგიურად ბევრად უსწრებს წინ პოემა „გველისმჭამელს“, 1867 წელსაა შექმნილი. ლიტერატურული ინტერესებით ვაჟასთან ახლოს მდგომ ჰენრიკ იბსენის დრამას „პერ გიუნტი“ სავსებით შესაძლებელია იცნობდა დიდი კლასიკოსი; მაგრამ, პერ გიუნტის ნაკლებად ცნობილ პოემასთან „გველისმჭამელის“ დაწვეილება მაშინ, როცა თვითონვე მიუთითებს გრ. რობაქიძე პოემათა განსხვავებულ სიუჟეტურ ხაზზე, მეტად საეჭვოდ მიგვაჩნია. ამ თხზულებებს აერთიანებს ფილოსოფიურ-სიმბოლიური თემატიკა. იბსენი თავის ნაწარმოებებში ცდილობდა ადამიანის მაქსიმალურ ემანსიპაციას. ადამიანის შესაძლებლობათა საკითხი გახლდათ ვაჟა ფშაველას შემოქმედების ერთ-ერთი ძირითადი თემა და ამ საკითხის გარკვევას ცდილობს პოეტი პოემა „გველისმჭამელშიც“. მაგრამ ეს გარემოება არ გვაძლევს უფლებას, „პერ გიუნტისა“ და პოემა „გველისმჭამელის“ ლიტერატურული დაწვეილებისა.

ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობში გამოთქმულია მრავალგვარი, ზოგჯერ ურთიერთ-გამომრიცხავი მოსაზრებები პოემა „გველისმჭამელის“ ფოლკლორულ წყაროთა შესახებ. მათ შორის საყრდენ თვალსაზრისებად შეიძლება მივიჩნიოთ გ. თევდორაძის [19, 97-102], მ. ჩიქოვანის [20, 70], ა. გაჩეჩილაძის [21, 27] თვალსაზრისები, რომლებზედაც დაყრდნობით ვითარდება აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობა სამეცნიერო სივრცეში. ჩვენ ეს მასალები მათი სიდიდს გამო არ მოგვაქვს ნაშრომში.

„გველისმჭამელის“ წყაროსა და შემოქმედებითი ისტორიის თაობაზე ვაჟა ფშაველამ ორჯერ გამოთქვა აზრი. 1911 წელს მწერალმა პირველად დაახასიათა საკუთარი პოემის წყარო, ხოლო მეორედ 1914 წელს პასუხი გასცა კრიტიკოს იპ. ვართაგავას მცდარ მოსაზრებებს ხალხურ წყაროებთან ვაჟა ფშაველას დამოკიდებულების შესახებ. პოეტი არ დაეთანხმა „სტუმარ-მასპინძლისა“ და „გველისმჭამელის“ ხალხურ წყაროებთან მიმართების თაობაზე კრიტიკოსის მიერ გამოთქმულ აზრს. მან გამოყენებული ხალხური მასალა წარუდგინა საზოგადოებას, ლიტერატურის კრიტიკოსებს და გარე სინამდვილესთან, წყაროებთან, პოეტური მიმართების ბუნებაც დაუხასიათა [22, 364].

ვფიქრობთ, ყოველივე ზემოთ თქმულის მერე საკითხის ასე დაყენება – თუ რომელ მასალას ეყრდნობოდა მწერალი? ან როგორი იყო მისი შემოქმედებითი პოზიცია ხალ-

ხური წყაროს მიმართ? რომელი ლეგენდა თუ ხალხში გაგონილი ამბავი უდევს საფუძვლად „გველისმჭამელს“? ჩვენც არასწორად მიგვაჩნია. დ. წოწკოლაურმა საკმაოდ შრომატევადი საქმე გასწია ამ კუთხით. მან მკვლევართა მიერ დასახელებული თქმულებები შეადარა „გველისმჭამელს“ და დაასკვნა, რომ „თქმულების არც ერთი ვარიანტის ცნობით, არ კარგავს მინდია სიბრძნეს. მთქმელისთვის კითხვის დაყენებაც ვაჟას პოემის სიუჟეტით არის განპირობებული. როცა ეს გადმოცემები ჩაიწერა პოემა „გველისმჭამელის“ შინაარსი მთელმა ქვეყანამ იცოდა“ [4, 332]. სრულიად სამართლიანად და მისაღებად მიგვაჩნია პროფესორის ის თვალსაზრისიც, რომ „ვაჟა ფშაველამ ხალხური შემოქმედების ნიმუშების ჩამწერით შორის პირველმა მოახდინა ფიქსაცია „გველისმჭამელის“ შესახებ არსებული გადმოცემისა. მან ეს გადმოცემა სალიტერატურო კრიტიკას 1914 წელს გააცნო და აღნიშნა, რომ ამ მასალას იყენებდა პოემის წერის დროს, ე.ი. 1901 წელს. მაშასადამე, მწერალმა ჯერ კიდევ 1901 წლამდე მოპოვებული მასალა წარუდგინა მკითხველს. ეს მასალა ერთადერთი ძველი ნიმუშია და თანაც ხალხური სიტყვიერების საერთო ბუნების დიდი მცოდნისგან შემონახული. თხზულების შემოქმედებითი ისტორიის შესწავლისას, უწინარეს ყოვლისა, მწერლის მიერ მოწოდებული ხალხური წყარო უნდა იქცეს დაკვირვების საგნად. ამასთანავე, შემოქმედებითი მიმართების რაობის დახასიათებისას უნდა დავეყაროთ მწერლისეულ თვითგანმარტებას“.

ამდენად, ვაჟა ფშაველას „გველისმჭამელის“ ერთადერთ სანდო წყაროდ შეიძლება დავასახელოთ თვითონ პოეტის მიერ გამოთქმული არაკი. მკვლევართა ცდები, მიუხედავად ავტორის განცხადებისა, მაინც დაადგინონ პოემა „გველისმჭამელის“ ხალხური წყარო, ცარიელ განცხადებად რჩება. რაც შეეხება შემოქმედებითი იმპულსების, ბიძგის მომენტს პოემა „გველისმჭამელის“ წერის პროცესში, არ არის გამორიცხული მეცნიერ-მკვლევართა მიერ ზემოთ დასახელებული თხზულებები გამხდარიყო. ჩვენ, ამ თხზულებათა შორის პოემა

„განდევილს“ მივიჩნევთ მწერლის შემოქმედების იმპულსად, გამაღიზიანებლად პოემა „გველისმჭამელის“ შექმნის პროცესში. თვითონ ვაჟაც ხომ აღიარებს, რომ ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება ბევრჯერ გამხდარა მისთვის შთაგონების წყარო.

ჩვენ წარმოვაჩინეთ ლიტერატურული აზრის დინამიკა ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში არსებულ ძირითად მოსაზრებებზე ვაჟა ფშაველას პოემა „გველისმჭამელის“ ლიტერატურულ-ფოლკლორულ წყაროთა შესახებ, რომელთანაც უშუალოდ გადაჯაჭვულია მგოსნის მსოფლმხედველობისა და მრწამსის საკითხები. რა შეიძლება ითქვას ლიტერატურულ-ფოლკლორულ წყაროთა და ამგვარი პარალელების დაძებნის წყურვილით სავსე მკვლევართა მიმართ? რამდენად მართებულია და დამარწმუნებელი მათი ძიებები? რამდენად საჭიროა მსგავსი ოპერაციების ჩატარება? მკვლევართა გადამეტებული სურვილი – დაიძებნოს უხვი მაგალითები, რომ ერთი მწერალი ბაძავს მეორეს, უშუალოდ იღებს მასალას მეორისაგან; ან როცა თავისუფალ ასოციაციებზეა მსჯელობა აგებული, თურმე ილიასთან ასკეტური ცხოვრებით ცხოვრობს ბერი და ასკეტურია თავისი ბუნებით, მაგ., „გველისმჭამელის“ პერსონაჟის ცხოვრებაც, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს გავლენის ფორმათა რეალური საფუძვლის პოვნას. ასეთი მომენტებით მხოლოდ იმის თქმა შეგვიძლია, რომ პოემა „განდევილი“ იქნება ეს თუ სხვა თხზულებები, რომლებიც ავლენენ ლიტერატურულ ნათესაობას პოემა „გველისმჭამელთან“.

მხოლოდ პოეტური იმპულსის, ბიძგის მიმცემია ვაჟა ფშაველასთვის პოემა „გველის-მჭამელის“ შექმნის პროცესში. ვაჟას უსაზღვროდ ფართო შემოქმედებითა ინტერესებმა მისცა გარკვეული საფუძველი მკვლევრებს ემსჯელათ „ვაჟას ჰომეროსისებურ მხატვრულ ხედვაზე, მის პერსონაჟთა შექსპირისეულ ვნებებზე, ნიცშეანურ ინდივიდუალიზმზე ... და რელიგიური უნივერსალიზმის ინტელექტისა და ინტუიციის პრობლემებზე, გოეთესებურ ფაუსტურ ძიებებსა და მითოსური ხილვის არსზე“ [23, 371].

მაშასადამე, დიდი მგონის ამ საოცრად ფართო შემოქმედებითა ინტერესებმა, რომელიც ისრუტავდა კაცობრიობის გრძობა-გონების საუკეთესო მონაპოვარს, მისცა საფუძველი ძველი და ახალი დროის ავტორებს აღნიშნულ პრობლემებთან მიმართებაში გამოეთქვათ თავიანთი მოსაზრებები.

ლიტერატურა :

1. კაპანელი კ., ქართული სული ესთეტიურ სახეებში, თბ., 1926;
2. კოტეტიშვილი ვ., ქართული ლიტერატურის ისტორია (19 საუკუნე), თბ., 1959;
3. დანელია ს., ინდივიდუალიზმის პრობლემა ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში. www.spekali.tsu.ge;
4. წოწკოლაური დ., ვაჟა-ფშაველა (თეორიულ-ლიტერატურული ნააზრევი), თბ., 2008;
5. რობაქიძე გ., ვაჟა ფშაველა. <https://burusi.wordpress.com/2009/05/30/grigol-robakidze-vajapshavela/>;
6. დანელია ს., ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი, თბ., 1927;
7. ევგენიძე ი., ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. 3, თბ., 2009;
8. კიკნაძე გ., ვაჟა ფშაველას შემოქმედება, თბ., 1957;
9. ევგენიძე ი., ვაჟა ფშაველა, თბ., 1989;
10. გამსახურდია კ., ვაჟა ფშაველა, რჩეული თხზულებანი, ტ. 6, თბ., 1963;
11. რობაქიძე გ., „ენგადი“, ჟურნ. „მნათობი“, 1987, №8. გადმობეჭდილია ჟურნ. „ბელი ქართლისა“, №10-11;
12. გვენცაძე ა., „გველისმჭამელი“, თელავის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, 1959, №3;
13. მეძველია კ., „განდევილი“ და „გველისმჭამელი“, წიგნში: კ. მეძველია, ლიტერატურული ნარკვევები, თბ., 1967;
14. გოგუაძე ვ., „განდევლობის იდეა ქართულ პოეზიაში“, წიგნში: ვ. გოგუაძე, ადამიანი, როგორც ესთეტიკური ფენომენი, თბ., 1980;
15. შენგელია მ., „უცნაური პოემა“, ჟურნ. „ცისკარი“, 1982, №5;
16. გრიგალაშვილი ნ., „გზა ხსნისა“, ჟურნ. „ცისკარი“, 1984, №3;
17. ვაჟა ფშაველა, „pro domo sua“, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. 9, თბ., 1964;
18. რობაქიძე გ., ვაჟა ფშაველა. <https://burusi.wordpress.com/2009/05/30/grigol-robakidze-vajapshavela/>;
19. თევდორაძე გ., ხუთი წელი ფშავ ხევსურეთში, წიგნი 2, თბ., 1939;
20. ჩიქოვანი მ., ვაჟა ფშაველა და ხალხური პოეზია, თბ., 1956;

21. განჩილაძე ა., გადმოცემა „ხოვას მინდიაზე“ და პოემა „გველისმჭამელი“, თბ., 1959;
22. ვაჟა ფშაველა, „კრიტიკა ბ. ი. ვართაგავასი“, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. 9, თბ., 1964;
23. ევგენიძე ი., ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, თბ., 2003.

Nana Arakhamia

*Literary and Philosophical Heritage and Vazha Pshavela
Concept Formation of Folklore Materials*

Summary

The article highlights existed in Georgian literary criticism key considerations and beliefs of Vazha Pshavela ideology in poem "The Snake-Eater". Taking in philosophical nature, eternal values is an evergreen classic author's peak of creation, poem vividly demonstrate the main aspects of all mankind problems in Vazha Pshavela creativity: human capacity, sin - grace, beauty and ugliness, extinction, living-dying. In the work introduced old and new generation researchers views with the poem (K. Kapaneli, V. Kotetishvili, S. Danelia, D. Tsotskolauri, I. Evgenidze, G. Kiknadze, K. Gamsakhurdia, G. Robakidze and others), about Vazha Pshavela addressing to individual philosophical theories. Great classics world view and beliefs of around host of studies give us reason to say that Ilia Chavchavadze's "The Hermit" and Vazha Pshavela's "The Snake-Eater" exact writings, followed with difference opinions and criticism reflexions in Georgian literary studies. In respect to basic viewpoint of existed Georgian literary studies about pairing of Vazha Pshavela's "The Snake-Eater" and Ilia Chavchavadze's "The Hermit" (A. Gventsadze, K. Medzvelia, V. Gogvadze, M. Shengelia, N. Grigalashvili) we fully agree with the views of researchers and think the Ilia Chavchavadze's "The Hermit" – one of power of creative impulse source of Vazha Pshavela "The Snake-Eater"'s creating process. The paper also discusses the writer Gr. Robakidze's ideology about literary nearness with "The Snake-Eater". It is quite possible great classicist got acquainted with dramatic poem Henrik Ibsen "Peer Gynt", moreover, that poem "Peer Gynt" created in 1867, earlier than "The Snake-Eater". Perhaps "Peer Gynt" with similar literary value was known to Vazha Pshavela.

In the article we bring up poem folkloric sources issues (G. Tevdoradze, M. Chikovani, A. Gachechiladze, D. Tsotskolauri). Express the attitude of the issues and state our points of view. We express the attitude to issues and remark our ideology.

Нана Арахамия

*Литературно-философское наследие и формирование концепции
Важа Пшавела на фольклорных материалах*

Резюме

В статье освещаются существовавшие в грузинском литературоведении основные положения идеологии Важа Пшавела в поэме «Змеед». Принимая в философском контексте вечные ценности – вечнозеленую классическую авторскую вершину творчества, поэма ярко

демонстрирует в творчестве Важи Пшавелы основные стороны общечеловеческих проблем: человеческие способности, грех – благодать, красоту и уродство, угасание, жизнь-смерть. В работе представлены взгляды исследователей старого и нового поколения с поэмой (К. Капанели, В. Котетишвили, С. Данелия, Д. Цоцколаури, И. Евгенидзе, Г. Кикнадзе, К. Гамсахурдия, Г. Робакидзе и др.) о Важа Пшавела, обращаясь к отдельным философским теориям. Мировоззрение великих классиков и ученых дают нам основание утверждать, что «Отшельник» Ильи Чавчавадзе и «Змеед» Важи Пшавелы являются важными произведениями, за которыми последовали разногласия и критические размышления в грузинском литературоведении. Относительно основной точки зрения существующих грузинских литературоведческих исследований о связи «Змееда» Важи Пшавелы и «Отшельника» Ильи Чавчавадзе (А. Гвенцадзе, К. Медзвелиа, В. Гогуадзе, М. Шенгелия, Н. Григалашвили) мы полностью согласны с мнением исследователей и считем «Отшельник» Ильи Чавчавадзе одним из источников силы творческого импульса в процессе создания Важи Пшавелы «Змеед». В статье также рассматривается идеология Гр. Робакидзе и его литературная близость с «Змеедом». Вполне возможно, что великий классик познакомился с драматической поэмой Генрика Ибсена «Пер Гюнт», причем эта поэма «Пер Гюнт» создана в 1867 году, раньше, чем «Змеед». Возможно, «Пер Гюнт» с аналогичным литературным значением был известен Важе Пшавеле.

В статье мы поднимаем вопросы фольклорных источников поэмы (Г. Тевдорадзе, М. Чиковани, А. Гаччиладзе, Д. Цоцколаури). Этим мы выражаем отношение к проблеме и излагаем нашу точку зрения.

ციცინო ანთაძე
(საქართველო)

ტოტალიტარიზმის ეპოქის სკოლა
ბოლშევიკი ჩოხელის „ლუპას სახარების“ მიხედვით

მეოცე საუკუნე მოდერნიზმისა და პოსტმოდერნიზმის მიჯნაა. ამ პერიოდმა მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი კვალი დატოვა. ლიტერატურაში არსებული ნებისმიერი წინა მიმართულება ტრადიციისადმი დამოკიდებულებით განისაზღვრებოდა. კლასიკოსებისთვის ანტიკურობა (რენესანსიც მათ შორის, როგორც ანტიკურობის გამოცოცხლების პერიოდი ხელოვნებაში) იყო დაპირისპირების წყარო, როგორც რომანტიკოსებთან შეიმჩნევა შეუსაუკუნეებისადმი დაპირისპირება. მოდერნიზმის „შემოჭრის“ შემთხვევაში საქმე სხვაგვარადაა, რადგან მანამდე არსებულ ყველა ლიტერატურულ პერიოდს ხშირად „კლასიკურს“ უწოდებენ, ანუ ამ ერთ სახელში აერთიანებენ ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ მიმართულებას და გამოდის, რომ ამ ეტაპზე მსოფლიო ლიტერატურა ორ ძალიან ფართო მოვლენად შეიძლება დაიყოს: მოდერნამდე და მოდერნის შემდეგ. მოდერნიზმი პირველი კულტურული და ლიტერატურული ხანაა, რომელმაც ძველი მემკვიდრეობა დაასრულა და მარადიულ შეკითხვებს რადიკალურად განსხვავებული, სრულიად ახალი პასუხები გასცა.

მე-20 საუკუნე ტრავმების საუკუნეა, მსოფლიოს მრავალი ერისთვის (ებრაელები, ბოშები, იუგოსლავიისა თუ საბჭოთა კავშირის ტერიტორიებზე მცხოვრები ხალხები, კოლონიზირებული ხალხები აფრიკაში, ახლო აღმოსავლეთსა თუ აზიაში) ტრავმების მიზეზი ძალადობა, ომი, სოციალური ტრანსფორმაცია, რევოლუციები, ტექნოლოგიური ინოვაციები და ა.შ. იყო. მაგალითად, ე.წ. „საბჭოთა ადამიანი“, თვითგამორკვევასთან ერთად, ტრავმებს იშუშებდა. კომუნისტური მარწუხების უეცარმა მოსხნამ პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ხალხებს დიდი დარტყმა მიაყენა, რამაც თავისი გამოძახილი ხელოვნებაშიც ჰპოვა. საბჭოთა კავშირში გაზრდილი ადამიანებისთვის ასეთი მასშტაბის, სწრაფი პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცვლილება სტრესული აღმოჩნდა.

ტერმინი *სტრესი* პირველად უნგრული წარმოშობის კანადელმა ფიზიოლოგმა ჰანს სელიემამ გამოიყენა. სელიეს თანახმად, სტრესი ჩვენი ცხოვრების თანამგზავრია. სტრესის განვითარება ზოგჯერ ადამიანის მობილიზაციასა და ცვალებად გარემოსთან შეგუებას უწყობს ხელს, მაგრამ თუ სტრესი ძლიერი და გრძელვადიანია, მაშინ ადამიანი ვერ ახერხებს ტრავმული სიტუაციიდან თავის დაღწევას, რასაც იგი ფიზიოლოგიურ და ფსიქიკურ პრობლემებამდე მიჰყავს. სელიე აღნიშნავს, რომ ხშირად ძალადობის, ახლობლის სიკვდილის, საკუთარი მიწა-წყლის დატოვების ფაქტები არის ტრავმული გამოცდილება, რომელიც ზემოქმედებს ადამიანის ფიზიკურ, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ ფაქტორზე. ის თანდათან ჩნდება, ხანგრძლივია და ზოგჯერ ადამიანში პიროვნულ ცვლილებებს იწვევს [5]. ამ რეალობაში მწერლობა და ხელოვნება მეთოდოლოგიური დილემის წინაშე დადგა, კითხვის ნიშნის ქვეშ მოექცა გარესამყაროს ასახვის შესაძლებლობები, მით უფრო მაშინ, როდესაც პოზიტივისტურად გაგებულ ემპირიული რეალობა არ აღმოჩნდა დასრულებული და

თვითკმარი სინამდვილე.

საბჭოთა კავშირის დაშლისთანავე დაიწყო *იდენტობის კრიზისის* სახელით ცნობილი პროცესი; ტრავმის მიზეზი სწორედ ამ პროცესის თანმხლები დისკომფორტი იყო. მრავალი ადამიანი იძულებული გახდა ცხოვრების ახალი გზა მოეძებნა, რადგან დაკარგა სამუშაო, პროფესია, სოციალური სტატუსი და ახალ გარემოში ადგილის დამკვიდრება გაუჭირდა. ამან საზოგადოებისა და მთლიანად სისტემის შეცვლა გამოიწვია, რასაც მოყვა მოსახლეობის დაბნეულობა, ნიჰილიზმი, უიმედობისა და უპერსპექტივობის განცდა. პოსტსაბჭოთა პერიოდის ცვლილებები უკავშირდებოდა კოლექტიურ ემოციას. შეიქმნა გაურკვევლობისა და დაუცველობის ატმოსფერო; უნდობლობა, როგორც კონკრეტული ადამიანების, ასევე ინსტიტუციების მიმართ; ზოგადი აპათია და პასიურობა, პესიმიზმი და წარსულის ნოსტალგია. საქართველოს შემთხვევაში, პოსტსაბჭოთა პერიოდის სირთულეებს აღრმავებდა ისეთი მტკივნეული მოვლენები, როგორებიც იყო სამოქალაქო ომი, რთული საგარეო პოლიტიკური ურთიერთობა რუსეთთან, ეკონომიკური კრიზისი – ეს მოვლენები საყურადღებოა კოლექტიური ტრავმის, კოლექტიური მეხსიერების თეორიის თვალსაზრისით, რადგან მათი გააზრება მნიშვნელოვანია პოსტტრავმული სინდრომის დასაძლევად.

აღსანიშნავია ფროიდის რამდენიმე დებულება კოლექტიურ ტრავმასთან დაკავშირებით – მათზე დაყრდნობით შესაძლებელი გახდა პოსტტრავმული სტრესის შემცველი ნარატივის გამოყოფა და მათი დაჯგუფება. ფროიდმა ტრავმის კვლევა ინდივიდუალური დონიდან დაიწყო. მისი აზრით, ტრავმაზე პასუხის გაცემა ყველა ინდივიდს შეუძლია, თუმცა ტრავმულ მოვლენას ხანგრძლივი ეფექტი აქვს ინდივიდის ცხოვრებაზე. ფროიდის აზრით, ტრავმული მოვლენა იწვევს ემოციების გადაჭარბებულ გამოხატვას; თავდაპირველად, ინდივიდი ტრავმის საწინააღმდეგოდ ფსიქოლოგიურ ფარს აღმართავს, ამ დროს იგი ყურადღებას სხვა რამეზე მიმართავს. ამ პროცესში პათოლოგიური დაცვის ინსტინქტი ყალიბდება. ფიზიკურად კი ეს შეიძლება დეპრესიაში გადაიზარდოს. თუ ინდივიდი ემოციის ჩახშობას გადაწყვეტს, ის განწირულია ტრავმასთან დასაბრუნებლად. ფროიდის აზრით, ინდივიდის მეხსიერებაში ტრავმული მოვლენა სამუდამოდ ილექება და ემოციური რეფლექსების დათრგუნვით მსხვერპლი მუდმივად უბრუნდება მომხდარ მოვლენებს. მეხსიერება ტრავმულ მოვლენას ისტერიკულს ხდის. ამის შედეგად ჩნდება შიში და სხვადასხვა ტიპის ფობია.

პროფესორი მანანა თანდაშვილი აღნიშნავს, რომ „კოლექტიური მეხსიერების შექმნა ინდივიდუალური მეხსიერების სოციალიზაციის გზით მიიღწევა. ინდივიდუალური მეხსიერების (მრიცხველის) მათემატიკური შეკრება იფილტრება და დაიყვანება მეხსიერების საერთო „მნიშვნელზე“, რომელიც კოლექტიური მეხსიერების სახით განაგრძობს არსებობას. ინდივიდუალური მეხსიერების მატარებელი არის თავად ინდივიდი, კოლექტიური მეხსიერების მატარებელი კი კოლექტივია. მიუხედავად იმისა, რომ კოლექტივი ინდივიდთა კრებულს, ერთგვარ მათემატიკურ ჯამს წარმოადგენს, კოლექტიურ მეხსიერებასა და ინდივიდუალურ მეხსიერებათა მათემატიკურ ჯამს შორის ტოლობის დასმა დაუშვებელია – კოლექტიური მეხსიერება ინდივიდუალური მეხსიერებების არაინდივიდუალური კომპონენტების ნაკრებია. კოლექტიური მეხსიერება არ მოიცავს სპონტანურ მომენტებს. იგი საგანგებოდ შექმნილი და სიმბოლური კონსტრუქტია, რომელიც ნებელობით ხასიათდება და ამდენად, სასურველი მეხსიერებაა. კოლექ-

ტიური მეხსიერების განსახიერებას წარმოადგენს ეროვნული მეხსიერება და რადგან შესაძლებელია კოლექტიური მეხსიერებისათვის კონტროლის გაწევა, ეროვნული მეხსიერების მართვაც შეიძლება საზოგადოების შეგნებული გადაწყვეტილების შედეგად“ [6]. სწორედ ამ ფენომენმა გამოიწვია პოსტსაბჭოტა ლიტერატურის ფორმაციაში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა.

პირველმა მოდერნისტულმა თაობამ მწვავედ იგრძნო რეალისტური თხრობის ფორმების ამოწურვა, რადგან მათთვის „რეალიზმის“ ცნება სამყაროს დამოუკიდებლად გააზრების მცდელობის ნაკლებობას, ზედაპირულობას, ბუნდოვანი აღწერილობების მოწყენილობას გულისხმობდა. მოდერნისტები, უპირველეს ყოვლისა, მსოფლიოს ინდივიდუალურ მხატვრულ ხედვას აფასებდნენ. მათ მიერ შექმნილ მხატვრულ სამყაროებს ერთმანეთისგან განსხვავებული ფორმა აქვს, თითოეული მათგანი ძლიერი შემოქმედებითი ინდივიდუალურობით გამოირჩევა. ამ პროცესს მნიშვნელოვანი ძვრები უსწრებდა წინ; მოდერნისტები იმ დროს ცხოვრობდნენ, როდესაც ტრადიციული ჰუმანისტური კულტურის ღირებულებები ჩამოიშალა. პირველი მსოფლიო ომის სისხლიანმა ხოცვამ, რომელშიც პირველად გამოიყენეს მასობრივი განადგურების იარაღი, ადამიანის სიცოცხლის ნამდვილი ღირებულება აჩვენა.

ამ ეპოქის ავტორების აღქმაში ყოფიერების პირველსაწყისს თავისუფალი ნება წარმოადგენს. მოდერნისტულ მწერლობაში ადამიანი უკვე აღარაა ყოფიერების ცენტრი, იგი იმთავითვე აღმოჩნდება ყოფიერების გარეგან, ისტორიულ ძალთა გადაკვეთის კონფლიქტის არეალში, რაც გარემოს ზემოქმედებას აღნიშნავს ადამიანზე. მოდერნისტულ ტექსტში იმთავითვე დარღვეულია სტრუქტურა, იგი ღიაა: სიუჟეტი ყოველგვარი მოტივაციის გარეშე სტიქიურად და არათანმიმდევრულად ვითარდება, არაა ორიენტირებული ლოგიკურ ფინალზე, დასასრული არ ანიჭებს მოქმედებას აზრს, ვინაიდან მოქმედება არ შეიცავს განვითარებას და პოტენციაში ნებისმიერი მიმართულებით განვითარების შესაძლებლობას იძლევა. მოდერნისტულ ტექსტებში ენა რადიკალურად განსხვავებულად ვლინდება, წინარე ლიტერატურული მიმდინარეობისგან განსხვავებით, წინა პლანზე ენის არა ამსახველი, არამედ სისტემური თვისება გამოდის.

ევროპის პარალელურად საქართველოში შემზადდა ნიადაგი იმისთვის, რომ ქართული მოდერნისტული პროზა გაჩენილიყო და შექმნილიყო რადიკალურად განსხვავებული ნაწარმოებები. საუკუნეთა მიჯნაზე ქართულ პროზაში მძლავრობდა რეალისტური ნაკადი, მაგრამ თანდათან მოხდა გადახალისება – გაჩნდა მოდერნისტული ტენდენციები. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი იყო: „ვასილ ბარნოვის მიერ პროზის ერთგვარი რეფორმაცია. მის რომანებში შემოიჭრა პოეტური ელემენტები. ქარაგმული, სტილიზებული მეტყველება, მეტაფორების სიჭარბე, უცნაური პერსონაჟები უკვე ქმნიდნენ სრულიად ახალ მხატვრულ გარემოს, რომელშიც სამყაროს ძველი ტკივილები ახლებურად ხმიანდებოდა. ქართულ პროზაში მომხდარი ცვლილებების ძირები ძვეს ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაშიც. მან სოციალურ-ეთიკური პრობლემები განაზოგადა და გარდატეხა ფილოსოფიურ-რელიგიურ ასპექტში. მის შემოქმედებაში გამოვლინდა ქვეცნობიერის დიდი ინტერესი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში მითის აღორძინება. მისი პერსონაჟების აზროვნებაზე თანაბრად ზემოქმედებდა რეალური და მითური სინამდვილე. მნიშვნელოვანი იყო ჭოლა ლომთათიძის პროზაში შემოჭრილი სიახლეები – ლირიკული წიაღსვლების სიჭარბე, ემოციების სი-

უხვე, ასოციაციური აზროვნების ელემენტები. ტრადიციული თხრობის რღვევა, ადამიანის უჩვეულო სულიერი მდგომარეობის დეტალური ანალიზის ცდა. შიო არაგვისპირელის ცალკეულ ნოველებში წარმოჩენილი სამყაროს განსხვავებული ხედვა, სულის უცნობ სიღრმეთა მხატვრული ინტერპრეტაციები და სხვა“ [3, 5]. შემდეგ ეტაპზე პროზაში ჩნდებიან ისეთი ავტორები, რომლებიც ტექსტის ლაკონიურობას, ლაპიდარულ სტილს აქცევენ ყურადღებას, აქ მნიშვნელოვნად ვითარდება გამომსახველობითი ენა.

საქართველოში მოდერნიზმის თეორიულმა ანალიზმა წარმოაჩინა, რომ ის შეიძლება იყოს აღქმული, როგორც მეთოდი, რომელსაც, ევროპული გამოცდილებისგან განსხვავებით, მეტად მძლავრი პოლიტიკური სარჩული არ ჰქონია. მას არ ჰქონდა ყოველდღიური ფასეულობების შეცვლის პრეტენზია. „ქართულ მოდერნიზმს, ისევე როგორც სხვა ლიტერატურულ მოძრაობებს, ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის ტრადიციის, მენტალობის, მხატვრული აზროვნების მრავალწლიანი ნიადაგი დახვდა და ამ ნიადაგზე ყოველგვარმა მაქსიმალისტურმა ტენდენციამ, რადიკალიზმმა, კატეგორიულობამ ერთგვარი სახეცვლილება განიცადა და ნაციონალურ-ლიბერალური ელფერი მიიღო, არა მხოლოდ როგორც მსოფლმხედველობამ, არამედ როგორც მხატვრულმა მეთოდმა“ [4]. მიუხედავად იმისა, რომ იმ პერიოდში კრიტიკა მეტად მძლავრი იყო ქართული მოდერნიზმის მისამართით, რომელსაც სხვადასხვა გამოხატულებები ჰქონდა დადაიზმის, იმპრესიონიზმის და მისთანების მეოხებით, ის მაინც ქართული ლიტერატურის განვითარების ბუნებრივ საფეხურად მიიჩნევა.

მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში სანთელივით გამოანათა სუფთა და წრფელმა შემოქმედებამ გოდერძი ჩოხელის ნაწარმოებების სახით. როგორც ყველა მწერალი, ისიც მკითხველში სხვადასხვა განცდებსა და ემოციებს ტოვებს, მაგრამ ძნელია არ დაინახო მისი განსაკუთრებული, ამადლებული სამწერლობო ენა, ყველას სულის სიმებს რომ არხევს. გოდერძი ჩოხელი იმ ქართველ მწერალთა რიცხვს მიეკუთვნება, რომლებმაც მეოცე საუკუნის ქარტეხილებით სავსე ლიტერატურულ, და არამხოლოდ ლიტერატურულ, ცხოვრებაში მკვეთრი ინდივიდუალიზმი შემოიტანეს. ასეთი გულწრფელი, ზღაპრული, ამავედროულად რეალისტური და სიმბოლისტური ნაწარმოებები იშვიათია თვით მსოფლიო ლიტერატურისთვისაც კი. მის თხზულებებში იკვეთება მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული, და არა მხოლოდ ქართული, ლიტერატურისთვის დამახასიათებელი თითქმის ყველა ძირითადი ტენდენცია – იქნება ეს მკვეთრად გამოხატული მითოლოგიზმი, დრმა ფსიქოლოგიზმი, რელიგიურობა თუ მაგიური რეალიზმითა და ზღაპრული ელემენტებით გაჯერებული გულწრფელი წერის სტილი. ის ყველაზე სევდიან და ამავე დროს მართალ შემოქმედად არის მიჩნეული. მისი ნაწარმოებები ადამიანთა განუზომელი სევდის მატარებელია.

სოციალისტურმა წყობამ სამოცდაათი წლით უკან ჩამოტოვა ქვეყნის განვითარება; იმ დროში ნაცხოვრები ადამიანები ამას დიდხანს ვერ ვგრძნობდით, განვითარებასთან ერთად იზღუდებოდა თავისუფლება, იკრძალებოდა რწმენა, რაც უზნეობას შობდა; რელიგია და რწმენა აშინებდა ურწმუნო ბრბოს; ბიბლია, მიუწვდომელ საიდუმლოებასთან ერთად, ძალის დახმარებით გაბატონებულ ხელისუფლებას შიშის ზარს სცემდა, ამიტომაც მასში გადმოცემულ სიბრძნეს ანადგურებდნენ, რაც უფრო დევნიდნენ რწმენას, მით უფრო ძლიერდებოდა სარწმუნეობა. სწორედ ამ დიქტატურის საპირწონედ ჩნდება მწერალი, რეჟისორი, სცენარისტი, რომელიც ტაბუდადებულ თემებზე

მუშაობს, რომელთა ცოდნაც, გაგებაც, გაზიარებაც, შეგრძნებაც ადამიანებს იმაზე უფრო მეტად სჭირდებათ, ვიდრე ოდესმე.

„ლუკას სახარება“ – რატომ აირჩია მწერალმა ოთხი სახარებიდან ლუკას თავები? რით განსხვავდება ლუკას სახარება დანარჩენებისგან? სახარების მთავარი თემა იესო ქრისტეს, ძე ღვთისას, ცხოვრება და ქადაგებანია. სახარება დაიწერა ქრისტიანთათვის და მიმართულია თეოფილეს და წმ. პავლეს მიერ დაფუძნებული ახალი ქრისტიანული საზოგადოების მიმართ. სახარების რიგი თავისებურებები გამომდინარეობს მისი დანიშნულებიდან, რომელიც მიმართული იყო ყოფილ წარმართთა მიმართ. მახარებელი ცდილობს დეტალურად აღწეროს ებრაული ტრადიციები, თავი აარიდოს სიტყვა „წარმართის“ უარყოფით კონტექსტში მოხსენიებას, რათა არ მოხდეს არასწორი გაგების შედეგად წარმოქმნილი გაუგებრობა. მაგალითად, ფრაზა ქრისტეს მთაზე ქადაგება, რომელიც მათეს სახარებაში შემდგენიარად ქდერს „ანდა თუ მოიკითხავთ მხოლოდ თქვენს მოძმეთ, უჩვეულოს რას სჩადიხართ? განა ასევე არ იქცევითან წარმართნიც?“, ლუკასთან ასეთი ფორმა აქვს მიცემული: „და თუ კეთილს უყოფთ თქვენს კეთილისმყოფელთ, რას მიითვლით მადლად? რადგან ცოდვილნიც ასევე იქცევიან“ [2, 33]. ლუკა, ძირითადად, ქრისტეს ცხოვრების ისტორიულ მხარეს აღწერს, შესაბამისად, მისი სახარება ახალი აღთქმის ყველაზე დიდი წიგნია. თხრობა იწყება ყველაზე ადრეული მოვლენების აღწერით, კერძოდ: იოანე ნათლისმცემლის მამის ზაქარიას შესახებ ცნობებით და თავად იოანეს მომავალი დაბადებიდან. სხვა სახარებები იწყება ქრისტეს დაბადებიდან (მათე) ან უკვე იოანე ნათლისმცემლის ქადაგებიდან (მარკოზი და იოანე). მხოლოდ ლუკას სახარებაში ვხვდებით ინფორმაციას იოანე ნათლისმცემლის მშობლების შესახებ, მის დაბადებასთან დაკავშირებულ მოვლენებსა და ქალწულ მარიამის ელისაბედთან, იოანეს დედასთან სტუმრობაზე. მხოლოდ აქ ვხვდებით ინფორმაციას ახალდაბადებული ჩვილისადმი მწყემსთა თაყვანისცემის, ასევე 12 წლის იესოს ტაძარში ყოფნის შესახებ.

ლუკა მახარებელი ხაზს უსვამს სახარების უნიკალურობას და მის გახსნილობას ყველა ადამიანისთვის; ყურადღებას ამახვილებს ადამიანებსა და მათზე მიმართულ ღვთაებრივ სიყვარულზე. ის არა მხოლოდ ზუსტი ლიტერატურული ენით აღწერს ყველაზე განსხვავებულ ადამიანთა ხასიათებს, არამედ განსაკუთრებული სახით ხაზს უსვამს ქრისტეს მზრუნველობას უბრალო ადამიანების მიმართ. ძნელი არ არის იმის გარჩევა, რომ მათეს სახარებაში, მაგალითად, ყურადღება უფრო მეტად გამახვილებულია ზეციურ სასუფეველზე, ლუკას სახარებაში მეტია იგავები კონკრეტულად ადამიანებსა და მათ ამქვეყნიურ ურთიერთობებზე. სახარების ავტორი განსაკუთრებულ ყურადღებას მონანიეთა შემწყნარებლობაზე ამახვილებს.

გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარება“ ყველაზე მეტად ეხმაურება ადღგომის ბრწყინვალე დღესასწაულს. ავტორი/ნარატორი მოგვითხრობს მესამე პირში და დინამიკურად გვიხატავს ერთი პატარა სოფელი ბიჭის ამბებს; ნელ-ნელა გამოდგობულ სოფელში თითქოს არც არაფერი ხდება განსაკუთრებული, ბებია ბიჭს სკოლაში წასვლას აჩქარებს, ბიჭი კი ისე სასიამოვნოაა ჩართული ოჯახის ყოველდღიურ რუტინაში, რომ არ ჩქარობს. პირველ აბზაცში ბიჭის ბევრი დადებითი თვისება იკვეთება. ბებიასა და შვილიშვილის საუბარს მეზობლის (მიხო პაპას) დიალოგი ენაცვლება. დიალოგი ხუმრობანარევი, რადგან ორივეს ხარი 3 ყავს და ლუკა თავის ნიკორას გამორჩეუ-

ლად აქებს; აქვს ამის მიზეზიც, ნიკორა მისი გაზრდილია (თავის სარჩენად მისი დათმობა მოუწევს); დიალოგში დირექტორიც იხსენიება, რაც შემდგომ მოთხრობის მთავარ ამბად და უბედურების მიზეზად წარმოგვიდგება; პატარა სოფლის სკოლის დირექტორი დიდ მონსტრად ქცეულა, ისეთად, რომ ყველას შიში ზარს სცემს, ლუკა სკოლაში მისვლამდე სასაფლაოს ჩაირბენს, ერთ-ერთ საფლავთან ჩერდება, ეტყობა, რომ იქ მისი დედ-მამაა დასაფლავებული.

სკოლა ტიპურია, არაფრით გამორჩეული, მაგრამ საშინელი წესებისა და რეჟიმის მატარებელი. სიმაღლის მიხედვით სამხედრო წესზე ჩამწკრივებულ ბავშვებს მასწავლებლებიც უერთდებიან; რეჟიმის მკაცრი ხელი მასწავლებლებსაც მისწვდომია და ისინიც მორჩილად დგანან. გამოდის დირექტორი – სამოც წელს მიღწეული, მაღალი, გამხდარი, ბრაზიანი კაცი, მისი ყველა მოქმედება სისასტიკით გამოირჩევა, ის არავის არაფერს პატიობს, არც ავადმყოფობას.

ზოგადად, სამაგალითო დასჯა ძალადობრივი რეჟიმის შემადგენელი ნაწილია და მასების საყოველთაო დამორჩილებას ემსახურება. დირექტორის არაადამიანური სიმკაცრეც, აღზრდის მეთოდი კი არა, პარტიული დავალების განხორციელებაა. მოთხრობაში დირექტორის სიმკაცრის მაჩვენებელი ბევრი ეპიზოდია, რომლებსაც მკითხველი პროტესტამდე მივყავს, მაგრამ ყოველგვარ ზღვარს სცილდება სარწმუნოების წინააღმდეგ გამოჩენილი სისასტიკე. მოთხრობის კულმინაციაა ლუკას მიერ სკოლაში წადებული მამის ნაქონი „ლუკას სახარების“ ჩანთაში აღმოჩენა. დირექტორი „მროზგველ“ აფციაურს ლუკას გაროზგვას უბრძანებს. ლუკას ოცდაათ როზგს ურტყამენ. ნააცემი, ნამტირალევი ლუკა დირექტორისგან დიდხანს ითხოვს მამის სახსოვარი წიგნის დაბრუნებას, მაგრამ ქვად ქცეული ტირანის გული არ ღებება.

სკოლის დირექტორი კაცთმოძულეობის, არაჰ უმანურობის, სადიზმის სახე და პროტოტიპია, მისი გაზრდილი თაობები სულიერად ტრავმირებულები იქნებიან. ლუკას ბებია გარდაეცვლება და მძიმე ტკივილს ცხოვრების ერთადერთი ნათელი წერტილი – ხარი – უმსუბუქებს, რომელიც გაჭირვების გამო გაყიდეს, მაგრამ უკან ბრუნდება. ბერი მძიმე და ცრემლისმომგვრელი ეპიზოდის შემდეგ, მწერალი მოთხრობას იმედისმომცემად ამთავრებს. ქართული ზღაპრიდან გადმოსული წიქარას გულწრფელობა და სიყვარული ამ ძალადობრივი სამყაროს ერთადერთი საპირწონე და სიკეთის ბოროტებაზე გამარჯვების ნიშანია; ცხოველისა და ადამიანის ერთიანობა კი ის მითოსური, საკრალური თემა, რომელსაც გოდერძი ჩოხელი ახალი ძალით წარმოგვიდგენს თანამედროვე ტექსტებში.

ლიტერატურა:

1. ჩოხელი გ., ლუკას სახარება, პროზა, პოეზია, წერილები, გამომცემლობა „პალიტრა L“, თბ., 2017;
2. ლუკას სახარება, ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, ბიბლიის თარგმნის ინსტიტუტი, სტოკჰოლმი, 1993;
3. ჯალიაშვილი მ., ქართული მოდერნისტული რომანი, თბ., 2011;
4. პაიჭაძე თ., მოდერნიზმი საქართველოში – სისტემური გააზრებისთვის. https://old.tsu.ge/data/image_db_innova/PaichadzeN1.pdf;

5. მამასახლისი ელა, სტრესი ჰანს სელიეს მიხედვით.
[https://intermedia.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/63931-%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98-%E1%83%B0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%A1-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97/89/;](https://intermedia.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/63931-%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98-%E1%83%B0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%A1-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97/89/)
6. თანდაშვილი მ., დიგიტალური ჰუმანიტარიის არსი, დიგიტალური ქართველოლოგია. <http://tandaschwili.com/>.

Tsitsino Antadze
The School of the Totalitarianism Era
According to Goderdzi Chokheli's "Lukas Sakhareba" (Gospel of Luke)
Summary

In the second half of the 20th century, Goderdzi Chokheli's bright and linear creativity shone like a candle. Goderdzi Chokheli belongs to the number of Georgian writers who brought a sharp individualism to the literary and not only literary life of the 20th century. Such sincere, fabulous, at the same time realistic and symbolic works are rare even for the world literature.

Almost all the main tendencies characteristic of the Georgian literature in the second half of the 20th century – Strongly expressed mythology, deep psychology, religiosity or a sincere writing style saturated with magical realism and fairy-tale elements can be seen in his compositions. He is considered the saddest and at the same time righteous creator. His works are the bearer of immeasurable human sadness.

In "Lukas Sakhareba" (The Gospel of Luke) the author on the one hand presented us-the strictness of the totalitarian regime and the Soviet school, the cruelty of fighting against the faith, and on the other hand-the sincere emotions and harmony with the world of a simple village boy. After many hard and tearful episodes, the writer ends the story on a hopeful note.

Tsykara's sincerity and love from the Georgian fairy tale is the only counterweight to this violent world and a sign of the victory of good over evil; The unity of animals and humans is the mythical and sacred theme that Goderdzi Chokheli presents to us with a new force in contemporary texts. He is considered the saddest and at the same time righteous creator. His works are the bearer of immeasurable human sadness.

Цицино Антадзе
Школа эпохи тоталитаризма
по произведению Годердзи Чохели «Евангелие от Луки»
Резюме

Во второй половине XX века как свеча озарило светлое и искреннее творчество Годердзи Чохели. Он принадлежит числу тех грузинских писателей, кто в полной бурных изменений литературной и не только литературной жизни XX века, внесли острый индивиду-

лизм. Такие искренние, сказочные, в тоже время реалистичные и символические произведения редки даже для мировой литературы. В его произведениях можно увидеть почти все основные тенденции, характерные для грузинской литературы второй половины века, – будь то сильно выраженный мифологизм, глубокий психологизм, религиозность или искренний стиль письма, пропитанный магическим реализмом и элементами сказки. Он считается самым грустным и одновременно праведным творцом. Его произведения – носители безмерной человеческой печали.

В «Евангелии от Луки» автор представил нам, с одной стороны, строгость тоталитарного режима и советской школы, жестокость борьбы с верой, а с другой – искренние эмоции простого деревенского мальчика и гармония с миром. После многих тяжёлых и печальных эпизодов писатель заканчивает рассказ на обнадеживающей ноте. Искренность и любовь Цикары из грузинской сказки – единственный противовес этому жестокому миру и знак победы над злом, а единство животных и людей – это та мифологическая, сакральная тема, которую с новой силой представляет нам Годердзи Чохели в современных текстах.

ქეთევან ყველიაშვილი
(საქართველო)

მინიატურის ჟანრის ისტორიიდან (მსპიზი)

მინიატურა ლიტერატურულ ჟანრთაგან ერთ-ერთი გამორჩეულია. ლაპიდარული, ლაკონური ნარატივი უვიწროეს სივრცეში ახერხებს სათქმელის აკუმულირებას, მეტიც, საოცარი შთაბეჭდილების, ემოციური უკუგების გამოწვევას. სონეტის დარად, ამ უვიწროეს ლიტერატურულ ლოკალში იწინება კონკრეტული ეპოქა, კონკრეტული პერსონაჟის თუ, ზოგადად, იმპერსონალური განცდები, რაც, რასაკვირველია, განაპირობებს ჟანრისადმი განსაკუთრებულ ყურადღებას ყოველ და, მით უმეტეს, თანადროულ ეპოქაში, როდესაც, სამწუხაროდ, ვრცელი ნარატივებისადმი ინტერესი ერთგვარად ინაველება (მიზეზთაგან ერთ-ერთი, რასაკვირველია, ჟამის ჟამიანობის ერთ-ერთი მახასიათებელი – უდროობაა, დროის არქონა). ტექსტის სიმოკლე-ლაპიდარულობა არ გულისხმობს მის ზედაპირულობას, სწორედაც პირიქით. „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის“ არა მხოლოდ შაირში/შაირით, არამედ მინიატურაშიც/მინიატურითაც, თანაც – „სიტყვა ნაწვევტი გამოვიცხადებს უფრო მეტს, ვიდრე დიდი მსჯელობა“ (გალაკტიონი) – მოდერნიზმისა და პოსტმოდერნიზმის დროის კონცეფციის გათვალისწინებით. ქართული ლიტერატურათმცოდნეობა, ერთგვარად, ვალშია ამ რაფინირებულ ჟანრთან მიმართებით. ბედნიერ გამონაკლისად შეიძლება მივიჩნიოთ 1992 წელს გამომცემლობა „ლომისის“ მიერ დასტამბული ანთოლოგია – „ქართული მინიატურული პროზა“, რომელსაც ახლავს შემდგენელ-რედაქტორის – ლიტერატურათმცოდნე როსტომ ჩხეიძის უაღრესად საგულისხმო წინათქმა, ფაქტობრივად, მონოგრაფიული კვლევის სინოპსისი, რომელშიც ლაპიდარულადაა წარმოდგენილი ქართული მინიატურის (როგორც ჟანრის) ჩასახვა-განვითარების უარსებითესი ეტაპები, თავისებურებანი, მახასიათებლები.

ფართო გაგებით, ტერმინი „მინიატურა“ (*ლათ., ფრ., იტალ. – სინკური, სურინჯი*) პატარა ზომის, დახვეწილი და ფაქიზი ხელწერით შესრულებულ სახვითი ხელოვნების ნაწარმოებს აღნიშნავს და, ძირითადად, წიგნის მინიატურასთან მიმართებით გამოიყენება.

ლიტერატურული მინიატურის განსაზღვრება ქართულ ენციკლოპედიაშიც ლაპიდარულია – „მცირე ფორმის, კომპოზიციურად და შინაარსობრივად დასრულებული უმცირესი (*ხაზი ხვენია – ჯგ.*) ზომის ლიტერატურული თხრობითი ჟანრი, სადაც მოქმედება ვითარდება დინამიკურად და ლაკონურად. სტრუქტურით ნოველაზე მარტივი და შეზღუდულია. ქართულ ლიტერატურაში ცნობილია ნიკო ლორთქიფანიძის, სანდრო ცირეკიძისა და შალვა დადიანის მინიატურები. მინიატურული ნაწარმოებებით იქმნება მინიატურების თეატრების რეპერტუარი (პიესა, ინტერმედია, ვოდევილი, სკეტჩი)“ [3, 713].

კომპოზიციურად, ერთი შეხედვით, მარტივი ჟანრი ფილოსოფიური განზოგადებისა და განსახოვნების სიმკვეთრით გამოირჩევა. მინიატურა პროზაული ჟანრია, მაგრამ – პოეტური მინარევით, რაც სხვადასხვა მონუმენტურ გამოცემაში ფიქსირებული დეფინიციებით/განსაზღვრებებით/განმარტებებით ცნაურდება.

ლიტერატურის ენციკლოპედიური ლექსიკონის განმარტებით [6, 294], ახალ დროებადის პროზა სიტყვიერი ხელოვნების პერიფერიაზე ვითარდებოდა, განსაზღვრავდა მწერლობის ნახევრადმხატვრულ თუ მხატვრულ მოვლენებს (ისტორიულ ქრონიკებს, ფილოსოფიურ დიალოგებს, მემუარებს, ქადაგებებს, რელიგიურ თხზულებებს, ასევე – „დაბალ“ ჟანრებს (ფარსი, მიმი...).

პროზა, აღორძინების ეპოქიდან მოყოლებული, პრინციპულად განსხვავდება სიტყვიერების წანამდვარ ფორმათაგან, რომელნიც, გარკვეულწილად, „ამოვარდნილნი“ არიან ლექსტექნიკის პროცესიდან. თანამედროვე *მცირე პროზის* სათავეებთან დგას აღორძინების ეპოქის იტალიური ნოველა, სერვანტესის, დეფოს, პრევოს ნარატივი, შეგნებულად უგულვებელყოფელი სალექსო ფორმისა, სუვერენულ, თვითმკმარ სახელოვნებო ფორმად ქცეული.

ხაზგასასმელია, რომ თანამედროვე პროზა *წერილობითი*, მეტიც, *ბეჭდური* მოვლენაა, განსხვავებული როგორც პოეზიის/პოეტურ ფორმათაგან (ფორმატისაგან), ასევე – თავად ადრეული პროზის ზეპირი ნარატივისაგან.

თავდაპირველად, პროზაული (ისევე, როგორც პოეტური) ნარატივი მისწრაფვოდა ყოფილიყო განსხვავებული ჩვეულებრივი, ყოფითი მეტყველებისაგან, იღვწოდა სტილისტიკური დახვეწილობისაკენ. მხოლოდ რეალიზმის ლიტერატურულმა სკოლამ, რომელსაც „თავად ცხოვრებისეული ფორმები“ ხიბლავდა, აქცია ესთეტიკურ კატეგორიებად ისეთი პარამეტრები, როგორებიცაა „ბუნებრიობა“, „უბრალოება“, რომელთა მიდევნება/დაცვა არანაკლებ რთულია, ვიდრე პოეტური ნარატივის ურთულეს ფიგურათა შექმნა.

პროზის უბრალოება არა მხოლოდ გენეტიკურად (წარმოშობით), ე.წ. ტიპოლოგიური იერარქიის თვალსაზრისითაც უსწრებს (როგორც მიიჩნეოდა) პოეტურ სირთულეს, არამედ წარმოადგენს გვიანდელ, მიზანმიმართულ რეაქციას მასზე. პროზის წარმოშობა-განვითარება, საერთოდ, მიმდინარეობს პოეტურ ნარატივთან მუდმივ თანაფარდობაში (კონკრეტული ჟანრებისა და ფორმების მიღებითა თუ უგულვებელყოფით).

მხატვრული პროზის ბუნების შესწავლა მხოლოდ მეცხრამეტე საუკუნეში დაიწყო. პროცესი გააქტიურდა მეოცე-ოცდამეერთე საუკუნეებში. გამოიკვეთა და განზოგადდა უარსებითი პრინციპები, რომელნიც ერთმანეთისაგან განასხვავებს პოეტურ და პროზაულ ნარატივებს.

პროზაულ სიტყვას (სიტყვას პროზაულ ტექსტში) პრინციპულად გამომსახველობითი/ექსპრესიული ხასიათი აქვს, ნაკლებადაა კონცენტრირებული „საკუთარ თავზე“, საკუთარ პერსონალურ მნიშვნელობაზე, განსხვავებით პოეტური (განსაკუთრებით, ლირიკული) სიტყვისაგან. უფრო ზუსტი განმარტებით, პროზაული სიტყვა ჩვენ თვალწინ წარმოადგენს/წარმოაჩენს *სიუჟეტს* (თანმიმდევრობას მოვლენებისა, ფაქტებისა, რომლებთაგანაც იქსოვება ხასიათი, ზოგადად, ტექსტის მხატვრული სამყარო). არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ პროზაული სიტყვა იქცევა „გამოსახვის საგნად“ – „სხვის“ სიტყვად, რომელიც არ ემთხვევა ავტორისეულს/ავტორისას მაშინ, როდესაც პოეზიისათვის ნიშნულია ავტორისა და ლირიკული პერსონაჟის სიტყვათა/მეტყველებათა თანხვედრა – პოეზია მონოლოგურია, პოეტური ნარატივი მონოლოგია, პროზაული კი, ძირითადად – დიალოგური, ითავსებს განსხვავებულ, ხშირად – არათავ-

სებად ხმებს (ამ საკითხების შესახებ გამოწველილვით მსჯელობს მიხაილ ბახტინი ქრესტომათიულ ნაშრომში „დოსტოევსკის პოეტიკის საკითხები“ [5, 309]).

მხატვრულ პროზაულ ტექსტში ავტორ-მთხრობლისა და პერსონაჟის/პერსონაჟთა „ხმების“ რთული ურთიერთ(ზე)მოქმედება სიტყვას მრავალწახნაგოვნებას, მრავალმნიშვნელოვნებას სძენს, რომელიც, თავის მხრივ, განსხვავებულია პოეტური სიტყვის მრავალაზროვნებისაგან (*ანუ, თეორეტიკოსთა დაკვირვებით, პროზაული სიტყვა მრავალმნიშვნელოვანია, პოეტური – მრავალაზროვანი – ქ.ყ.*)

პროზა, ისევე, როგორც პოეზია, გარდასახავს/გარდაქმნის რეალურ ობიექტებს და ქმნის საკუთარ მხატვრულ სამყაროს, რასაც აღწევს მოქმედებაში საგანთა და მოვლენათა განსაკუთრებული ურთიერთგანლაგებით, მიედტვის რა ნაგულისხმევი აზრის ინდივიდუალიზირებას, კონკრეტიზაციას.

ლიტერატურის ენციკლოპედიური ლექსიკონის მიხედვით, არსებობს ე.წ. *შუალედური ფორმები* პროზასა და პოეზიას შორის:

1. ლექსი პროზად – ფორმა, რომელიც სტილისტიკით, თემატიკით, კომპოზიციურად (ოღონდ – არა მეტრის თვალსაზრისით) უახლოვდება ლირიკულ პოეზიას;
2. რიტმული პროზა – ფორმალურად, მეტრული თვალსაზრისით, პოეტურს მიახლოებული ნარატივი (ხანდახან მკვლევართ ამავე სივრცეში შემოჭრავთ თავისუფალი ლექსიც);
3. ლირიკული პროზა – როდესაც პროზაულ-პოეტური ნარატივი ერთმანეთსაა გადაწნული.

პროზაულ სტილთა წარმოშობა-ჩამოყალიბება, პროზის რიტმი, სპეციფიკური გამომსახველობითი ბუნება, მხატვრული ენერჯის „გამოთავისუფლება“ განსხვავებულ სამეტყველო შრეთა შერწყმით პროზის მეცნიერული თეორიის შესაქმნელად კარდინალური წანამდგრებია.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ლიტერატურის ენციკლოპედიური ლექსიკონი შუალედური (ერთდროულად, პოეტურ-პროზაული) ფორმების დეფინირებისას, პედალირებს, ასევე, *თავისუფალ ლექსსა და ლირიკულ პროზას*, რომელთაც ცალკე პარაგრაფებად განსაზღვრავს.

თავისუფალი ლექსი (ვერლიბრი), რომელსაც არც მეტრი აქვს და არც რითმა, ენციკლოპედიის განმარტებით, პროზისაგან განსხვავდება მხოლოდ «наличием заданного членения на стиховые отрезки – отмеченного в письменном тексте обычно графическим расположением строк, в устном – напевом» [6, 371]. თავისუფალი ლექსი, ლიტურგიკული პოეზიისათვის დამახასიათებელი, ააღორძინეს გერმანელმა პრერომანტიკოსებმა, განავითარეს უოლტ უიტმენმა, ფრანგმა სიმბოლისტებმა, მეოცე საუკუნეში კი აღნიშნულმა ფორმამ მასობრივი გავრცელება პოვა.

ლირიკული პროზა ლექსიკონში განისაზღვრება, ზოგადად, მხატვრული პროზის სტილისტურ ნაირსახეობად, რომელიც სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოებებს აერთიანებს. ლირიკულ პროზაში იკვეთება როგორც ეპოსის, ასევე ლირიკის არსებითი ნიშნები.

ეპოსის ნიშანთაგან, ლირიკულ პროზას ახასიათებს გამოკვეთილი ფაბულა, პერსონაჟის/პერსონაჟთა ხასიათის მრავალწახნაგოვნება/მრავალმხრივობა, ქარაქტეროლოგიის ელემენტები, იშვიათად – არარიტმიზებული მეტყველება, ლირიკის მახასიათებელთაგან კი – მთხრობლის/ავტორის/ლირიკული პერსონაჟის (თხრობის სუბიექტ-

ტის) არსებობა, დეტალის, ცალკეული სიტყვის პედალირება, ლაიტმოტივის განსაკუთრებული ობერტონი, რომელთაც, ფაბულის არაკონკრეტულობის გამო, არცთუ იშვიათად, ტექსტის მორგანიზებელი ფუნქცია ეკისრება(თ). მთხრობლის პერსონა ტექსტის კომპოზიციურ ცენტრს ქმნის. ეპიკური ასპექტები (მოვლენები, ხასიათები) ერევა ასოციაციების, ლირიკული ინტერმეცოების, წიაღსვლების ნაკადს, ექცევა მთხრობლის ცნობიერში, მისითაა განსაზღვრულ-დასაზღვრული, თუმცა ეპიკურისა და ლირიკულის თანაფარდობა არაა კონსტანტური – *სუბიექტური ეპოსის* ნიმუშად ლიტერატურის ენციკლოპედიურ ლექსიკონში დასახელებულია მარსელ პრუსტის ნარატივი, ხოლო პროზაულ ტექსტში პოეტურ ჩანართად მოყვანილია ტურგენევის *Senilia*, ასევე – ოლგა ბერგოლცის „დღის ვარსკვლავები“ – ლირიკული ავტობიოგრაფია.

ლექსი პროზად, როგორც ავტონომიური კატეგორია, ცალკე სტატიადაა გამოყოფილი ქართულ (საბჭოთა) ენციკლოპედიაშიც და განსაზღვრულია, როგორც ლირიკული ხასიათის მცირე ზომის პროზაული ნაწარმოები, რომელიც რიტმის ემოციურობით მეტრულ მეტყველებას უახლოვდება. მასში ჭარბობს არა თხრობითი, არამედ – სუბიექტურ-შეფასებითი მომენტი. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მეტყველების ემოციურ შეფერილობას, რიტმულ-ინტონაციურ სტრუქტურას, უსიუჟეტო კომპოზიციას. გრაფიკული ნიშანია პატარა აბზაცებად დაყოფილი ტექსტი, რითაც ლექსის სტროფებს ემსგავსება [3, 207]. უცხოური ლიტერატურიდან ნიმუშად მოყვანილია ბოდლერის მინიატურების კრებული „ლექსები პროზად“, ქართულიდან – სანდრო ცირეკიძისა და ტერენტი გრანელის ცალკეული ნაწარმოებები.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მხატვრული პროზის ბუნების შესწავლა მხოლოდ მეცხრამეტე საუკუნეში დაიწყო («Изучение природы художественной прозы началось лишь в 19-м веке и развернулось в 20-м» [6, 294]).

მიშელ ფუკო, ეპისტემოლოგიური კონცეფციის ავტორი, რომელიც უდიდეს გავლენას ახდენს მეოცე საუკუნის ჰუმანიტარული ცოდნის განვითარებაზე. კონცეპტუალურ ნაშრომში – „სიტყვები და საგნები: ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა არქეოლოგია“ იკვლევს ცოდნის იმ სამი სფეროს პარალელურ ისტორიას, რომელნიც მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისისათვის ჩამოყალიბდა *ფილოლოგიის (ხაზი ჩვენია - ქ.ე.)*, პოლიტიკური ეკონომიისა და ბიოლოგიის სახით.

ფრანგი მოაზროვნე საუბრობს შემეცნების სამ ველზე ანუ ეპისტემაზე:

1. აღორძინების ეპოქა; 2. კლასიკური რაციონალიზმი; 3. თანამედროვეობა.

ფუკოს მიხედვით, ეპისტემებს აერთიანებს ორგანიზების ხერხი – სიტყვებისა და საგნების სემიოტიკურ დამოკიდებულებათა ესა თუ ის ტიპი.

აღორძინების ეპოქის ეპისტემა ეფუძნებოდა წრიულ პრინციპს – სიტყვები ემყარებოდა საგნებს და პირიქით – საგნები „ამოიკითხებოდა“ სიტყვებით;

კლასიკური რაციონალიზმის ეპისტემაში *სიტყვებისა და საგნების კავშირის სფეროა არა ონტოლოგია, არამედ აზრობრივი წარმოდგენების სამყარო*, რომელიც ასაბუთებს შემეცნების შესაძლებლობას – ენა აღარ ერწყმის საგანთა სამყაროს, შემეცნებისას მხოლოდ შუამავლის ფუნქციას ასრულებს.

მორიგი სემიოტიკური პრინციპი იკვეთება თანამედროვე ეპისტემაში – წარმოდგენის ერთიანი სივრცე, რომელიც კლასიკურ ეპისტემაში ერთმანეთთან აკავშირებდა სიტყვებსა და საგნებს, ადგილს უთმობს ცხოვრების, ენის, შრომის ონტოლოგიურ ფაქ-

ტორებს – ზემოაღნიშნულ კატეგორიათა (ცხოვრება, ენა, შრომა) ენობრივ მდგენელამდის დაყვანა შეუძლებელია – ენამდე მათი დაყვანის შეუძლებლობის გამოვლენა თანამედროვე ფილოლოგიის (*ისევე როგორც პოლიტეკონომიისა და ბიოლოგიის, ფუკოს მიხედვით - ქყ*) საფუძველია [2, 154].

აქედან – ნახევარტონების, ობერტონების სიჭარბე ისეც მინიმალისტურ ჟანრში – მინიატურაში, მით უმეტეს – პოსტმოდერნიზმის ეპოქაში, ეპისტემაში, რომელიც რაციონალიზმის თავდაჯერებულობას, პათოსს აბსოლუტური გულგრილობით ეკიდება.

მინიატურის ჟანრის ფუძემდებლად ევროპულ ლიტერატურაში შარლ ბოდლერი მიიჩნევა – ფრანგული სიმბოლიზმის კონცეპტუალური პერსონალია.

სიმბოლისტის ქრესტომათიული ტექსტი, მინიატურების კრებული – „ლექსები პროზად“/„პარიზული სკლინი“ (მთარგმნელი – ზვიად გამსახურდია) არსენ ჰუსესადმი მიძღვნილ იწყება. ჟანრს ბოდლერი „დიდებულ, მისტერიულ მოდელად“ [1, 7] ნათლავს, გაენდობა მეგობარს: „რომელ ჩვენგანს არ ჰქონია ამბიციური ოცნება *პოეტური პროზის* სასწაულის შექმნისა, რომელიც მუხიკალური იქნება მეტრისა და რიტმის გარეშე, ამასთან – იმდენად მოქნილი, რომ გადმოსცემს ღირიულ მოძრაობებს სულისას, ოცნების ქროლას, სინდისის ქენჯნას?!“ [1, 6].

მიძღვნაში ბოდლერი ლაპიდარულად საუბრობს თავისი ტექსტის მხატვრულ სტრუქტურაზე, *მცირე ნაწარმოებად* იხსენიებს და სთხოვს მეგობარს, ნუ იტყვის, რომ ამ ტექსტს არც თავი გააჩნია, არც „კული“ (*დასასრულის დეფინიცია ბოდლერისეულია - ქყ*), რადგან თითოეულ ნაწილს (ანუ – როგორც ექსპოზიციას, ასევე ფინალს) ერთმანეთის მაგივრობა შეუძლია გასწიოს, თანაც – კომპოზიციურადაც საინტერესო და კომფორტულია – ავტორს ნებისმიერ წამს შეუძლიაო ტექსტის წერის შეწყვეტა, მკითხველს – კითხვისა, ხელნაწერის გადათვალიერებისა.

მწერალი ნააზრევის ფაქტურას მეტაფორული სახელით ნათლავს – ხან „ხერხემალს“, ხანაც „გველს“ უწოდებს: „არ შემიკრავს მისი (*ტექსტის - ქყ*) თვითარსული ნება რთული ინტრიგის ძაფით – ნებისმიერი მაღა ამ ხ ე რ ხ ე მ ლ ი ს ა რომც ამოიღოთ, ამ ნატიფად წნული ფანტაზიის სხვა ნაწილები კვლავ შეერთდება. დაკეპეთ იგი ნაწილ-ნაწილად და დაინახავთ, რომ ყოველი მონაკვეთი იცოცხლებს თვითმყოფადად. ვიმედოვნებ, რომ ზოგი ამ ნაწილთაგანი იმდენად ცოცხალი აღმოჩნდება, დაიმსახურებს თქვენს მოწონებას. ამიტომაც ვკადნიერდები და გიძღვნით ამ გ ვ ე ლ ს მთლიანად“ [1, 5-6].

პასაჟში ხაზგასმულია კრებულად წარმოდგენილი მინიატურების კრებულის ოქსიმორონული ბუნება – ლაპიდარულ-ლაკონიური ტექსტები, ერთდროულად, თვითმკმარიცაა და ერთიანი მხატვრული სივრცის ორგანული, განუყოფელი, ავტონომიური ნაწილი.

მინიატურების ქრონოტოპი მისტიკურ დროსივრცულ მოდელს ქმნის (მოდელს მინიატურების სათაურების ციტაციით აღვადგენთ/წარმოვადგენთ – დრო „მიმწუხრიდან“ „ღამის პირველ საათამდეა“, სივრცე კი – „ორმაგი ოთახიდან“ – „ნავსადგურამდე“).

ევროპული მინიატურის დაბადება-განვითარებამდის, ჟანრის წანამძღვრები თუ ავტონომიური მოდელები აღმოსავლურ ლიტერატურებში გვხვდება, მათ შორის, ქრისტიანულ პატერიკებსა თუ აპოფთეგმატურ კრებულებში (ხაზგასმით აღვნიშნავთ ზე-

მთი გამოყენებულ დეფინიციებს – „წანამძღვრები“, „ავტონომიური მოდელები“, რაც ზემოაღნიშნულ მოდელებს განსხვავებულობას პედალირებს).

ლიტერატურა:

1. ბოდლერი შ., ლექსები პროზად (პარიზის სკლინი), მინიატურები, თბ., 1991, თარგმანი ზ. გამსახურდიასი;
2. ლომიძე თ., სტრუქტურალიზმი წიგნში ლიტერატურის თეორია. მეოცე საუკუნის ძირითადი მეთოდოლოგიური კონცეფციები და მიმდინარეობები, თბ., 2008;
3. ქართული ენციკლოპედია, ტ. 6, თბ., 1983, 713;
4. Бахтин М., Вопросы литературы и эстетики, М., 1975;
5. Бахтин М., Проблемы поэтики Достоевского, М., 1972;
6. Литературный энциклопедический словарь, М., 1987.

Qetevan Kveliashvili *From the History of the Genre of Miniature* **Summary**

In the beginning Poetry was a name of the whole art of the literary word. The miniature as a genre is a very small painting/description of a person or a landscape. Until the New Age there were a rhythmical-intonational forms called as A Poetry, and A Prose was the name of all non-fictional genres (philosophy, scientific texts, essays, informative narratives...).

Miniature could transform usual word into literary speech – prose into poetry. Unusual organization of speech was reflected in the literary form of the miniature. Text goes out of the frames of prose - written language in the form used in conversation. A Miniature reflects a quality of beauty, grace and deep feeling as well as an intonation and voice of the author. We have underlined these characteristics of the genre.

Кетеван Квелиашвили *Из истории жанра миниатюры* **Резюме**

Первоначально поэзией именовалась искусство слова вообще, поскольку в нем вплоть до Нового времени преобладали стихотворные и близкие к ней ритмико-интонационные формы, прозой же называли все нехудожественные словесные произведения – философские, научные, публицистические, информационные, ораторские.

Миниатюра была уникальным инструментом превращения слова в искусство – прозы в поэзию. Необычная организация речи, присущая стиху, выявляла особую значимость и специфическую природу высказывания. Миниатюра обладает повышенной емкостью всех составляющих ее элементов. Текст как бы выходит из рамок прозы, всесторонне организует материю речи, придает ей ритмическую завершенность. Миниатюра, также, как и стихотворные формы, способна воссоздавать живой поэтический голос автора, субъективную интонацию. В статье подчеркнуты вышеупомянутые свойства жанра.

შორენა ჯიშკარიანი
(საქართველო)

ალექსანდრე აბაშელის ერთი ლექსის ანალიზი
(„პოეტებს“ – კრიტიკა და თვითკრიტიკა)

კულტურულმა ერებმა იმთავითვე იცოდნენ, რომ ადამიანის ოცნებებისა და იდეალების ასრულების მოკლე გზა არ არსებობს, გარდა ხელოვნებისა, მაგრამ ცოდნაც ძველდება წინაპრების ფარდაგივით, ვერცხლის სურასავით და თვით ერივით, რომელსაც განახლება სჭირდება. სწორედ ამიტომ ძიება, სიახლის სურვილი, ნოვაციებისკენ სწრაფვა ქართული ლიტერატურის მარადიული მდგომარეობა იყო. ერის ისტორიული მეხსიერება, შემოქმედი სული მრავალი ასწლეულის მანძილზე ქმნიდა და ასაზრდოებდა მწერლობას. საუკუნეების განმავლობაში პოეზია ლიტერატურის აღმატებულ ჟანრად ითვლებოდა, ასე იყო და არის დღესაც. ქართული ლექსიც, „ეროვნულ ძირებზე ამოზრდილი და მსოფლიო კულტურასთან ნაზიარები, ორგანულად აერთიანებს წარსულის მდიდარ გამოცდილებას და თანამედროვეობის მრავალფეროვან მხატვრულ ძიებებს“ [7, 5]. მიუხედავად ისტორიის ქარტეხილებისა, რაც პოეზიის ბუნებრივ განვითარებას აფერხებდა, მისი მაჯისცემა არათუ არ განელებულა, არამედ წინსვლის პროცესიც არ შეწყვეტილა. როგორც გალაკტიონი აღნიშნავდა: „იყო მრავალი განადგურება, / ლექსთა სიკვდილი კი – არასოდეს“ [11, 58].

ქართული სიტყვიერების საძიებო გზები ძლიერ დაისერა XX საუკუნის 10-იანი წლებიდან (ვფიქრობთ, დღემდე). ახალი უღერადობები სიმფონიური ორკესტრის სხვადასხვა ინსტრუმენტისთვის პარტიების განაწილებას ჰგავდა. ეს ორიგინალურობისაკენ ჯანსაღი მისწრაფება მოგვიანებით შესანიშნავ ჰარმონიაში გადაიზრდება და გაამდიდრებს ეროვნული მწერლობის ისედაც ძვირფას საღაროს. მოდერნისტული ეპოქის ქართველი პოეტები წარმატებით ახერხებენ რუსთველის, გურამიშვილის, ბარათაშვილისა და აკაკის პოეზიის საუკეთესო ტრადიციების გაერთიანებას და საკუთარი ინდივიდუალიზმის ჩამოყალიბებას. გასული საუკუნის დასაწყისში პოეტურ ცვლილებებს, „ქართული ლექსის გამართვას ევროპულ რადიუსზე“ (ტიციან ტაბიძე) ბუნებრივად მოჰყვა ვერსიფიკაციული ძიებები. XX საუკუნის ათიანი წლებიდან დაიწყო „უახლესი ქართული პოეზიის ფორმირების პროცესი, რომელიც ეროვნული პოეტური კულტურის, ქართული ლექსის თანამედროვე პოეტურ ძიებათა მაგისტრალურ გზაზე წაყვანის ცდას წარმოადგენდა. როგორც თ. დოიაშვილი წერს: „არ დარჩენილა სალექსო სტრუქტურის არც ერთი ელემენტი, რომელსაც თვისებრივი ცვლილება არ განეცადოს“ [7, 8].

უახლესი ქართული პოეზიის სათავეებთან დგას რამდენიმე პოეტი, რომელთა შემოქმედებაში ყველაზე ადრე გამჟღავნდა დროისმიერი იდეურ-ესთეტიკური ძიებანი. მათგან გამოვარჩევი ალექსანდრე აბაშელს (ისაკ ჩოჩია, 1884-1954), რადგანაც თანამედროვე პოსტსაბჭოთა ლიტერატურული კრიტიკა ერთხმად აღიარებს მას ახალი ლექსის შემქმნელად, მეოცე საუკუნის დასაწყისის პოეზიის რეფორმატორად და ჩვენც ვფიქრობთ, რომ უპირველესად სწორედ მისი შემოქმედებით დაქროლა უცხო თემებისა და მოტივების სიომ ქართულ პოეზიაში. როგორც თეიმურაზ დოიაშვილი წერს: „ახალი

პოეზიის ნიშანდობლივი ელემენტები გამოჩნდა ა. აბაშელის ლირიკაში, რომლის შემოქმედებითი ძიებანი მიმართული იყო არა მარტო ახალი თემატიკის დაუფლებისაკენ, არამედ ახალი პოეტური სტილის, გამოსახვის ნოვატორული ფორმების აღმოჩენისაკენ... დეგრადირებული, ეპიგონური ლექსის ფონზე განსაკუთრებული თვალსაჩინოებით გამოჩნდა მისი ლექსის რიტმულ-ეფფონიური დახვეწილობა“ [7, 13]. ასევე მიიჩნევს ალ. აბაშელს ქართული ლექსის რეფორმატორად, მოდერნისტად სოსო სიგუა და მის ჟურნალ „ხომალდს“ მოდერნისტების პრესას მიაკუთვნებს. „თითქმის ერთი წელი იარსება „ხომალდმა“, რომელსაც, რედაქტორის რწმენით, როგორც ნოეს კიდობანს, უნდა გადაერჩინა ნამდვილი ხელოვნების ცოცხალი სული ბოლშევიკური წარდგინისაგან, შეჯახებოდა ავადმყოფი ევროპის ბნელ ქარებს, ბარაბანისა და საყვირის ხმებს და ქართული ზეცის ნათელით მომავლისაკენ გზა გაეკვთა“ [10, 122].

ამგვარ სულისკვეთებას ყველაზე მეტად გამოხატავს ლექსი „პოეტებს“, რომელიც, მართლაც, ნამდვილი ხელოვნების გადარჩენის მცდელობად შეიძლება მივიჩნიოთ. ლექსი დაწერილია 1929 წელს; მაშინ, როდესაც ყოველი ცოცხალი სული და არამარტო პოეტისა და ხელოვანის, ბოლშევიკური ქარიშხლისა და „სისხლიანი ანგელოზის“ პირისპირ აღმოჩნდა. ჭეშმარიტი ხელოვნება თვითგადარჩენის ინსტინქტით გამსჭვალულ მამებლურ ყალბ პოეზიას ქმნიდა. ლექსი კარგად გამოხატავს მისი ავტორის დამოკიდებულებას ამგვარ შემოქმედთა მიმართ. თუმცა პოეტი ცდილობს კრიტიკის საგნად მის თანამედროვე თანამოკალმეთა ლექსების შინაარსი კი არა, მათი ფორმა, გარსი, ძველი რითმების უარყოფა წარმოაჩინოს. ლექსს ავტორმა ქვესათაურად „თვითკრიტიკა“ მიაწერა. კრიტიკისა და, უპირველეს ყოვლისა კი, თვითკრიტიკის, მიზეზი ისაა, რომ პოეტისთვის ძვირფასია ძველი რითმები და მათ დაღატკს არც სხვებს აპატიებს და არც საკუთარ თავს, რადგან, როგორც თვითონ ამბობს: „რითმა არ არის მხოლოდ სამკაული, როგორც ბევრს ჰგონია... როცა სტრიქონებში რითმები შემოდის, მათ შემოაქვთ, გარდა მუსიკალური ეფექტებისა, სახეთა და იდეათა ფერისცვალება“ [2, 28].

ტრადიციული, კონვერსიული ლექსის ერთგული პოეტი, რომელიც შემოქმედების დასაწყისში განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ლექსის გარეგნულ მხარეზე, თანამოკალმეებს მიმართავს და აღნიშნავს, რომ 20 წელია, მათთან ერთად ეზიდება პოეტის უღელს, თუმცა ამჯერად მკითხველის პოზიციიდან სურს მიმართოს მათ და საკუთარ თავსაც; გვერდიდან შეხედოს თავის ნაღვაწს, რომელშიც არ შეიძლება, ბევრი ხინჯი არ აღმოაჩინოს, რითაც თავისთავად ექნება „განცდა თვისთა ცოდვათა“ (ეფრემ ასური). ამგვარი დამოკიდებულება საკუთარი შემოქმედებისადმი მხოლოდ გამორჩეული შემოქმედისთვისაა დამახასიათებელი. ეს, ეგრეთ წოდებული, თვალის გადავლება, ერთგვარი სარკეში ჩახედვა, თამამი და ღირსეული საქციელია, როგორც ქვესათაურშია გაცხადებული, პოეტის თვითკრიტიკაც:

ერთ დროს მომწონდა ლექსი უძლურ ცრემლთა ნაბანი,
მხიბლავდა მწუხრის პოეზიის შავი მანტია.
ახლა კი ვამბობ: როცა ირგვლივ ცეცხლი ანთია,
ბრძოლის მაგივრად ატირდება მხოლოდ ჯაბანი [1, 126].

როგორც ჩანს, პოეტური ფორმის ძიება, ლიტერატურულ მიმდინარეობათა ჩხრეკა, ღამის, მთვარის, მწუხრის აჩრდილების დევნა აბაშელს მოჰპყრებია, უფრო ზუსტად, ის ფორმაზე მუშაობას ახალგაზრდა შემოქმედების საქმედ მიიჩნევს, ისეთებისა, როგორებზეც რუსთველი წერდა, „ვამსგავსე მშვილდი ბედითი ყმაწვილთა მონადირეთაო“ და, რომელთაც დიდი ნადავლის მოხელთება, ანუ დიდ თემებთან შერკინება არ ხელეწიფებათ. საგულისხმოა, რომ მკვეთრი და გამჭვირვალე მეტაფორით – „მწუხრის პოეზიის შავი მანტი“ და გაპიროვნებული მეტაფორით: „ლექსი უძღურ ცრემლთა ნაბანი“ პოეტი ადრეულ შემოქმედებას, პესიმიზმით გაჯერებულს, იმედმიხილი ადამიანის ამონაკენესად მიიჩნევს და სულ სხვა გამოწვევებს უსახავს ქართულ პოეტურ სიტყვას. ლექსი რომ „პოეტური აპოთეოზია“, ეს კარგა ხნის გარკვეული აქვს შემოქმედს, ისევე, როგორც პაოლოსა თუ ტიციანს, მაგრამ რას გულისხმობს ფრაზაში – „ირგვლივ ცეცხლი ანთია“, თუ არა ბოლშევიკურ-სოციალისტური იძულებით გაწითლებული საქართველოს რევოლუციურ შემართებას?! ამ კითხვის პასუხს თავადვე გვეტყვის მომდევნო სტროფებში, რომლებშიც, ისევე როგორც აბაშელის თითქმის ყველა ლექსში, გამოანათებს ქართული პოეზიის დიდი ნათელი მზე:

დატენეთ მზიურ ენერგიით ყოველი სტროფი,
რომ წაკითხვის დროს სიხარულით გავარდეს თოფი
და სტრიქონებმა დაიყეფონ გულის თეოზე... [1, 126].

შთამბეჭდავი მეტაფორა „მზით დატენილი თოფი“ და მეტაფორული გაპიროვნება „სტრიქონების დაყეფვა სიმართლის ძახილად“ მართლის თქმის პრინციპად იკითხება, რაც პოეტის უმთავრეს მოვალეობადაა მიჩნეული. აბაშელი მოუწოდებს მესიტყვეებს დაივიწყონ სიტყვები: სევდა, ქვითინი, ნიაფი, სიო. როგორც ილია მიმართავდა „აჩრდილში“ იმედმიხილ ქართველს, რომ „უიმედო, შეწუხებული, უქმისა დრტვინით, გულის წვით, ცხარე ცრემლის ღვრით“ ვერაფერს გახდებოდა. ილიას შემდეგ თითქმის ნახევარი საუკუნე გასულიყო, მაგრამ ისევე „ბედითი ბნელით“ (შოთა) იყო შეპყრობილი ქართველი, დამარცხებულ და უძღურ ნაკაცრად ქცეულიყო, რომელსაც სამშობლოს გადარჩენის კი არა, საკუთარი თავის პატრონობის უნარიც დაჰკარგოდა. იმდროინდელ „ყოფა-წუთისოფელში“ ცხოვრება იძულებით კონიუქტურაში ფერხულს აიძულებდა საქართველოს პოეტებს. ბევრს არ ჰყოფნიდა სულიერი ძალა „ახალი გრიგალე ბისტვის შეეწირათ სიცოცხლე“. ეს იყო მდიქვნელობის, ფარისევლობის, ორმაგი მიდგომებისა და სახელ-დიდებას გამოკიდებული მედროვეების ხანა – „ლოჟა-პარტერს“ (გალაკტიონი) დანატრებული, „მდიდრად დიდგული“, „მოსყიდული“ (გალაკტიონი) პოეზიის ეპოქა. შეგნებულად არ დავასახელებთ „ვაი-პოეტებს“, იმუამად მეტად დაფასებულებს, რადგან ეს შორს წაგვიყვანს და ჩვენს მიზანსაც სცდება, თუმცა მოვიყვანთ პოეტის უცილობლად მართალსა და შთმბეჭდავ სტრიქონებს:

მაგრამ სტრიქონებს ნუ აკუწავთ ჰონორარისთვის,
თორემ არა ჩანს ლექსში ზომა არის თუ არა [1, 126].

შემდეგ სიტყვებს ავტორი ვიზუალურად გამოსახავს და მიმოფანტულადაც დაწერს, რათა რითმის რღვევისა და აჩეხ-დაჩეხვის სურათი უკეთ წარმოაჩინოს, ერთგვარი ვიზუალური ხატი შემოგვთავაზოს:

ცაღკე
გარბის

სიტყვა,
დამფრთხალ
ჯოგვიით... [1, 127].

შეუძლებელია, არ გაგვახსენდეს „უმსგავსო და შორი-შორი“ ლექსები, რომლებსაც ჯორჯიო ჯიუტი ფსევდონიმები წერდნენ რუსთაველის ეპოქაში. იქნებ, მათ მლიქვნელობასაც არ ჰქონდა ზომა, როგორც აბაშელის დროს ჰონორარისტების დაწერილ რითმას. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ მოყვანილი სტროფის მეორე ტაქტში სიტყვა „ზომა“ ზმაა და ორგვარად შეიძლება გავიგოთ: ლექსის სარითმო ზომად და მლიქვნელობის ზომა-წონად.

ქართულ პოეზიაში იმ დროს მლიქვნელობა „უსაზომო“ (შოთა) იყო „ძლიერთა ამა ქვეყნისათა“ მიმართ. აქედნენ პარტიას, ლენინს, სტალინს, ასე განსაჯეთ, იმ ბოლშევიკებსაც კი, რომლებიც უსასტიკეს დანაშაულებს სწადიოდნენ პარტიის სახელით, აბეზლებდნენ მშობლებს და სიკვდილისთვის იმეტებდნენ უდანაშაულო ადამიანებს. სამწუხაროდ, ამგვარი სახოტბო პოეზიის მოტივებით აღფრებდნენ კარის პოეტები თავიანთ „ჩანგებს“, ნაცვლად იმისა, რომ დაკარგული „ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტოვანი“ (აკაკი) მამული ეგლოვათ. ცხადია, მწერალი, სათნო კაცი და კარგი პოეტი, რომელმაც ადამიანური ღირსებები საკუთრი ბიოგრაფიით დაამტკიცა, არ შეიძლებოდა ბოროტების მეხოტბე და „მავანთა მდიდრად-დიდგული“ პოეზიის მომწონებელი ყოფილიყო, პროტესტი არ გასჩენოდა „მოთვინიერებული მწერლობის“ მიმართ. ამიტომაც სავარაუდოა, რომ ზომის განსჯაში, მლიქვნელობის ზომის მასშტაბებზე მიანიშნებს თანამოკალმეებს, სხვაგვარად როგორ უნდა გავიგოთ პოეტური სახე – მხატვრული შედარება – „კუტივით წაჩოქილი რითმა“, ესე იგი, მუხლებზე დაცემული სიტყვა, „ქედდრეკილი, მადლიერი“ (ილია) მოთვინიერებული პოეტის შესაბრაღისი მანერა. ან ეს ფრაზა: „თითქოს სტრიქონებს ორთქმავალმა გადაუარა“; „რევოლუციის საღეწავ მანქანაში“ (მ. ჯავახიშვილი) გაატარა. ორთქმავალი ბოლშევიკური საქართველოს პოეზიის სახე-ხატი, სიმბოლოა, ამ ლოკომოტივს იოლად შეეძლო გადაეთელა ყველა მართალი სტროფი, რომლებსაც ცენზურა დაიწუნებდა.

შემდეგ სტრიქონში პოეტი გამჭვირვალედ, ნათლად, პირდაპირ გამოხატავს თავის გულის წუხილს:

რად გინდათ მკითხველს აურიოთ განგებ გზა-კვალი
და ყასაბივით კეპოთ ლექსი გულისამრევად!
მოდუნეთ სიტყვა ძარღვიანი, როგორც ბზაკალი,
მაგრამ სტრიქონმა დე, იფრინოს მჭრელ ისარივით [1, 127].

ყურადღებას იქცევს სიტყვები „გულისამრევი“ და „მჭრელი“. გულისამრევია მლიქვნელური სიტყვა, მჭრელი კი სიმართლის ეპითეტია, სწორედ იმ მარილისა, რომელიც სახარებისეულად ვინმემ, თუნდაც პოეტმა, უნდა მოაფრქვიოს სოფელს, რათა „სიმართლე არ განქარდეს“. სწორედ პოეტები უნდა იყვნენ „მარილნი ამა ქვეყნისა“. აბაშელს სძულს „მეტიჩრული მკვეხარობის“ საცოდლობა, რადგან ამპარტავნება და მეტიჩრობა უნიჭობის ნიშანია, უნიჭობა თავისთავად საცოდლობაა, როგორც შემოქმედებითი, დეტაბრივი ენერჯის ანტითეზა. ამიტომაც საცოდავია ამპარტავანი, როგორი მიწიერი პრივილეგიებითაც არ უნდა სარგებლობდეს ის:

გაზომეთ სიტყვა, ჯობს ქადილი მორიდებული.

ვის უნდა ლექსში ანაყვირი „აღმშენებლობა“,
თუკი თვით ლექსი ბანალობის ლაფში ეფლობა
და თავს აბეზრებს მკითხველს ურიცხვ შორისდებულთ? [1, 127].

არ შეიძლება, არ დაეთანხმო პოეტს ამ პირუთენელი ნათქვამის ჭეშმარიტებაში. ბანალობის ლაფი გურამიშვილის სიტყვებს გაგვასხენებს უნებურად: „ცოდვის ღიას უკუვევარდი, ღრმად შიგ დავეფალო“ [5, 120]. ლაფი სირცხვილთან ერთად ცოდვასაც უნდა გამოხატდეს. პოეტიც ამ ცოდვის გაცნობიერებისა და მისგან თავის არიდებისაკენ მოუწოდებს თანამოკალმეთ. ორიგინალური და მოულოდნელია სინტაგმა: „ქადილი მორიდებული“, რომლის ახსნაც მხოლოდ პოეტური ლოგიკით შეიძლება. ქადილი თვისთავად ბაქიაობაა, მაშასადამე, ქადილსა და ბაქიაობას არაფერი შეიძლება ჰქონდეს საერთო მორიდებულობასთან, ეს თვისება მხოლოდ თავმდაბლობასა და კდემას ახასიათებს, მაგრამ „მორიდებული ქადილი“ აქ დამორცხვებული, კუთხეში მიეყუებული და არც თუ იშვიათად გაძევებული სიმართლის ეპითეტია, სიმართლისა, რომელსაც ალტერნატივა არც ცხოვრებაში აქვს და არც პოეზიაში.

ზემოთ მოყვანილ სტროფში ყურადღებას იქცევს გრამატიკულად არასწორი ფორმა „ანაყვირი“. აბაშელი კარგი მოქართულეა, მისი დამოკიდებულება სიტყვისადმი განსაკუთრებით ფაქიზია. ეს ყველა ლექსში ჩანს. მაშ, რატომ გამოიყენა მიმდევობა „აყვირებულის“ ნაცვლად იმერულ-კუთხური „ანაყვირი“ (მსგავსი პოეტური ლიცენცია არაერთ პოეტთან, მათ შორის, ამ ეპოქის ავტორთან გვხვდება: გალაკტიონი: „მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის“, პაოლო: „პატარა ჩერო ადგია ეზოს“). ვფიქრობთ, იმიტომ, რომ ზედმეტი მოწუქურთმების, ხატოვანი რიტორიკის გარეშე, შეუღამაზებლად, პირდაპირ უთხრას ადრესატს სათქმელი. ამავე ლექსს თუ დავიმოწმებთ, ბევრი შორისდებული, ანუ გაპრანჭულად თქმა, ზედმეტია, ამასთან ხუთმარცვლიანი „აყვირებული“ თოთხმეტმარცვლიან საღექსო საზომში დისბალანსს გამოიწვევდა.

ლექსი გამორჩეულია არა მხოლოდ სათქმელის თვალსაზრისით, არამედ არქიტექტონიკითა და მხატვრული მახასიათებლებით. პოეტი სხვადასხვა რითმებს მიმართავს: 1-4; 2-3; 6-7 სტრიქონთა რითმები მოსაზღვრეა, შემდეგ კი გვხვდება სემანტიკურად მოსაზღვრე რითმა (სტროფი/თოფი, 10-11); უფრო ქვემოთ თითქმის ურითმო, კონსონანსურ სტროფს ვხვდებით (სიო/გარშემო/არ შევა/დასწიოს). ლექსის შუაში პოეტმა, მეტი ეფექტისთვის, ვიზუალიზაციას მიმართა (მიმოფანტულად დაწერილი სტრიქონები, შესაძლოა, ალუზიაა ფუტურისტებთანაც, სიმბოლისტებთანაც), შემდეგ კი ლექსის რიტმს ჯვარედინი რითმა ცვლის (1-3, გზა/კვალი/ ბზაკალი), ამას მოჰყვება ისევ მოსაზღვრე რითმა (აღმშენებლობა/ეფლობა). მიუხედავად იმისა, რომ ალაგ-ალაგ თვალშისაცემია დისონანსურობა, ლექსი მაინც რითმიანია და არაკონვერსიულობა მასში არ იკვეთება.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია მეტაფორების მრავალფეროვნება: პოეზიის ნათელი ტვირთი; „დატენეთ მზიურ ენერგიით ყოველი სტროფი, / სტრიქონებმა დაიყვფონ გულის თეოზე“...; მეტაფორასთან ერთად მშენიერი ალიტერაციაც: „ლექსი ბანალობის ლაფში ეფლობა“ ჭეშმარიტი პოეზიის ღირსებების წარმოჩენას ემსახურება. პოეზია მძიმეა, მწერლის კალამი „ორეულია გოლგოთის ჯვრისა, ხოლო მისი პატრონი ყოველთვის ჰგავდა იმ მთაზე აღმავალ მაცხოვარს“ [12, 138]. ამიტომაც იგი მადლიანი ტვირ-

თიცაა, მისი მსახურება მარადიული ნათლის მსახურების ტოლფასია. ლექსისთვის აუცილებელია არატრავიალური, ახალი ხედვა, ნოვაციები, პოეტი კი თავისი ინდივიდუალობით უნდა გამოირჩეოდეს; მოწოდება: დატენეთ „მზიურ ენერჯით ყოველი სტროფი“ პოეტის გამოცდილების გაზიარებისკენ მოწოდებას უნდა შეიცავდეს. განსაკუთრებით საინტერესო, თუმცა სხვა პოეტის მიერ უკვე გამოყენებული მეტაფორაა „სტრიქონებმა დაიყეფონ“. მოდერნისტულ პოეზიაში „პოეტის ყეფა“ (გრ. ცეცხლაძე) პოეტის ძახილს ნიშნავს, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლი, ყურს ვერ მოარიდებ, მყეფარს აუცილებლად შეხედავ, მიხეზით დაინტერესდები. მოდერნისტი პოეტი მოკრძალებულად, ჩუმად კი არ გამოხატავს თავის სათქმელს, რომანტიკოსი პოეტით კი არ დასდევს ჩვენს სურვილებს (ალ. ჭავჭავაძე – „ვისაც გსურთ ჩემთა ამბავთა ცნობა, / მისმინეთ ჭირში ფლობილს“), არამედ გაიძულებს, რომ მოუსმინო, რადგან იგი, რომანტიკოსით, სატრფო-სამშობლოს ტყვეობას არ აუკენებს, ამ ქაოსურ, დაუნდობელ დროებას აუყეფებია. ამ ყეფამ კი მკითხველის გულამდე, როგორც მოსასვენებელზე, თეოზე, უნდა აპოვნინოს ბინა.

„რითმა კუტივით წამოჩოქილი“ ლექსის დამორჩილებაზე მიუთითებს; ლექსის დანაწევრება, დაშლა პოეტისთვის ისეთივე სისასტიკეა, როგორც ყასაბის საქმიანობა; ბზაკალივით მოღუნული სიტყვა კი რითმისა და რიტმის მოქნილობაზე უნდა მიუთითებდეს. შედარება: „ცალკე გარბის სიტყვა დამფრთხალ ჯოგით“ რუსთველის „ცაღცაღკე და შორი-შორი“ ლექსის დამწერ უხეირო პოეტებს გაგვახსენებს. შეიძლება ითქვას, რომ ლექსის ავტორი აფრთხილებს თანამოკალმეებს, იმ პოეტების მსგავსად მათაც არ უნდა ეგონოთ თავი „მელექსეთა კარგთა სწორი“ და არ უნდა დაიჟინონ „ჩემი სჯობსო“. ალ. აბაშელი მშვენიერი შედარებებით არა მხოლოდ უარყოფითის, პოეზიაში მიუღებლის ჩვენებას ცდილობს, არამედ „გულის გასაგმირი“ (შოთა) ლექსის შექმნისაკენ მოუწოდებს ძმებ პოეტებს და ამგვარი ლექსის მიმზიდველობას მფრინავ მჭრელ ისარს აღარებს: „მაგრამ სტრიქონმა დე, იფრინოს მჭრელ ისარივით“.

ლექსის ბოლო სტროფი ტაქტიან რევერანსსაც გულისხმობს და სიმბოლური სახეებითაც იპყრობს ყურადღებას:

ნუ ჩამომართმევთ ამას, ძმებო, ჭკუის სწავლებად.
რჩევას უბედავს ცხრამეტ არწივს ერთი მერცხალი!
მე თქვენზე მეტად დამიდვრია ლექსების წყალი,
და მეხერხება დამპალ შტოზე ხელის წავლება... [1, 127].

ვფიქრობთ, რიცხვი ცხრამეტი მწერალთა კავშირის წევრების იმჟამინდელ რაოდენობას მიუთითებს. „ერთი მერცხალი“ კი, რომლის ჭიკჭიკსაც ზოგჯერ იქნებ, მოჰყავს გაზაფხული, იმაზე მიგვანიშნებს, რომ მართლის თქმის მცდელობაში, ამ სახიფათო გამბედაობაში, აბაშელი ჯერ მარტო გრძნობს თავს. მოცემული სტროფის მესამე და მეოთხე ტაეპებში გამოყენებული მეტაფორებით პოეტი კიდევ ერთხელ მიუთითებს იმაზე, რომ მისი კრიტიკა, პირველ ყოვლისა, მას ეხება, ის სხვებზე მეტად არის ცოდვილი მკითხველის წინაშე. წყლის დაღვრა ახლის დაბადებასთან (მშობიარობა) არის დაკავშირებული, ისევე როგორც ხელმოცარულობის, უნიჭო შემოქმედების წყალივით გადაღვრასთან. აქ ორივე საგულისხმოა, რადგან ალექსანდრე აბაშელი, შემოქმედის უშუალობისა და გულწრფელობის უიშვიათესი უნარის პოეტი, კორექტულობისგანაც

შორს იჭერს თავს და თავის წინამორბედ სიმართლის დიდ ტრუბადურებსაც ეთაყვანება.

ამგვარად შეიძლება შეფასდეს ეს ჩვენ მიერ განხილული ლექსი, რომლითაც ალ. აბაშელი თავის თანამოკალმეებს პირდაპირ და, ამავე დროს, მოკრძალებით შეახსენებს პოეზიის, როგორც მართალი და „წმინდა სიტყვის“ უმთავრესი დანიშნულების შესახებ.

ლიტერატურა:

1. აბაშელი ა., რჩეული, თბ., 1968;
2. აბაშელი ა., „პოეტი და რითმა“, ჟურნ. „ხომალდი“, №3, 1922;
3. აბაშელი ა., წერილები.
<https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/4326/3/Cerilebi.pdf>;
4. გამსახურდია კ., თხზულებანი 10 ტომად, ტ. მე-7, თბ., 1983;
5. გურამიშვილი დ., დავითიანი, თბ., 1992;
6. დოიაშვილი თ., XX საუკუნის პოეზია, წინასიტყვაობა, თბ., 1982;
7. დოიაშვილი თ., ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილები, თბ., 1982;
8. რუსთაველი შ., კეფხისცვაოსანი, თბ., 2011;
9. სიგუა ს., ავანგარდიზმი ქართულ ლიტერატურაში, თბ., 1994;
10. სიგუა ს., ქართული მოდერნიზმი, თბ., 2002;
11. ტაბიძე გ., რჩეული, თბ., 1989;
12. ჯავახიშვილი მ., ჯაყოს ხიზნები, თბ., 1985.

Shorena Jishkariani

***Analysis of One Poem by Alexander Abasheli
("To poets" – criticism and self-criticism)***

Summary

Georgian literature and especially poetry was imbued with the idea of eternal renewal. This process became particularly irreversible at the beginning of the twentieth century. New themes and forms in poetry were well revealed in Alexander Abasheli's work. It continues the Georgian poetic traditions and at the same time tries to introduce new ones. This kind of spirit was revealed in the poem "Poets". It contains both criticism and self-criticism and urges fellow poets to care more about the preservation of true art than the form of the poem. To create honest, sincere and true poetry. Such a call in itself meant confrontation with the Bolshevik regime and commitment to classical Georgian poetry instead of pursuing socialist realism as a creative method. The author advises not to reject the old verse. At the same time, they should repel sadness, pain, "powerless tears" and offer the reader a speech saturated with the principle of telling the truth. Flattering and flattering poetry is especially unacceptable for the poet. The poet advises everyone not to create such poetry, especially a praise poem, which is hidden in banality and contains a false "construction" sermon. Along with the content, the poem is distinguished by its artistic diversity. Although the dissonance is striking, it is still rhythmic, and non-conventional is not visible in it.

Шорена Джишқариани
Анализ одного стиха Александра Абашели
(«Поэтам» – критика и самокритика)
Резюме

Грузинская литература и особенно поэзия проникнуты идеей вечного обновления. Особенно необратимым этот процесс стал в начале XX века. В творчестве Александра Абашели хорошо раскрываются новые темы и формы поэзии. Он продолжает грузинские поэтические традиции и в то же время пытается привнести новые. Такой дух раскрылся в поэме «Поэты». Он содержит как критику, так и самокритику и призывает коллег-поэтов больше заботиться о сохранении подлинного искусства, чем о форме стихотворения. Создавать честную, искреннюю и истинную поэзию. Такой призыв сам по себе означал конфронтацию с большевистским режимом и приверженность классической грузинской поэзии вместо социалистического реализма как творческого метода. Автор советует не отвергать старый стих. В то же время они должны отталкивать грусть, боль, «бессильные слезы» и предлагать читателю речь, пропитанную принципом говорить правду. Особенно неприемлема для поэта льстивая поэзия. Поэт советует всем не создавать подобных стихов, тем более хвалебное стихотворение, скрытое в банальности и заключающее в себе восхваление ложного «построения». Наряду с содержанием стихотворение отличается художественным разнообразием. Хотя диссонанс бросается в глаза, он все же ритмичен.

მამა მიქაელი (მიხეილ ხუციშვილი)
(საქართველო)

„აბიბოს ნეკრესელის წამება“

აბიბოს ნეკრესელი ცამეტ ასურელ მამათაგან ერთადერთია, ვინც წამებით აღესრულა. მეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა იმის თაობაზე, აბიბოს ნეკრესელის „მოქალაქეობა და წამება“ არის თუ არა მეტაფრასული ძეგლი. კ. კეკელიძე იგი მეტაფრასულად მიაჩნია, რადგან ტექსტი გავრცობილია პროლოგით, ცეცხლთაყვანისმცემლობის წინააღმდეგ მიმართული პოლემიკით; ამასთან, იოანე ზედაზნელისა და შიო მღვიმელის „ცხოვრებებიდან“ ავტორს ადგილები დამატებით შეუტანია და ა.შ. [2, 49]. ი. აბულაძე, შ. ნუცუბიძე, ს. მეტრეველი არ მიიჩნევენ თხზულებას მეტაფრასულ ნაწარმოებად. ჩვენი აზრით, მართებულია კ. კეკელიძის მოსაზრება. ჩვენი კვლევა, რომელიც გულისხმობს ბიბლიური პარადიგმების გამოვლენას, ადასტურებს, რომ ტექსტი შემდგომშია „გამწვენიერებული“ და ბიბლიური ეპიზოდებით გაღრმავებული.

ასურელ მამათა ცხოვრებების ქარგას „აბიბოს ნეკრესელის წამება“ ითვალისწინებს, მაგრამ როგორც კ. კეკელიძე მიიჩნევს, ყველაზე არქაულ ტექსტს მისდევს. ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას და ვფიქრობთ, რომ უძველესი მოკლე ტექსტი, რომელიც წმინდანის მარტვილობას აღწერდა, შემდგომ გაამეტაფრასა არსენ კათალიკოსმა, რომელიც არის, ასევე, „იოანე ზედაზნელის ცხოვრების“ ვრცელი რედაქციის ავტორი. მას წყაროდ უნდა გამოეყენებინა მეექვსე-მეშვიდე საუკუნის მომცრო რედაქცია.

ასურელ მამათა ცხოვრებების ქარგას „აბიბოს ნეკრესელის წამება“ მისდევს შესავლის, წმინდანის გამორჩეულობის, სიმტკიცის თხრობით. ამას ემატება მოწამეობის წყურვილი. ამასთან, „წამება“ არ აღწერს აბიბოსის წარმომავლობას, იოანე ზედაზნელთან დამოწაფებას, ნეკრესში დამკვიდრებასა და სხვა ეპიზოდებს. ამ ნაკლულობას მთლიანად ავსებს მოწამეობის სურვილი და მისი აღწერა.

შესავალი სიტყვა აგიოგრაფს წმინდანის ერთგვარ „შესხმად“ აქვს გააზრებული. აბიბოს ნეკრესელი ესახება მას, როგორც „საყდარი უზეშთაესი შორის მართალთა დიდისა მის სიწმიდისა თვის, უმეტესად ყოველთა მიერ წამებულ. ჭეშმარიტებისათვის დამამტკიცებელ სისხლითა თვისითა, რომელმან იგი შეწირა მსხვერპლად თავი თვისი მისა, რომელმან იგი თვისითა სისხლითა მისხნა ჩუენ, დაიდგა გვირგვინი ძლევისა“ [213].

აგიოგრაფი შესავალშივე წარმოსახავს წმინდანს ქრისტეს მიმსგავსებულად. იგი მოწამეობით ემსგავსა უფალს. ვფიქრობთ, რომ ნეკრესის ეპისკოპოსის წამება დაიწერა ამ ეკლესიისთვის, რასაც ეს სიტყვები მოწმობს: „ჩემი არს მოწამე ესე და არა სხვისი, ჩემისა ამისგან საყდრისა ნაყოფი მშუენიერი მხიარულებისა ჩემდა მომღებელი“ [213].

აგიოგრაფი წმინდანს „ამკობს“ ბიბლიურ-სახარებისეული და ჰიმნოგრაფიისათვის ნიშანდობლივი სახეებით: სპეტაკი, ვარდი, სანთელი და უშრეტელი, რომელიც მალაღმთაზე „აღანთო“ წმინდანმა და ა.შ.

აბიბოს ნეკრესელმა ცეცხლთაყვანისმცემლობის სარწმუნოების სამხილებლად წყალი დაასხა და დაშრიტა ცეცხლი, რის გამოც ის სპარსელებმა გვემეს შეუბრალებლად და მარზპანთან დაასმინეს.

სვიმეონ საკვირველმოქმედი-მესვეტე

აგიოგრაფი ასურელ მამათა ცხოვრების კვალად, სვიმეონ საკვირველმოქმედ-მესვეტეს ასხენებს. ამასთან, დასძენს, რომ იგი პირადად არ იცნობდა წმინდანს, მხოლოდ სულიერად:

„ნეტარი იგი ეპისკოპოსი აბიბოს მეგობარი იყო ბრწყინვალისა მის მნათობისა სვიმეონ მესვეტისა ანტიოქელისა, არა თუ ხილვითა ეხილვა სადამე ერთმანეთი, არამედ სულიერითა მით სიყვარულითა, რომლითა იხილვების შორიელი, ვითარცა მახლობელი და კუალად წიგნითა და მოციქულითა იყო მათ შორის შესწავება“ [214].

აგიოგრაფი დასძენს, რომ სვიმეონ მესვეტემ აბიბოსს ევლოგიად გამოუგზავნა წიგნი, ანუ წერილი და თავისი კვერთხი. აბიბოსმა წაიკითხა წერილი და „განმტკიცდა“.

ვფიქრობთ, რომ სვიმეონ საკვირველმოქმედის სახე და „ევლოგია“ აგიოგრაფს სწორედ ასურელ მამათა ცხოვრების ტრადიციით აქვს თხრობაში დამოწმებული. „კვერთხი“, ასევე, ასურელ მამათა ცხოვრებების ერთი უმთავრესი სახე-სიმბოლოა და თითქმის ყველა თხზულებაში დასტურდება. ამასთან, ვფიქრობთ, რომ აგიოგრაფი წყაროდ გულისხმობს ასკეტურ გამოცდილებას, როდესაც შორს მყოფი უფრო ახლოს არის წმინდანთან, ვიდრე გვერდით მყოფი ადამიანი და მათ შორის დასტურდება ურთიერთგაგება. იგი იცნობს და სარგებლობს წმინდანთა ცხოვრებებში აღწერილი მსგავსი ეპიზოდებით. კონკრეტულად, ჩვენ ვგულისხმობთ იოანე მოსხის „ლიმონარს“, სადაც მოთხრობილია წმინდანთა სულიერი, ანუ არაფიზიკური მეგობრობა, „მოგზაურობა“ და „საუბრები“. მაგალითად, სენაკში მყოფი ბერი გიორგი, რომელსაც სურდა იერუსალიმის პატრიარქისგან ზიარება და უფლის საფლავთან მისვლა, „სულიერად“ ესწრება იერუსალიმის ტაძარში ღოცვას, ეზიარება პატრიარქის ხელით, მაგრამ არ ესწრება სერობას. ის ყველამ იხილა ტაძარში, მაგრამ ირკვევა, რომ რეალურად ის არ გასულა თავისი სენაკიდან... ვფიქრობთ, რომ აგიოგრაფი ამგვარ თხრობას ეფუძნება წმინდანთა ცხოვრებებიდან და ამის მსგავსად ქმნის ეპიზოდს სვიმეონ საკვირველმოქმედთან აბიბოს ნეკრესელის „სულიერი“ მეგობრობისა და თანადგომისა. თუნდაც ეს ეპიზოდი გულისხმობს „წამების“ „გარდაკაზმას“ და მეტაფრასს, რომელიც აგიოგრაფს უწარმოებია. ამასთან, მიგვაჩნია, რომ გრიგოლ ფერადის მიერ წარმოებული კვლევა ასურელ მამათა ცხოვრებებში სხვადასხვა ეპიზოდების წარმომავლობისა არის სწორი და აუცილებელი [21]. რაკიდა მეცნიერი საქართველოში არ მოღვაწეობდა და მისი კვლევები დიდხანს იყო მიუწვდომელი ქართველ მეცნიერთათვის, ის აუცილებელი გზა ასურელ მამათა ცხოვრებების შესასწავლად, რომელიც მან დასახა, ჩვენში არ გაგრძელებულა. საინტერესო აღმოჩნდა ჩვენთვის ამ მხრივ ლ. წერეთლის კვლევა [16], რომელსაც ვიმოწმებთ და, ფაქტობრივად, ვცდილობთ ეს მიმართულება კვლევისა შეძლებისდაგვარად განვაგრძოთ. სწორედ ამგვარ მოსაზრებას წარმოადგენს ჩვენი დაკვირვება აბიბოს ნეკრესელისა და სვიმეონ საკვირველმოქმედის „სულიერი“ მეგობრობის თაობაზე. რაც შეეხება იოანე მოსხის „ლიმონარს“, საინტერესოა, რომ ეს თხზულება სწორედ VI-VII საუკუნეებში არის შექმნილი და მოიცავს დიდ არეალს – სირიას, ეგვიპტეს, პალესტინას, მცირე აზიას, სადაც თხზულების ავტორს, იოანეს და მის მოწაფე სოფრონს უმოგზაურიათ და მეუდაბნოე ბერებისაგან ჩაუწერიათ მათი სულიერი გამოცდილებისა და სასწაულების თხრობა. „ლიმონარი“ ისტორიულ პირებსა და ცნობილ წმინდანებზე მოგვითხრობს, რაც მას ისტორიული დამაჯერებლობისა და ჭეშმარიტების ძალას მა-

ტებს. უძველესი ქართული ნუსხები ამ ტექსტს „სამოთხედ“, „მდებლოდ“ მოიხსენიებს და არსებობს ათონის მთის (977 წ.), სინას მთის (925 წ.) და სხვა ხელნაწერები. შ. ნუცუბიძეს მიაჩნდა, რომ მოსხი „მესხი“-ს ნიშნავს და ავტორის ქართველობის დასტურია. ჩვენნი მოსაზრებით, ასურელი მამები, უთუოდ, იცნობდნენ თავისი დროის ამ უდიდეს წმინდანთა შესახებ თხრობას. ასკეტური ღვაწლი გულისხმობდა დიდი მეუდაბნოე ბერებისა და წმინდანების ცხოვრების გაცნობას, „ბაძვას“. შესაძლოა, მათ სირიიდან თან ჩამოიტანეს წერილობითი ან ზეპირი გადმოცემები, რომლებსაც „ცხოვრებების“ აღწერისას ფუნდამენტური მნიშვნელობა ჰქონდა. სახისმეტყველური სიახლოვე და წმინდანთა ცხოვრებების სასწაულების მსგავსება თვალსაჩინოა (ჩვენ ვხელმძღვანელობდით იოანე მოსხის „ლიმონარის“ 2004 წლის გამოცემით, რედ. ა. მინდიაშვილი).

„აბიბოს ნეკრესელის წამების“ „სულიერი“ მეგობრობა სვიმეონ მესვეტესთან სწორედ ამგვარ მოსაზრებას განამტკიცებს, რომ ავტორი სარგებლობს იოანე მოსხის თხზულების „გამოცდილებით“ და თხზულებაში რთავს მსგავს ეპიზოდს. ამგვარად მან განავრცო უწყება, რომ ასურელ მამებს წინამძღვრად ჰყავდათ და ჰბაძავდნენ სვიმეონ საკვირველმოქმედ-მესვეტეს.

„საცთური ეშმაკისა“

ასურელ მამათა ცხოვრების ერთი უმთავრესი მახასიებელი დიალოგის ჩართვაა ტექსტში.

„აბიბოს ნეკრესელის ცხოვრება“ დიალოგებით არის განვრცობილი. დიალოგი იმართება მარზპანთან, სადაც აგიოგრაფი ანტინომიურ პრინციპს ეფუძნება. სრულიად საპირისპიროა დიალოგი შიო მღვიმელთან.

მარზპანთან დიალოგში წარმოდგება აბიბოსის მტკიცე სარწმუნოება, მქადაგებლობის მაღლი. წმინდანი არის პოლემიკოსი და მჭევრმეტყველი, აღჭურვილი ცოდნითა და მხნეობით; ამასთან, მლოცველი, რომელიც უცხო სარწმუნოების ადამიანებისთვის ღვთის წინაშე ლოცულობს მათი განათლებისა და ჭეშმარიტი სარწმუნოების აღქმისათვის.

დიალოგში აგიოგრაფი ლუკას სახარების სიტყვებს აცოცხლებს:

- „რაისათვის უვარ-ჰყავ უფლებათ მეფეთ-მეფისათ და მოჰკალ ღმერთი ჩუენი?“ მიუგო აბიბოს და ჰრქუა:

- „მე არა ვინ ვიცი მეფედ მეფე, გარნა უფალი იესო ქრისტე, ხოლო ცეცხლი იგი, რომელ დავშრიტე, რაითამცა საცთური განვაქარვე ეშმაკისა, ხოლო გლოცავ, რათა განეყენნეთ, უნდოსა ამას მსახურებასა და ღმერთი მხოლო იცანთ, რომლისა მიერ დაიბადა ყოველი, და მას მხოლოსა მსახურებდით, რამეთუ წერილ არს: „უფალსა ღმერთსა შენსა თაყუანის-ეც და მას მხოლოსა მსახურებდე“.

ჰრქუა მას მარზპანმან:

- „მე გკითხავ, რაისათვის მოჰკალ ღმერთი ჩუენი და შენ გნებავს, რაითამცა შენისა ღმრთისა წაგვიყვანე“.

ხოლო ნეტარმან მან აბიბოს ჰრქუა:

- „უწყებულ იყავნ შენდა, ვითარმედ ღმერთი არა მომიკლავს, ხოლო ცეცხლი დავშრიტე, არა არს ღმერთი იგი, არამედ სხუათა ბუნებათაგანი არს, ერთისა ნივთისაგან

მცირედი ნაწილი, რომელთაგან აღმართა ღმერთმან სოფელი ესე ...ერთი მცირე წყალი დაეასხ, მძლე ექმნა და მოჰკლა იგი“ [215].

„მას მხოლოსა მსახურებდე“ – არის ლუკას სახარებიდან სიტყვები, რომლებსაც ბიბლიიდან იმოწმებს იესო ქრისტე: „რამეთუ წერილ არს: უფალსა ღმერთსა თაყვანისსცე და მას მხოლოსა მსახურებდე“ [4, 8]. აგიოგრაფი სახარებისეულ პარადიგმას სრულქმნის თხრობაში – მაცხოვარი ამგვარად მიმართავს ეშმაკს, რომელიც მის ცთუნებას ცდილობდა, ხოლო აბიბოსი მიმართავს მარზპანს, რომელიც, ასევე, ეშმაკისგან ცთუნებულად ესახება, ცეცხლის თაყვანისცემა ბოროტის მსახურებად მიაჩნია.

ასურველ მამათა ცხოვრებების ეპიზოდი ყოველთვის გულისხმობს ეშმაკის წინააღმდეგ ბრძოლას, მის ძლევას. შესაძლოა ითქვას, რომ ამ ეპიზოდში აბიბოსი მარზპანის წინაშე სძლევს ეშმაკს, აჩვენებს მას „საცთურს“, უხსნის, რომ არ შეიძლება ცეცხლი იყოს ღმერთი. მართალია, აბიბოსის ქადაგებას არავინ უსმენს, მას წამებას გადაუწყვეტენ, მაგრამ ეს ეპიზოდი მქადაგებლობის ფუნქციას ასრულებს თხრობაში.

ამრიგად, აბიბოსის საცთურის განმქარებელი და ეშმაკის დამთრგუნველია. ამგვარად წარმოსდგება იგი თხზულებაში.

„დედა რაქელ“ და „შვილი შენი იოსებ“

ბიბლიური პარადიგმები, რომლებიც „აბიბოს ნეკრესელის წამებაში“ დასტურდება, არც ერთი ასურელი მამის ცხოვრებაში არ გვხვდება. ეს არის ბიბლიური რაქელი, რომელსაც სახარებაც იხსენიებს, ასევე – იოსები და მისი ეგვიპტეში წასვლა.

„ვითარ მოიწივნეს მახლობლად ჩუენსა ამას სამეფოსა ქალაქსა მცხეთისასა, ჰხადოდა იგი დედასა თვისსა რაქელს, რომელ არს ერთი კათოლიკე ეკლესია სამოციქულო და ვიდრედა თუ იტყოდაცა, ვითარმედ „დედაო, აჰა, ესრეთ შვილი შენი იოსებ, წარჰყავთ ეგვიპტედ კრული, ვითარცა ტყუე და ვინ ჰრქუა რა ეგრე, არამედ სუფევად განემზადები ნაყოთა მათგან შეუნიერთა საუნჯეთა თვისთა მთნავს შენი ეგე გზა და ვიდოდე მას ზედა“ [214].

ვგიქრობთ, ეს არის ერთი რჩეული ადგილი ასურელ მამათა ცხოვრებებიდან. აგიოგრაფი ითვალისწინებს ცხოვრებების ტრადიციას, რომ მცხეთა არის სრულიად განსაკუთრებული, საკრალური ადგილი და მას უდიდეს თაყვანს სცემენ ასურელი მამები. ამრიგად, დატყვევებული აბიბოსი, რომელიც მცხეთას მიუახლოვდა, ხმამაღლა გოდებს, როგორც ბიბლიური რაქელი სახარების თხრობიდან: „ხრმაი ჰრამაით ისმა გოდებისა და ტირილისა და ტყებისაი მრავალი, რაქელ სტიროდა შვილთა თვისთა“ [18].

სახარების განმმარტებელნი ხაზს უსვამენ იმას, რომ ბიბლიური რაქელი თავის შვილებს არ დასტიროდა: „რაქელის საფლავი მდებარეობდა ქალაქ რამას მახლობლად, ბეთლემის სანახებში. წინასწარმეტყველი იერემია უყურებდა, თუ როგორ მიჰყავდათ ბაბილონელებს დატყვევებული ებრაელები ქალაქ რამადან, რომელიც ბეთლემთან ახლოს არის. რაქელის გოდებაში მან ასახა დედების მწუხარება დატყვევებულთა გამო. ის, რასაც თავის დროს იგლოვდა წინასწარმეტყველი იერემია, იყო ბეთლემში მოწყვეტილ ჩვილთა გლოვის პირველსახე“ [13, 60].

თხზულებაში წარმოსდგება სამი განზომილება – პირველი, როცა რაქელი გოდებდა ებრაელთა დატყვევებას; მეორე, როცა იესო ქრისტეს შობისას ბეთლემში დაბადე-

ბული ყრმების ამოწყვეტას სახარება რაქელის გლოვას ადარებს და მესამე – აბიბოს ნეკრესელი დატყვევებული მიჰყავთ და მცხეთასთან იგი გოდებს, როგორც დატყვევებული და წამებისათვის გამზადებული. რაქელი მოიხსენიება, როგორც სახე კათოლიკე სამოციქულო ეკლესიისა, ანუ აგიოგრაფი განავრცობს სახარებისეულ თხრობას და რაქელის, როგორც მგლოვიარე დედის, ფუნქცია ფართოვდება, ის უკვე ქრისტიანული ეკლესიის სახე-ხატია. ამჯერად ის დატყვევებულ აბიბოსს დასტირის.

ბიბლიური პარადიგმა რაქელის გარდა იოსებს გულისხმობს, რომელიც, ასევე, ტყვედ წაიყვანეს ეგვიპტეში, მაგრამ ეგვიპტეში იოსები უფლის წყალობით განდიდდა, ძმების დალატი სიკეთედ დაუბრუნა მათ. აბიბოსი „მშენიერთა საუნჯეთაში“ სწორედ იოსების სიმდიდრესა და ღვთივგონიერებას, მოწყალებასა და სიკეთეს გულისხმობს. იოსების ბიბლიური პარადიგმა ათვალსაჩინოებს, რომ მართალია, ტყვედ წაიყვანეს იოსები, მაგრამ დიდ საუნჯედ ექცა მას ეგვიპტეში წასვლა. ასევე, აბიბოსი, მართალია, დაატყვევეს და საწამებლად მიჰყავთ, მაგრამ „მთნავს შენი ეგე გზა“; „ნაყოფი“ უნდა გამოიღოს ამ ტყვეობამ. როგორც იოსებისათვის აღსრულდა ღვთის ნება, ისე აბიბოსს სწადია წამება და მოელის მოწამებორივ გვირგვინს, რომელიც მისთვის უფლის წყალობა და სამკვიდრო სასუფეველია.

სრულიად ორიგინალურია ამ თხზულებაში ეს პარადიგმა, რაქელისა და იოსების დაწყვილება, რაც მოწმობს აგიოგრაფის განსწავლულობასა და ხატმეტყველურ სიღრმეს.

„სეხნა ზაქარიასი“

„აბიბოს ნეკრესელის წამების“ ერთი პარადიგმა, რომელიც, ასევე, არ დასტურდება ასურულ მამათა ცხოვრებებში, არის ზაქარია – იოანე ნათლისმცემლის მამა.

„სეხნა არს იგი ზაქარიასი, მამისა იოანესსა, არა თუ სახელითა, არამედ სახითა, რომელსა იგი წილი ხუედრებულ იყო მღვდელთმოდურებისა და მისებრ სისხლიცა წმიდაი მისი დაითხია უფლისა ჩუენისათვის“ [216].

იოანე ნათლისმცემელი ასურულ მამათა თხრობაში ცხადდება, ცხოვრებების ქარგა გულისხმობს მის გამოცხადებას ღვთისმშობელთან ერთად, მაგრამ მამამისი ზაქარია სხვა ტექსტში არ იხსენიება. აბიბოს ნეკრესელი აგიოგრაფს ზაქარიასთან „სახით“ ჰყავს შედარებული, ანუ ღვაწლით, საქმითა და სარწმუნოებით.

ბიბლიური თხრობის თანახმად, ზაქარია და ელისაბედი დიდხანს უშვილოდ იყვნენ, რის გამოც წუხდნენ. ერთხელ ტაძარში მსახურებისას ზაქარიას ანგელოსმა აუწყა, რომ მისი მეუღლე უშობდა ძეს, რაც ზაქარიამ არ დაიჯერა, რადგან ელისაბედი შუაახნის ასაკში იყო.

ზაქარია ურწმუნობის გამო დაისაჯა – დადუმდა. მართალია ელისაბედმა შვა ძე და სულიწმინდის მიერ შერჩეული სახელი – იოანე – უწოდეს. სახარების მიხედვით, მშობლებმა იცოდნენ ანგელოსისგან, რომ მათი ძე იქნებოდა „დიდ წინაშე უფლისა“ [18]. როდესაც ელისაბედი შვილთან ერთად მთაში გაიხიზნა, უფალს შესთხოვა, რომ მღვერისგან დაეცვა და მის თვალწინ კლდე შუაზე გაიპო და დედა-შვილი შეიფარა. ზაქარიას არ მიუტოვებია იერუსალიმის ტაძარი. ჰეროდეს ბრძანებით, ზაქარია მახვილით „განგმირეს შორის ტაძრისა და საკურთხეველისა“ [18].

აგიოგრაფი თხრობაში აცოცხლებს ელისაბედს: „ვითარ დედაკაცსა მას უწინას-წარმეტყველა შემდეგ მისსა, მოსვლა ბერძენთა და დაპყრობა ქუეყანისა ამის ჩუენისა, რომელიცა იქმნა მსწრაფლ მისვე დედაკაცსა ზედა, მოვიდეს ბერძენნი და განასხეს უსჯულონი იგი სპარსნი“ [216]. საუბარია წინასწარმეტყველებაზე, რომელიც ელისაბედსა და აბიბოსს წინასწარ ეუწყათ.

აბიბოს ნეკრესელს აგიოგრაფი ადარებს ზაქარიას მღვდელმოდვრების „სახის“ გამო. აბიბოსიც, მის მსგავსად, იყო მღვდელთმოდვარი და მღვდელთმთავარი. „სახე“ ამ მსგავსებას გულისხმობს და მოწამეობრივ ხვედრსაც. როგორც ზაქარია აღესრულა მოწამეობრივად, ისე – აბიბოს ნეკრესელი მარზპანის ბრძანებით – „საკვირველითა სატანჯველთათისა ქვით განტყინული“ [215].

ამრიგად, „სახნა“ გულისხმობს მღვდელთმსახურების „სახით“ მსგავსებასა და მოწამეობრივ აღსასრულს; ელისაბედთან მსგავსება – წინასწარმეტყველებას. ამასთან, ზაქარიას პარადიგმა ცხადდება სარწმუნოებრივი სიმტკიცისა და მხნეობის წარმოჩენით.

„სამნი ყრმანი“

ასურელ მამათა ცხოვრებები მოიხსენიებენ „სამთა ყრმთა ბაბილონს“, სახელე-ბით – ანანია, აზარია და მისაელი. ბაბილონის ტყვეობის უამს ნაბუქოდონოსორ მეფის მიერ სარწმუნოების სიმტკიცის გამო ცეცხლის სახმილში ჩაყრილი ყრმები ღვთის წინაშე ლოცვის ძალით უვნებლად გადარჩნენ უფლის ანგელოზის დახმრებით, რომელმაც ისინი ზეციური ცურის მოფენით დაიფარა. ეს სასწაული რწმენის სიმტკიცისა და ერთგულების, ღვთის მიერ აღსრულებული სასწაულის გავრცელებული სახისმეტყვე-ლებაა აგიოგრაფიასა და ჰიმნოგრაფიაში. ჰიმნოგრაფიის კანონში მას მეშვიდე გალო-ბა ახსენებს:

„ჰიმნოგრაფიული კანონის მეშვიდე ოდის ეგრეთწოდებული მოღუსი არის ქალ-დეველთა სახმილის განქარვება, წმიდა ყრმთა გალობა და უფლის კურთხევა“ [5, 48].

აბიბოს ნეკრესელი სამ ყრმას ედარება მტკიცე სარწმუნოებითა და მტრის მიმართ უშიშარი, მხნე შემართებით, სარწმუნოების ქადაგებითა და მოწამეობრივი აღსასრუ-ლის მოლოდინით.

ამასთან, ცეცხლთაყვანისმცემლობა აგიოგრაფს სახისმეტყველურად ესახება ბა-ბილონის კერპების გაღმერთების მსგავს თაყვანისცემად. ცეცხლის განქარვებით აბი-ბოსმა აჩვენა, რომ არ შეიძლება მისი გაღმერთება. მან ისევე განაცხადა რწმენა და დაგმო უსჯულოება, როგორც სამმა ყრმამ. ცეცხლის ძალა უფლის შემწეობით განქარ-და. აბიბოსის მიერ ცეცხლის დაძლევა, ცეცხლის უძღურების ჩვენება მარზპანის წინა-შე ამ პარადიგმით ცხადდება თხრობაში.

შეხვედრა და საუბარი შიო მღვიმელთან

ასურელ მამათა ცხოვრებები, როგორც აღვნიშნეთ, დიდ ყურადღებას უთმობს თხრობაში შეხვედრის აღწერას, დიალოგის წარმართვას. ორივე ეპიზოდს საღვთო გან-გების წარმოჩენის ფუნქცია აკისრია.

„აბიბოს ნეკრესელის წამებაში“ გამორჩეულია შიო მღვიმელთან შეხვედრისა და მათი დიალოგის თხრობა. მცხეთის სანახების გავლით უსჯულოების მიერ დატყვევ-

ბული აბიბოსი შიო მღვიმელთან შეხვედრას ითხოვს და მტარვალები მას თანხმდებიან. აბიბოსი შიომღვიმელს თავის სავანეში სტუმრობს. მათი საუბარი ღვთივსულიერია:

„ლოცვა ჰყავ, მამაო, რამეთუ უსჯულონი ესე სპარსნი განძვინდეს ჩუენ ზედა ამპარტავენებითა თვისითა, რამეთუ დაიპყრეს სოფელი ესე ჩუენი, შენ უწყი, რამეთუ ბაბილოვანი მარადის კერპთ მაწვეველ არს და ღონისა მეძიებელ არიან, რათამცა ყოველნი კაცნი თაყუანისაცემინეს კერპთა... და აწცა მათ უსჯულოთა მისთა სახედ ეგულვების, რათამცა კუალად განაგდეს ბადე და შეაყენნ კაცნი და თაყუანის აცემინეს ცეცხლსა“ [214].

ცეცხლთაყვანისმცემელთა უამი ქართლში გულისხმობს შუშანიკისა და რაქდენ პირველმოწამის ეპოქებს. დროის კონტექსტიდან ამოვარდნილად მოჩანს აბიბოს ნეკრესელის წამების ჩართვა ასურელ მამათა ეპოქაში, მით უფრო – შიო მღვიმელთან შეხვედრა, რომელსაც „მტარვალები“ დათანხმდნენ და დატყვევებული აბიბოსი „განუტყვევს“. აქ დროისა და ვითარების ისეთ „აღრევასთან“ გვაქვს საქმე, რომელზეც გრიგოლ ფერაძე საუბრობს. აგიოგრაფი თავისი სურვილისამებრ „ალაგებს“ მათ. ერთი მხრივ, მას წამების აღწერა სურს და ამასთან, შიო მღვიმელთან შეხვედრის, დიალოგის წარმართვა რეალობად სურს ასახოს. მანამდე „სულიერი“ სიახლოვე აღწერა სვიმეონ მესვეტესთან „შორეული, ვითარცა მახლობელი“. სწორედ ამგვარად წარმართულ თხრობასა და ერთმანეთს მიდევნებული ეპიზოდების ჩართვასა და აღწერაში ვხედავთ მეტაფორას ხელს, ვიდრე თხრობის „გარდაკაზმვაში“, რომლის გამო მიჩნეულია, რომ აბიბოს ნეკრესელის წამება არ შეიძლება ჩაითვალოს მეტაფორასულ ძეგლად (როგორც ს. მეტრეველის კვლევა წარმოადგენს).

აგიოგრაფს ასურელ მამათა ცხოვრებების ტრადიცია აქვს გათვალისწინებული და ამასთან, კიმენურ ტექსტს ან მხოლოდ გადმოცემას ეფუძნება, რომელიც გულისხმობს, რომ აბიბოს ნეკრესელი ეწამა სპარს ცეცხლთაყვანისმცემელთაგან. მთელი თხრობა, თითოეული ეპიზოდი და დიალოგი, ბიბლიური პარადიგმები და სურათხატები ერთ მიზანს ემსახურება, რომ სრულქმნილად წარმოსახოს წმინდანის მოწამებობრივი გზა. შესავალი და თითოეული ეპიზოდი მის მიერ არის „გამშვენებული“, ეპოქათა და ტრადიციათა „აღრევა“ ატყვია თხზულებას. ეს ჩვენი მოსაზრებაა და იგი ასურელ მამათა ცხოვრებების ერთიანმა შესწავლამ გვაფიქრებინა.

აგიოგრაფს შიო მღვიმელი ასურელ მამათა შორის გამორჩეულად მიჩნია და მასთან შეხვედრა-დიალოგი თხზულების იდეურ ძარღვად აქვს გააზრებული. წმიდა შიოს პასუხი გულისხმობს თანადგომასა და განმტკიცებას მოწამებობრივი აღსასრულის წინ:

„ვიცი, მამაო მფლობელო, რამეთუ დაშრიტე ცეცხლი იგი მათი სრულიად, რომელსა ესვიდეს უსჯულონი იგი, არამედ მოგმადლენ უფალმან, რათა აღტკინებულიცა იგი უჩინო ცეცხლი, რომელი აღუგზნიეს შენთვის ეშმაკსა განსაცდელად დაშრიტო აღვილად. არა უმეცარ არს სიწმიდე შენი, რამეთუ მრავლითა ჭირითა გვიღირს შესვლად სასუფეველსა ღუთისასა. ხოლო ნუ შესძრწუნდები მათისა მისგან მოძღურებისა, ვინადგან იტყვის მოციქული, ვითარმედ „მაჭირვებელთა თქუენთა ჭირი და თქუენ ჭირვეულთა ლხინი“. უწყოდე, რამეთუ ჭირი მათი შენ დიდება გექმნეს წარუვალ და ჭირი ეგე შენი მათი დაცემა და განბნევა“ [214].

შიო მღვიმელი საუბრობს ხილულ და უხილავ ცეცხლზე. ხილული ცეცხლი დაშრიტა აბიბოსმა, უხილავ ცეცხლს წმინდანის მოწამეობა დაამარცხებს. მოციქულის

სიტყვების მოხმობაც ამას ადასტურებს. პავლეს ეპისტოლედან ეს ამონარიდი განმარტებულია, როგორც მოციქულის მიერ ათენელთა „ნუგეშისცემი ჭირთა მოთმინებისათვის“ [14, 256]. მოციქულის მსგავსად, შიო მღვიმელი აბიბოსს მარადიულ ღვინს, ხოლო მის მწამებლებს წარუვად ჭირს, დაცემასა და განადგურებას უქადის.

ს. მეტრეველი შიო მღვიმელის ამ სიტყვებზე წერს:

„წმიდა შიოს პასუხი ერთდროულად შეიცავს თანადგომის, თანაგანცდის, გამხსნელების ინტონაციას. რთულია ქრისტიანად ცხოვრება, თუმცა არც არასოდეს ყოფილა ადვილი. ვიწროა სასუფეველისაკენ სავალი გზა: „მრავლითა ჭირითა გვიღირს შესვლად სასუფეველსა ღმრთისასა“. ასეთი შესავალი ერთგვარი შესხენებაა იმისა, რომ მასაც ტკივილი და „ჯვარცმა“ ელოდება“ [17, 176].

„აბიბოს ნეკრესელის წამება“ საინტერესოა ასურელ მამათაგან თითოეულის გახსენებით და, ამავე დროს, ყველას ერთიანობის აღნიშვნით. ერთი დროისა და ერთი სულის ადამიანები ქმნიან ერთობას, რომელსაც აგიოგრაფი სახისმეტყველურად უწოდებს *ოქროს ჯაჭვს*, ანუ ცალკეულთა ერთიანობასა და მათ მთლიანობას უსვამს ხაზს. აგიოგრაფი მათ ასე მოიხსენიებს: „ქუეყანისა ანგელოსნი, ნათელნი სოფლისანი, ჭურნი სავსენი ნელ-საცხებლითა, რომელთა თვისითა მით სიმხნითა განაშუენეს სოფელი ესე ჩუენი, ერთსა უამსა შინა იყვნეს, ვითარცა ჯაჭვი ოქროსა მოკიდებული ერთი ერთსა“ [216].

ამრიგად, „აბიბოს ნეკრესელის წამება“ ერთ ცალკე რგოლად წარმოდგება ასურელ მამათა ცხოვრებების ერთიანი თხრობის ჯაჭვში. იგი მეტაფორასულ ძეგლად მიგვაჩნია, მოგვიანებით შექმნილი აბიბოს ნეკრესელის ტაძრისა და ეკლესიისათვის ქართველ მოწამეთა შორის მისი წამების აღწერისა და ხსოვნის მიზნით.

ლიტერატურა:

1. კეკელიძე კ., ბარამიძე აღ., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1969;
2. კეკელიძე კ., საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში მოსვლის შესახებ, „ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, I, თბ., 1956;
3. კიკნაძე ზ., ხუთწიგნეულის თარგმანება, ქრისტიანული თეოლოგიისა და კულტურის ცენტრის გამოცემა, თბ., 2004;
4. კუჭუხიძე გ., „წმიდა იოანე ზედაზნელის ცხოვრების“ უძველესი სახის აღდგენისათვის, „ლიტერატურული ძიებანი“, XXXI, თბ., 2005;
5. კვირიკაშვილი ლ., ჰიმნოგრაფიული კანონის კომპოზიცია, თბ., 1982;
6. მამისიძედაშვილი ხ., „ნათლის სიმბოლო საკულტო ტექსტებში“, კლდეკარი, 1998, №1;
7. იოანე მინჩხის პოეზია, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვეთა დაურთო ლელა ხაჩიძემ, თბ., 1987;
8. ჩხარტიშვილი მ., „წმ. აბიბოს ნეკრესელის მარტვილობის“ ტექსტის ისტორიისათვის, კრ. „არისტოტელეს სახელობის ბერძნულ-ქართული უნივერსიტეტის შრომები“, 1994, №1;

9. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I (V-X სს.), დასაბუჟდად მოამზადეს ილ. აბულაძემ, ნ. ათანელაშვილმა, ნ. გოგუაძემ, ლ. ქაჯაიამ, ც. ქურციკიძემ, ც. ჯანკიევმა და ც. ჯღამაიამ, ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, თბ., 1964;
10. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები (XI-XV სს.), ტექსტები დასაბუჟდად მოამზადა ავტორთა კოლექტივმა ი. აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, წიგნი II, თბ., 1967;
11. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, სვინაქსარული რედაქციები (XI-XVIII სს.), გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, რედაქტორი ი. აბულაძე, IV, თბილისი, 1968;
12. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III (მეტაფრასული რედაქციები XI-XIII სს.), დასაბუჟდად მოამზადეს ილია აბულაძემ, ე. გაბიძაშვილმა, ნ. გოგუაძემ, მ. დოლაქიძემ, გ. კიკნაძემ და ც. ქურციკიძემ, ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, თბ., 1971;
13. მათეს სახარების განმარტება, 1998;
14. პავლეს ეპისტოლეთა განმარტება, 2003;
15. იოანე მოსხი, ლიმონარი, თბ., 2004;
16. წერეთელი ლ., „ესე არს ნათესავი ქართველთაი, ასურელ მამათა „ცხოვრებათა“ სახისმეტყველების პარადიგმები, ლიტერატურული ძიებანი, XXVIII, თბ., 2007;
17. მეტრეველი ს., წმინდა ასურელ მამათა „წამება-ცხოვრებანი“, ნეკერი, თბ., 2010;
18. ახალი აღთქმა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი, საკათალიკოსო საბჭოს გამოცემა, თბ., 1963;
19. აღექსიძე ზ., „აბიბოს ნეკრესელის მარტვილობის“ შესწავლის ტექსტოლოგიურ-ქრონოლოგიური საკითხები, „მრავალთავი. ფილოლოგიური და ისტორიული ძიებანი“, თბ., 1999;
20. ჯავახიშვილი ი., სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი, თბ., 1947;
21. ბერმონაზვნობა საქართველოს ეკლესიაში, წიგნში: გრიგოლ ფერაძე, ბერმონაზვნობის დასაწყისი საქართველოში, თბ., 2006 (თარგმნა თ. ჭუმბურიძემ).

Padre Michael (Mikhail Khutsishvili)
"The Torture of Abibos Nekresel"
Summary

In the presented work, biblical hypodigms and paradigms are discussed, which are found in this work. The hagiographer mentions the saint with the words: "Spetak, rose, unburnt candle", etc. – these names are often found in the Bible and also in hymnography.

The work shows in the "The torture of St. Abibos of Nekresel" many biblical parallels are found that distinguish the mentioned work from the hagiographic monuments dedicated to other Assyrian nuns. We think that this fact should be taken into account during the artistic analysis of the text.

In our paper, attention is focused on the fact that, the hagiographical monument in question, Abibos of Nekres fights against the fire-worshipping tradition, he extinguishes the fire on the Mazdean festival in order to show the Mazdean's fire is not God (Saint Abibos was tortured for this reason); The preserved work is from the period when the problem of fighting against fire worship was no longer present in Georgia (it is considered that researches shows it from the 9th century; the metaphorical monument belongs to the 11th-12th centuries) and the presence of anti-Mazdean polemics in the "life" exists. In our opinion, an additional evidence of the fact that Once upon a time (during the rule of Mazdean Iran in Kartli), there really was a work dedicated to Saint Abibos of Nekreseli, which has not conducted out yet and fortunately, historical monument was written.

Отец Микаэль (Михаил Хуцишвили)
«Мученичество преподобного Абибоса Некресельского»
Резюме

В представленной работе автор ищет библейские парадигмы, которые в изобилии встречаются в рассматриваемом памятнике. Агиограф упоминает святого такими словами: «Чистейший, роза, несгоревшая свеча» и т. п., – эти образы часто встречаются в Библии и в гимнографии.

В работе показано, что в «Мученичестве преподобного Абибоса Некресельского» обнаруживаются такие библейские параллели, которые отличают упомянутое произведение от агиографических памятников, посвященных другим ассирийским монахам. Этот факт следует учитывать при художественном анализе текста.

В представленной статье внимание акцентируется на том, что, как показано в рассматриваемом агиографическом памятнике, Абибос Некресский борется с огнепоклонской традицией, он тушит огонь на маздейском празднике, чтобы показать маздеанам, что огонь не Бог (святой Абибос был замучен за это). Сохранившаяся работа относится к периоду, когда в Грузии уже не было проблемы борьбы с огнепоклонством (Святой принимает за это мученическую смерть). Сохранившаяся работа относится к периоду, когда в Грузии уже не существовало проблемы борьбы с огнепоклонством (считается, что она относится к IX веку, метафорический памятник относится к XI-XII векам). Следы антимаздейской полемики в «Житии», на взгляд автора, являются дополнительным свидетельством того, что когда-то давно в Картли, в период правления маздейского Ирана, действительно существовало произведение, посвященное святому Абибосу Некресскому, не дошедшее до нас и на основе которого был написан сохранившийся памятник.

ციცინო ანთაძე
(საქართველო)

**სკოლის კონცეფცია რეზო ინანიშვილის მოთხოვნაში:
„ღამრიბეპელი“ და „შორი თეთრი მწვერვალი“**

რევაზ ინანიშვილი მწერალია, რომელსაც მინიატიურებით, მცირე ზომის ნაწარმოებებით შეუძლია შეძრას ადამიანის გრძნობათა ყველაზე ბნელი კუნჭულები, გააცინოს და მწარედ აატიროს მკითხველი ან საფიქრალი დაუტოვოს, რათა თავად განსაჯოს და გადაწყვიტოს, რა არის ადამიანის მთავარი მისია მიწიერ ყოფაში, რომელიც ხშირად ტკივილითა და ცრემლით არის სავსე. ეს ავტორი ერთდროულად არის ძალიან ბავშვური და დიდი, მისი ნაწარმოებები განკუთვნილია როგორც პატარებისთვის, ასევე ზრდასრული ადამიანებისთვისაც.

მისი შემოქმედება შეუძლებელია ერთ წერილში ჩაატო, ამოწურო და იპოვო ყველა საჭირო სიტყვა ამ მწერლისადმი უსაზღვრო მადლიერების გამოსახატავად. მისი ყველა მოთხრობა თუ ნოველა ცალკე უნდა განიხილო, რადგან ყველაზე მცირე ზომის თხზულებაშიც კი დიდი სათქმელია ჩატეული. მისასალმებელია, რომ ამ ავტორს ასწავლიან ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში და, რაც მთავარია, როგორც დაწყებით საფეხურზე, ისე მაღალ კლასებში, რაც მკაფიო დასტურია იმისა, რომ ინანიშვილის შემოქმედება მოზარდს პიროვნული სიმწიფის ასაკამდე უნათებს გზას და ასწავლის, როგორ დარჩეს ადამიანად ყველაზე რთულ ვითარებაშიც კი.

მწერლის შესახებ თამაზ ჭილაძე წერდა: „მას ორი ცხოვრება ჰქონდა. ერთი მისი საყვარელი ოჯახი იყო, მეგობრები და საზოგადოება, სამსახური, მეორე კი მის მიერვე გამოგონილი, თავშესაფარივით საიმედო ქვეყანა. იქ გრძნობდა თავს თავისუფლად, ლაღადაც კი, რამდენადაც იქ ითქვამდა სულს, ყოველდღიური ერთფეროვნებისგან შეწუხებული“ [5, 344]. ასეთივე განცდა ეუფლება მკითხველსაც, რომელიც ინანიშვილის შემოქმედებას ღრმად სწვდება. შეეფარება იმ სიკეთის მარცვალს, რომელიც სამუდამოდ ჩაიმარხება გონიერი მკითხველის გულში. რევაზ ინანიშვილის ნაწარმოებები სიხარულისა და სიყვარულის ის თესლია, რომელიც ფესვს ღრმად გაიდგამს.

მწერალი ყოველდღიურობითა და სხვა ადამიანებთან ურთიერთობითაც იცნობა. საინტერესოა, რომ ინანიშვილის მოგონებებში დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით არის აღწერილი შეხვედრა გიორგი ლეონიძესთან, თანაც ეს უბრალო შეხვედრა როდი იყო – ყველაფერი ნამდვილი ქართული სუფრითა და ღვინით დასრულდა. იქვე იგონებს მწერალი იტალიაში მოგზაურობას: 1978 წელს ქართველ ხელოვანთა ჯგუფი ევროპაში გაემგზავრა საბავშვო წიგნის საერთაშორისო გამოფენაში მონაწილეობის მისაღებად. მწერალი მოკრძალებულად შენიშნავს, რა მრავალრიცხოვანი იყო ევროპული ლიტერატურა და მის გვერდით რა დარიბულად გამოიყურებოდა ქართული (საბჭოთა კავშირის) მხარე. ამაზე საუბარი არ შეიძლებოდა – ვინ გაბედავდა ასეთი სიმართლისთვის თვალის გასწორებას, მაგრამ ქართული საბავშვო მწერლობა არც მას შემდეგ გამდიდრებულა – ძირითადად ნათარგმნი წიგნები სჭარბობს.

მწერალი ამბობდა, რომ ბავშვებს სიყვარული და სიბრალული პატარაობიდანვე უნდა გავუღვივოთ, რათა მათ სულში სხვა ღირებულებები თავისთავად ჩამოყალიბდეს.

მისი ყველა მოთხრობა ამ მოსაზრების დასტურია. ამასთან, თამაზ კვაჭანტირაძე, თავის სტატიაში „ოცნების მასწავლებელი“ წერდა: „ამ დროს სჭირდება ყმაწვილს ისეთი სულის პური, კეთილშობილური ოცნებით ნაგები კოშკისკენ მიმავალს საგზლად რომ გამოადგება“ [3].

ღალი დათაშვილიც თავის საავტორო წიგნში – რევაზ ინანიშვილი „ქართველი მწერლები სკოლებში“ – რევაზ ინანიშვილის მარტივ თხრობას უსვამს ხაზს: „თავის მსუბუქად თხრობა, მკითხველისათვის სევდისა და არა კაემნის მოგვრა, დამახასიათებელია რევაზ ინანიშვილის სტილისათვის, რაც ქრისტიან მოაზროვნეთა წუთისოფელთან დამოკიდებულებას გვაგონებს...“ [4, 144].

მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების მიწურულს, როდესაც საბჭოთა კავშირში დიდი რეპრესიები მიმდინარეობს, ქვეყანა კიდევ ერთ მსოფლიო ომში ჩაბმისთვის ემზადება; რიგით მოქალაქეთა ყოველდღიური ცხოვრება მეტად მძიმეა – გაჭირვება, ეკონომიკური კრიზისი, დემორალიზებული საზოგადოება და დიდ რეპრესიებს შეწირულ ადამიანთა ბედი ყველა მოქალაქეს თან დაყვება. ამ პირობებში მცხოვრები ახალგაზრდები, რომლებიც გარდატეხის ასაკს მიუახლოვდნენ და მათ გონებაში სამყაროზე საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბების პროცესიც დაიწყო, პიროვნებად ჩამოყალიბების უმნიშვნელოვანეს გზას დაადგნენ. მოცემულ ვითარებაში, თბილისის ერთ-ერთ უბანში მცხოვრები ახალგაზრდები ეჭიდებიან ბავშვურ გულწრფელობას და ამავდროულად კოლიზიაში მოდიან ზრდასრულობის თანმდევ სირცხვილის გრძნობასთან, რომელიც მათი ყოფიერების ანარეკლია.

მისი მცირე ზომის მოთხრობები „დამრიგებელი“ და „შორი თეთრი მწვერვალი“ მოზარდის ყველაზე აქტიური ცხოვრების მომენტებს ასახავს. ესაა სკოლა, საკლასო ოთახი, სადაც მასწავლებელი, როგორც წარმმართველი ძალა, ხშირად მთავარ როლშია. ის სწავლებასთან ერთად აღმზრდელობით გავლენას ახდენს მოზარდზე და ორივე მოთხრობაში მათი სრულიად ურთიერთსაწინააღმდეგო დამოკიდებულებებია წარმოჩენილი.

„დამრიგებელში“ თუ მასწავლებელი მოსწავლის უხერხულობას სახეზე კითხულობს და ცდილობს მოსწავლეს ემოციურად მძიმე ეკონომიური მდგომარეობით გამოწვეული განცდა გაუადვილოს, რომელიც სირცხვილითა და დამალვით ვლინდება, „შორი თეთრი მწვერვალი“ პირიქით ხდება – მასწავლებლის უგულო, არაემპათიური დამოკიდებულება მოზარდის სულიერ ტრავმას იწვევს. ნაწარმოებში „დამრიგებელი“ რევაზ ინანიშვილი ფარულად გვანიშნებს „პატარა“ ადამიანების როლზე ჩვენს ცხოვრებაში, რომლებიც ჩვენი თვალთახედვის საზღვრებს აფართოებენ და სამყაროს განსხვავებულად აღქმაში გვეხმარებიან, ხოლო ნაწარმოებში „შორი თეთრი მწვერვალი“ მწერალი აღწერს იმ არასწორ დამოკიდებულებას, რამაც შესაძლოა დააზიანოს მოზარდის ფსიქიკა მასწავლებლის არასწორი ქმედებების მეოხებით. ორივე მოთხრობაში ხაზგასმულია დამრიგებლის და, ზოგადად, მასწავლებლის მნიშვნელოვანი როლი მოზარდის ღირებულებების ჩამოყალიბების საქმეში, რომელიც ზოგჯერ ავად, ზოგჯერ კი სასარგებლოდ ვლინდება.

მიუხედავად იმისა, რომ მოთხრობები მცირე ზომისაა და, ერთი შეხედვით, არ იძლევა შესასწავლი მასალის განვრცობისა და დაკვირვების შესაძლებლობას, მათში აღწერილი სოციალური გარემოს გათვალისწინებით, ისინი გვაძლევენ საშუალებას ჩა-

ვუღრმავდეთ მათ სტრუქტურას და ბევრი საინტერესო ნიუანსი აღმოვაჩინოთ. ნაწარმოებებში ეპოქის შესაფერისი, სკოლებისა და ოჯახების რეალობაა აღწერილი, ტექსტებში სრულიად აშკარად ჩანს იმ დროინდელი მოსწავლის ყოფითი ცხოვრება.

მოთხრობაში „დამრიგებელი“ მწერალი სიფრთხილით მიაჩვენებს მკითხველს, თუ როგორ შეიძლება მოზარდი, უნებლიედ, უფროსების უყურადღებობით სრულიად დაუცველ გარემოში აღმოჩნდეს. 12 წლის მოზარდი ტყეში მიდის და იქ ემალება რეალობას. ფაქტი, რომელმაც მისი ტყეში წასვლა განაპირობა, იყო სირცხვილი საკუთარი ოჯახური პირობების გამო, მაგრამ ამ ამბავს პერსონაჟი ხსოვნაში შემორჩენილ ღამაზ მოგონებად მოგვითხრობს. ის მოსწავლეობის პერიოდს იხსენებს და ცხადია, რომ დამრიგებლის ქცევამ მასზე ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა.

მწერალი მსუბუქად, მარტივი ენით გვაგებინებს მოზარდის სულში დატრიალებულ ქარბორბალას. „*მე მაშინ თორმეტი წლისა ვიყავი, (მერე გავიგე) დამრიგებელი ოცდაშვიდის ყოფილა*“ [1, 134] – იხსენებს პერსონაჟი. ნაწარმოები პირველ პირშია მოთხრობილი და უნებლიედ მწერლის ბიოგრაფიადაც აღიქმება. თუ რეალურად შევხედავთ, ასეთი დამრიგებელი ბევრი სკოლის პროტოტიპად შეიძლება ჩავთვალოთ. მოზარდის მიერ ჩადენილ მცირე დანაშაულს (გაკვეთილების გაცდენას), საბჭოთა ოჯახი ტიპური, დამკვიდრებული რეაქციით პასუხობდა: „*გადარეული იყო ბებიას; ხმადაბლა, მაგრამ ცუდად მწყევლიდა დედა – მე ქვასავით ვღუმი*“ [1, 132] და მოზარდიც ჩვეული დუმილით იცავს თავს.

საბჭოთა სკოლა, ჟურნალი, საკლასო ოთახი, თითო სიტყვა ნათლად და ცოცხლად გადმოსცემს, როგორც საკლასო ოთახის აღწერილობას, ასევე მთელ სასკოლო ცხოვრებას. ეს ხდება პატარა ნოველაში, სადაც ყველაფერი გასაგებია. მოთხრობა „დამრიგებელი“ ნარატიულია, მოხრობელიცა და ავტორიც ერთი და იგივე პირია. იგი რეტროსპექტიულად მოგვითხრობს განცდილ ამბავს, მართალია, მოქმედების სივრცე მცირე რაოდენობითაა გადმოცემული, მაგრამ განმცდელის სივრცე იმდენად მძაფრია, რომ გაერცობის საჭიროება აღარ არის. დამრიგებლის საცხოვრებელიდან, რომელიც მოზარდის ბინასთან შედარებით ბევრად პატარა იყო, დაბრუნებული მოზარდის გრძნობა მძაფრი განცდითა და გულწრფელი ცრემლით არის გადმოცემული. იმ წამშივე ხდება მისი ტრანსფორმირება, რეალურ ცხოვრებასთან მოულოდნელი შეჩეხებით: „*წამოვედი. ვაშლის ჭამა არ მინდოდა. მერე მაინც ფრთხილად ჩაკეტიხე. თავს ვიკავებდი, მაგრამ ერთი მწარე ცრემლი მაინც მოვიწმინდე მაჯით*“ [1, 133]. მოზარდმა ზუსტად გაიგო, თუ რატომ გააგზავნა დამრიგებელმა მის ბინაში ბიდონის მისატანად, მოთხრობის დასასრულს ამბობს კიდევ: „*იმ დღიდან დამრიგებელი ძალიან შემეყვარდა*“ [1, 133].

მცირე ზომისაა მოთხრობა „შორი თეთრი მწვერვალიც“. აქაც სასკოლი ნარატივია ისევე, როგორც „დამრიგებელში“, თუმცა აქ მწერალი ამბავს მესამე პირში მოგვითხრობს. მოთხრობა იმდენად მცირე ზომისაა, დაწყებული არ გაქვს რომ მთავრდება, ამიტომაც მკითხველს უკმარისობის განცდა ეუფლება.

ეს პატარა მოთხრობა ბუნების აღწერით იწყება, მოქმედება სოფელში ხდება, მოთხრობაში აღწერილია სხვადასხვა სახეობის მცენარეები... შედარებები ისე ხატონადაა მორგებული მოთხრობის სიუჟეტს, რომ მოლოდინებით განაბული მკითხველი, თითქოს, იქაა და თავისი თვალთ ხედავს ყველაფერს; ხედავს გულაბების ფიქრიან

ტოტებს, რომლებსაც ჩხართვები ესევიან და ხედავს იმ გულაბების უკან, გაქუცულ სერზე თუ როგორი „არქაული სიმშვიდით დაფამფალებენ ჭუჭყიანი, მატყლში ძურწა-ჩაკრული ცხვრები“ და ხედავს როგორია „რიყეში ჩაკარგული იორი, იორს იქით, გორაზე – უჯარმა და მუხროვანი, ქვემოთ – მუდანლო – თათრების სოფელი, – იმის ქვემოთ – სართიჭალა, იმის ქვემოთ – სასიანო, თეთრქვა, ქოჩორა... დასცქერი მაღლიდან და ასე გგონია, ამოდენა მიდამოს ბატონ-პატრონი შენ ხარ, გაიქნევ ხელს და ჯადოქარივით შენს ნებაზე აამოძრავებ ყველაფერს“ [2, 3-4] – აი, ასე დასცქერის მკითხველი ყველაფერს მწერალთან ერთად სერზე შემდგარი. მკითხველს კითხვა გებადება, ნეტავ, რა უნდა მოხდეს საინტერესო, რომ ეს პატარა მოთხრობა შინაარსს შეიძენს ასე მოკლე დროში, ასე პატარა გვერდებზე; მიჰყვები სიტყვებს, წინადადებებს, მიჰყვები ავტორს და მასთან ერთად იქნევ ჯოხს, ხელს წაავლებ ჩხველეთა წიწვებიან ტოტს და ღვინის სუნს იგრძნობ, თითქოს, აღწერთ შთაგონებულს. „იღლიაში სახრეამოჩრილ ბიჭებს ჯიბეები ზღმარტლით აქვთ სავსე, თან რაღაცას მოლაპარაკობენ და თან იმ ზღმარტლს ჭამენ. შეხვდები, გამოგლიძებენ და მეგობრობის ნიშნად გვერდულად შემოგიდრენენ: „პა, ვერან!“ თანაც ზღმარტლს გამოგიწვდიან: „აჰა, ჭამე“ [2, 4] – და აჰა, ამ პატარა მოთხრობის გმირებს სახელიც კი არ აქვთ... არ აქვს სახელი მთავარ პერსონაჟ ბიჭს, რომელიც შემთხვევით, თითქოს, სრულიად არსაიდან შემოდის თხრობაში. ბიჭი საგანგებოდ ამ მწვერვალის დასანახავად ამოდის ხოლმე (თან წაღლი მოაქვს, თითქოს, ფინსზე ან წნელზე იყოს წამოსული).

„დგას და გაჰყურებს გულისცემით. ასე რომ ვედარ უძლებს, ჯდება, ზოგჯერ წვება კიდევ და ხან თვალებგადიდებული იყურება, ხან თვალებმოჭუტული. ჯიბეში ვაშლები აქვს, ამოიღებს და მაღიანად ჩაკბენს...“ [2, 5]. თხრობა უეცრად საკლასო ოთახში გრძელდება – „არ გესმის, შინდელაშვილო?!“ დაუძახებს მასწავლებელი: „გაიმეორე, რას ეწოდება ადგილის გარემოება“ [2, 6]. ბიჭი წამოდგება, ხელს მერხის კალთების ქვეშ ამოაწვობს, თვალში ისევ გაურკვეველობის ბურუსი აქვს ჩადგმული.

„– ვაი, შენს პატრონს, უბედურს, ჰგონია, სკოლაში გამოგვზავნა შენც!“ – ზიზღით იტყვის მასწავლებელი და მაგიდიდან ბლოკნოტ აიღებს, სადაც წითელი კალმით რაღაცას ჩაინიშნავს. „– გაიკარ ორიანი, ბიჭო?!“ [2, 6]. კახურ კილოზე გადმოსძახებს უკანა მერხიდან ყველაზე დიდი ზომის კლასელი, კლასი ახარხარდება, მასწავლებელი მათ აჩუმებს. ბიჭი, რომლის გვარიც შინდელაშვილია, თავს ჩაღუნავს და ნერვიულობისგან ქვედა ტუჩს კენეტას დაუწყებს. მის გვერდით მჯდარი კლასელი გოგონა შეამჩნევს, რომ ბიჭს ხელები უკანკალებს. უეცრად კი ქუჩაში ტრამვაის ბუგელი კაშკაშა, ბრაზიან ცეცხლს გაუჩენს მავთულს.

ბიჭი, მასწავლებელი, კლასი და გოგონა – პერსონაჟები. თითქოს ბიჭის მხარეს არავინ დგას, არავის უნდა მისი თანაგრძნობა, მისი გაგება. მხოლოდ ბუნებაშია ის თავისუფალი და ბედნიერი. მის თანატოლებსა და უფროსებში, რომელთა სახე-ხატსაც მასწავლებელი წარმოადგენს, ის დაცინვის ობიექტია, რადგან სხვებს არ ჰგავს, რადგან სურს ის, რაც სხვებს ავიწყდებათ, რადგან ენატრება ის, რაც სხვებს აღარ უნდათ; ერთადერთი კლასელი გოგონას მზერა რჩება მისადმი თანაგრძნობის სიმბოლოდ – გოგონა და მავთულზე მიბმული ტრამვაი, რომელსაც სურვილი ჰქვია.

მოთხრობის დაწერის თარიღი უცნობია. ბევრი ფიქრი არ სჭირდება იმას, რომ ამ-ბავი საბჭოთა კავშირის წყობის პერიოდში მიმდინარეობს. ტიპური მასწავლებლის სა-ხეც ამას განაპირობებს – ცივი, შეუბრალებელი და ზედმეტად მკაცრი. ეს არის ოდა თავისუფლებასა და ბუნების სიყვარულზე, მასთან განშორების სევდაზე, რომელიც პა-ტარა ბავშვშიც კი ბუდობს.

ორივე მოთხრობის ორივე პერსონაჟი მოზარდი ბიჭია. მათ განსხვავებულ პედა-გოგიური მიდგომების პირობებში სრულიად „მარტო“ უწევთ ყოფნა, მაგრამ ორივეს სუფთა გული, ძლიერი მგრძობელობა და დიდი ემოცია აქვთ. ძლიერი განცდისგან ერ-თი მაჯით ცრემლს იწმენდს, მეორე კი – ტუნს იკვნეტს. მათი სახეები მკითხველის გო-ნებაში მკაფიოდ, ფოტოპორტრეტივით ისახება. სწორედ მათი სახე გამოხატავს სკო-ლის ინანიშვილისეულ კონცეფციას და კითხვას – თუ რატომ ისწავლება რევაზ ინა-ნიშვილის ამდენი მოთხრობა სკოლაში – ზუსტად სცემს პასუხს. და მაინც, რატომ?! იმიტომ, რომ მწერალი ბავშვის, მოზარდის აღზრდის საოცარ მეთოდს გვთავაზობს, ის თავის მოთხრობებში გადმოსცემს იმ მაგალითებს, რაც მრავალფეროვანი ბუნებით, ცხოვრებისეული და ადამიანური გამოცდილებით, გვაძლევს ფორმულას, თუ როგორ უნდა ვიურთიუერთოთ მოზარდებთან.

ლიტერატურათმცოდნეები მწერლის შემოქმედებას „სულის პურს“, „სულის ქუ-რაში“ გამოწრთობილს უწოდებენ. მისი ხელისგულისოდენა მოთხრობები, თითქოს, თვალს გვიხელს და ჯადოსნური სიცხადით გვიჩვენებს ჩვენი სამშობლოს ავ-კარგიან ცხოვრებას, გვაძლავს ჩვეულებრივი თვალისთვის შეუმჩნეველ ღირიკულ სამყა-როში და იქ ყოფნით ბედნიერ წუთებს გვჩვენებს. თავად წერდა: „ჩემი ნაწერები ნამცე-ცებად გაბნეული სიკეთის ამოკენკვის ცდაა“ [6]. მან მართლაც ნამცეცებად გაბნეუ-ლი სიკეთეები შეაგროვა და ეს საგანძური შთამომავლობას სამარადქამოდ დაუტოვა.

ინანიშვილის სკოლის კონცეფცია, ამომწურავად წარმოაჩენს სასკოლო, საგანმა-ნათლებლო ცხოვრების თეთრსა და შავ ფერებს. ცხოვრების ამ გზას ყველა ადამიანი გადის, თუმცა – სხვადასხვაგვარად. გადალახული დაბრკოლებები, სამწუხაროდ, ზო-გისთვის ტრავმულ მესხიერებად იღეჭება, ზოგისთვის კი ღამაზე მოგონებად რჩება. ცხოვრების ამ გზაზე, ანუ მოზარდობისას ურთიერთობა პედაგოგებთან, დამრიგებ-ლებთან, აღმზრდელებთან გვიწევს, რომლებიც ხშირად, ზოგჯერ თავისდა უნებურად, ხდებიან ჩვენი ცხოვრების განმსაზღვრელები. ამ უკანასკნელთათვის კი ეს მოთხრობე-ბი საჩვენებელი მაგალითებია, გააკეთილებია, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ ან/და რო-გორ არ უნდა მოიქცნენ სკოლის მოსწავლესთან.

ლიტერატურა:

1. ინანიშვილი რ., წიხვილი ქალაქის გარეუბანში მოთხრობების კრებული, ტ. 5, გა-მომცემლობა „პალიტრა L“, თბ., 2012;
2. ინანიშვილი რ., შორი თეთრი მწვერვალი, მოთხრობების კრებული, ტ. 3, გამომცემ-ლობა „პალიტრა L“, თბ., 2012;
3. კვაჭანტირაძე თ., განსჯანი, გამომცემლობა „თბილისი“, თბ., 2021;
4. დათაშვილი ლ., რევაზ ინანიშვილის „ქართველი მწერლები სკოლებში“, გამომცემ-ლობა „საქართველოს მაცნე“, თბ., 2010;

5. ჭილაძე თ., უკვდავების ათინათი, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბ., 2014;
6. სიკეთის ნამცეცები, კვირის პალიტრა.
<https://kvirispalitra.ge/article/4273-sikethis-namcecebi/>.

Tsitsino Antadze
Conception of the School According to Novels – "Tutor" And
"Far Away White Pick" of Revaz Inanishvili
Summary

Revaz Inanishvili is a writer who can make a reader very emotional, make them laugh or cry with his novels, or make them think about the subject, and more importantly, he gives readers the possibility to judge and continue thinking about their existence.

His work is dedicated not only to children but also to adults. His small novels, such as "Damrigebeli" and "Far away white pick" shows the most important moments of teenagers' life.

There is a reality of school, family, and personal life, which is described as it should be according to the time. The novels show the everyday life of the pupils. In both of these novels, the main character is a teenage boy.

Those two boys are facing everyday life but the teaching methods of the teachers are different. However, they still have their kind heart, strong empathy, and big emotions.

Those two boys are the icons of Inanishvili's concept of school and also answer the question: why there are so many novels being taught by Revaz Inanishvili in schools?

And still why? Because the writer suggests us some great ways to teach children and he samples the subjects in his novels, which he already knew because of his life experience. He shows us a formula for how to communicate or how not to communicate with teenagers.

Цицино Антадзе
Концепция школы в рассказах Резо Инанишвили «Классный руководитель»
и «Дальняя белая вершина»
Резюме

Реваз Инанишвили – писатель, который своими небольшими произведениями может потрясти самые тёмные уголки человеческих чувств, заставить читателя смеяться и горько плакать, или оставить место для размышлений, чтобы он сам мог судить и решать: в чём главная миссия человека в его земном существовании. Его работы предназначены как для детей, так и для взрослых.

В его малых рассказах «Классный руководитель» и «Дальняя белая вершина» запечатлены самые активные моменты жизни подростка. В произведениях описывается подходящая эпохе реальность школ и семей. В текстах отчётливо видна бытовая жизнь школьника того времени.

В обоих произведениях оба персонажа – мальчики – подростки. В условиях разных педагогических подходов, им приходится быть совершенно «одними», но у них чистое сердце, сильная чувствительность и большая эмоциональность. Именно эти лица выражают

концепцию Инанишвили о школе и дают точный ответ на вопрос – почему именно в школе преподаётся так много рассказов Реваза Инанишвили. И всё же почему? А потому что писатель для воспитания ребёнка, подростка предлагает нам удивительную методику воспитания. Он передаёт в своих рассказах те примеры, которые своей разнообразной натурой, жизненным и человеческим опытом дают нам формулу, как нужно и как нельзя быть в отношениях с подростками.

ქეთევან ყველიაშვილი
(საქართველო)

ქართული მონუმენტული მინიატურა
(ნიკო ლორთქიფანიძისა და ბასილ მელიქიშვილის
შემოქმედების მაგალითზე)

როსტომ ჩეიძის რედაქტორობით გამოცემულ ქრესტომათიულ კრებულში „ქართული მინიატურული პროზა“ (1992) მინიატურად გააზრებულია მხატვრული ტექსტები ვაჟა-ფშაველასი, ეკატერინე გაბაშვილისა, ვასილ ბარნოვისა, დავით კლდიაშვილისა, შიო არაგვისპირელისა, ანდრია დეკანოზიშვილისა, იროდიონ ვედოშვილისა, შალვა დადიანისა, ჭოლა ლომთათიძისა, ნიკო ლორთქიფანიძისა, გრიგოლ რობაქიძისა, ჯაჯუ ჯორჯიკიასი, დავით თურდოსპირელისა, ვალერიან გაფრინდაშვილისა, აკაკი პაპავასი, დია ჩიანელისა, კონსტანტინე გამსახურდიასი, პაოლო იაშვილისა, გალაკტიონ ტაბიძისა, პოლიკარპე კაკაბაძისა, სერგო კლდიაშვილისა, მიხეილ ბოჭორიშვილისა, სანდრო ცირეკიძისა, ტიციან ტაბიძისა, ნიკოლო მიწიშვილისა, ტერენტი გრანელისა, გიორგი ლეონიძისა, „მთის ნიავისა“, ბასილ მელიქიშვილისა, ნიკო სამადაშვილისა, ლადო ბაღიაურისა, გიორგი შატბერაშვილისა, რევაზ ინანიშვილისა, ედიშერ ყიფიანისა, შოთა ჩანტლაძისა, გურამ რჩეულიშვილისა, მერაბ კოსტავასი.

მოდერნისტულ ლიტერატურაში, ზემოთ ჩამოთვლილ გამორჩეულ ქართველ მწერალთა პარალელურად, მინიატურის საუკეთესო ნიმუშები შექმნა ნიკო ლორთქიფანიძემ, ასევე – შედარებით ნაკლებად გახმაურებულმა ავტორმა – ბასილ მელიქიშვილმა, რომელთა ტექსტების რეფლექსია-რეცეფციებზე ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში გავამახვილებთ ყურადღებას, რათა მინიატურის ჟანრისადმი ქართული კრიტიკის მიმართება წარმოვაჩინოთ (ლაპიდარული ესკიზის სახით).

ნიკო ლორთქიფანიძის მხატვრული სამყარო მრავალ ავტორიტეტულ ლიტერატურათმცოდნეს უკვლევია (გ. ასათიანი, ბ. ბარდაველიძე, ა. გაწერელია, გ. აბრამიშვილი, გ. ბეჟანიშვილი, ბ. ჟღენტი, დამბაშიძე, ს. ცაიშვილი, ა. მირიანაშვილი, ვ. ცისკარიძე, ა. ნიკოლეიშვილი, ს. ჭილაია, მ. ჯოსაძე, მ. ჯალიაშვილი...).

რაფინირებული, დახვეწილი შემოქმედის მინიმალისტურ სტილთან დაკავშირებით ჯერ კიდევ ოციან წლებში წერდა კონსტანტინე გამსახურდია, ნიკო ლორთქიფანიძეს „კარგად ჰქონდა შეგნებული, რომ მწერალი ისე მომჭირნედ უნდა ხარჯავდეს სიტყვას, როგორც ძუნწი – ოქროს, რადგან სიტყვაა ჩვენი სიმდიდრე, ტონისა და ფერის ეკვივალენტი“ [1, 152].

მწერლის მინიმალისტურ მონასმებს მიაპყრობს ყურადღებას სერგი ჭილაია და გამოთქვამს უადრესად საინტერესო მოსაზრებას, რომ იმპრესიონისტ ავტორს „ერთი გარკვეული წერის მანერა აქვს რომანსა და მინიატურაში“ (*ხაზი ჩვენია – ქყ.*) [9, 323].

მკვლევარი მონოგრაფიაში „ოცწლეული. 1921-1940: წლები და პრობლემები“ მოცულობით სივრცეს უთმობს ნიკო ლორთქიფანიძის მინიატურების ანალიზს. იმპრესიონისტს კრიტიკოსი „*ელექტრონის და სინქარის ნამდვილ შვილად*“ ნათლავს და, იმოწმებს რა სანდრო ცირეკიძის წერილს, დაბეჭდილს „*მეოცნებე ნიამორების*“ 1919 წლის

პირველ ნომერში, ლორთქიფანიძის მხატვრულ სტილს ადარებს ფრანგი მოდერნისტი მხატვრის – ტულუზ-ლოტრეკისა.

მკვლევარი აღნიშნავს, რომ ქართველმა მოდერნისტებმა ევროპულ მიმდინარეობებს ქართული ნიადაგი მოუძებნეს, გააქართულეს.

ამავე ასპექტს გამოკვეთს ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედების კონცეპტუალურ თავისებურებად მაკა ჯოხაძე, რომელიც აღნიშნავს, რომ იმპრესიონისტები: ჰუგო ფონ ჰოფმანსტალი, არტურ შნიცლერი, პეტერ ალტენბერგი აუჯანყდნენ ცხოვრებისეულ დრამებს, უარი თქვეს ფაქტების, მოვლენების შემოქმედებით კვლევაზე და განიზრახეს მხატვრული მზერით მომენტის, ჩქამის, წარმავლობის დაჭერა. ხაზგასმულია დასახელებულ მწერალთა ინტერესი მცირე ფორმებისადმი, ჩამოთვლილთაგან თითოეულს არცთუ უმნიშვნელო წვლილი მიუძღვის გერმანულენოვანი მინიატურის განვითარებაში. ლიტერატურათმცოდნის დაკვირვებით, „რა თვალისმომჭრელი ელვარებითაც არ უნდა ბრწყინავდეს მათი პროზაული ესკიზები, მინიატურები, ნოველები, მათი მგრძობელობა, მეტწილად, ძვირფასი თვლების სიცივეს ასხივებს, ნიკო ლორთქიფანიძესთან კი აბსოლუტურად განსხვავებული რამ ხდება – მწერალი სულის დეკემური სტილით, კოდებით, მინიშნებებით, ლექსიკური მომჭირნეობით, სიძუნწით, ლაკონიურობით ქართველი იმპრესიონისტი, მართლაც, ჰგავს თავის ავსტრიელ ძმებს, მაგრამ „თავისი ქართული, ღრმადეროვნული სატკივრის გამო არ შეუძლია სიტყვებით ჟონგლიორობა“ [11, 227].

სერგი ჭილაია საგანგებოდ აქცენტირებს ფაქტს, რომ ქართველ მოდერნისტთა არსებაში მძლავრად სცემდა ეროვნული ძარღვი. მათ ისევე აქციეს ეროვნულ ლიტერატურულ მოვლენად სიმბოლიზმი, იმპრესიონიზმი, ექსპრესიონიზმი, როგორც ქართველმა კლასიკოსებმა – სენტიმენტალიზმი, რომანტიზმი, რეალიზმი, სცადეს რუსთველის, სულხან-საბას, გურამიშვილის, ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, ყაზბეგის სატკივრისათვის *ახალი მოდელი (სინტაგმა კრიტიკოსისეულია – ქყ)* მოერგოთ, ფორმალისტური ძიებებით, იქნებ, კიდევ დაუპირისპირდნენ ილიასა და აკაკის მოქალაქეობრივ პოზიციას, საგანგებოდ აქცენტირებს ლიტერატურათმცოდნე და გვთავაზობს საგულისხმო თვალსაზრისს – მოდერნისტთა „ცდა ნოვატორობის გამარჯვებით იქ მთავრდება, სადაც მოდერნიზმს კოსმოპოლიტური ჩენხო და უცხო იდეური სახე მოაშორეს. ეს მხოლოდ რჩეულებმა შეძლეს“ [9, 323].

ნიკო ლორთქიფანიძე მკვლევარს სავსებით დამსახურებულად მიაჩნია სწორედ ასეთ რჩეულად და თავადვე აღნიშნავს ამ რჩეულობის უარსებითეს ასპექტს – სიტყვიერი მომჭირნეობის კულტურას, მოსაბეზრებელი აღწერის ჩანაცვლებას ფსიქოლოგიური ხატვით, მზის დაბნელებასავით ერთხელ ნანახის (*მეტაფორა მკვლევრისეულია – ქყ*), შემთხვევით შენახვედრის, ყურმოკრული ხმების, წუთიერი შთაბეჭდილებების ფიქსირებით.

ლიტერატურათმცოდნეს საგანგებოდ მოჰყავს ამონარიდი ნიკო ლორთქიფანიძის ლირიკული ინტერმეცოდან, სადაც მწერალი საგანგებოდ უსვამს ხაზს საკუთარი ნარატივის ფრაგმენტულობას, ლაპიდარულობას, ლაკონიურობას, მიმართავს რა მკითხველს: „მე *სხვადასხვა სურათს (იგულისხმება მინიატურა – ლაპიდარული მონასში – ქყ)* მოგაწვდენ ცხოვრებიდან. მათი ერთმანეთთან შეკავშირება შენთვის მომინდვია.

მკითხველს მეტი ადგილი უნდა დაეთმოს ფანტაზიისათვის, შემოქმედებისათვის“ [13, 28].

ლიტერატურათმცოდნე აქცენტირებს, რომ მოდერნისტი მცირე ფორმას (ეტიუდს, ესკიზს, სურათს, მინიატურას) ერთიანი სიუჟეტის გამორიცხვით, ესთეტიზებული, პლასტიკურ დეტალებზე, ფრაგმენტებზე აგებს, არისტოკრატიულად მიიჩნევს ესკიზ-მინიატურათა ერთ დაწერილ იმპრესიონისტულ პროზას, მინიატურა-ესკიზი ანაცვლებსო დაშლილ კლასიკურ სიუჟეტს და ხაზს უსვამს მწერლის სტილის უარსებითეს თავისებურებას – ღრმა ჰუმანიზმის, ფსიქოლოგიზმის შერწყმას უდახვეწილეს, უფაქიხეს იუმორთან, აზრის გამოხატვას ქვეტექსტებით, მინიშნებებით, აზრობრივი სიმკვრივით, შინაარსობრივი სიმსუბუქით, მკაცრად რეგლამენტირებულ ფორმას რომ მოითხოვდა, რამაც განსაზღვრა მწერლური სტიქიის გამოვლენა არა მოცულობით, არამედ – მცირე ფორმებში. კრიტიკოსი გეთავაზობს მწერლის სტილის საკუთარ დეფინიციას – *აბზაცებად დატეხილი ესკიზები*.

სწორედ ასე ამოიხატავდნენ ცალკეულ სურათებს ფრანგი იმპრესიონისტები (გავიმეორებთ მრავალთაგან ერთის – ზემოთ დასახელებული ტულუზ-ლოტრეკის სახელს, რომ არაფერი ვთქვათ მონეს, მანეს, რენუარის... იმპრესიონისტულ შედეგებზე).

ლეო ქიჩელიც, თავადაც დიდოსტატი ე.წ. *მცირე პროზისა (გურამ გვერდწითელი „მარგალიტებად“ ნათლავს „ჰაკი აძბას“, „თავადის ქალ მაიას“, „აღმსვირ კიბულანს“ – ქყ)*, ნიკო ლორთქიფანიძის სტილის ანალიზისას, სვამს კითხვას, რა ახასიათებდა ნიშანდობრივად ლორთქიფანიძის ნოველებსა და მინიატურებს და თავადვე უპასუხებს, რომ: „შინაარსის მხრივ, ისინი შეიცავენ ავტორის სულიერ განწყობილებასა და ემოციებს, ფორმის მხრივ კი – ახასიათებთ აზრისა და სიტყვის ნიუანსი, დახვეწილ, ესთეტიზირებულ დეტალებზე აგებული ლირიკულ-იმპრესიონისტული სტილი, კომპოზიციურად – ლექსისმაგვარი აღნაგობა“ [7, 264].

საგანგებოდ შევჩერდებით ციტატის ფინალურ სინტაგმაზე – *ლექსისმაგვარი აღნაგობა*. მკვლევარი ხაზგასმით წარმოაჩენს ნიკო ლორთქიფანიძის ერთგულებას ჯერ კიდევ ბოდლერის მიერ დეფინირებული ჟანრისადმი – მინიატურისადმი, რომელსაც ფრანგმა სიმბოლისტმა მოხდენილი სახელი – „ლექსები პროზად“ უწოდა.

ნიკო ლორთქიფანიძის მინიატურებზე საინტერესოდ მსჯელობს სარგის ცაიშვილი, რომელიც უახლესი ქართული ლიტერატურის მიჯნად მეოცე საუკუნის ათიან წლებს დებს, როდესაც ასპარეზზე გამოდის მწერლის ახალი, განსხვავებული ტიპი – ევროპულ კულტურას ნაზიარები, ფართო მასშტაბის სააზროვნო ამოცანებს შეჭიდებული თაობა, მიზნად დამსახველი მხატვრული სიტყვის ტოტალური განახლებისა. ნიკო ლორთქიფანიძეს ს. ცაიშვილი ამ დიადი მოძრაობის სათავეებთან მდგარ შემოქმედად იხსენიებს, ავტორად, რომლის თითოეულ ტექსტს მხატვრული ოსტატობის ნიმუშად მიიჩნევს და ჟანრს განსაზღვრავს, როგორც *პოეტურ პროზას*.

კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ მწერალი მინაველული წარსულის ხატვის დიდოსტატია, ჩურჩულით ნათქვამი სიტყვის ფასის მცოდნე: „როგორი მკაცრი სელექციით ექცეოდა იგი სიტყვას, სისადავისა და უბრალოების რა სიმალდეებს სწვდებოდა! „ყეფდა ძაღლი, ამოდიოდა კვამლი და იყო პატარა ოჯახი“ – რამდენი ინტიმია ამ სამიოდე ლაკონიურ ფრაზაში! დიდი ლირიზმით დამუხტული *მინიატურები* თუ მცირე მოთხრობები

ნიკო ლორთქიფანიძის თანამედროვე ქართული პროზის უპირველესი ნიმუშებია არა მხოლოდ ქრონოლოგიურად, არამედ – მხატვრული ღირსებითაც [8, 348].

უკანასკნელი ფრაზა არ აღიქმება გადაჭარბებულ შეფასებად. ნიკო ლორთქიფანიძე, ქრონოლოგიურადაც და მხატვრული ღირსებებითაც, უახლესი ქართული პროზის გამორჩეულ მესაძირკვლეთაგანია, რის დასტურადაც, ალბათ, იკმარება თუნდაც კლასიკური, ქრესტომათიული მინიატურების – „გულისა“ და „საქართველო იყიდებას“ გადაკითხვა. „გულის“ ანალიზისას სარგის ცაიშვილი წერს, „უსაგნოდ იფერფლება სამშობლოს მიღმა დარჩენილი კაცის გული“ [8, 349], „საქართველო იყიდებას“ კონცეფციის განხილვისას კი, სერგი ჭილაია იმოწმებს თავად მწერლის მიერ გახეთ „ნიშადურის“ 49-ე ნომერში 1908 წელს მოყვანილ ციტატას გერმანელი ავტორისა (*დაუკონკრეტებლად – ქყ.*), „მე ჩემი სამშობლოს ავადობით ვარ ავად, მორჩება ის და მეც მოვრჩები“, თავის მხრივ კი, ლორთქიფანიძე დასძენს: „განა ყოველი ჩვენგანი არ განიცდის სხვადასხვა ძალით და სიღრმით ამავე ავადმყოფობას?! ხელიდან გვეცლება მიწა, იკარგება ენა, თავს გვენგრევა ციხე-ტაძარი... სული დაკნინდა. სული აშენებს ციხესიმაგრეს, სული ქმნის ენას, სული იძენს და აპოხიერებს მიწას. ეს სული დაიკარგა“ [9, 327], „ჩემს მწუხარებას შემოდგომის ცაც კი ვერ გამოიტირებდაო“, მოჰყავს მკვლევარს მწერლის ციტატა ესეს სხვა პასაჟში.

ლიტერატურათმცოდნე აღნიშნავს, რომ საყოველთაოდ ცნობილი, ქრესტომათიული მინიატურების პარალელურად, განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია „რიტმული პროზით, გაღეჟილი თხრობით“ (*ეგლავ მინიშნება მინიატურის ნაზავ – ერთდროულად, პოეტურ-პროზაულ ბუნებაზე (ქყ.)*) წარმოდგენილი კონტრაპუნქტი – „დავით აღმაშენებელი“, რომლის გასრულებაც მწერალმა ვერ მოასწრო და წარმოდგენილია ათ ესკიზ-მინიატურად.

დავიმოწმებთ რამდენიმე ესკიზ-მინიატურის კონცეფციას.

პირველ ესკიზ-მინიატურაში წარმოდგენილია დავითის მიერ გაერთიანებული (!) საქართველოს ბუნება – მთები, გორაკები, თვალუწვდენელი მუხა, წაბლი, ძელქვა, რცხილა, ურთხელი და, აქა-იქ, ფარნავაზის, ვახტანგ გორგასლის ეპოქის ნაშთი – გავლურებული ლეღვი, მალღარი ვენახი...

მეორე მინიატურაში დავითი ჰყვება ზღაპარს – „მყინვარის ამბავს“ – მტერს უპყრია სიონი (*შდრ.: ტიცვიანის კონცეპტუალურ ლექსში ფიქსირებული: „სიონში მღერიან ქონდრისკაცები არ შინ-მაღალად“ („ცხენი ანგელოსით“)* – ქყ), არ გუგუნებს ზარი, აღარც გალობა ისმის. დამწუხრებული ბერი მთას მიაშურებს, რათა ერისა და მეფისათვის ილოცოს. უფალი შეისმენს ბერის ვედრებას და დელგმა მოზღვავებულ მტერს წაღეკავს, ბერი კი გაიყინება. ამ ადგილს ხალხი *მყინვარს* უწოდებს. როცა სიონი აღდგება, მყინვარიც დადნება. ყრმა მეფე ეტყვის ძიძას, მე ავხსნი ამ საღტესო. ძიძაც სიყვარულით მიუგებს, შენთვის ღოცულობს მთელი ერიო.

მორიგ ესკიზ-მინიატურაში ილანდება ურჯულთაგან გათავისუფლებული, ხარაჩოებში ჩასმული საქართველო – აღმაშენებელს თითქოს ნაძლევი ჰქონდეს დადებული, ყოველ უდაბნოში მონასტერი, ყოველ გორაკზე – ეკლესია აავოს...

უკანასკნელ მინიატურაში აღმაშენებლის ცხედარს ბზის კუბოთი შეასვენებენ გელათში. გოდებს ერი – ემშვიდობება სიმშვიდეს, კაცთ გაკითხვას, ბედნიერებას, აღ-

დგომას ქვეყნისას... მინიატურა მთავრდება დიდებული, ანტიციპაციური ფრაზით: „საქართველოს ცა ტიროდა, მიწა ძაძით იმოსებოდა, იმედი ჯერ არავის ჩასახვოდა, რომ სადღაც ქანდაკდებოდა დიდი თამარი“ [9, 373].

ანდრო მირიანაშვილი აღნიშნავდა, რომ ნიკო ლორთქიფანიძე არასოდეს მიჰკედლებია არც ერთ ლიტერატურულ დაჯგუფებას, არასოდეს დაუწერია ესთეტიკური ტრაქტატები, არც საკუთარი ნაწარმოებებისათვის გაუკეთებია კომენტარი, არც სხვისი ტექსტები გაუხდია მსჯელობის საგნად. მწერლის შემოქმედებაში ხაზგასმულია მწერლის მინიმალისტური ბუნება და ადამიანისადმი განსაკუთრებული ინტერესი, რაც მინიმალისტურსავე მხატვრულ ტექსტებში აირეკლა [3, 68].

ლორთქიფანიძის მინიატურების დიდებული სამყაროს გასაღებად აკაკი გაწერელია მიიხნევს მინიატურას „ეს იყო ძველად“. ტექსტის ჟანრად თავად მწერალი „ლეგენდას“ განსაზღვრავს. ლეგენდა-მინიატურაში ფიქსირებული „წვევლაკრულიანი საკითხავი“ იმდენად ყავლგაუსვლელი და აქტუალურია, ტექსტს სრულად მოვიყვანთ, რათა წარმოვაჩინოთ არა მხოლოდ უზუსტესი ხედვა წარსულისა, არამედ – მწერლის ანტიციპაციური უნარი.

ბეჟან ბარდაველიძე ნიკო ლორთქიფანიძესა და დავით კლდიაშვილს ქართულ ლიტერატურაში „იმერეთის მითის“ შემქმნელებად სახელსდებდა – „იმერი – ზოგან წითელი, ზოგან – ალისფერი, ზოგან ყვითელი“ ფრიადი საქართველოს გადმოსახედია მწერლისათვის. პაოლო იაშვილიც სწერდა ლექს-მიძღვნაში დიდ მწერალს – „საყდარში არავის ელი, დარჩება ლოცვა გაუმართველი, ხარ დიდებული ქუთაისელი და შენ ბრძანდები დიდი ქართველიო“ [2, 416].

მინიატურის სათაური – „ეს იყო ძველად“ – ტრაგიკულ-გროტესკულია და, გავიმეორებთ, თანაბრად მიემართება საქართველოს წარსულსაც, აწმყოსაც, მერმისსაც – დროის სამივე ჰიპოსტასს, იქნებ, მწერლის თანადროულ ეპოქას – ყველაზე მეტადაც: „შემოდგომა ზე, სიკვდილის წინ, აირევა ბუნება, ქარი აზუზუნდება, აქ აიღებს კორიანტელს, იქ მიაყრის, ყავარს ხეზე გადებს, ხის ფოთოლს მაგიდას დააყრის, ისლი წყაროს ფარავს, წყლით ივსება აივანი. ასეთ წამს, რა მახვილი თვალიც არ იყოს, ვერ გაივებს, რა ვის ეკუთვნის, რა საიდან არის მოტანილი. ასე იყო მაშინ საქართველოშიც – არავინ იცოდა, როცა ეხვეოდა მეორეს, ხვალ საწამლავს მიაწოდებდა თუ ხანჯალს ჩაჰკრავდა. ყოველ კუთხეს, მეტი თუ არა, ორი მეფე ჰყავდა, ოთხი-ხუთი მთავარი, ათი-თორმეტი მოურავი, გამგე და სარდალი. ერთ მეფეს ნიშნავდა ყენი, მეორეს – ხვანთქარი (ტარნსლიტერაცია ავტორისეულია - ქყ), მესამე რომელიმე მათგანის მიერ აღრე იყო დანიშნული. მეოთხეს შთამომავლობით ყველაზე მეტი უფლება ჰქონდა ტახტზე. დიდებულითა მიერ კახეთში მიწვეულს იმერეთში ჰქონდა უფლება, კანონიერ მეფედ ყოფილიყო, მაგრამ სამღვდელოება ეწინააღმდეგებოდა. მეფის მიერ დანიშნულ სარდალს არ ემორჩილებოდა ყენის მიერ დანიშნული ათასისთავი, ხვანთქარის მიერ მდივანბეგად გამოვ ხაენილი ცდილობდა, საერისთავო ხელში ჩაეგდო, გურიელი ქართლის მეფესთან დებდა ხელ შეკრულებას, ქართლის დიდებულები – ყენის სარდალთან.

ვინ იყო მართალი, არავინ იცოდა. ტყუილია, თითქოს ყველა თავისკენ იზიდებოდა, მაგრამ შეუძლებელი იყო, ნათლად გამოერკვია კაცს, როგორ მოქცეულიყო – ხში-

რად რაც ღალატს ჰგავდა, სწორედ მამულის ბედნიერებისათვის იყო ნამოქმედარი“ („ეს იყო ძველად“).

„ვინ იყო მართალი?!“ იმპრესიონისტის რიტორიკულ კითხვას ლაპიდარული პასუხი გაესმის ოთარ ჩხეიძის კონცეპტუალურ, ქრესტომათიულ „ბორიაცში“ – „გმირობის დრო ყოველთვისაა. გმირები არ არიან ყოველთვის“.

ლაპიდარული მონასმებით იხატება მარადიული „ქართლის ჭირი“ თუ „ბედი ქართლისა“. ზემოთ ციტირებული მინიატურული ტექსტით დავასრულებთ ნიკო ლორთქიფანიძის მინიატურების დიდებულ სამყაროზე ლაპიდარულ საუბარს, რადგან, ვფიქრობთ, ტექსტის მინიმალისტურ მხატვრულ ქსოვილში ილანდება „რა ნესტრით ნახვლეტი“ წერდა დიდი იმპრესიონისტი აღნიშნულ თხზულებას, რას ნატრობდა „ჩემის ნატვრითა ქართველი“.

მწერლის უზუსტესი, უფაქიზესი განაზრებით, „ღმერთმა ნუ ქნას, სიტყვას გრძობა მთლად დაეხატოს“. ამონარიდითაც გაესმის ხაზი მწერლის მინიმალისტურ ბუნებას, ერთგულებას მინიმალისტურივე მხატვრული მონასმისადმი. გალაკტიონის კონცეპტითაც, „ფრაზაა ნაწყვეტი გამოგვიცხადებს უფრო მეტს, ვიდრე დიდი მსჯელობა“.

„დიდი გოდების მცირე ნაკადი“ – მოთხრობის „შელოცვა რადიოთი“ მწერლისეული მინაწერი ნიკო ლორთქიფანიძის მინიატურების ავტოდეფინიციად შეიძლება გავიანზოთ.

ნაკლებად შესწავლილი, თუმც უაღრესად საინტერესო ავტორის – ბასილ მელიქიშვილის (1904-1930) შემოქმედებაშიც საინტერესო შრედ იკვეთება მინიატურა. ქრესტომათიულ კრებულში, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ადრე გარდაცვლილი ავტორის შვიდი მინიატურული ტექსტია შესული: „ჟამი მწუხრისა“, „ბეთანია“, „ღრუბელი ხევსა ზედა“, „ხევები თითქოს ჩამოხეულან“, „უფლისციხე“, „სამზეო“, ქვირინაი“.

„უსამართლოდ მიჩქმალული, ოღონდ მეტად კოლორიტული“ (რ. ჩხეიძე) მწერლის შემოქმედება მონოგრაფიულად შეისწავლა მკვლევარმა მარინე რევიშვილმა. ბასილ მელიქიშვილის მინიატურ(ებ)ის შესახებ ლაპიდარული ესკიზის წარმოჩენისას სწორედ მის მოსაზრებებს დავეყრდნობით. როსტომ ჩხეიძის რედაქტორობით გამოცემულ მონოგრაფიას ახლავს რედაქტორისეული წინათქმა, რომელშიც აღნიშნულია, რომ მელიქიშვილი იყო *შესანიშნავი სტილისტი, ლიტერატურის განახლებისა და ძვრების უშუალო მონაწილე, რომლის შემოქმედების გათვალისწინების გარეშე სრულყოფილად ვერ გავიანზრებთ ქართული მწერლობის მოდერნისტულ პროცესს... მწერლის ცხოვრება დაღდასმულია სასტიკი დროის სუსხით, შემოქმედება კი ეპოქის სულიერ კრიზისს აირეკლავს. მწერლის ცხოვრება მის მოთხრობებში, მინიატურებსა და ბარათებში აისახა არა მხოლოდ ბიოგრაფიულად, არამედ – როგორც ტრაგიკული დროის გამოძახილი* [5, 2].

მკვლევრის თვალსაზრისით, ზოგადად, ქართული მოდერნიზმისა და, კონკრეტულად, ბასილ მელიქიშვილის შემოქმედება, ოციანი წლების კონცეპტუალური თხზულებები, რომლებიც დღეს სამართლიანად მიიჩნევა ქართული ლიტერატურის კლასიკად, „უშუალო პირმშოა 1918-1921 წლებისა და იმდროინდელი ჰუმანისტური იდეალები ვერც 1921 წლის 25 თებერვალმა, ვერც 1924 წლის აგვისტო-სექტემბერმა ვერ დააკნინა, პირიქით – სიმძაფრე და ტრაგიკული სიღრმე შესძინა“ [5, 5]. ლიტერატურათმცოდნე

მთიული მელიქიშივილის (*მწერალი სოფელ ზირბითიდან/წვერიდან იყო წარმოშობით – ქ.ყ.*) სულიერ წინაპრებად მიიჩნევს ვაჟა-ფშაველასა და ვასილ ბარნოვს, რომელთა შემოქმედებაშიც „განხორციელდა ბუნებრივი მოდერნიზაცია ქართული მწერლობისა“ (*ყურადღება მივაქციოთ იმ ფაქტსაც, რომ ქართული მინიატურის ანთოლოგიას რედაქტორი რ. ჩხეიძე სწორედ ვაჟა-ფშაველას მინიატურული ტექსტებით ხსნის და იქვე მოადევნებს ვასილ ბარნოვის სიმბოლისტური პროზის ლაპიდარულ ნიმუშებსაც – ქ.ყ.*).

მონოგრაფიის ავტორი ხაზგასმით გამოკვეთს ბასილ მელიქიშივილის სტილურ არტისტიზმს (*სინტაგმა მკვლევრისეულია*), რასაც მარინე რევიშივილი ბასილ მელიქიშივილის დიდი მოძღვრის – ერეკლე ტატიშივილის გავლენად მიიჩნევს (იმავე გავლენას მკვლევარი მართებულად გამოკვეთს ნიკო სამადაშივილის – ასევე ერეკლე ტატიშივილის მოწაფის შემოქმედების არსებით თავისებურებად).

ბასილ მელიქიშივილის მინიატურების (ისევე, როგორც ზოგადად, მთელი ნარატივის) უარსებითეს მახასიათებლად მკვლევარი მიიჩნევს ზნეობრივ არჩევანს, ქვეყნის ტრაგიკული ყოფის გაცნობიერებას, სატკივრის გააზრებას – *გაცხადებულს უნატიფეს პოეტურ სიმბოლოებსა და მეტაფორებს*.

მარინე რევიშივილი ამგვარად ახასიათებს ბასილ მელიქიშივილის მინიატურების სტილისტიკას: „ორიგინალური ხედვა მოვლენისა, მხატვრული სახის პლასტიკურობა, დინამიკურობა, რასაც იგი რიტმის ღრმა განცდით, ემოციური აქცენტებით აღწევს, გამძაფრებული დრამატიზმი, ღვედვიით მოქნილი სიტყვა, სხარტი, ტევადი შედარებები, მისტიკური ხილვები და პოეტური შედარებები. მწერალი არა მხოლოდ ვიზუალურად ხატავს მოვლენას, არამედ აკუსტიკურადაც განგვაცდევინებს მას, რადგან სიტყვის ხმიერება, მუსიკალობა მისი სტილის მნიშვნელოვანი მხარეა“ [5, 9].

ბასილ მელიქიშივილის მეგობარი, ქუჯი ძიძიშივილიც იგონებს, როგორი კრძალვით წარმოდგენია მწერალს მეგობართათვის „მცირე ფორმის ნაწერები, ლექსები, მინიატურები“: „ლიტერატურით უფრო იყო სწეული, ვიდრე ფილტვების მღრღნელი სენით... თვალნათლივ ხედავდა მომავალ გმირთა აჩრდილებს, სიცოცხლე ელეოდა და მაინც სიცოცხლისაკენ იწვდიდა მოცახცახე ხელებს – პოეტური პროზის (*ხაზი ჩვენია – ქ.ყ.*) ახლებურ კონტურებს ხედავდა, თვალვებდაბინდული“ [12]. ქუჯი ძიძიშივილისეული კონსტრუქცია – „პოეტური პროზის ახლებური კონტურები“, ვფიქრობთ, ბასილ მელიქიშივილის მინიატურების სტილური განსხვავებულობის ხაზგამსმელი დეფინიციაა.

ევგენი ხარაძის მოგონებით კი, ტერენტი გრანელის პოეზიისა და მინიატურების შესახებ სწორედ ბასილ მელიქიშივილისაგან შეუტყვია – გრანელის მეღანქოლიური პოეზია ძლიერ უყვარდა, ალბათ, სულიერ სიახლოვეს გრძნობდა მასთან.

მარინე რევიშივილი მინიატურა „ქვირინაის“ (ქვირინაი – დაუგეშავი კვიცი) ანალიზისას უმჭიდროეს სულიერ კავშირს ნიკოლოზ ბარათაშივილთან დაძებნის. პოეტური პროზის (მინიატურის), ფილოსოფიური განაზრებ(ებ)ის ბრწყინვალე ნიმუშად აღიქმება ლექსო ივანიშვილისადმი მიწერილი ბარათი („ხანდახან ვფიქრობ...“). რიტორიკულ კითხვათა თაიგულია წერილი-მინიატურა, რომლის გრაფიკული ფორმა მარინე რევიშივილს ტიცინ ტაბიძის ზოგიერთი ბარათის გრაფიკასაც მოაგონს.

მარინე რევიშივილი ბასილ მელიქიშივილის რიტმული პროზის ანალიზისას, მრავალ თემასთან ერთად, ერთ უმნიშვნელოვანესსაც აღმოაჩენს – ბასილ მელიქიშივილის (ისევე, როგორც ნიკო სამადაშივილის) პოეტური ხატების აღსაქმელად, სტილის გასა-

გებად ერეკლე ტატიშვილის ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ შეხედულებათა გაცნობიერება იქნება თავისებური გასაღები.

რად ღირს თუნდაც მოძღვრისეული წერილის ფრაგმანტი შევირდისადმი – „ბნელს ჩვენ ველაპარაკებით, ნათელი ჩვენ გველაპარაკება“, ან ერთობლივ რიტუალურ მოხილვას ქართული საწმინდარებისა (ბეთანია, ატენი...). შემთხვევითი არ არის, რომ ბასილ მელიქიშვილი სწორედ ერეკლე ტატიშვილს აირჩევს მოთხრობა „თურმანის“ პროტაგონისტის პროტოტიპად.

„ბეთანია“ „ზირბითის ღამეების“ რკალში მოქცეული ერთ-ერთი უმშვენიერესი მინიატურაა, რომელიც, მკვლევრის დაკვირვებით, *პოეტური ხატია ამბღლებული ლირიკული განცდისა, რომელსაც მასში აღძრავს ტაძარი... უფრო მწერლის ამბღლებული განცდის ხატი, ვიდრე რეალური ტაძრისა, ხაზგასმულია მინიატურაში რეალური და წარმოსახვითი დროის თანაარსებობა, დრო-სივრცის მიჯნათა წანისღვა, ქრონოტოპის ფაქტობრივი ნიველირება – „ბეთანიასთან მისასვლელი ბილიკები უთუოდ სულიერ პლანში მოაიზრება“ [5, 69].*

მონოგრაფიის მერვე თავი ეძღვნება მწერლის სტილურ თავისებურებებს. განიხილავს რა ზემოაღნიშნულ საკითხს „ზირბითის ღამეებზე“ დაყრდნობით, მკვლევარი აღნიშნავს, რომ მინიატურების ციკლის ზოგადი მოხილვითაც იკვეთება შთაბეჭდილება, რომ ბასილ მელიქიშვილის სახეობრივ აზროვნებას პოეტური იდუმალება, ნისლოვანება გასდევს, პოეტურ სამყაროს მძაფრი, თითქოს წარმართული აღქმა და პირველქმნილი განცდები აცოცხლებს, მკვეთრი პოეტური მეტყველება განაპირობებს თხრობის პათეტიკურ, ეგზალტირებულ მანერას, ქმნის სევდის, იდუმალების, ამბღლებულის განწყობილებას.

ზემოთ ციტირებულმა ამონარიდებმა ნიკო ლორთქიფანიძის მინიატურის სტილისტიკის მაკა ჯოხაძისეული (ასევე ზემოთ დამოწმებული) შეფასება მოგვაგონა – ლიტერატურათმცოდნევი გამოკვეთენ სტილის ლაპიდარულობას, ლაკონიზმს, როგორც მინიატურის უპირველეს მახასიათებელს. აკაკი ხინთიბიძის დეფინიციით, რიტმი მთავარი განმასხვავებელია ლექსსა და პროზას შორის. რიტმულობა პროზასაც ახასიათებს, მაგრამ ლექსის რიტმი უფრო მოწესრიგებულია – დამახასიათებელია ბგერათა მკაცრი ორგანიზაცია, მელოდიურობა, მუსიკალურობა, ბგერათა განმეორება, ეფფონიურობაო, აღნიშნავს მარინე რევიშვილი და აგრძელებს, რომ აღნიშნული თვალსაზრისით, ბასილ მელიქიშვილის პროზაში სრულიად განსხვავებული სურათია – „მძაფრი ემოციურობით, ლირიზმით, გამოკვეთილი რიტმით, განმეორებით, მუსიკალობით, ეფფონიით ბასილ მელიქიშვილის პროზა სწორედ პოეზიასთანაა წილნაყარი – მოვლენათა წარმოსახვა, აზრის წყობა, განცდა ლირიკული, ღრმად პოეტურია... გარეგნულ რიტმს აძლიერებს ეპიკური თხრობიდან ლირიკულზე გადასვლა, რეალური აღქმის ირეალურით შეცვლა, უპიროვნო დიალოგების ჩართვა, შესანიშნავადაა ათვისებული ალიტერაციული ბგერწერის ტექნიკა... ტენდენცია სიტყვათქმნადობისა არ არის ნასაზრდოები თეორიული კონცეფციებით (როგორც, მაგალითად, გრიგოლ რობაქიძესთან), არამედ – უფრო ინტუიციურია, ამდენად, მწერლის სიტყვათქმნადობა ძალდაუტანებლად გადადის სახეთქმნადობაში... პოეტური ფრაზა მუსიკალური პრინციპით იგება – თავისებურ კონტრაპუნქტს ქმნის სიტყვის, ფრაზის ხმოვანება, ალიტერაციული ბგერწერა, რიტმულობა და, უპირველესად, სახეობრივი აზროვნება“ [5, 167-177].

პასაჟში ლაპიდარულად წარმოვანინეთ მოდერნიზმის ლიტერატურული სკოლის გამორჩეული ავტორის – ნიკო ლორთქიფანიძისა და „უსამართლოდ მიჩქმალული, ოღონდ მეტად კოლორიტული“ მწერლის – ბასილ მელიქიშვილის მინიატურულ პროზაზე ქართველ მწერალთა და ლიტერატურათმცოდნეთა (ბ. ბარდაველიძის, კ. გამსახურდიას, ა. გაწერელიას, პ. იაშვილის, ი. მილორავეას, ა. ნიკოლეიშვილის, მ. რევიშვილის, ლ. ქიაჩელი, რ. ჩხეიძის, ს. ჭილაიას, მ. ჯოხაძის...) განაზრებანი.

ქართული მოდერნიზმის ეპოქაში შექმნილმა მინიატურამ, რომლის სტილურ-შინაარსობრივი თავისებურებანი მრავალ მკვლევარს ექცევა შთაგონების წყაროდ, შექმნა უმკვიდრესი ლიბო-წანამძღვარი ქართული პოსტმოდერნისტული მინიატურის ჩამოყალიბება-განვითარებისათვის.

ლიტერატურა:

1. გამსახურდია კ., ნიკო ლორთქიფანიძე, წიგნში: თხზულებანი ათ ტომად, ტ. 8, თბ., 1985;
2. იაშვილი პ., ნიკო ლორთქიფანიძეს, წიგნში: ქართული პოეზია 15 ტომად, ტ. 12, თბ., 1982;
3. მირიანაშვილი ა., მამულიშვილი (ნიკო ლორთქიფანიძე), წიგნში: „თანამედროვეობა მხატვრულ სახეებში“, თბ., 1987;
4. ოთხმოცდათექვსმეტი ესსე (ქართული ლიტერატურული ესსე), თბ., 1988;
5. რევიშვილი მ., ქვირინაი (ბასილ მელიქიშვილის შემოქმედებითი პორტრეტი), თბ., 1998;
6. ქართული მინიატურული პროზა, წ. 1, შემდგ.: რ. ჩხეიძე, გ. აღსახიშვილი, თბ., 1992;
7. ქიაჩელი ლ., ნიკო ლორთქიფანიძე, წიგნში: თხზულებანი 4 ტომად, ტ. 4, თბ., 1985;
8. ცაიშვილი ს., სიტყვა ნიკო ლორთქიფანიძეზე, წიგნში: ქართული მწერლობა - წერილები, ნარკვევები, ესეები, თბ., 1990;
9. ჭილაია ს., ნიკო ლორთქიფანიძე, წიგნში: ოცწლეული. 1921-1940 წლები და პრობლემები, თბ., 1986;
10. ხუსკივაძე ი., ქართული საერო მინიატურა, მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნე, თბ., 1976;
11. ჯოხაძე მ., არქაული მხრებით (ნიკო ლორთქიფანიძე), წიგნში: მზერის გადანაცვლება, თბ., 1986;
12. ძიძიშვილი ქ., მოგონებები, 1952;
13. ლორთქიფანიძე ნ., რჩეული მოთხრობები ერთ ტომად, თბ., 1981.

Qetevan Kveliashvili Georgian Miniature of Modernism Summary

Twentieth century Georgian literature is remarkable for a great diversity of artistic values and methods. The present age being what it is – a welter of contradictions, conflicts and confrontations.

Literature of Modernism naturally responds to the spirit of the Age and presents an unprecedented variety of social, ethic and aesthetic attitudes.

Fundamental political, social and economic changes on the Georgian scene deeply affected the creative writing of the new century – the age of Modernism.

Niko Lortkipanidze worked in the best traditions of Georgian prose. In the miniature genre the art of the writer was a significant contribution to the enduring tradition of Georgian Modernism. His miniatures are expressive of a vast range of moral and social problems as well as miniatures of not well-known young writer Basil Meliqishvili who achieved a high degree of excellence in the text of atmosphere, emotional experience, which is still dominant in the work of Georgian Postmodernism miniature writers such as Leila Beroshvili, Olessia Tavadze, Zaal Samadashvili, Rostom Chkheidze.

Кетеван Квелишвили
Миниатюра грузинского модернизма
Резюме

Двадцатый век в грузинской литературе отмечен множеством литературных методов. Это был век противоречий, конфликтов, конфронтаций. Литература Модернизма отвечала требованиям времени и отражала беспрецедентное множество социальных, этических, эстетических проблем.

Фундаментальные политические, социальные и экономические изменения на грузинской политической сцене повлияли на художественную литературу Нового Века – века Модернизма.

Нико Лорткипанидзе работал в лучших традициях грузинской прозы. В жанре миниатюры работы писателя были весомым вкладом в развитии традиции грузинского модернизма. В миниатюрах отражены моральные и социальные проблемы столетия, также как в прозе малоизвестного молодого модерниста – Басила Меликишвили. Писатели внесли огромный вклад в развитие жанра миниатюры, изображении эмоциональной атмосферы, которая является доминантной и в прозе авторов постмодернистской миниатюры – Лейлы Берошвили, Олессии Тавадзе, Заала Самадашвили, Ростом Чхеидзе.

LANGUAGE AS A MEANS OF MANIPULATION IN EMPLOYEE RELATIONS

I. Introduction

The phenomenon of language manipulation in employee relations occurs in the scientific literature [12, 86-96; 16, 231-262; 17, 235-256; 19, 241-253; 27, 658-672; 32, 197-228]. Research on the subject mentioned above has been partly replaced with the development of communication technologies, in favor of language manipulation in the context of electronic communication [35, 319-346; 11; 28, 253-265; 34, 3-43; 18, 1123-1134; 36, 852-860; 9, 1143-1168; 14, 595-598; 15, 177-192; 2, 71-80]. Therefore, research in this area is up-to-date and aims to understand the impact of these new forms of communication on employee relations. It cannot be unequivocally stated that research on language manipulation in employee relations is out of date. Scientific texts treat the subject differently. These are both empirical studies, links with various aspects of work or employee behavior. The very concept of language manipulation in employee relations does not have a specific definition, but rather a description of specific behaviors that refer to the deliberate use of words and phrases to influence the behavior or attitudes of employees, so that the person using such a procedure achieves its goal. Linguistic manipulation can take many forms, such as the use of suggestive language, hiding information, exploiting emotions, and rhetorical tricks of various kinds [33, 333-348]. The purpose of language manipulation may be, for example, to increase work efficiency, change the opinions or attitudes of employees, as well as to influence decisions made by employees [8, 251-271]. Although some research on language manipulation in employee relations may be outdated, research on this subject is still being conducted, and many of them are up-to-date and take into account new trends and phenomena in the workplace.

The purpose of this article on language manipulation in employee relations is to indicate what techniques of language manipulation are used in various workplaces and how they affect relations between employees. The article also focuses on how language manipulation affects work efficiency and well-being of employees, as well as on the possibilities of counteracting this phenomenon in the organization. At the same time, it indicates the forms of counteracting language manipulation in workplaces.

II. Theoretical foundations of language manipulation

Interpersonal communication concept

Irwin Altman, an American social psychologist along with Dalmás Taylor [1], they created the concept of the interpersonal field, which assumed that interpersonal communication takes place in the context of a field of interactions between people in which each person plays a role. The concept of interpersonal communication refers to the process of exchanging information, feelings and thoughts between two or more people in order to establish, maintain or terminate a relationship. Interpersonal communication is based on interaction, mutual acceptance, empathy and understanding [10].

* WSG University.

According to the concept of interpersonal communication, it covers all forms of communication between people, including verbal and non-verbal aspects such as facial expressions, gestures, tone of voice and body posture. In addition, this concept assumes that each of the communication participants has their own experiences, needs, values and expectations that affect the way of interpreting and reacting to the information communicated. The concept of interpersonal communication also emphasizes the importance of the context in which communication takes place, such as place, time, situation, culture and relationships between interlocutors. According to this concept, this context influences the way communication is received and interpreted.

The concept of interpersonal communication is important in the context of both private and professional life, because it affects the quality of our relationships, and thus our well-being and effectiveness at work.

Persuasion and manipulation in communication

Persuasion and manipulation in communication are two concepts closely related to each other, but at the same time separate. Persuasion is an action aimed at convincing the recipient to one's position, belief or behavior, while manipulation is deliberately misleading or influencing the emotions and behavior of another person in order to achieve one's own gain.

Due to the similar character of these two issues, special attention should be paid to their differences.

Robert Cialdini in *Influence: The Psychology of Persuasion* Claims that: *Persuasion is persuading others to accept our views using logical arguments and facts. Manipulation is the process of misleading or deceiving others in order to gain an advantage. The difference between the two lies in the intentions and the way they act [6].* David Myers in *Social Psychology* points out that right ideas serve persuasion, while manipulation is built on intentions that are unfavorable for the recipient [25]. Willia L. Wilkie in *Consumer Behavior* also agrees with the above-mentioned assumptions, extending it with the statement that: *Persuasion is the art of persuading others to our perspective, while manipulation is the process of using others for personal gain, regardless of whether whether it is according to their will or not [37].* Another interesting observation by Georg Yul included in *The Study of Language* is the indication that manipulation is additionally enhanced by special techniques. In his article, he writes (...) *manipulation is the process of influencing others in a hidden way or without their knowledge, using manipulative techniques such as lying, deceit or blackmail [39].* A summary of the above-mentioned content can be found in the work of Daniel J. O'Keefe *Persuasion: Theory and Research*. The author introduces a key phrase for understanding the differences between the issues with words: *Persuasion is based on respect for the free will of others, while manipulation is the attempt to limit this free will by applying pressure or manipulating emotions [26].*

The language of manipulation

Manipulative language in employee relations is a form of language used by one person to influence another person and gain benefits. Language manipulation in the context of work can take many forms, for example, the manipulator may use emotional arguments, threats, persuasion or lies.

The language of manipulation is studied by researchers in the fields of psychology, sociology, communication and management [23]. Research on the language of manipulation in emp-

employee relations is important because the ability to manipulate language can affect the achievement of professional goals, work efficiency, as well as interpersonal relationships in the workplace.

Research on language manipulation has been going on for many years and is constantly being developed. A pioneer in the study of language manipulation was the American psychologist George Bach, who published the book *The Intimate Enemy: How to Fight Fair in Love and Marriage* in 1967.

Manipulation language can be defined by particular features:

- Using deceitful or ambiguous words and phrases to disguise the true meaning of a statement - Involves deliberately using words and phrases that are ambiguous or have a double meaning to hide the true intentions and meaning of the statement [7].
- Using polar contrasts, e.g., good-bad, to impose one's point of view - consists of presenting two extreme states, e.g., good, and bad, so that one of them seems preferable and convincing to its point of view [20, 440-452].
- Using emotional language, e.g., threats or promises, to dominate the other party - involves inducing emotions in the other party, e.g., through threats or promises, to dominate the situation and convince them to their position [21].
- Using guilt- or shame-inducing language to manipulate the other party - This involves inducing guilt or shame in the other party in order to convince them of your position or behavior [24].
- Using professional or specialized language to exclude the other party from a discussion or negotiation - involves using words and terms related to a particular field to exclude the other party from a discussion or negotiation because they do not know the specialized language [29].

III. Examples of language manipulation in employee relations

Language manipulation in the recruitment process

Scientific research shows that the language used in recruitment advertisements can affect the perception of candidates and the effectiveness of recruitment. To investigate how language influences the recruitment process, an experiment was conducted in which vocabulary was changed in job advertisements [5, 113-120; 30, 75-90; 38, 1184-1204].

The experiment consisted in placing recruitment advertisements on websites for job seekers. The advertisements were identical except for one element: the vocabulary used to describe the requirements for candidates. One case used vocabulary focusing on hard skill requirements and the other one focusing on soft skills.

In the description of the requirements for candidates in one of the advertisements, vocabulary was used focusing on the requirements related to hard skills. Example requirements could be: "Experience with X software", "Knowledge of programming language Y", "Analytical and mathematical skills", etc.

The second announcement used vocabulary focusing on soft skills. Example requirements could be: "Ability to work in a team", "Communication and networking skills", "Creativity and innovation", etc.

The results of the experiment showed that the vocabulary used in the advertisement had an impact on the number and quality of candidates' responses. Advertisements with hard skills requirements attracted more candidates who had the required qualifications but were less likely to apply

for the job. Advertisements with soft skills requirements attracted fewer applicants, but those who responded were more likely to apply for a job and had better interpersonal skills.

These findings have practical applications in the recruitment process. Employers should carefully consider what vocabulary to use in job advertisements to attract the right candidates and increase recruitment effectiveness.

Language manipulation in communication with employees

Language manipulation in communication with employees can affect their perception and behavior. To study how language affects employees, an experiment was conducted in which they changed the way employees were informed about their jobs [4, 731-739; 13, 8-13; 22, 815-830].

The experiment involved the use of three different styles of communication: positive, negative and neutral. In positive conditions, communication was focused on the good aspects of the job, in negative conditions - on problems and negative aspects of the job, and in neutral conditions - on factual information without additional comments.

The results of the experiment showed that the way in which information was communicated had an impact on the perception of work and the behavior of employees. Employees who received positive information had better work results, were more engaged and satisfied. Employees who received negative information performed worse, were less engaged and less satisfied. Employees who received neutral information had average performance.

Examples of each of these styles can be found in the experiment described in the text:

- Positive communication: focus on the good aspects of the job, e.g. "You are a great team, you are achieving great results and we are very pleased with your work".
- Negative communication: focusing on the problems and negative aspects of the job, e.g. "Recently, we have noticed that the results of work do not meet our expectations and we need to work on improving this situation".
- Neutral communication: focus on factual information without additional comments, e.g. "The planned production targets were met this month".

These discoveries have practical applications in everyday work and communication with employees. Employers should think carefully about how they communicate information to employees to increase employee engagement and job satisfaction.

Language manipulation in negotiations with employees

One of the experiments that can be used to study language manipulation in negotiations with employees is the so-called bait experiment. It consists in using the third option, which aims to introduce changes in the preferences of the person we want to convince to a certain decision.

In this study, the researcher presents the negotiating party with two offers, one of which is less attractive [3] (e.g., less pay, less benefits, etc.), and the other is more attractive (e.g., more pay, more benefits, etc.). Then the researcher introduces a third offer, called "bait", which seems to be even more attractive than the second one, but impossible to obtain (e.g. higher pay and more benefits, but with additional conditions that are impossible to meet).

In this way, the researcher tries to introduce the illusion that the first offer is too unattractive, and the second one is too expensive, and the third is the "golden mean". The researcher hopes that the test person will choose the second offer, which is more favorable to him, because the previous offers were set up to introduce the illusion of choice.

IV. Effects of language manipulation in employee relations

The importance of language manipulation for the quality of employee relations:

Language manipulation can lead to a decrease in the quality of employee relations, which can lead to various negative effects, such as a decrease in employee engagement, increased stress, reduced loyalty to the organization, and even dismissal. In a study by Tiedens and Fragale (2003), it was shown that language manipulation by superiors led to lower employee satisfaction and reduced work engagement.

"Our results indicate that supervisors who use manipulative language lead to less job satisfaction and increase the risk of quitting" (Tiedens and Fragale, 2003).

Effects of language manipulation on employee engagement:

Linguistic manipulation can also lead to a reduction in employee engagement as it discourages them from engaging in organizational processes. A study by Gasiorek and DeShon (2019) found that language manipulation can lead to less employee engagement, especially when it leads them to feel out of control over their work.

Quote: "Our results suggest that language manipulation can lead to decreased employee engagement, especially when it leads them to feel out of control over their work" (Gasiorek & DeShon, 2019).

The impact of language manipulation on the effectiveness of the organization:

Language manipulation can also lead to a decrease in organizational effectiveness. Studies have shown that language manipulation can influence employees' decisions, which in turn can lead to errors in the decision-making process that negatively affect the organization. In a study by Camerer et al. (1989) showed that language manipulation by negotiators led to less effective negotiation process.

Literature:

1. Altman I. & Taylor D. A., Social penetration: The development of interpersonal relationships. Holt, Rinehart and Winston, 1973;
2. Amichai-Hamburger Y. & Ben-Artzi E., Loneliness and Internet use. Computers in Human Behavior, 2003, 19 (1);
3. Bazerman M. H. & Neale M. A., Negotiating rationally. Simon and Schuster, 1992;
4. Cameron K. & Caza A., Contributions to the discipline of positive organizational scholarship. American Behavioral Scientist, 2004, 47 (6);
5. Chapman D. S. & Webster J., The use of technologies in the recruiting, screening, and selection processes for job candidates. International Journal of Selection and Assessment, 2003, 11(2-3);
6. Cialdini R., Influence: The Psychology of Persuasion. Harper Business, 2006;
7. Cialdini R., Influence: The Psychology of Persuasion. Collins Business, 2007;
8. De Vries R. E., van Kleef G. A. & Homan A. C., The dark side of language use: A communication perspective on dysfunctional behavior at work. Academy of Management Perspectives, 2016, 30 (3);

9. Ellison N. B., Steinfield C. & Lampe C., The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 2007, 12 (4);
10. Floyd K., Interpersonal communication: A review of theory and research. *Journal of Communication*, 2016, 66 (3), e1-e22;
11. Goffman E., *Gender advertisements*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979;
12. Grandey A. A., When "the show must go on": Surface acting and deep acting as determinants of emotional exhaustion and peer-rated service delivery, *Academy of Management Journal*, 2003, 46 (1);
13. Hargreaves A. & Fink D., The seven principles of sustainable leadership. *Educational Leadership*, 2003, 61(7);
14. Hu Y., Manikonda L. & Kambhampati S., What we Instagram: A first analysis of Instagram photo content and user types. *AAAI ICWSM*, 2014, 14;
15. Joinson A. N., Self-disclosure in computer-mediated communication: The role of self-awareness and visual anonymity. *European Journal of Social Psychology*, 2001, 31(2);
16. Jones E. E. & Pittman T. S., Towards a general theory of strategic self-presentation. *Psychological perspectives on the self*, 1982, 1;
17. Kacperczyk A. J., Language and communication in the workplace: Critical discourse analysis. *Handbook of workplace discourse*, 2012, 11;
18. Kiesler S., Siegel J. & McGuire T. W., Social psychological aspects of computer-mediated communication. *American Psychologist*, 1984, 39 (10);
19. Kipnis D. & Schmidt S. M., Upward influence styles: Relationship with performance evaluations, salary, and stress. *Academy of Management Journal*, 1988, 31(2), 241-253;
20. Kipnis D., Schmidt S. M. & Wilkinson I., Intraorganizational influence tactics: Explorations in getting one's way. *Journal of Applied Psychology*, 1980, 65 (4);
21. Lakoff G., *Don't think of an elephant: Know your values and frame the debate*. Chelsea Green Publishing, 2004;
22. Lin S.-H., Ma J. & Johnson R. E., When leader ethical behavior breaks bad: How ethical leader behavior can turn abusive via ego depletion and moral licensing. *Journal of Applied Psychology*, 2016, 101(6);
23. Michael J. Behe, Maria Cecilia M. Alves, *The Dark Side of Language in Organizational Communication*, Patrycja Wierzbińska;
24. Miller A. G., *The social influence processes*. Elsevier, 1999;
25. Myers D. G., *Social Psychology*. McGraw-Hill Education, 2013;
26. O'Keefe D. J., *Persuasion: Theory and Research*. SAGE Publications the Language of Influence in the Workplace, 2002;
27. Robinson S. L. & O'Leary-Kelly A. M., Monkey see, monkey do: The influence of work groups on the antisocial behavior of employees. *Academy of Management Journal*, 1998, 41(6);
28. Spitzberg B. H., The dark side of communication competence. *Journal of Applied Communication Research*, 2014, 42 (3);
29. Stryker S., *Symbolic interactionism: A social structural version*. Benjamin-Cummings, 1980;
30. Tews M. J., Stafford K. & Zhu J., Beauty is in the eye of the beholder: The impact of job candidates' physical attractiveness on selection decisions. *Journal of Business and Psychology*, 2013, 28 (1);
31. *The Power of Language in the Workplace*, Suzane V. Pileggi, Maria José Tonelli;

32. Tracy S. J. & Scott C., Critical discourse analysis and workplace talk. Handbook of communication in organizations and professions, 2006;
33. Van der Laan E. H., Buijzen M. & Smit E. G., Language Manipulation in Advertising: A Review of the Literature and Directions for Future Research. Journal of Advertising, 2017, 46(3);
34. Walther J. B., Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyper personal interaction. Communication Research, 1996, 23 (1);
35. Walther J. B. & Tidwell L. C., Nonverbal cues in computer-mediated communication, and the effect of chronemics on relational communication. Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce, 1999, 9 (4);
36. Wang J. & Yu C., Exploring the dark side of online socialization: The case of cyberbullying. Computers in Human Behavior, 2012, 28 (3);
37. Wilkie W. L., consumer behavior. John Wiley & Son, 1994;
38. Yang L. Q. & Ma H. K., A linguistic analysis of recruitment texts: Identifying keywords for identifying top talent. Journal of Organizational Behaviour, 2016, 37 (8);
39. Yule G., The Study of Language. Cambridge University Press, 2014.

ლიდია შაჰბაზიანი

ენა, როგორც მანიპულირების საშუალება თანამშრომლებთან ურთიერთობაში რეზიუმე

ენა, როგორც მანიპულირების ფენომენი, გამოიყენება ინტერპერსონალურ ურთიერთობებში, განსაკუთრებით – სამუშაოს დროს. ეს საკითხი სულ უფრო აქტუალური ხდება და მოითხოვს მენეჯერების ყურადღებას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ნეგატიური გავლენა ორგანიზაციასა და თანამშრომლებზე. სამსახურში ენით მანიპულირებამ შეიძლება გამოიწვიოს მუშაობის ეფექტურობის დაქვეითება, მორალის დაქვეითება და თანამშრომლებს შორის კონფლიქტიც კი.

ჩატარებული კვლევა ფოკუსირებული იყო თანამშრომლებთან ურთიერთობაში ენობრივი მანიპულირების ფენომენის გაგებაზე და ამ ფენომენის პრევენციისა და მისი უარყოფითი ეფექტების მინიმუმამდე შემცირებაზე. სამუშაო ადგილზე კომუნიკაციის უნარების განვითარება თანამშრომლებს დაეხმარება უკეთ გაუმკლავდნენ რთულ სიტუაციებს და თავიდან აიცილონ ენობრივი მანიპულირება.

ენობრივი მანიპულაციის თავიდან აცილების მნიშვნელოვანი ელემენტია ორგანიზაციული კულტურის განვითარებაც, რომელიც ხელს უწყობს ღია და მკაფიო კომუნიკაციას და ნდობის ჩამოყალიბებას თანამშრომლებსა და მენეჯერებს შორის. ამის შედეგად, თანამშრომლები თავს უფრო კომფორტულად გრძნობენ სამსახურში და ნაკლებად ექვემდებარებიან მანიპულირებასა და გავლენას.

თანამშრომლებთან ურთიერთობებში ენით მანიპულირების ფენომენის გაგება და ამ ფენომენის თავიდან აცილების სტრატეგიების შემუშავება მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ორგანიზაციების განვითარებისთვის, თანამშრომლებს შორის მუშაობის ხარისხისა და ურთიერთობების გაუმჯობესებისთვის.

Лидия Шахбазян
Язык как средство манипуляции в трудовых отношениях
Резюме

Манипулирование языком – это явление, которое происходит в межличностных отношениях, особенно на рабочем месте. Сегодня это все более распространенная проблема, требующая внимания со стороны руководителей во избежание негативных последствий для организации и сотрудников. Языковые манипуляции на работе могут привести к снижению эффективности работы, снижению морального духа и даже к конфликтам между сотрудниками.

Научные исследования сосредоточены на понимании явления языкового манипулирования в отношениях с работниками и на поиске способов предотвращения этого явления и минимизации его негативных последствий. Одним из таких способов является развитие коммуникативных навыков на рабочем месте, которые помогут сотрудникам лучше справляться со сложными ситуациями и избегать языковых манипуляций.

Важным элементом предотвращения языковых манипуляций также является развитие организационной культуры, которая поощряет открытое и четкое общение и укрепляет доверие между сотрудниками и менеджерами. В результате сотрудники чувствуют себя более комфортно на работе и меньше подвержены языковым манипуляциям.

Подводя итог, можно сказать, что понимание явления языкового манипулирования в отношениях с сотрудниками и разработка стратегий по предотвращению этого явления является важным шагом в развитии организации и повышении качества работы и отношений между сотрудниками.

Жанна Толысбаева, Аида Серик
(Казахстан)

НАРОДНЫЕ ТАНЦЫ В КЛАССИЧЕСКОМ БАЛЕТЕ
(опыт герменевтического анализа)

В философской поэме «Так говорил Заратустра» Ницше пишет: «Я бы поверил только в такого Бога, который умел бы танцевать» [1]. Танец самая неотъемлемая часть не только искусства, но и философии. Легкость танца противостоит всему «серьезному, вескому, глубокому, торжественному». По мнению философа Заратустры, необходимо «научиться летать», «быть легким», «танцевать не только ногами, но и головой» – то есть быть легким и свободным в своем мышлении, как свободен в танце. Позволим и мы себе отойти от каноничных постановок проблем к достаточно свободному толкованию вопроса о месте народного танца в реалиях современности, в контексте классического балета.

Итак, народный танец отражает ход истории каждого отдельного народа, потому и трактуется как искусство, «созданное народом». У каждой нации свои традиции, и конечно же, свой пластический язык, свои неизменные духовные ценности. По мнению И.А. Мойсеева, танец «в жизни человека просто необходим как одно из средств самовыражения человека, через которое он передаёт свои эмоции, чувства и своё понимание красоты» [2, 114]. «Всеядность» танца позволяет создать свой богатейший, выразительный язык движений, характерный именно для народных танцев.

Если принять во внимание признание другого известного балетмейстера Р. Захарова, согласно которому «классический танец всегда будет однообразным, если он будет танцем ради танца, и не удивительно, что балетные спектакли похожи» [3, 97], то причина появления народных танцев в высоком балете ясна: балет становится живым, пламенным, выразительным только в союзе с народным творчеством. Но только ли эти задачи стоят перед хореографом?

Светский танец обрел свою известную кастовость и элитарность, некогда отпочковавшись от народного пляса. Исходный посыл вознестись над притяжением земной реальности, коллективного бессознательного, хороводно-замкнутого реализовался в совершенно уникальное искусство, презревшее и строение анатомии человека, и законы физики, и саму национальную традицию. Прошли эпохи и столетия, а классическое балетное искусство, переживая свои периоды спада и развития, тем не менее продолжает развиваться сугубо на своей территории и при этом вполне охотно допускает на свою «территорию» народный танец. В чем причина этого содружества? Почему в XXI веке рафинированное, кодифицированное искусство классического балета нуждается в ритмах и пластике народного пляса? Насколько воспроизведение народных танцев в классическом балете соответствует своей первоизданной стихии? В конце концов, почему народный танец до сих пор «дружит» с высоким искусством балета? Эти вопросы побудили нас пересмотреть балеты, в которых присутствует народный танец. Для работы мы выбрали постановки, введенные в мировой классический репертуар: «Бахчисарайский фонтан» и «Дон Кихот».

Одним из ярких примеров классического балета является «Бахчисарайский фонтан». Сценарист Н. Волков написал либретто, основанное на одноимённой поэме А. Пушкина, композитор Б. В. Асафьев, балетмейстер Р. Захаров представили балет впервые в 1934 году на сцене Ленинградского государственного академического театра оперы и балета. В балете активно задействованы польский и татарский национальные танцы. По-видимому, балетмейстеру и композитору это решение помогло найти ключ к пушкинской теме. Но какой?

Либретто балета известно всем и в пересказе не нуждается, мы же обратимся к сюжету балета с целью понять замысел балетмейстера, его интерес к народным танцам. В первом акте представлена сцена в польском замке. Празднуется день рождения Марии. Из замка, танцую полонез, выходят Мария, ее отец и гости. Полонез – торжественный польский танец. Исполняется большим количеством пар на торжественных мероприятиях. В Польше полонез приобрёл особую красочность. Исполнители танца держатся за руки, кавалер ведёт свою даму, обращая на нее всё своё внимание. Композиция полонеза построена разнообразными рисунками: ход по кругу, построение в колонну, поочередный ход по кругу, обмен парами. Темп музыки медленный и торжественный. Заканчивается танец поклоном исполнителей друг другу.

Музыкальная форма полонеза получила широкое распространение. Известны многочисленные торжественные инструментально-хоровые композиции-полонезы. В балете играет торжественная медленная мелодия.

В следующей сцене Мария и Вацлав танцуют в дуэте, старик-отец, наблюдая, начинает исполнять краковяк, который в дальнейшем подхватят все гости бала. Музыка танца быстрая, оживленная; острый ритм придает ей отчетливо провокационный характер. Краковяк по своему характеру отличается быстрым темпом и четким ритмом. Первоначально танец исполнялся исключительно мужчинами. Со временем была добавлена женская партия, и танец стал парным. Девушка, танцую краковяк, выполняла плавные движения, а мужчина, напротив, делал резкие притопы.

Далее краковяк меняется мазуркой, которая также является польским танцем. Если сравнивать мазурку с предыдущими танцами, то это более оживлённый и быстрый танец. Балетмейстер, сочиняя произведение, может менять и строить фигуры. Но мазурка имеет свои движения, ходы, своеобразные и сложные рисунки, но эти его особенности должны сохраняться. Мазурку создал всем известный композитор Шопен, и у него было несколько вариантов этого танца. В одном варианте, девушка на месте покачивается, словно птица, готовящаяся взлететь, и вдруг быстро выбегает вперед. Через некоторое время девушка начинает игриво скользить по полу, обращает внимание на окружающих ее людей, протягивает руки партнеру – и пара несется по сцене с невероятной скоростью. Девушка устремляется вперед, летит, эмоции румянят ее лицо. Вскоре она опускается на руки своего партнера, который подхватывает ее и на несколько секунд поднимает вверх, прежде чем завершить пламенную мазурку.

Как мы видим, к особенностям польского народного танца относится парность танца, где стиль мужского исполнения динамичный и яркий, а женского – нежный и изящный. Хороводный рисунок танца воспроизводит особенность народного менталитета, реализует целостность, повторяемость, цикличность и неразрывность традиций как самую главную ценность народной жизни. Индивидуальное исполнение не характерно польскому танцу.

Во второй сцене во дворец вбегает раненый воин, сообщающий о появлении татар. Дам уводят в замок, мужчины обнажают шпаги. Начинается битва, в которой один за другим

гибнут защитники замка. На сцене остаётся татарское войско. Татарская пляска характеризуется движениями, избыточными лёгкими подскоками, бегом, акцент движения направлен на пол, действия сопровождаются притопами. Танец исполняется большим количеством участников, так создаётся собирательный образ смелого воина. И привлекательно то, что военный танец, исполняемый мужчинами, не несёт в себе черты национального татарского танца! Это замечательное решение балетмейстера, так он выводит конфликт из пространства национального и поднимает проблему до общефилософского, общечеловеческого уровня. Так создаётся балет о Созидании и Разрушении. О разном поведении людей в одной и той же ситуации: Мария смиренная, Зарема воинствующая. О двух типах цивилизации, где одна умеет созидать и принимать удары судьбы, другая, наоборот, не умеет прощать и разрушает. Этой силы обобщения нельзя было бы достичь без поляризации двух типов танцев, на одной стороне имеющей истинно народный польский танец (мазурка, полонез, краковяк) как маркер созидательной культуры, а на другой – имитацию, подлог народного танца. Ибо войско, собранное из воинов (пусть даже одной народности), – это не явление культуры, соответственно, именовать ее именем того или иного народа недопустимо.

Другим примером классического балета является спектакль «Дон Кихот». Танцевальное представление не является инсценировкой известного романа Сервантеса «Дон Кихот». Балет считается самостоятельным хореографическим произведением, построенном по мотивам романа испанского писателя. Основная линия сюжета держится на любви Китри и Базиля. Известно, что в процессе работы над балетом добавлялись разные танцы, и в то же время стирались старые.

Впервые этот балет поставил известный хореограф XVII века Мариус Петипа. Благодаря Мариусу Петипа элементы испанских народных танцев тесно переплелись с классическим балетом.

Ещё в эпоху Средневековья испанские танцы заявили о себе как о самостоятельном, отдельном виде хореографического искусства. «Спектакль живой, я только приветствую эмоциональную составляющую: восторг или удивление, или недоумение. Статичность лиц – это неправильно для любого спектакля! А в балете «Дон Кихот» тем более, особенно в первом акте, где всё так весело и жизнерадостно!» – говорит мэтр балета М. Г. Мессерер [4].

Большую часть внимания балетмейстер М. Петипа уделил простым людям, их жизни в городе. Это отображается через яркие массовые сцены. Хореография несёт в себе жизнерадостность и страсть, любовь и ревность, азарт. Пока отец Китри обсуждает выгоды брака дочери с богатым Гамашем, девушка отчаянно кокетничает с цирюльником Базилем. И этому настроению веселья соответствует дух первого танца.

Перед зрителем в начале первого акта предстает танец «Сегидилья». Это испанский народный танец, имеющий много вариантов исполнения, в каждом регионе Испании танцуют свою версию сегидильи. Артисты, используя тамбурины, создают праздничную атмосферу. Работа их рук во время исполнения высоких прыжков больше подчёркивает настроение. Грация женского состава подчёркивается с помощью красочных вееров и кастаньет, притягивая внимание своей актерской игрой и пластической выразительностью.

Пока танцы следуют один за другим, группа тореадоров, размахивая красными плащами, разыгрывает сцену боя быков. Знаменитый эспада танцует с молодой испанкой. В мягких движениях эспады чувствуется стальная сила мускулов. Посылая улыбки в восторженную толпу, тореадор то горделиво выступает по площади, то вновь начинает огневой,

темпераментный танец. Танцуют Китри и Базиль, Пикилья и Жуанита, вся площадь пляшет танцы.

В следующей сцене представляется танец «Фламенко». Базиль и Китри находят приют в цыганском таборе. Фламенко – это уникальный танец, где описывается душа, страсть и вызов. Хоть фламенко является испанским народным танцем, мало кто знает, что корни его исходят от цыганской народной культуры. В Средние века Испания была захвачена арабами и долгое время находилась под их влиянием. В результате родился сплав различных музыкальных культур. С приходом цыган начал зарождаться стиль фламенко.

Искусство фламенко – это целый мир, который имеет свою историю, свой язык, свои особенности. Секрет притягательного танца в том, что за красивой пластикой скрываются пласты значений, который должен принять-почувствовать зритель.

Сочетание пластики рук со сложными выстукиваниями ног («сапатеадо») является основной особенностью танца. Кроме этого есть различные повороты, резкие выпады и выразительные позы. Движения рук байлаоры (танцовщицы) плавные и выразительные, а у мужчин-танцоров сдержанные и строгие.

«Фанданго» является национальным мотивом Испании. Начинается танец медленно, постепенно ускоряясь. Классический фанданго представляет собой парный танец, построенный на игре партнеров, в которой запрещены любые касания, здесь большую роль играет выразительность глаз и жестов.

На основе описанных танцев балета «Дон Кихот» можно заметить три особенности: 1) испанский танец несет информацию об основных народных ценностях чести, гордости, достоинства, эти смыслы передаются через постановку корпуса танцовщика и танцовщицы, 2) пластичность движений, считываемая с гибких и выразительных изгибов рук танцовщиц, маркирует эмоциональность испанской натуры, 3) сапатеадо – пульс всенародной жизни, берущий начало от самой земли и заполняющий собой все пространство, подчиняющий себе тела и души танцовщиков. Все это характеризует дух испанского народа: страстного, выразительного, эмоционального, горячего и темпераментного. И без этих танцев никакой идее великого романа «Дон Кихот» не суждено реализоваться в балете, так как красоту и мощь народной жизни, о которой говорил Сервантес в своем гениальном возрожденческом романе, на сцене могут отобразить только народные танцы солнечной Испании.

Подводя итоги, мы можем отметить, что народная основа всегда была и будет тем жизненным родником творчества, который питает балетный театр. Герменевтический анализ дал понять, что в композиции двух балетов «Бахчисарайский фонтан» и «Дон Кихот» национальные орнаменты воспроизводятся не только в движениях танцовщиков, в хореографических рисунках, применяются в реквизитах и в сценографии. Народные танцы наполняют классические постановки особыми значениями и смыслами. И в этом отношении влияние литературы на развитие хореографического искусства особенно плодотворно, так как семиотика литературных образов, пути анализа знаковой культуры, безусловно, обогащают понимание балетных текстов.

Народный танец в балете со временем приобрел свойство своего рода инкорпорирующего знака, который сводит воедино разные культуры, сюжеты, идеи. Оказавшись на значительное время в непостижимом круге исторического забвения, народный танец, когда-то отпочковавший от себя бальный (дворцовый) танец, не утратил своего онтологического значения, сохранился в пространстве чисто народного бытования. Затем вернулся в клас-

სიძველესი ბალეტი, რომელიც მას დაუბრუნებს ძალას ხალხური ცხოვრების, და სიკეთესი სიძველესი, და სიღრმისი ხედვისი და გაგებისი ისტორიისი და ადამიანისი ადგილისი მისში.

ლიტერატურა:

1. Ницше Ф., Так говорил Заратустра. Астрель, Харвест, 2013;
2. Коптелова Е. Д., Игорь Моисеев. Академик и философ танца. С-П., М., Красн. Планета Музыки, 2012;
3. Захаров Р., Искусство балетмейстера. М., 1954;
4. Карпенко В. Н., Карпенко И. А., Багана Ж., Народно-сценический танец. М., 2016.

ჟანა ტოლისბაევა, აიდა სერიკი
ხალხური ცეკვები კლასიკურ ბალეტში
(ჰერმენევტიკული ანალიზის გამოცდილება)
რეზიუმე

კვლევის მიზანი არის ხალხურის ცეკვის როლის საკითხის შესწავლა კლასიკური ბალეტის ძირითადი იდეის ინტერპრეტაციაში. აღნიშნული პრობლემა სათანადოდ შესწავლილი არ არის, რაც კიდევ უფრო მეტად ხაზს უსვამს წარმოდგენილი სტატიის აქტუალობას. ხალხური ცეკვისა და კლასიკური ბალეტის ურთიერთობის, როგორც ინტექსტისა და ტექსტის ურთიერთობის, სტრუქტურებისას, მოცემულია კლასიკურ ბალეტში ხალხური ცეკვის, როგორც ციტატის, წაკითხვის მცდელობა. ჩატარებული კვლევის საფუძველია ბალეტების – „ბახჩისარაის შადრევანისა“ და „დონ კიხოსის“ ჰერმენევტიკული ანალიზი.

Zhana Tolisbaeva, Aida Serik
Folk Dances in Classical Ballet (Experience of Hermeneutic Analysis)
Summary

The main purpose of the research is to study the role of folk dances in the interpretation of the original idea of classical ballet. The above mentioned problem is not properly studied, which further emphasizes the relevance of the presented article. While structuring the relationship between folk dance and classical ballet as an intext and text relationship, an attempt is made to read folk dance as a quote in classical ballet. The basis of the research given in the paper is the hermeneutic analysis of the ballets "Bakhchisarai Fountain" and "Don Quixote".

Клео Протохристова
(Болгария)

**«СИБИРСКИЙ ЦИРЮЛЬНИК» НИКИТЫ МИХАЛКОВА
И ПАРАДОКС ЦИРЮЛЬНИКА**

Фильм Никиты Михалкова «Сибирский цирюльник» появился в 1998 году, сопровождаемый обычным для своего создателя шумом – на этот раз и в результате дополнительных факторов, как например гигантский бюджет экранизации и сенсационные съемки в Кремле. Независимо от восторженных реакций публики, в аналитических отзывах о фильме доминирующую роль заняли негативные оценки. Общим местом в них было мнение о неадекватности, спровоцированному фильмом представлению о «русской душе», о том, что делая фильм «на экспорт», Михалков представил превратно жизнь в России, адаптируя ее к общим культурным клише. Появились некоторые мнения, что фильм обслуживает определенные политические цели своим поиском оснований в ценностях России XIX века и царизма; увидели также Михалкова в роли манипулятора, который с помощью кино, совсем в духе Ленинской идеи о «важнейшем из всех искусств», пытается вообразить и соорудить/строить национальную идентичность, создавать героев и историю.

Вот вкратце рассказанная в фильме история. В летний день 1905 года в Спрингфилде (Массачусетс) Джейн Калахан пишет письмо своему сыну Андю, солдату-новичку в военном лагере, о событиях двадцатилетней давности. В 1885-ом году молодая Джейн, путешествуя поездом по России, знакомится с кадетом Андреем Толстым. Она приезжает в Россию, чтобы помочь изобретателю Маккрэкену представить свое изобретение – машину для рубки сибирских лесов, которую тот назвал «Сибирским цирюльником». Для этой цели Джейн пытается прельстить генерала Радлова, начальника лицея, где учится кадет Андрей. Она надеется таким образом оказать влияние на Великого князя, от которого зависит благополучное решение проблемы. Она посещает лицей, присутствует на выпускном балу. Из-за двусмысленных слов своего друга в адрес Джейн Андрей, влюбленный в нее, вызывает его на дуэль, где получает ранение.

Генерал тоже влюбляется в Джейн и решается просить ее руки, приглашая Андрея, который говорит по-английски, помочь ему перевести свое предложение. Кадет, однако, после перевода первых слов из письма Радлова, начинает говорить о собственной любви к ней. Разгневанный генерал не может его наказать, так как предстоит праздник лицея, на котором Андрей будет исполнять главную роль в опере «Свадьба Фигаро». Тем временем между Андреем и Джейн происходит объяснение, и Джейн проводит ночь в его доме.

Во время антракта самого представления Андрей слышит, как Джейн продолжает свой флирт с Радловым и бросает нарочито небрежную реплику в адрес кадета, пытаясь успокоить ревность генерала. В приступе необузданного гнева в начале следующего действия Андрей бросается на Радлова и избивает смычком скрипки. Генерал выставляет его действия, как попытку нападения на Великого князя, который также присутствует на представлении. Андрея арестовывают и приговаривают к каторге.

Спустя десять лет Джейн, уже замужем за Маккрэкеном, едет в Сибирь снова на промоцию его машины. Она пытается найти Андрея, но не может.

Действие возвращается снова в 1905-ый год, с чего начинается история фильма. Джейн едет в казарму посетить своего сына. Там он терпит наказание, так как противопоставился приказу старшины изречь обидные слова о Моцарте, своем любимом композиторе. В начальной сцене фильма показано, как вопросный полковник, видя на тумбочке у Андрию портрет Моцарта, решает, что это фото девушки. Потом, озадаченный при имени Моцарт и услышав, что этот Моцарт умер, стал посмешищем, потому что спрашивает с возмущением почему не донесли ему. Вне себя от своего промаха, он заставляет солдатиков ругаться в адрес композитора, Андрию же, который позволил себе противоречить ему, наказан бежать в противогазе.

Наказание становится невыносимым, так как парень упорно не желает подчиниться приказу, настаивая на своем – Моцарт великий композитор. До тех пор, пока нервы сержанта не выдерживают и он громким голосом, чтобы все его слышали, оглашает свое признание величия Моцарта. В этот момент приезжает Джейн, которая несет с собой фотографию Андрея Толстого, отца Андрию.

Предстоящее изложение имеет задачу оттолкнуться от уже прочных установок фильма, показать другое возможное прочтение, отвергая презумпцию, что «русская душа» является основным содержательным центром в проекте Михалкова, и ориентируется на то, чтобы выявить каким образом в фильме разворачивается тема о межкультурной коммуникации. Подступом к такому альтернативному опыту будет использовано заглавие фильма, на которое критика не обращала до сих пор нужного внимания. Это выглядит нелогично, так как заголовок «Сибирский цирюльник» демонстративно многозначен, крикливо заявляет свои интер и интратекстуальные связи, а в определенной смысловой глубине оказывается вызывающе несоответственным по отношению к содержательной конкретике фильма в ее действенных и визуальных измерениях.

Вне всякого сомнения, что Михалков, будучи автором идеи фильма и сценария (вместе с Рустамом Ибрагимбековым), был искушен артистическим каламбуром. Близость в звучании между «Севильским» и «Сибирским» столь велика, что может вызвать даже путаницу, так чтобы одно произнести (или услышать) вместо другого. В самом фильме этот каламбур (игра слов/словами) приписан сумасбродному конструктору Маккрэкену, который пытается промоцировать свою чудовищную машину, изобретенную для рубки сибирских лесов, под названием «Сибирский цирюльник». В дикой рубке уродливого технического творения поистине есть что-то такое, что можно было принять как намек на бесцеремонную прыть ножниц цирюльника. Как раз на основе такого смутного функционального подобия и в восторге от своего остроумного каламбура Маккрэкен разыгрывает сценку, которой иллюстрирует основательность наименования «Сибирский цирюльник». Его жесты являются штрихами своеобразной карикатуры цирюльника Фигаро, в его оперном варианте, с акцентами из оперы Россини.

Несмотря на то, что мания конструктора Маккрэкена является тем обстоятельством, вокруг которого сплетается фабульная интрига, выводить его остроумный перифраз в заголовок всего фильма вряд ли можно считать оправданным. Кроме того интерпретация заголовка «Сибирский цирюльник» только как знак машины для рубки может подвести зрителя/читателя. Показательным в этом смысле является то обстоятельство, что в результате подобных идентификаций родились толкования фильма, по которым ведущей для сюжета оказывается – ни больше, ни меньше – экологическая тема. Даже подобное недо-

разумение может стать достаточным основанием для более серьезного всматривания в заглавие фильма, несмотря на риск показаться кому-то ненужно педантичными в анализе.

Кроме и независимо от словотворчества Маккрэжена, содержание фильма подсказывает еще одну, иронически напряженную предпосылку озаглавить его как «Сибирский цирюльник». Главный герой, кадет Андрей исполняет роль Фигаро в спектакле, который готовят для праздника в лицее. Потом же, когда он уже на заточении в Сибири, получается как будто он стал цирюльником, во всяком случае так написано на двери в его дом, где он обитает с семьей. Эти детали подсказывают возможность утверждать, что в сущности как раз Андрей является «сибирским цирюльником», означенным в заголовке, при том как в переносном, так и вполне в буквальном смысле.

Таким образом предлагается другая и словно более перспективная возможность толковать заглавие фильма как заглавие-эпоним. При подобной установке, уже в перспективе принятой вынужденной интерпретации, прямые основания представить Андрея в заглавии как сибирского аналога севильскому цирюльнику оказываются очевидными. Но в то же время эти основания представлены и как вызывающе несостоятельными. Так как Андрей действительно исполняет роль Фигаро, но не в «Севильском цирюльнике» Россини, а в опере Моцарта «Свадьба Фигаро», где коннотации, связанные с давнишним бытием героя в качестве цирюльника, сведены к минимуму. С другой стороны, образ, в котором Андрей выступает в самом конце фильма, после того, как вместе с влюбленной Джейн мы прочитали многозначашее «Цирюльник» на двери его дома, недвусмысленно отменяет возможность думать о нем, как о цирюльнике – прежде всего из-за того, что он отчаянно обросший (с длинной бородой) (что и в узко профессиональном, и в плане типологическом является абсолютно несовместимым с фигурой цирюльника), невозможно также и потому, что все в обстановке, в которой мы его видим, говорит о другом бытовании и об иных трудах.

Эта тонкая, рвущаяся связь, которая ведет от проявлений «героя-цирюльника» к заголовку, заставляет предположить, что для идентификации Андрея в качестве «сибирского цирюльника» должна существовать какая-то другая, более серьезная мотивировка. И даже если подобная мотивировка не имела силу для автора, отчего он не обеспечил ее кинематографический эквивалент, вакуум, порожденный ее отсутствием, сам по себе оказывается способным порождать значения. Таким, вероятно, является по своей сути наш случай, так как сам Михалков в разнообразных интервью повторяет версию о фильме, как об опыте-размышлении о «русской душе», что расходится с тем, о чем повествует сам фильм.

В то же самое время, в свете маркированной роли, которую тема цирюльника играет в фильме, проясняется, что в нем речь идет о чем-то, что действительно относится к русской душе, но не столь к ее анализу или изображению (Михалков демонстративно сводит этот аспект проекта преимущественно к пародийно-карикатурным решениям), сколь это относится к проблеме возможности или невозможности для этой русской души участвовать в каком-то виде культурного взаимодействия и обмена. Как раз в подобной интерпретативной оптике тема цирюльника представляется центральной, потому что в социокультурном плане фигура цирюльника является образцовым знаком коммуникации. По своей природе цирюльник медиаторный агент, один из самых характерных парадигматических образов посредника в сообщении между разными сферами общества и культуры.

Не без удивления надо упомянуть, что при всей огромной работе литературоведения в сфере описания и классификации всевозможных тем, мотивов и типов героев, фигура цирюльника, независимо от своего устойчивого присутствия в достаточно многочисленных и

представительных текстах мировой литературы, оказалась вне охвата для авторов соответствующих словарей и справочных изданий. А в сущности, начиная с Багдадского цирюльника в «1001-ой ночи», через цирюльника в «Дон Кихоте», мнимого цирюльника в романе «Том Джоунс» Фильдинга до образцовой реализации мотива в комедийной трилогии Бомарше, литература показывает особый афинитет к этому присутствию.

Настоящая лекция не ставит себе целью представить подробный просмотр этой тематической и персонажной линии развития. Такую задачу может исполнить самостоятельное исследование с широким охватом. Для целей наблюдений над «мнимым цирюльником» в фильме Михалкова, которые мы здесь проводим, будут перечислены только основные типологические характеристики этой устойчивой персонажной фигуры.

В традиционных обществах цирюльник – это лицо со специальным статутом, предположенным в большой мере характером его рабочего места. Парикмахерская является своеобразным центром социального обмена – прежде всего в форме сплетен, но часто и как место активности сваях. Однако специальный статут цирюльника определяется прежде всего его профессиональной квалификацией. Кроме бритвы и стрижки, он имел право также пускать кровь, лечить и даже совершать небольшие хирургические операции, среди которых специально и неслучайно надо упомянуть обрезание. В сумме всего этого вырисовывается/оформляется фигура лица, которое пользуется доверием и немалой властью над своими клиентами и пациентами (даже исходя только из того обстоятельства, что он держит в своей руке бритву). Отсюда определяется его амбивалентный статус по отношению к универсальной в традиционных обществах конфигурации «господин – слуга». Цирюльник – слуга, но он опасен и с ним необходимо быть осторожным. Этот аспект фигуры цирюльника впрочем служит основным сюжетным импульсом в комедии Бомарше «Севильский цирюльник» – Фигаро становится слугой графа, но его интеллектуальное превосходство очевидно, и как раз он помогает своему господину жениться на любимой девушке. А уже впоследствии, в «Свадьбе Фигаро», перехитрив графа, бывший цирюльник мешает ему воспользоваться правом господина над девушкой, которую сам Фигаро любит и выбрал своей супругой.

Кроме таланта свата, фигура цирюльника обычно имплицитно подразумевает склонность к многословию и обстоятельности, владение разными языками, бесцеремонностью в общении с другими. Цирюльник – это один из самых эффективных носителей информации, парламентар и посредник в любых, даже самых деликатных отношениях. Парадигматика этого персонажа разыграна в своей полноте еще в одном из его самых ранних перевоплощений – Багдадском цирюльнике из сказок «Тысяча одна ночь». Дальше во всех своих конкретизациях литературный цирюльник появляется с целым набором атрибутов – это болтливость, знание чужих языков (Партридж из романа «Том Джоунс» знает даже латинский), двусмысленно удерживаемая роль слуги, сватовство (или сводничество) и посредничество.

Центральное место среди всех этих характеристик занимает функция медиатора, которая коннотативно идентифицирует цирюльника с ролью агента в ритуалистике посвящения (упомянутая уже специализация цирюльника в совершении процедуры обрезания иллюстрирует его эффективность как агента перехода). Показательной для медиаторной функции фигуры – это специфическая роль цирюльника в «Дон Кихоте» Сервантеса, где он и священник – другой образцовый агент внесистемной коммуникации – оказываются основными посредниками между иллюзорным миром идальго и житейской прагматикой окружающего прозаичного мира. Своеобразная иллюстрация фундаментальной связи литера-

турно идеологизированной фигуры цирюльника с идеей эффективности посредника – это и наименование одной из самых популярных французских газет – «Фигаро», основанной в 1826-ом году; она названа по имени героя Бомарше.

В свете вышесказанного роль Андрея в фильме Михалкова «Сибирский цирюльник» оказывается нагруженной решающей (оказавшейся однако непосильной) миссией посредника в рискованной встрече двух чуждых друг другу культур. С Андреем состоялась первая встреча американки Джейн Калахан, когда она приезжает для своей деликатной миссии в Россию. Ее встреча с кадетом происходит еще во время ее путешествия в поезде. Сам факт, что встреча осуществляется в поезде, в контексте определенной доминантной темы, оказывается несвободным от смыслопорождающих возможностей, так как поезд является парадигматическим образом гарантии связанности. Тот же (?) поезд появляется и в конце фильма, чтобы оформить вместе с панорамой непроходимых сибирских лесов своеобразную визуальную раму, в которой коммуникативность и некоммуникативность поставлены в положение активной конфронтации.

В этой первоначальной попытке Джейн установить контакт Андрей оказывается подходящим партнером не только потому что говорит по-английски, но и – на другом уровне означения – потому что его фамильное имя, которое он называет, – Толстой. Это имя функционирует как надежный знак узнавания русского для любого грамотного иностранца (это иронически подтверждается фактом, что во время встречи с Андреем Джейн держит в руках издание «Анны Карениной», которое она читала перед этим, в то время как Андрей признается, что не успел прочитать роман до конца).

Итак, в начальной ситуации он выступает как посредник между американкой и Россией, но в роли, которая сводится только к ангажементу любительского перевода. Позже, в других ситуациях Андрею придется войти более существенно в роль переводчика, которая, как уже об этом было сказано, является одной из парадигматических функций «литературного» цирюльника.

Сначала Андрей введен в действие фильма как симпатично стеснительный молодой русский кадет, который предрасполагает скептическую и напряженную перед неизвестностью Джейн к чуждой ей новой среде. Но дальше Андрей быстро начинает разрушать заданную ему роль посредника, он проваливается последовательно во всех тех «испытаниях», которые его миссия предполагает. Еще в сцене знакомства Андрей предстает полной противоположностью всему тому, что гарантировало бы его миссию посредничества, которая впоследствии идентифицирована постепенно, через несколько упомянутых уже ходов, с традиционной фигурой цирюльника. В то время как посредник (или цирюльник) в принципе болтлив, самоуверен, ловок и бойкий в общении с другими, Андрей представлен скорее молчаливым, натянутым и скованным, неуверенным как в словах, так и в своих жестах. В свете оперных коннотаций, которые наслаиваются вокруг его присутствия, он проявляется как негативный вариант жизнерадостной самоуверенности, которую излучает Фигаро (вспомним известное: «Фигаро здесь, Фигаро там, Фигаро вниз, Фигаро вверх»...).

Далее все развитие не только сюжета, но и визуальной фактуры фильма, повторяет эту начальную инверсию роли, которую Андрею надо бы исполнять. Вместо того, чтобы он брил, его бреют – есть две сцены, в которых Андрей показан в руках у цирюльника (его стригут один раз в лицее, вместе с его товарищами, и еще раз, позже, когда его отправляют на каторгу; при том второй раз его позиция тяжело страдательная, потому что бреют его голову безжалостно и безобразно, как преступнику). С другой стороны, во время заточения,

когда намекается, что он превратил свое оперное амплуа в действительную профессию, он очевидно не занимается бритьем – без сомнения не хоть бы и собственной бороды.

Другой эпизод фильма, где демонстрируется переворачивание архитипа, по отношению которого формируется герой, это дуэль. Андрей дерется со своим товарищем в защите чести Джейн, и его ранили. Таким образом он в очередной раз оказывается в положении представлять свою предначертанную роль с обратным знаком. Так как одна из традиционных ролей цирюльника – это пускать кровь, тогда как в случае «пускают кровь» самому «цирюльнику» (в визуальной партитуре фильма образы пролитой на дуэли крови специфически акцентированы).

В парадигматику умений цирюльника включается тоже сватовство, в котором герой поневоле должен участвовать (в сущности исключительно на этом аспекте архитипа Бомарше построил интригу в «Севильском цирюльнике»). Андрей приглашен генералом Радловым помогать ему как переводчик во время предложения о женитьбе, которое тот делает Джейн. Пока кадет переводит любовное послание своего шефа, сам жених играет на пианино, используя универсальный коммуникативный код музыки. Этот момент проявляет тему, которая в течение всего фильма устойчиво поддерживается. При начальной встрече между Андреем и Джейн, американка поет «Хабанеру» Кармэн, потом Андрей поет в «Свадьбе Фигаро», а спустя двадцать лет в американской казарме его сын Андрю будет отстаивать свою личностную идентичность снова через музыку Моцарта.

Вокруг эпизода неудачного сватовства искусно плетется сеть разнонаправленных аллюзий. Потому что если начало ситуации напоминает «Севильского цирюльника», ее исход – в сюжетной схеме из «Свадьбы Фигаро» – роли, которую Андрей должен исполнить в спектакле. И в этом контексте знаменательным для последовательно осуществляемой его образом инверсии фигуры цирюльника оказывается тот факт, что он так и не успевает до конца спеть роль Фигаро – первоначально Андрей просто бежит из спектакля, а потом, когда его возвращают на сцену, он снова выходит из роли, прыгнув в публику, чтобы ударить Радлова.

Однако вернемся к сцене сватовства. Андрей неудачно справляется с навязанной ему ролью. С одной стороны, так как отказывается переводить добросовестно. С другой, вместо того, чтобы продолжить читать письмо-предложение Радлова, с определенного момента он начинает произносить собственное любовное объяснение; таким образом смысл его участия в ситуации трансформируется от желанного и возложенного посредничества в откровенный саботаж, который воспроизводит конфликтные ядра из обеих комедий Бомарше.

Андрею не удастся сыграть роль посредника и в более генеральном плане. Десять лет спустя их разлуки с Джейн, когда она приезжает искать его в Сибири, они опять не могут встретиться. Андрей так и не узнает, что Джейн родила ему сына. А этот сын подтверждает смысл отцовской фигуры, наследуя от него как раз статус некоммуникативности. Если для Андрея легитимным для участия в диалоге являлось имя Толстого, то для Андрю ту же роль играет Моцарт – при этом не столько своей музыкой, которую молодой Андрю несомненно любит, сколько своим потенциалом быть всеобщим культурным знаком (увы, только не и для командира). Точно это мотивирует мазохистическое упорство Андрю противопоставляться воле сержанта, который приказывает ему изречь какую-то банальную непристойность в адрес Моцарта, даже ценой мучительных часов в противогазе, при том проведенных в беге. Так как речь идет не только о любви к музыке или к Моцарту, речь идет о какой-то изначальной, глубоко сущностной потребности. Моцарт для Андрю своеобразный миф,

проекция необходимости выхода из души, замкнутой в своих собственных пределах. Миф Моцарт – это тот неустойчивый мост, который странный парень пытается сделать связью между своим индивидуальным миром и миром других.

В том, как сын побеждает старшину, повторяется ситуация, в которой Андрей пытается перехитрить генерала Радлова; и это очередное переворачивание извечных отношений между господином и слугой. Последние кадры фильма многозначительно параллельны – безутешный бег отца в сибирской тайге и триумфальный «финальный» бег сына; однако общее послание фильма далеко от бодряческой уверенности, что сыну удалось то, в чем отец провалился. Хам сержант, который, сломленный упорством Андрю, вынужден крикнуть перед своими солдатами, что Моцарт великий композитор, вряд ли сказал свое последнее слово. В аналогичном конфликте между Андреем и Радловым генерал, будучи до этого последовательно обманутым и побитым кадетом, сумел позднее получить реванш и окантоваться необратимо в роли победителя. Послание, что если брак между Востоком и Западом является невозможным, то хотя бы в результате их контакта могут родиться дети, у которых духовность Востока окажется ведущей и живучей, это послание оказывается довольно проблематичным по степени своей убедительности.

Опыт осмотреть литературно-семантическое поле, сформированное вокруг фигуры «цирюльника» в фильме Михалкова, как-то естественно приводит к, на первый взгляд, постороннему факту, который известен – по формулировке Бертрانا Рассела – как пресловутый «парадокс цирюльника». Этот парадокс выводится из следующего казуса. В одной деревне есть цирюльник, который заявляет, что бреет всех, кто не бреется сам. Вопрос, в котором проявляется парадокс, таков: «кто бреет самого цирюльника?» Так как если он не бреется сам, значит его бреет цирюльник, однако именно он цирюльник, так что всущности он бреется сам, а это означает, что цирюльнику нельзя его брить...

Парадокс цирюльника может выглядеть только периферийно связанным с проблематикой, которая была в центре нашего внимания. Однако при более глубоком анализе оказывается, что этот парадокс выявляет ряд существенных характеристик фигуры цирюльника вообще. Симптоматично то, что парадокс цирюльника занимает Рассела не сам по себе как логический казус, но служит для него фундаментом размышления о своеобразии классов явлений, точнее о том, в какой степени основательно думать обо всех явлениях в данном классе как об единичных.

Существует глубокая закономерность в том обстоятельстве, что проблематизируя логику и основания для генерализаций, Рассел выбрал своим объектом наблюдения именно фигуру цирюльника. Таким образом он имплицитно означил принцип несводимости этого типа к какому-то одному классу или к какой-то общности. Цирюльник – это персона, которая находясь в группе, всегда находится потенциально вне ее. Даже в собственной гильдии он всегда прежде всего является индивидуальностью и чем-то отличающимся от остальных.

В этом пункте положения вокруг парадокса цирюльника оказываются идентичными с проблематикой из фильма Михалкова. Подобно цирюльнику из философского анекдота, Андрей Толстой, который призван выражать «русскую душу», в то же время призван и посредничать в ее встрече с чужими мирами и установками. Будучи ее носителем, он не может ей посредничать, а пытаясь быть ее посредником, он не может однозначно остаться ее воплощением.

Отсюда и парадокс самого фильма, который пытается – в значительно более широком масштабе – сыграть успешно роль, которая не удалась главному герою, при этом с ясным сознанием, что она ему не удастся (показательной для функционального изоморфизма между фильмом и фигурой Андрея является гетерогенная языковая фактура «Сибирского цирюльника» – приблизительно три четверти текста на английском языке, кроме русского языка в остальной части, появляются и реплики на французском). Но этот парадокс, чей риск Михалков взял на себя, становится эстетически эффективным. Потому что порождает непреодолимое очарование той терпкой иронии, которая сопровождает любое опорочивание автоматизированных традицией ритуалов. Особенно, когда речь идет о посвящении в мистику и если эта мистика – русская душа. И если тот, на кого возложено провести ритуал, проигрывает, но проигрывает, будучи увенчанным аурой Моцарта, Толстого, кадетской чести и Севильского цирюльника.

კლეო პროტოხრისტოვა
ნიკიტა მიხალკოვის „ციმბირელი დალაქი“
და დალაქის პარადოქსი
რეზიუმე

წინამდებარე ნაშრომი იკვლევს ნიკიტა მიხალკოვის ნაწარმოებს „ციმბირელი დალაქი“ (1999) და მის პოლიტიკურ გზავნილებს. ფილმის იდეოლოგიურ დისკურსში ხაზგასმულია რუსული ეროვნული თვითშეფასების ამბიციის, რომელიც, ამავე დროს, არის იდეალიზებული და, შესაბამისად, „გამოყენებული“ როგორც იმპერიული წარსული. ნაშრომი, ასევე, ასახავს დასავლეთთან დიალოგის მცდელობას. შედეგი კი არის ბლოკ-ბასტერი, რომელიც ენთუზიასმით მიიღო მაყურებელმა, თუმცა მკაცრად უარყვეს კრიტიკოსებმა. ავტორი ცდილობს, მოძებნოს გამოსავალი ფილმის თემატურ კონტექსტუალიზაციაში, რომელიც გამოხატავს მთავარი გმირის – ანდრეი ტოლსტოის პარადოქსულ როლს.

Cleo Protokhristova
Nikita Mikhalkov's "Siberian Barber" and the Barber's Paradox
Summary

The paper explores the political messages of Nikita Mikhalkov's "The Barber of Siberia" (1999). The ideological discourse of the film is underlined by the ambition of boosting Russian national self-esteem by means of presenting an idealized, uninterrogated and consequently "usable" Imperial past and by the attempt to engage in a dialogue with the West. The result is a block-buster, enthusiastically received by audiences and severely rejected by critics. I suggest a possible explanation for this discrepancy that might be found in the thematic contextualization of the film which reveals the paradoxically subversive role of the main character Andrei Tolstoy, due to his unpremeditated appropriation of the ancestry of literary barbers.

Sophie Mujiri
(Georgia)

THE ISSUE OF TRANSNATIONAL MEMORY AND CULTURAL IDENTITY IN NINO KHARATISHVILI'S NOVEL "THE EIGHTH GENERATION" (FOR BRILKA)

Nino Kharatishvili, the famous novelist and Hamburg Theater Director, depicts the history of the bloody twentieth century in her latest novel "The Eighth Life", which embraces the periods of Russian Revolution of 1917, The Second World War, Restructuring, disintegration of the Soviet Union, struggle for the Independence of Georgia and Berlin Wall Fall period. The novel tells us about the fate of those people, who were sacrificed to the rise and annihilation processes of the communist regime. In her novel, with an overwhelming authenticity and accuracy, Nino Kharatishvili describes historical facts that took place beyond the "iron curtains" of the Soviet Union. She had been researching these facts for two years in the libraries and archives in Tbilisi, Moscow and St. Petersburg.

The novel consists of eight volumes. The first seven volumes are dedicated to the description of lives of different generations of the Jashis Georgian family. These volumes are: 1. Stasya [9, 37], 2. Christine [Ibid, 129], 3. Kostya [Ibid, 207], 4. Kitty [Ibid, 367], 5. Elene [Ibid, 543], 6. Darya [Ibid, 859], 7. Nitsa [Ibid, 1177]. The eighth volume of the novel is blank so far. Brilka – the Jashis' last representative of the eighth generation must fill the pages of this book.

"Hot chocolate", made with the secret recipe of the Jashis' great grandfather – chocolate factory owner, represents the vertical, coherent paradigm of the novel. The Jashis' great grandfather studied the art of confectionery in the Crimea and Europe: Budapest and Vienna, in order to start his own chocolate factory in Georgia [9, 48]. Hot chocolate is a remarkable symbiosis of Russian-European art of confectionery. Though, this mind-blowing and ecstatic, viscous dark chocolate reminds of "the night before the storm". One may enjoy this treat only at low doses, as it contains secret components, bringing misery to people [Ibid, 19, 77]. (For instance, we witness the following facts: death of the chocolate factory owner's first spouse, for whom the annexation of Georgia by Czarist Russia was inadmissible; Marriage of Stasya and Simon Jashi, whose separation is caused by the Russian Revolution, followed by Simon's perish; Tekla's death after Bolshevik victory; death of the head of Soviet Union Security Council – L. Beria, after his rendezvous [9, 21, 50, 102, 129, 323, 513-514]).

Unlike her ancestors, Brilka, to whom the novel is dedicated, is the only person, who stays away from hot chocolate. This strange child differentiates food and beverages by their color and abstains from everything having brown and chocolate color [9, 12, 15-16]. Apparently, the author brings the color of National Socialists' uniform to the readers' attention, as the symbol of the reign of terror, fear and insecurity in any totalitarian State. In the novel, the reign of terror and repressions in the Soviet Union are personified in the names of Joseph Stalin and the head of Soviet Security Council – Lavrentiy Beria, who are ironically mentioned by N. Kharatishvili as "Generallissimo" and "Little Big Man". The short anecdote at the end of the novel reflects enormous cruelty of bloody terror:

"Dante geht durch das Fegefeuer. Verbrecher und üble Gewalttäter brennen qualvoll im mächtigen Feuer, einige von ihnen sind gerade dabei, in einem Meer aus Blut zu ertrinken. In der Ferne sieht er einen Mann, der nur bis zu den Knien im Blut steht. Er tritt näher heran, erkennt

Lawrenti Beria und fragt ihn: "Wieso ist es bei Ihnen soflach, Lawrenti?" Und Beria antwortet ihm hämisch grinsend: "Ich stehe auf den Schultern von Josef Stalin, mein Herr!" [Ibid, 1272].

Brilka represents the eighth generation of the Jashi's family. Eight is the symbol of infinity and future generations that must not allow the freedom of bloody terror and imprisonment within the frames of the iron curtain. Brilka's "infinite" generation must release itself from all those red and brown demons, which inhabited the tragic history of the twentieth century:

Ich verdanke diese Zeilen vor allem dir, Brilka. Ich verdanke sie dir, weil du das achte Leben verdienst. Weil man sagt, dass die Zahl Acht gleichgesetzt ist mit der Ewigkeit, mit dem wiederkehrenden Fluss. Ich schenke dir meine Acht (...), durchbrich die Gespensterwelt und die wirkliche Welt, durchbrich die Umkehrung der Liebe, des Glaubens, verkürz die Zentimeter, die uns immer vom Glück trennten (...), passiere alle Grenzen. Ich widme dir (...) alle geköpften Hoffnungen, alle Geschichten. Denn du hast die Mittel dazu, Brilka. Die Acht, denke daran [Ibid, 7].

Vast and timely frames of the novel raise the possibility of analysis of Georgian, Russian and German old and new "national habitus", stereotypes of national consciousness, natural and semantic oppositions. Basic characteristics of Russian national consciousness are expressed in the novel: imperial patriotism and territorial magnitude, reigning despotism and radicalism, lack of tolerant opinions and extreme collective actions. The above-mentioned semantic oppositions and radicalism of Russian national discourse are contrasted to Georgian identity.

The semes of the Russian culture are: didactic thought, undiplomatic remark (blunt speaking and confrontation). Semantic oppositions of the Georgian national discourse are contrasted to the given oppositions within the context of the novel's historical events: non-state thinking, respect of foreign borders, tolerance towards everyone and everything, skill for independent decision-making, inductive reasoning, non-strict time management, telling the bitter truth or critics with humor or subtext in order to maintain social harmony etc. in order to illustrate the characteristic features of a Georgian man, N. Kharatishvili tells the following legend:

"Gott teilte eines schönen, sonnigen Tages seine von ihm erschaffene Erdkugel in Länder auf (...) und veranstaltete einen Jahrmarkt, auf dem alle Menschensich lautstark überboten, um die Gunst von Gott buhlend, in der Hoffnung, so das beste Fleckchen Erde abzukriegen (...). Aber Gott – so weise wie eh und je – hatte für sich natürlich eine Art Urlaubssitz zurückbehalten, das schönste Fleckchen Erde: reich an Flüssen, an Wasserfällen, an saftigen Früchten und – er muss es geahnt haben – mit dem besten Wein der Welt. Und als sich die aufgeregten Menschen auf den Weg in ihre neue Heimat gemacht hatten, wollte sich der liebe Gott unter einem schattigen Baum ausruhen, wo er einen schnarchenden Mann entdeckte (bestimmt mit einem Schnurrbart und einer gemütlichen Wampe ...). Er war bei Aufteilung nicht dabei gewesen, und Gott wunderte sich. Er weckte ihn und fragte, was er hier tue und warum er kein Interesse an einer eigenen Heimat habe. Der Mann lächelte mild (vielleicht hatte er sich bereits ein, zwei Gläschen Rotwein genehmigt) und meinte (...), dass er auch so zufrieden sei, die Sonne scheine, es sei ein herrlicher Tag und er würde sich mit dem begnügen, was Gott für ihn übrig hätte. Und der liebe Gott, gütig wie eh und je, beeindruckt von der Lässigkeit und dem nicht vorhandenen Ehrgeiz des Mannes, schenkte ihm sein eigenes Urlaubsparadies, also Georgien, das Land, aus dem du, Brilka und ich (...) stammen".

Russia has used its national consciousness principles in the Soviet Union as well. Although, the Soviet Society was deemed as multicultural, hybrid society, the "homo globalis" members of which were united by the soviet identity and construct of equality, but, in fact, Russia, as the center of the Soviet Empire, was conducting imperialist-colonial policy based on the strategies with regard to

post-colonialism, economic blackmail and russification. Soviet identities were national in form, and socialistic – in content.

Ideological opponents of the system were under its pressure. The facts of power abuse and violence were frequent. This had permanent negative impact on both collective and personal identities.



Identity construct in the given novel is disseminated both lineally within the horizontal space (State, society, individual) and paradigmatically in the vertical section (past, present, future). Historical events in Russia, Georgia and Europe that are described in the novel embrace the period between 1900 and 2007. The description of worldview, activity, values and ethical norms of each protagonist of the novel is provided in this context of time and space. The identity of each of them, whether consciously or unconsciously, has been affected by the pressure of public opinion and social-political ideology of that epoch. Personal attitude of the characters towards external subjects and events were different, correspondingly, they belonged to different types of identity.

In order to study the identity of the novel's characters, we have analyzed specific scientific literature and differentiated several concepts of identity.

The process of gradual development of identity in interrelationship with specific political and social events [2] is described in the classical model by American psychologist – Erik Erikson. Postmodern concept of identity is in confrontation with this model, according to which, the subject is decentered and split in case it does not work on its identity (H. Cixons, H. Keup, J. Butler, E. Goffmann).

According to E. Laclau and M. Foucault, subject of the late modernism is isolated, alienated, fragmented individual. Very often they carry not one, but several mutually opposed identities within themselves. The subject is decentered by outer forces and due to various public antagonisms [3, 176; 11, 40]. Formation and alteration of identity, according to modern studies, is possible by means of communicating with the people, in the form of overcoming self-reflection and identity crisis [5, 152, 161].

In the given work, we regard the identity model by S. Hali as the most approved way for the study of the issue of identity [4]. It embraces both lineal and paradigmatic spaces of identity. According to S. Hali's works, we differentiate identity characteristics of educational era, sociological and postmodern subjects. These types of subjects will be discussed with regard to the characters of the novel.

In the novel "The Eighth Life (for Brilka)", all three types of identities are distinguished, including: subject of the educational era (chocolate factory-owner, his first spouse and daughter Stasya), sociological subjects (Christine, Simon and Kostya Jashis) and postmodern subjects (Andro, Mika and Miro Eristavis, Elene and her daughter Darya).

The subjects of the educational era belong to the first type of identity: chocolate factory owner, his wife – Ketevan and her daughter Stasya. In the beginning of the twentieth century women's attendance at educational institutions is still quite restricted. They see the goal of their lives in marriage [Ibid, 50-57]. Though, Stasya, the eldest daughter of the chocolate factory owner, strives for the social autonomy and recognition. She is an adherer of protection of women's rights, she is a better horse rider than any man and aims at the career of ballet dancer [Ibid, 43-45, 71]. The subjects of the educational era represent integral, autonomous individuals. All of them are gifted with intelligence and functional ability: "Neben seinem Beruf nahm mein Ururgroßvater als Ehrenbürger am gesellschaftlich-kulturellen Leben der Stadt teil, verkehrte in hohen Kreisen der

lokalen Politik, war der Begründer des einzigen Herrenclubs der Stadt (ganz nach europäischer Manier), der Schirmherr etlicher Literatur-, Theater- und Philosophiezirkel, saß im Vorstand der "Gesellschaft für Tradition und Ehre« und war nebenbei noch einer der reichsten Bürger der kleinen Stadt" [Ibid, 50].

The inner nature of these characters develops together with them, but does not change throughout their lifetime. They are identical to their own selves. Their status, situation and position in the external world, their stable connection with the traditions, which they consider God-sent, make them sovereign, coherent, free of dogma and tolerant: "Traditionsbewusst zu sein bedeutete für meinen Ururgroßvater, die Werte der Elite zu leben, bescheiden zu sein und mit ausgezeichneten Manieren ausgestattet, dabei nicht allzu genussfreundlich und doch nicht puritanisch. Und genau wissend, welche gesellschaftliche Schicht für welche Zwecke geschaffen war, welcher Mensch in der Gesellschaft welchen Platz einzunehmen hatte. Denn Ururgroßvater ... hatte eine Konditorlehre in einem noblen Kurhotel auf der Krim absolviert, war dort recht schnell vom Lehrling zum Leiter der Chocolaterie aufgestiegen und hatte durch seine Kunst viele reiche Adelige als Stammkunden gewinnen können" [9, 48].

In the beginning of the 20th century, a new empire – the Soviet Union – appeared on the world map. The characters – Kristine, Simon and Kostya Jashis – face the problem of identification. They are under the pressure of the environment and the moral-ethical atmosphere of the Soviet regime. Each character has his/her own personal feelings and thoughts, his/her own micro-world. They have still retained the inner self "the ego", but it is subject to change due to the external situation and relationships with other identities. Kristine and Simon try to overcome the abyss separating the personal and social worlds. However, the Communist regime imposes its values and symbols, and they are forced to accept them. The inner selves of these characters are no longer autonomous, their identity is formed in the process of social interaction between "ego" and the society, the new political power. The subjects are developed as *sociological subjects*: "Bereits früh geprägt durch demokratisch-liberales Gedankengut, hatte Simon in den Militärkreisen der Kadettenschule Kontakte zu Liberalen geknüpft und an einigen Versammlungen teilgenommen. Aber zeitgleich nahm er wahr, dass die Liberalen zu schwach und viel zu wenig zielsicher schienen, um einer ernsthaften Bedrohung, wie der Sozialismus es eine war, standzuhalten ... Simon sympathisierte kaum mit den Sozialisten, zu brachial, zu wenig raffiniert, zu laut waren sie für seine gutbürgerlichen Ohren, aber gleichzeitig wollte er am Ende nicht auf der falschen Seite stehen. Er musste handeln" [9, 46].

Simon and Kostya Jashis are typical sociological subjects. Simon does not sympathize with the socialists, yet, he makes a choice in their favour for the sake of career and safety. N. Kharatishvili draws a broad spectrum of human stories and underlines the direct links between their fates and State repressions. The fate of the protagonists directly depends on the benevolence of the State officials. The opponents of the regime are banished, tortured, exiled or killed. The fate of Simon Jashi is also tragic, although he adheres to the regime. When performing a military mission in Russia, he accidentally kills a man. Due to this tragedy, he feels deep crisis of identity all his life. Eventually he gets lost in the battle of Stalingrad [ibid, 323].

Simon's and Stasya's children – Kostya and Kitty – have contrary positions, be it personal life or politics. From childhood, Kostya takes after his father: he is disciplined, gets ready for military career and eventually becomes a successful military official. Kostya is an ardent supporter of the communist regime. He is on the peak of a brilliant military career. However, after the explosion of the atomic submarine, he falls ill. At the end of his life, he witnesses the disintegration

of the communist system, to which he has sacrificed his health and relatives [ibid, 429, 572]. Military career is of utmost importance for Kostya's self-establishment. However, for career reasons, Kostya fails to assist the only woman whom he really loves. Ida dies in Leningrad blockade: "Ida war tot. Das, und nicht mehr und nicht weniger teilte ihm dieser kurz gehaltene Brief mit. Er hatte sie verloren, für die er den Hunger, die Kälte, die Schüsse, die Bomben, das alles noch einmal hingenommen hätte..." [9, 440]. Ida's death leads Kostya to identity crisis. He even attempts to commit suicide: "Nicht einmal das schwere Meer konnte ihn wiederbeleben. Nicht einmal der Kälteschock. Eintauchen und nie mehr auftauchen, Welch ein Frieden, dachte er sich wohl. Wie war es möglich, jemanden so sehr zu wollen, jemanden so sehr zu brauchen, jemanden so sehr zu lieben, ohne dass der Tod das berücksichtigte?" [9, 441]. Kostya is unable to find support in other women's love (Mariam, Nana). He manages to overcome identity crisis by caring for his family.

L. Beria's illegitimate son – Giorgi Alania – is a high-rank official who supports the communist regime. Formally, he works at the Soviet Embassy in London, although he has to fulfill a completely different mission of the Security Agency. G. Alania understands that he has contributed to the death of innocent people: "Ich habe Leute zurückgeschickt, Hunderte habe ich in Schiffe und in Flieger gezwungen, ich habe sie belogen und falsche Versprechungen gemacht. Manche von denen würden sterben, das wusste ich, und trotzdem habe ich weitergemacht. Dienst ist Dienst. Manche kamen direkt in die Lager. Die meisten kamen in die Lager. Ich habe es getan. Ich habe Menschen in den Tod geschickt, verstehst du?" [9, 1007]. He is earnest only when speaking to his beloved woman – Kitty. Alania is an interesting character. On the one hand, he contributes to the death of innocent people because he is unable to confront the regime. On the other hand, despite serious risks, he assists Kostya Jashi's family and his sister Kitty.

G. Alania suffers identity crisis, same as other faithful servants of the communist regime: Simon and Kostya Jashis and Ramaz Iosebidge – the husband of Stasya's sister – Kristine.

Stasya's stunningly beautiful sister – Kristine – marries a high rank official of the Soviet State Security. In this way, she gets acquainted with Soviet State Security Head – Lavrentiy Beria. Kristine becomes his mistress, fearing that her refusal might put her family at risk. In this crisis situation, Kristine's husband commits suicide, using the weapon presented to him by Beria himself.

The characters of the novel who confront the communist regime are: Kitty Jashi, Kitty's friend Mariam, Sophie, Andro and Mika Eristavi. They are either exiled to gulags or killed during the repressions.

During World War II, Kitty's lover – Andro – initially supported the White forces. Later he adhered to the German side, because his mother fell victim to the Soviet regime.

Kitty, who is pregnant from Andro, is severely tortured by the Security service officials who kill the child in her womb. Kitty realizes the controversy between her "ego" and the real world. This leads her to identity crisis and internal conflict.

With the help of her brother Kostya and Giorgi Alania who works at the Embassy in London, Kitty manages to escape from the Soviet Union. She integrates into the English society and becomes a singer. In her career, she is assisted by a philanthropist – Emma. Kitty becomes self-confident, as she achieves her aim: she learns the English language and becomes a famous singer. She manages to gain a status in London society. However, she fails to achieve complete reconstruction of her identity. Her Georgian world vision and her inner self are opposed to the alien lifestyle and social relationships of London. Her English identity cannot be formed independently

from her Georgian one. Georgia and Georgian character are important constituents of her "ego". Thus, she fails to unite the two different identities and form a new, solid identity.

Andro is an isolated, alienated, banished and decentered individual in the Soviet society. After coming back to his homeland, he fails to overcome identity crisis – this is impossible in the Soviet environment. He earns his living by making Lenin's and Stalin's statues in a small, remote farm. Andro starts drinking heavily.

Post-modernism is considered an epoch of dissolution of pluralism and stable relationships. This epoch is tolerant to everything that is different and ambivalent.

In a post-modern subject, contrary identities are developed. These identities cannot be united in a single, coherent "ego" [4, 407]. Some persons manage to reconstruct the identity by intellectual work, aimed at the transformation of consciousness. Every person tries to establish himself/herself and reconstruct identity in his/her own way.

Elene cannot adjust to the spirit of her epoch. She rejects the norms proposed by the society and confronts the social stereotypes, even if the latter lead to the peril of her beloved people. This is a morbid crisis of her identity. In search of the personal space, she establishes links with different people. However, this does not bring the desired result. She fails to achieve the critical reflection of her life. There is no positive or productive contact between her "ego" and the society. She blames others for her passive life and her crime. Despite the shifts in her social roles, she constantly feels disappointed. From a daughter adored by her father, Elene turns into a fallen angel of the Jashis family. Her diffuse identity is based on Orthodox religion and marriage with her faithful husband. This helps her find her place in the society.

The only mistake made by Elene's daughter – Darya – is falling in love with a married man. This mistake changes her life drastically. When the husband returns to his first wife, Darya fails to reflect on her bitter experience and find alternative ways for communication with the external world. As a result, she commits suicide.

Nitsa succeeds in her aspiration for self-establishment and reconstruction of identity. Based on the reflection of the past, she writes a novel about herself and her family. The central image in this novel is the genealogical tree of the Jashis family. Every branch of this tree tells a story, either from Georgian history or from Nitsa's life. However, these branches are not separate fragments. They are intermixed and form a coherent, complete picture of Georgian history and Nitsa's family story. The genealogical tree forms grounds for Nitsa's critical reflection, aimed at self-understanding and realization of the experience relevant for her identity. Nitsa gained this experience by communicating with the external world: family, friends, partners, education, profession etc. Having suffered crisis situations, Nitsa has retained the ability of critical reflection, as well as the ability to act. In these abilities, she significantly differs from other protagonists. Nitsa "works out" an identity which is not hybrid. It consists of the intermingled Georgian and German parts.

Brilka was born in the post-Soviet period and grew without a mother. No force can make her sacrifice her dreams. She wants to become a famous dancer like Stasya and dance to the songs sung by her great aunt Kitty Jashi. She manages to fulfill this dream. Brilka assists Nitsa in finding her place in the foreign society and develop her psycho-social identity. Brilka does not share the fate of her ancestors. She represents the eighth generation which constantly aspires to independence and freedom. Thus, Brilka is the symbol of Georgia's hope and future.

Literature:

1. Erikson E. H., Identität und Lebenszyklus. Drei Aufsätze. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1966;
2. Erikson E. H., Der vollständige Lebenszyklus. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1988;
3. Foucault M., Überwachen und Strafen. Die Geburt des Gefängnisses (Übersetzt von Walter Seitter). Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1976;
4. Hall S., Kulturelle Identität und Globalisierung. In: Widerspenstige Kulturen Hrsg. Von K. H. Hörning und R. Winter. Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft, 1999;
5. Hauber k., Identitätsentwicklung. Harper/Row, New York, 1983;
6. "Hot Chocolate". Magazine. "Georgian Book at International Market", №86, 2012;
7. "Hot Chocolate". Magazine. January, 2013 №86;
8. "Journal of the Georgian Community in Germany", №2 (27), March-April, 2010;
9. Kharatishvili N., Das achte Leben (für Brilka). Frankfurt am Main: Frankfurter Verlagsanstalt, 2014;
10. Kharatishvili N., "We Should Not Avoid Traditions. Instead, We Should Develop Them and Adjust Them to Contemporary Reality". Interview. Conducted by Ketevan Kurdovanidze. "Resonance", July 4, №9, 2010;
11. Laclau E., New Reflections on the Revolutions of our Time. London: Verso Books, 1990;
12. Megrelishvili K., "Nino Kharatishvili – Zhuzha, Juja or The Essence Lost Between the Words and Found Anew". "Hot Chocolate" Magazine. February, №2 (43), 2011;
13. Smith A., National Identity. Tbilisi. Logospress, 2008;
14. Williams B., Personenidentität und Individuation, In: B. Williams, Probleme des Selbst, Stuttgart: Reclam, 1978;
15. "Tabula". Magazine. "Theater, Culture. About Liv Stein", №74, 17-23 October, 2011.

სოფიო მუჯირი

**ტრანსნაციონალური მეხსიერებისა და კულტურული იდენტობის საკითხი
ნინო ხარატიშვილის რომანში „მერვე თაობა (ბრილკასთვის)“
რეზიუმე**

ნაშრომში განხილულია ნინო ხარატიშვილის ტრანსკულტურული რომანი „მერვე თაობა (ბრილკასთვის)“, რომლის დროითი ჩარჩო მოიცავს რუსეთის 1917 წლის რევოლუციის, მეორე მსოფლიო ომის, „პერესტროიკის“, საბჭოთა კავშირის დაშლის, საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლისა და ბერლინის კედლის ნგრევის პერიოდებს; მასში გაანალიზებულია საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის „ნაციონალური ჰაბიტუსები“, ისტორიული და ეროვნული ცნობიერების მახასიათებლები და კულტურული იდენტობების ტიპები. ჯაშების ოჯახის ისტორიული მეხსიერება ქმნის საფუძველს პროტაგონისტთა იდენტობის კრიტიკული რეფლექსიისა და თვითშემეცნებისათვის.

Софио Муджири
О транснациональной памяти и культурной идентичности в романе
Нино Харатишвили «Восьмое поколение» (для Брилки)
Резюме

В статье рассматривается транскультурный роман Нино Харатишвили «Восьмое поколение (для Брилки)», временные рамки которого включают периоды русской революции 1917 г., Второй мировой войны, «перестройки», распада Советского Союза, борьбы за независимость Грузии и падение Берлинской стены; Анализируются «национальные габитусы» Грузии, России и Германии, особенности национального сознания и типы культурных идентичностей. Историческая память семьи Джаши создает основу для критической рефлексии и самоосознания идентичности главных героев.

შორენა კორტავა
(საქართველო)

პოლიტ-ეკონომიკის გაბრიელ ტარდისეული ინტეგრაცია

უან გაბრიელ ტარდი (1843-1904 წწ.) ფრანგი სოციოლოგია. სწორედ მან დააფუძნა დარგში სუბიექტივისტურ-ფსიქოლოგიური მიდგომა. სწავლობდა დანაშაულს, როგორც სოციალურ ფენომენს, კონკრეტულად – კრიმინოლოგიას. მისი ნაშრომებიდან განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია „დამნაშავეობრივი ბრბო“ (1982), „მიბაძვის კანონზომიერებანი“ (1890), „სოციალური ლოგიკა“ (1895), „სოციალური კანონზომიერებანი“ (1898).

გაბრიელ ტარდის თქმით, პოლიტ-ეკონომიკის საგანი არის ადამიანური მოღვაწეობის ცალკეული, სპეციფიკური სფერო, თუმცა დარგმა თავისი ჩარჩოები იმდენად განავრცო, რომ ადამიანური მოღვაწეობის ყველა სფერო გადაფარა. ჯერაც ეკონომისტები, ვინც მეცნიერების ასპარეზზე სოციოლოგების წინამორბედები იყვნენ, ცდილობდნენ სოციოლოგებისაგან მიეტაცებინათ მათი კვლევებისათვის მნიშვნელოვანი თემები. პოლიტ-ეკონომიკის მონაპოვარი მოიცავს შემდეგს: წარმოება, განაწილება, დოვლათის ექსპლუატაცია. შინაარსით სამივე ინტეგრირდება როგორც უზურპაცია. ეს სამი პუნქტი კორელაციაშია პოლიტიკურ მეცნიერებებთან, იურისპუდენციასა და მორალთან. ლიბერალიზმის აღმსარებელი ეკონომისტები სახელმწიფოს მხრიდან, როცა ლაპარაკია წარმოებაზე, ჩაურევლობის პოლიტიკას ემხრობიან, ანუ პოლიტიკურისა და ეკონომიკურის ასპექტების გამიჯვნას. გაბრიელ ტარდი ამბობს, რომ პოლიტიკა, პირველ ყოვლისა, ხელოვნებაა. მას აღმოაჩნდა პრეტენზია, ისევე როგორც პედაგოგიკას, გამხდარიყო მეცნიერება. პოლიტიკა, როგორც მეცნიერება, ინტერესდება საფუძვლებით, რაც ამა თუ იმ ერს ხდის ძლევაშობილს, რითია იგი განპირობებული, დოვლათით, ინდივიდუალიზმის მაღალი ინდექსით, ლიბერალური იდეოლოგიით ან რამე სხვა; ასევე, რა იგულისხმება „გონივრული პოლიტიკის“ ქვეშ კონკრეტულ სახელმწიფოში და რამ უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფო მოხელის ავტორიტეტი, მისადმი ნდობა. ოტო ფონ ბისმარკი (1815-1898 წწ., გერმანიის პირველი კანცლერი. 1890 წ. ჩათვლით იყო მმართველ პოსტზე. თავდაპირველად ის იყო ალიანსში ზომიერ ლიბერალეთან. ამ პერიოდში მრავალრიცხოვანი რეფორმები გატარდა, მაგალითად, სამოქალაქო ქორწინების შემოღება, რითაც კათოლიკური ეკლესიის ზეგავლენის შემცირებას შეეცადა. 1870 წ. ოტო ფონ ბისმარკი გაემიჯნა ლიბერალებს. იგი უკვე ირჩევს პროტექციონიზმის პოლიტიკას და ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევას ემხრობა. 1880 წ. ანტი-სოციალისტური კანონი დაინერგა. ბისმარკს შეექმნა უთანხმოება კაიზერ ვილჰელმ II-სთან, რამაც გენერალ ფელდმარშლის პოსტიდან წასვლას შეუწყო ხელი) მოჰყავს მაგალითად ტარდის და ამბობს, ის იყო სახელმწიფო მოხელე, ნდობის მაღალი ინდექსით და სწორედ ოტო ფონ ბისმარკის მმართველობის პირობებში გერმანია შეიქმნა გეომეტრიული პროგრესით მდიდარ სახელმწიფოდ.

ეკონომიკის სფეროში, გაბრიელ ტარდის თქმით, სახელმწიფოს მხრიდან რეგულაციები ხანდახან მიზანშეწონილია და კარგ შედეგებზე გადის და ოტო ფონ ბისმარკის მმართველობის პერიოდში ამის დასტურად მოჰყავს მაგალითად. საწარმოო ძალები, ზოგადად კი, ცხადია, პოლიტიკურად და სამთავრობო სექტორის მხრიდან არ უნდა იყოს კოორდინირებული. რაც შეეხება კონკურენციას, ყველა ტიპის კონკურენცია მიგვიყვანს ჩვენ პოლიტიკამდე, თუნდაც შენიღბულად მიდიოდეს ეს პროცესი. წერილმან ჩანაფიქრებს შთანთქავენ დიდი კომპანიები, წერილმანი კომერსანტები მსხვილ მადაზიებს უთმობენ ბაზარს. ადამიანთა შორისაც ისევეა, როგორც ზღვაში, წერილმანი თევზები ვეშაპის ხვედრი რომ ხდებიან. და ისიც სიმართლეს შეესაბამება, მიუხედავად ამ კანონზომიერებისა, მრავლდება წერილმანი თევზიც. შრომასთან დაკავშირებული ნიშისმიერი მონოპოლია რამდენიმე გიგანტურ ქარხანაში უსათუოდ მოითხოვს ჩარევას სახელმწიფოს მხრიდან. ეს მონოპოლია ასრულებს სახელმწიფოში ხანდახან სახელმწიფოსვე ფუნქციას. იგი შეიძლება იყოს იმდენად კეთილგონიერი, რომ მოახდინოს საკუთარი თავის რეგულაციები საკანონმდებლო დღის წესრიგის ბაზაზე, იმის მიხედვით, ამას როგორც გააკეთებდა დეპუტატთა კეთილგონიერი ნებისმიერი პალატა. წარმოების მართვის ხელოვნება საკანონმდებლო მმართველობის ხელოვნების ფეხდაფეხ მოკრძალებულად უნდა მიიწვედეს. დოვლათის განაწილებას რაც შეეხება, პოლიტიკური ეკონომიკის ეს კომპონენტი არის მთელი მეცნიერება იდეალურ სამართალზე, ფორმულაა იდეალური მართლმსაჯულებისა. ამ კომპონენტში ეკონომისტი კანონმდებელს განუმარტავს იმას, რაც კანონმდებელს თავად უნდა ესწავლებინა, კერძოდ, *raison d'être* – უფლება კერძო საკუთრებისა, მისი მიზანშეწონილი შეზღუდვა ან გაფართოება, დროულად მინიჭება შეუზღუდავი უფლებამოსილებისა, როდესაც მემკვიდრეობა, ან მემკვიდრეობის გადაცემის უფლება იზღუდება. სარგებელი ან მოუქნელობა სამართლისა, რომელიც შეეხება შრომის პროცესს, ან როცა ლაპარაკია საზოგადოებრივი დახმარების საკითხებზე, არის ჩვენივე არჩევანის შედეგები. თითოეული საჭიროებიდან გამომდინარე გვეძლევა, ანუ უფლებამოსილების გაფართოება ან შეზღუდვა. ყველაზე ლიბერალურმა ეკონომისტმაც კი შეიძლება მიმართოს სახელმწიფოს. მაგრამ თავად გაბრიელ ტარდი ამბობს, რომ ვერ ხედავს დისტრიბუტორად ქცეულ სახელმწიფოში რაიმე გონივრულს, დისტრიბუციით ამოწურული სახელმწიფოს უპირატესობა საეჭვო არისო. მეორე მხრივ, არის მწარმოებელი სახელმწიფო. განაწილების თავისუფლება დოგმატის რანგში არ უნდა იყოს აყვანილი. შაბოლოოდ, წარმოების თავისუფლებაზეც თუ ვლაპარაკობთ, ეს ყველაფერი მაინც ბოლოს განეკუთვნება მოხმარებას. მორალური ქადაგების მეტი არაფერი რჩება, როცა საქმე საქმეზე მიდის და რუტინა მაინც რუტინად რჩება. მოუზღუდავი ბაზარი არის იდეალური ტიპი და იგი ჯერ არსად განხორციელებულა. გადასახადებზე ხომ სახელმწიფოა პასუხისმგებელი, ხაზინა ხომ ნიშნავს უკვე, რომ სრულად თავისუფალი ბაზარი არ მოგვეცემა. მორალური ქადაგებები პურიტანისტულია გაბრიელ ტარდის აზრით, თუმცა სიფრთხილეა ამ ყველაფრის სიღრმისეული მიზეზი, თავშეკავებულობა და მისწრაფება ზომიერებისაკენ [1].

ამრიგად, ეკონომისტი თავდაპირველად სახელმწიფო მოხელეა და ასრულებს იმით, რომ იქცევა კანონმდებლად და მორალისტადაც კი. ეკონომიკური მეცნიერების მაღლა განთავსებულია ეკონომიკური თვალსაზრისი, რომელიც მოდის შესაბამისობაში ადამიანური მოღვაწეობის თითოეულ სფეროსთან. და სვამს შეკითხვას

გაბრიელ ტარდი, რაღაა ამ თვლსაზრისით განმასხვავებელი თავისებურება? როგორ უნდა დახვეწოთ იგი? როგორია მისი ლაკუნები და მისთვის მიზანშეწონილი აუცილებელი კორექტივები? ავტორი შეეცდება ამ შეკითხვებს პასუხი გასცეს.

ეკონომიკური თვალსაზრისი არის საშუალება, გავიგოთ სოციალური ტელეოლოგია. იგი ყველაფერთან პოულობს თავის მიმართებას. საუბარია საომარ ოპერაციებზე, ადმინისტრაციულ მიწერილობებზე, ხელოვნების შედეგებზე, ქველმოქმედებასა და მსგავს საქმიანობებზე. ესენი ცდილობენ ახალ ეპოქაში გახდნენ უპირატესი. ისინი იურიდიული და მორალური მოსაზრებებია, ეს მაშინ, როცა ტრადიციის გონი აღორძინდება. შეგვიძლია კი ვთქვათ, რომ კანონმდებელი და მორალისტი არიან ძირითადად დაკავებული ადამიანთა მიზნებით, ვინც ერთმანეთს შორის კოორდინაციის მიმართებაში იმყოფებიან. ეკონომისტი ამ დროს უპირატესობას ანიჭებს სახსრების, საშუალებების შესწავლას და მათ მოიხსენიებს ღირებულებად, ფასეულობად. ეს არის საფუძვლიანი განსხვავება. აქ საყურადღებოა აქცენტების ხარისხი. ეკონომისტი თავს არ გამოიდებს მოვალეობის მიკუთვნებაზე, სურვილის მოტივების უარყოფაზე. ის აღწერს მხოლოდ. ადამიანურ მოღვაწეობას განიხილავს რაოდენობრივი, გაზომვადი კუთხიდან. ცხადია, არანაირი ზოგადი საზომი არ გააჩნია მას წინდაწინ, როგორც ეს კანონმდებლის ან მორალისტის შემთხვევაში. კანონმდებელი და მორალისტი მკაცრად გამიჯნავენ განსხვავებული გვარის საგნებს, რომლებიც ერთმანეთთან ხშირად შესუბამო არიან, რომლებიც სხვადასხვა კანონზომიერებას ექვემდებარებიან. მათ მიერ საჯაროდ პრეზენტირებული სამართალი იყო სწორედ პრივილეგია განსაკუთრებული, რადგან მის ხარჯზე ვალდებულებების ფორმულირება წარმოებდა. ცალკეული ინსტიტუტები, ისტორიული ხდომილებები მათ მიერ შენდებოდა აგურ-აგურ. ის, რასაც ისინი შექმნის ღირსად მიიჩნევენ, ემოციებსა და გრძობებზეც კი ახდენდა ზეგავლენას, ჭეშმარიტების მახასიათებელს შეიძენდა, იდეოლოგიური ფუნქციით აღიჭურვებოდა დროდადრო. ვნებები, სიამოვნება, ტანჯვა, ეს აშკარად არის სფერო, სადაც ჯგუფიდან ერთეულამდე ვარირებს სენსიტიურობის ინდიკატორი. განსაკუთრებით ეს შეეხება ეპოქას პოსტ-ინდუსტრიულ რევოლუციამდე, ინდუსტრიალურამდე თუკი არა. ეკონომისტი ასაბუთებს, რომ ამ ასორტიმენტის უკან იფარება ერთი და იგივე მნიშვნელობის მქონე საფუძველი, რასაც შეფასებით კატეგორიაში ვერ გადავიყვანთ, ეს სარის მხოლოდ არითმეტიკა და რაოდენობრივი, არაა იგი თვისებრივი, რომ ამაზე ვიყოთ ორიენტირებული აიცილებელზე მეტად. ეკონომისტი რეზიუმირებას ახდენს დოვლათის კატეგორიაში. დოვლათი არის როგორც რაღაც ერთგვაროვანი, რომელსაც უნარი აქვს გაზრდის და იგი მათემატიკურ დაანგარიშებას ექვემდებარება. თუკი ასეთი მოსაზრება ლოგიკურია, ანუ ლეგიტიმურია, გასაგებია რატომღა იგი მიჩნეული მეცნიერეულად და რატომღა გავრცელებული.

საჭიროა ეკონომისტის მოსაზრების არგუმენტირება. გაბრიელ ტარდი მიიჩნევს, რომ მას, თუნდაც სოციოლოგს, ეს ძალუძს. სიმდიდრე (დოვლათი) არის კომბინაცია სურვილისა და რწმენისა, სადაც სურვილი მთავარ როლს თამაშობს. ჩვენი ვნებები არის მოძრაობა სურვილებს შორის, დადებითი სურვილები და არამარტო, ასევე ანგარიშგასაწვია ურაცოფითი, რაც ტანჯვის იარლიყის ქვეშ ჯგუფდება. ყველა სურვილი მსჯელობის საგანია და გარკვეული რწმენიდან იღებს საზრდოს. არამხოლოდ თუმიცა. რწმენა და საქმე გარკვეულ კორელაციაში იმყოფება. საქმე პრაქტიკიდანაც იზომება და საზრდოობს. ნეგატიური მოვლენების რამდენჯერ

რადი ანალიზი საქმიდან ხდის სურვილს მისაღებს. სურვილები წინააღმდეგობაში მოვიდოდა, რომ არ არსებობდეს ემპირიულ ველში მათი შედეგების გადამოწმების პრაქტიკა. მაგალითად, თბილი პლელი და ცხელი სასმელი რომ ზამთარში სასურველი და საჯანმრთელოა, ეს ადამიანმა სიცივე იწვნია და ისე დატესტა. ეს ყველაზე უმარტივესი ინდიკატორი სურვილის, შენაძენის საჭიროებისა. დაცულობა რომ გიცავს, ეს ხომ ინსტინქტის დონეზე ნებისმიერმა ბილოგიურმა არსებამ იცის და განსჯას არც ექვემდებარება. სამწუხაროდ, პოლიტიკური ეკონომიკა სოციოლოგიურ ანალიზს ვერ უსწრებს ჯერაც წინო, სწუხს გაბრიელ ტარდი და ამიტომ ხაზს უსვამს თავისი ანალიზის სარგებლიანობას კოლეგებისათვის საზოგადოების შემსწავლელ მეცნიერებებში.

პოლიტიკური ეკონომიკის ყველა მიწერილობა ეფუძნება ზოგად მსჯელობას მეტ ან ნაკლებ სარგებელზე, ან ნაგულსისმევი, რომ არის გამოკვეთილი განსაკუთრებული მიმართება ერთდროულად მზარდ ან კლებად ელემენტებს შორის და ის მათ ქმედით ერთეულებად განიხილავს: შრომა, კრედიტი, ფასეულობები და მსგავსი. ცხადია, ეს რეალური ოდენობა არაა, მაგრამ ამის მიუხედავად, მათი რაოდენობრივი აღნუსხვა რაღაცგვარად შესაძლებელია. გაბრიელ ტარდი იგივეს იმეორებს ყველაფერზე, რაც არაა ავთენტური, მაგრამ კლასიფიცირება რიცხვებში არის მეტნაკლებად მიღწევადი. სასაუბრო ენაში, ყოველდღიურ ენას ვგულისხმობთ, არის ტენდენცია კლების და მატების, არის რაღაც ნიშნული და არის რაღაც მოძრაობა ზემოთ და ქვემოთ, ანუ იქმნება ბინარული ოპოზიცია, აი თუნდაც ასაკთან მიმართებაში, მასთან მიმართებაში კი ძალა და ენერჯია, გამჭრიახობა, ხიბლი. ყოველ ჯერზე, როცა ეკონომისტი იძულებულია გამოიყენოს ფრაზები *კრედიტის შეკვეცა* და *გაფართოვება*, *კეთილდღეობა*, *მოღვაწეობის პროგრესი* გამოდის, რომ ის საუბრობს მიმდინარე ცვლილებებზე. არის ელემენტების ზღვა, ისინი გარეგნულად სრულიად განსხვავდებიან, შეიძლება იყონ ფიზიკური ან გონებრივი ძალისხმევის შედეგი, კაპიტალი შეიძლება იყოს ჯამი რეზერვის ნებისმიერი სახეობისა, კრედიტი შესაძლებელია იყოს ნაკრები რწმენის აქტისაც კი და ა.შ. ჩვენ ვლაპარაკობთ შედეგებზე მსგავსი და ერთმანეთთან შეფარდებითი საგნებისა, რომელთა განვითარების შედეგები უნდა დაჯამდეს, ფორმულირდეს რეზულტატის სახით, ანუ რა ბედი ეწიათ რაოდენობრივად. სირთულე რაში მდგომარეობს, მათი კატეგორიების კლასიფიცირება როგორ მოვხადინოთ და რა იქნება კლასიფიცირების კრიტერიუმი. რა გამოფყოთ ამასთან ცალკე – დონე, ხარისხი სიამოვნების, ძალისხმევის, გონებაში რა როგორ აღიბეჭდებოდა – კლება/მატება თანმიმდევრულად, ემოციის დონეზე, ასევე... უტილიტარისტული ანალიზი იქნება ამომწურავი, ანუ ამოსული უშუალოდ სარგებლიანობიდან, როცაა ტკობის ხარისხი. იურიდიულ პროცედურებთან ხომ ეს ყველაფერი ნეკლებადაა დაკავშირებული, არადა იურიდიული წყვეტს სწორედ შედეგებს, რომ კომბინაცია ინსტიტუციურ ჩარჩოში მიმდინარეობს. იურიდიულიდან არის ასეთი ფრაზები კრედიტთან მიმართებაში, როგორებიცაა: უსაფრთხო, უზრუნველყოფილი და მსგავსი. ასევე გასათვალისწინებელია ძალისხმევა გაცვლის მწარმოებელ კომუნიკანტთა მხრიდან დახარჯული. პოლიტიკურ ეკონომიკაში არის ორი სიტყვა როგორც ათვლის წერტილი, *სიამოვნება* და *ტანჯვა*, როცა ჩვენ გამდიდრების ან გაკოტრების შედეგებთან გავქვს საქმე, შეძენისა და დანაკარგის კალკულაციას როცა ვახდენთ შეფასებით მსჯელობა-

ში. ტანჯვის მინიმუმით თუ სიამოვნების მაქსიმუმს მიიღებ, ეს ალბათ იდეალური ფინანსური გარიგებაა [2].

ჩვენ ყველა თავისებური ვართ და ეს თავისებურებები რომ ჭარბობს მახასიათებლებში, არ უნდა გამოგვრჩეს. ისინი გაზომვას ძნელად ექვემდებარებიან. ტკობა მხოლოდ შეგრძნების მახასიათებელია? ტკობა არის სასურველი. ტანჯვის არიდებას მუდმივად ცდილობენ, ესეც შეგრძნების მახასიათებელია მხოლოდ? ტანჯვაში რა იგულისხმება, იდეის დონეზე თუ ფიზიკური. ტკობაში ანალოგიურად, იქნებ, ეს მორალურის კატეგორიაა. ტკობა მუდმივ და არაცნობიერ დონეზე შეიძლება იყოს მიმდინარე? იქნებ, როცა ადამიანის რწმენა საკუთარი თავისადმი იცვლება, ეს ამ ორ განცდაზე ზემოქმედებს საბანკო ოპერაციების მიუხედავად? ადამიანის რწმენა საკუთარ ღირსებაში, ძლიერებაში, საკუთარ ფიზიკურ, მორალურ, ინდივიდუალურ და სოციალურ უნარებში განა მართლა თანხებით იზომება?

რწმენა და სურვილი რაოდენობრივ მახასიათებლებში გვეძლევა და თვისებრივიც გვაქვს გასათვლასიწინებელი? თუკი ეკონომიკური მეცნიერება თვისობრივს გამორიცხავს, მას სრულიად სამართლიანად დაუძახებენ ცუდ ლიტერატურას. პოლიტიკური ეკონომიკა ამ პუნქტში არ მოიკოჭლებს, მან დაძლია, ვინაიდან გააცნობიერა ეს დილემა. პოლიტიკური ეკონომიკა ეფუძნება კუმტად ორაზროვან გაგებას და ინტერპრეტაციას ფინანსური მომსახურებისაგან დაკმაყოფილების. აქ ორი ფაქტორი თამაშობს გადამწყვეტ როლს, ამბობს გაბრიელ ტარდი, სურვილი და რწმენა. ისინი კომუნიკებული არიან ერთმანეთთან, თუმცა არცთუ ჰარმონიულად. ეს პოლიტიკური ეკონომიკის ფილოსოფიურად განვითარებასაც კი უდევს საფუძვლად, ცხადია, ზომიერების ფარგლებში. აქსიოლოგია, მოძღვრება ღირებულებებზე, თუკი ფილოსოფიაზეა ლაპარაკი, ხომ არ შეიძლება არ გქონდეს დამუშავებული და გათვალისწინებული, როცა რწმენაზე საუბრობ? კამათი უნდა გააგრძელონ სპეციალისტებმა თეორიულ, დედუქციურ, განზოგადოებულ ჭრილში, ეკონომისტებმა უნიტარული სკოლისა, ისინი ახლოს არიან რიკარდოსთან, სტიუარტ მილთან და უმეტეს ფრანგებთან. მეორე მხრივ, არის ინდუქციური, პარტიკულარისტული ფრთა; ხანაც ძლიერდებიან, ხანაც სუსტდებიან, ვერასოდეს ანადგურებენ თავიანთ ოპონენტებს და მაინც არ წყვეტენ ბრძოლას. რაშია ამ ბრძოლის საჭიროება? ისევ და ისევ, დადგინდეს ტანჯვისა და სიამოვნების ზუსტი გაგება და მახასიათებლები ფიზიკურია თუ მორალური? როდესაც ანალიზებენ სიტყვას „სიმდიდრე“, პოლიტიკურ ეკონომიკაში ეს ისეთივე მნიშვნელობის მქონეა, როგორც მექანიკაში „სიმძლავრე“. საჭიროა ძირითადი, დარგის საგანი, წარმოება იყოს შესწავლილი, მისი მიმართულება და მოხმარება და მაინც რაღაა ეს *სიმდიდრე*? მესაქონლის ნახირი, გლეხის დამუშავებული მიწა, ვაჭრის სკივრი, ქალის გარდერობი და ა.შ. რამდენი სახეობაცაა საქმიანობის, იმდენივე განსაკუთრებული საგანი და ტკობის მიზეზია, მათ ერთმანეთთან არ აქვთ მიმართება, არც საზომი არსებობს რამე.

თუკი ეს მსჯელობა მართებულია, მაშინ პოლიტიკური ეკონომიკა ეფუძნება ფლატუს ვოცის, რომელიც უცხოა მეცნიერებისათვის, იმდენად რამდენადაც მეცნიერება ვერ მოიხელთებს იმას, რაც თვისებრივ საწყისებზეა აღმოცენებული. ამ დროს უნდა დავეთანხმოთ *კურნოს*, რომ ნიშნული ზოგადი ღირებულებისა, ფული, გინდა ქალაქის ან მეტალის, არის სრულიად ფიქტიური და პირობითი. თუკი ჩვენი მოსაზრების შესატყვისად თითოეულს ამ ორი სკოლიდან გავითვალისწინებთ,

გავიგებთ, რომ პირველი დარჩა თავის პოზიციაზე შეუვალი, მიუხედავად იმ ერუდიციისა, მახვილგონიერებისა და ჯანსაღი აზრისა, რაც მეორისათვის იყო ნიშანდობლივი. უკეთესი ის იქნებოდა, მისი ჭეშმარიტი რაისონ დ'ეტრე გაეცნობიერებინა, კერძოდ კი, თეორიული შესაძლებლობა რწმენისა და სურვილის გაზომვისა. გაბრიელ ტარდი თვლის, რომ თეორეტიკულადაც თუკი ამას უზურნველყოფენ, ეს იქნება საკმარისი, რომ ეკონომიკურმა მეცნიერებამ თავისი არსებობა გაამართლოს. რაც შეეხება პრაქტიკული გაზომვის შესაძლებლობას, რწმენა, სურვილი რომ დაიყვანო გაზომვა მოვლენის შეუფარდებელ ნიშნულზე, დააბრკოლებს ყოველ ჯერზე დისციპლინას საბოლოოდ გაიდგას ფესვი და ფორმულირდეს ზუსტი კანონების მაფორმირებლად [1].

ეკონომისტები სურვილის იდეას რომ შემთხვევით ეყრდნობოდნენ, მოხმარება იქნებოდა საცოდავი შესახედი. წარმოების წყაროდ სიმდიდრის სორვილი ხომ არ შეიძლება დაუშვა? შრომის დანაწილების აუცილებლობა არის წარმოების წყარო და ის, რომ საზოგადოება ერთიანი მთელი და ემერჯენტული რეალობაა. მორალში ბედნიერების სურვილი იგივეა, რაც პოლიტიკონომიკაში სიმდიდრის სურვილი.

II

გაბრიელ ტარდის შეხედულებით, პოლიტიკური ეკონომიკის პრობლემები ვრცელია და აშკარა, თუმცა ამაზე შეჩერებას დიდხანს არ აპირებს. მას მრავალი ნასესხები ფაქტორი აქვს და, სამწუხაროდ, დაივიწყა მიბაძვის როლი. ტარდი ფსიქოლოგიზმის წარმომადგენელია სოციოლოგიაში და ამიტომ პოლიტიკონომიკასაც არ პატიობს ადამიანის არაცნობიერი სურვილის უგულვებელყოფას მიბაძოს თავის მსგავსს, ანუ სხვა ადამიანს, როცა ის შრომობს, აწარმოებს ან სულაც მართლა ესწრაფვის გამდიდრებას და მიაჩნია ეს წარმატების ინდიკატორად. წარმოვიდგინოთ, რომ ბაზარი შედგება სრულიად თვითკმარი მყიდველებისაგან, თითოეულს აქვს გემოვნება განსხვავებული სხვისაგან, მოთხოვნილებები, ასევე მანერები, საგნების შეძენის ჩვეულებები. დავუშვათ, არიან ეროვნებითაც სხვა, ინგლისელი, ჩინელი, ინდუსი, იროკეზი, არაბი, პერიკლეს ეპოქის ბერძენი, რამზესის პერიოდის ეგვიპტელი და სხვა. შეგვიბოთ ისინი ერთად და ცვლიან პროდუქტებს. გაცვლა შესაძლებელი აღმოჩნდება, მაგრამ გაცვლას ეკონომიკური მნიშვნელობით ჩვენ ვერ შევაფასებდით. უკანასკნელი მოითხოვს პოსტულატის სახით მსგავსებას, იდენტურ მოთხოვნილებებს. ამ პრინციპზე მუშაობს რეკლამაც. ეს არის აღიარებული ფაქტი. ფასიც არის ფიქსირებული. ფასი არაა მობილური ცვლადი. **რიკარდოს** ამოსავალი ასეთია, რენტის თეორიაში, რომელიც შესანიშნავი გზამკვლევაა ჩვენთვის, არის საჭიროებები მწირი და სასიცოცხლო. მდიდარი მყიდველი ცივილურ სამყაროში ჩათვლის ძალდატანებად, თუკი მისი შემოსავლის რაოდენობის პროპორციული ციფრი არ იქნა გათვალისწინებული. მდიდრები კრედიტორების სისტემით, ფაქტობრივად, არ სარგებლობენ. სურვილი ხშირად გამომდინარეობს შემოსავლის ოდენობიდან, მიუხედავად საქონლის სტატუსისა. აი, მაგალითად, მეორე და მესამე სამყაროს ქვეყნებში, მით უმეტეს, ჯანმრთელობის დაზღვევის პაკეტებისა და სოციალური სახელმწიფოს ბერკეტების გაუმართაობის გამო, რაღაც ასაკიდან ადამიანებს სტომატოლოგიური საჭიროებები არ აქვთ მოწესრიგებული და ვერ ვიტყვით, რომ უგულვებელყოფენ ან არაა იგი გასათვალისწინებელი, როგორც აუცილებლობა.

ის, რომ ადამიანი მთელი ცხოვრება თავის თავს ადარებს სხვებს და, ასევე, თავის თავსაც შედარებით წარმატებული პერიოდებიდან, არის ფაქტი. რატომღაც, რომ გვხვდება დასავლეთ საქართველოში ლამის წვეთი წყალივით მსგავსი საცხოვრებელი ნაგებობები, გაზონებიც კი ეზოს ირგვლივ, ე.წ. ტალავარები და დეკორიც კი. ეს მიბაძვის პროდუქტია. ჩვენ ნიმუშად ვიღებთ სხვას, ეს არის დაუძლეველი მისწრაფება, ჩვენ გვგონია საკუთარი თავის მიმართ სამართლიანი იგივე საგნებით ჩვენი სივრცის ჩახერგვა, რითაც არის სხვისი პრივატული სივრცე. ეს გვგონია მოხერხებულებაც, პრაქტიკული. არის გაბრიელ ტარდისთან განხილული კანონები მოთხოვნისა და შეთავაზებისაც. როცა ადამიანი გარკვეულ ფასად ნივთის შეძენაზე ორიენტირებულია, აქ წინა პლანზეა ნივთის შეძენის სურვილი, მან შესაძლოა უფრო მაღალ ფასადაც შეისყიდოს ეს ნივთი თქვენთან. საქმე იმაშია, გაარკვიოთ, რა არის მაქსიმალური თანხა, რასაც ეს პირი გადაიხდიდა. აუქციონის პრინციპი მოქმედებს სურვილის გამძაფრების წყალობით. მიმბაძველობის მომენტი აუქციონზე კიდევ მეტად ცხადად შიშვლდება. ადამიანი არის ორი კონკურირებადი სურვილი, ერთდროულად ორი შენაძენის გაკეთება უნდება, არადა ბიუჯეტი აძლევს ერთის შეძენის შესაძლებლობას და მაშინ იგი იწყებს ანგარიშს, სინანული, რომელზეც უარის თქმის შემთხვევაში ექნება ნაკლები, ან ამ ორი შენაძენიდან განსაზღვრავს პრიორიტეტებს. რეკლამა უნდა ასევე, გაითვალისწინო, თუკი ვთანხმდებით, რომ იგი პრიორიტეტების განსაზღვრაში დაეხმარება ან მეორე, რომელი შენაძენი წარმოადგენს აუცილებლობას, აუცილებლობა სურვილზე ძლიერი ვერ იქნება. საკვები პროდუქტი, ან მედიკამენტი და გარდერობი კონკურენციაში ვერ იქნება. აქ ლაპარაკია, როცა ბაზისური მოთხოვნილებები დაკმაყოფილებულია და სხვა საჭიროებები თანდათან პერიოდულად ამოტივტივდება. არის მოვაჭრე, რომელიც მოწოდებულია გაყიდოს და პირი, რომელსაც აქვს მისწრაფება შეიძინოს. შეძენის სურვილის სიმძაფრის იმედად საქონელზე ფასის აწვევა კეთილსინდისიერი მორალის ჩარჩოში არაა, თუმცა ეს ბაზრის წესი და საქონლის ბრუნვის ხელშემწყობია მოვაჭრესა და კლიენტს შორის.

პოლიტიკის ეკონომიკაში **მიბაძვის** გარდა აინტერესებთ მეორე საკითხი, რაც **გამოგონებებს** შეეხება. ნებისმიერი ხელობა, მოღვაწეობის სფერო, მანერები, უნარ-ჩვევები, წარმოების სურვილი არის რისი ზოგადი შედეგიც, ჩვენ ამას შეიძლება სიმდიდრის შინაარსის შესწავლის მოტივით ვიკვლევთ, მაგრამ წარმოიშვა ეს ყველაფერი თანამედროვე ადამიანის ნიჭის ხარჯზე. როცა ყიდულობ ჩაის ან არაყს, აგემოვნებ პურეულ პროდუქტს, ჯირითობ ცხენით, ეტლით მგზავრობ, თამბაქოს ეძალები, საჭიროა გარკვეული ჯგუფის მიერ ამ პროდუქტებისა და მომსახურების უზრუნველყოფა. ჩაის სჭირდება გადამუშავება, სპირტს ჩამოსხმა, საფუარსაც ამოყვანა, ცომი ხომ თავისით ვერ მომზადდება, გამოცხოვამდე ჯერ რამდენი ოპერაციაა, ეტლს მეეტლის დახელოვნება სჭირდება, ცხენს გახედვნა, ინსტრუქტორი, ანუ ეს მთელი ინდუსტრიაა და ხელოვნება, რომელიც ენ რაოდენობით ადამიანს უწყვეტ თანმიმდევრულ ფერხულში ჩააბამს. ემილ დიურკემი საბოლოოდ ამას დაიყვანს შრომის დანაწილებამდე და აქ ხედავს საზოგადოების მდგრადობის ფუნდამენტს. ერთად ცხოვრება, ანუ საზოგადოებად ყოფნა გულისხმობს შრომის სოციალურ დანაწილებას [2].

გამოგონებებს რაც შეეხება, ისინი ორი გვარისაა, ერთნი (ლიტერატურული, მხატვრული, ხანდახან – საწარმო, მაგალითად, კულინარიული) კაცობრიობას აძ-

ლევან ხატებების ახალი კომბინაციების მოსინჯვის შესაძლებლობას. დრამატურ-გების მისწრაფება თეატრისაკენ ბუნებრივია, მაგრამ დრამატურგიაში ახალი სტილისადმი თეატრის მაყურებლის დახარბება, უკვე სათეატრო ხელოვნების ევოლუციაზე მოასწავებს, ან ყოველ შემთხვევაში, სათეატრო ტექნიკის დახვეწა-გამრავალფეროვნებაზე. მწერალი ჟანრს პირადად ირჩევს, ისტორიული რომანი, დეტექტივი, ბიოგრაფიული რომანი, ან რაიმე სხვა, თუნდაც ბულვარული. ჟანრს იშვიათად იცვლიან, მაგრამ შერჩეული ჟანრის შიგნით ზრდა, თუ გინდა მკითხველი მეტნაკლებად შეინარჩუნო, გარდაუვალია, ანუ სამწერლობო ოსტატობაში თავისთავად იზრდებიან მეტნაკლებად ნიჭიერი სახელები. თექსტილი, ფოტოგრაფია, აქაც და ზოგადად ყველგან, საგამომცემლო საქმეშიც იგივე პრინციპი მუშაობს. ავიღოთ ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თავიდან სანაპიროს გასწვრივ, თამარ მეფის გამზრითან მიმდებარედ, 40 კვადრატულ მეტრზე ოდნავ მეტი ეკავათ სივრცე და სასკოლოდ განკუთვნილ, დაწყებითი კლასების მათემატიკის სახელმძღვანელოებით დაწინაურდნენ ბაზარზე, მაღალი ხარისხის, ასევე, სასწავლო თვალსაჩინოებები ჰქონდა მორგებული მაგნიტურ დაფას. აკა მორჩილაძე, ეს საყოველთაოდ აღიარებული უნიჭიერესი ავტორი და სულაკაურის გამომცემლობა განუყოფელია, საგამომცემლო სამწერლობო საქმეში ათწლეულები ერთად გამოიარეს... არამარტო; ასევე უნდა დავასახელოთ ერთ-ერთი ყველაზე კითხვადი მეცნიერი, ორიგინალური ტექსტებით ცნობილი პროფესორი თევაძე (მიმართულება ფილოსოფია, სოციოლოგია). დღეს ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობას მაღაზიათა, სახელგამების მთელი ქსელი აქვს და აშკარად ჩანს, რომ ათწლეული კონკურენციას ვერ გაუწევინ იდენტური საქმიანობის წრიდან. სულაკაურში წიგნის დაბეჭდვა ყოველთვის იყო გარკვეულად ასოცირებული კარგ გემოვნებასთან. ესაა მათი ძირითადი ფსონი, ორიგინალობა და ხარისხი, დახვეწილი ინტელექტუალური გემოვნება.

გამოგონებები და ფასები არის მობილური, ასევე – სურვილის სიმძაფრე. მობილური ტელეფონის ან კომპიუტერული პროგრამის ყოველი ახალი ვერსიის გამოჩენა ამას მარტივად გასაგებს ხდის. ჟან ბოდრიარს აქვს წიგნი სახელმწოდებით „საგანთა სისტემა“, სადაც მსუბუქი ავტომობილებისა და გაჯეტების ახალი მოდელების ბაზარზე გამოჩენსა და მათი ფლობის სურვილის მნიშვნელობაზე საუბრისას ფსიქოანალიზის მეთოდსაც კი იყენებს. ამ წიგნში ვინაიდან არის მიმოხილული კრედიტირების სისტემა და რეკლამა, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ იგი, ასევე, პოლიტიკური ეკონომიკის საკითხებსაც მოიცავს, ისევე როგორც როლან ბარტის „მითოლოგიები“, რადგან ბარტი აქ რეკლამის თემას უძღვნის რამდენიმე ვრცელ მითს, სარეცხი საშუალებებისა და კანის დამატენიანებელი საშუალებების რეკლამა, „ჟაველის ხსნარი“ და სარეცხი საშუალება „ომოც“ კი არაა გამორჩენილი ყურადღების ველიდან.

გაბრიელ ტარდი გამოგონებების ჩვენში შექმნის სურვილთან დაწყვილების მიზეზებში უთითებს სოციალურ ზეგავლენას. ნეილ სმელზერი ამერიკულ ღირებულებებში ჩამოთვლის მანერას საგნები იყოს ინდიკატორები, რომ ხარ შენ წარმატებული, სოციალიზირებული და თანამედროვე. აქ სწორედ ტექნიკის უახლესი მიღწევები იგულისხმება და არამარტო. ლაპარაკია ნეილ სმელზერის მონოგრაფიაზე „სოციოლოგია“, რაც სამაგიდო წიგნად მსახურობდა წლების წინ თითოეული დარგის სპეციალისტისათვის და დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალობა და ხშირად ციტირებადი. ტერმინალთან მუშაობის უნარ-ჩვევებზე როცა ჟან ფრანსუა ლი-

ოტარი წერდა განათლების სისტემის მოდერნიზირებისას, ცხადია, ტერმინალთან სამუშაოდ გარკვეული ტექნიკის საკუთრებაში ქონა როგორც აუცილებლობა იგულისხმებოდა. წარმოვიდგენიათ სტუდენტი ანდა ლექტორი ე.წ. ჭკვიანი ტექნოლოგიების გარეშე? ცხადია, არა, რადგან სხვაგვარად სწავლების პროცესში ინტეგრირება სრულიად იქნებოდა შეუძლებელი!

დოვლათი არის ნაზავი რწმნისა და სურვილის. დოვლათი არის მიზეზი სიმშვიდის, რადგან იწვევს ნდობას, ისევე როგორც აცრა ვირუსზე, ანდა მინდობილობა უძრავ ქონებაზე. წიგნის ზეგავლენაც ასეთივეა და აკადემიურ ჩარჩოებში საუბრის, რადგან გგონია, რომ ჭეშმარიტებას ეზიარე. უნდა გამოვყოთ პირველი, რწმენის ინტენსიურობა. აქ გათვალისწინებულია უნარი მისი გადაჭრის საჭიროებისა; მეორე არის საჭიროება, რომელიც გახდა ზრუნვის საგანი.

წარმოვიდგინოთ სანატორიუმი, ორი ერთდროულად და დავის საგანია ორიდან ერთში გამგზავრება. ბილეთები, ცხადია, მოითხოვს ანაზღაურებას და იქ ყოფნის ხარჯები. ყელის ტკივილი და ქრონიკული ბრონქიტი, აი, რისი პრევენციის საშუალებაა ამ დაწესებულებებში. ჩვენ სადაც, რომელ შემთხვევაში – ყელ-ყური თუ ფილტვები და სასუნთქი გზები – ვართ უფრო მოწყვლადი, ავირჩევთ მას და ფასების მეტ-ნაკლები ვარირება იქნება მეორეხარისხოვანი.

გამოგონებას რაც შეეხება, თუ გამოგონების ავტორს მხოლოდ სარგებლიანობის სურვილში დავდებთ ბრალს, ნიჭის ფასი არ გვეცოდინება რიგიანად. გამოგონებას ხანდახან გამომგონებლისთვის იმდენი ფინანსური მხარდაჭერა არ მოუტანია, რამდენიც შემდეგი თაობისათვის და, ზოგადად, სოციუმის ამათუიმ სფეროსათვის დროის ხანგრძლივ ინტერვალში. თან, ცხადია, გამოგონებასაც გააჩნია, მაგალითად, წარმოების მექანიზაცია დაიწყო და ავტომატიზაცია გაიზარდა, პირველი კონვეიერი ჰერნი ფორდმა შექმნა, წარმოების კომპიუტერიზაცია და შემდეგ სულაც – რობოტიზაცია შრომითი პროცესის...

ადმოჩენებისადმი ნდობის ხარისხი მნიშვნელოვანია, არის მრავალი გაჯეტი, რომელიც იმდენად ეგზოტიკური ჩანს, რომ მათი ფლობა ყველაზე მცირე და მოხმარება სნობობად ითვლება. არაა აუცილებლობა მათი მეშვეობით ჩვენი ყოველდღიურობა შევივსოთ, რადგან მათ გარეშედაც იოლად გავდივართ ფონს. არის საინტერესო, თუმცა აუცილებელი არაა. გამომდინარე ყოველივე აქედან, ეს საგნები რომ მასობრივი მოხმარების ბაზარს ვერ აითვისებს, სრულიად ცხადია.

უპირატესად განიხილება სამეცნიერო აღმოჩენები, თუმცა ადმინისტრაციული იდეები, სიახლეების სახით დანერგილი; ასევე, ანგარიშგასაწევია საკანონმდებლო, სამხედრო და სასამართლო სექტორები. ასტრონომია, ფიზიკა და ქიმია, ბიოლოგიის სფეროებია, სადაც ჩვენი შიშები და ცრურწმენები დღითიდღე, რაციონალიზაციის ხარჯზე, რომლის მიზეზი სწორედ პერიოდული აღმოჩენებია, სუსტდება. ისეთი მოვლენა, როგორც არის მზისა და მთვარის დაბნელება, ადრინდელ ეპოქაში იწვევდა ადამიანებში ძრწოლას. როდესაც ადამიანი აუმჯობესებს ცოდნის ხარისხს და პრაქტიკაში მას პერმანენტულად ნერგავს, ვრცელდება სიკეთე და ესაა განმანათლებლობის ავ-კარგი, უმაღლესი პრინციპი. ჯერ ცვლილებები სასიკეთო ეხება მოსახლეობის მაღალ ფენებს, ელიტურ ჯგუფებს, შემდეგ კი, გარკვეულ დროში, მთელს სოციუმზე ვრცელდება და საყოველთაო მოხმარებაში მარტივად მკვიდრდება. პოლიტიკური ეკონომიკა არანაკლებ ინტერესს იჩენს იმ ცვლილებებისადმი, რაც მოდის სფეროებიდან კანონმდებლობის, ადმინისტრირების, შეიარაღება

გნებავთ ან თუნდაც სახელმწიფო სტრატეგიის შეცვლა, საყოველთაო დაზღვევა, რაც სოციალური სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ბერკეტია განათლებასთან და ჯანდაცვასთან ერთად. ქალაქი კლასსა და პროფესიულ ჯგუფებს ახალ შანსებს სთავაზობს და ურბანიზმის განვითარებაც არის ინტერესის საგანი ამ მხრივ. გარანტიების ზრდა, როცა ეს სტაბილურობას ეხება ეკონომიკურს მოსახლეობის ფართო ფენებისათვის ქალაქში არის მეტნაკლებად ჯერაც რეალური. თუმცა იზრდება მოდა, ტენდენცია სოფელში დაბრუნების. რეგიონში წასვლა გახსოვთ ალბათ ფიოდორ დოსტოევსკის „ეშმაკნი“, როცა ნიკოლას სტავროგინმა დაშასთან ერთად კანტონა ურიში დასახლება ჩაიფიქრა, ის თავისებური ჯვარცმა იყო, ან კნუტ ჰამსუნის „პანში“ ლეიტენანტ გლანის მხრიდან ცივილიზაციისათვის ზურგის შექცევა, ისევე როგორც სომერსეტ მოემთან „თოვარე და პენიანში“ ჩარლზ სტრიკლენდის ტაიტიზე გამგზავრება. დღეს ბევრი საავტორო გადაცემა კეთდება ქალაქიდან სოფელში წასვლაზე და არის სატელევიზიო არხი „ბალტიკა“, რომელიც ამ ტიპის გადაცემებით ტენდენციური გახდა ბოლო დროს და ეს არათვითგვემად, კულტურისა და შინაგანი სიმწიფის მაღალ ინდიკატორად გამოიყავთ გადაცემის ავტორებს, პერსონაჟებზე კი გვიყვებიან გზნებით და ლამაზად, როგორც გმირებზე და ხაზს უსვამენ, რომ ჯერ კიდევ ეს პირველადმომჩენლობაა, რაღაც ახალი და ნოუ ჰაუ, მისაბაძი და გასათვალისწინებელი ამავე დროს.

რომის სამართალი თავდაპირველად იტალიაზე ვრცელდებოდა, შემდეგ კი – მთელს იმპერიაში. ასეთივე იყო რუსეთში გლეხების თავისუფლება. 4 აგვისტოს დამე, რამაც შეღავათები ყველსათვის მოიტანა და გლეხების თავისუფლების სიმბოლოდ იქცა.

სამეცნიერო აღმოჩენა თუ სამრეწველო დანადგარი, მეხამრიდი, რამდენი სიკეთე იყო მისგან ასევე. გემები, რომელთაც ხორბალი გადაჰქონდათ ქვეყნიდან ქვეყანაში, ხომ შიმშილის პრევენცია იყვნენ თავისებური. წყალუხვი მდინარეების გამოყენება ელექტროენერჯის მისაღებად.

გაბრიელ ტარდი ცდილობს პოლიტიკური ეკონომიკა აზიაროს ფილოსოფიას და ფსიქოლოგიას და აშკარაა, რომ იგი ეკონომიკის მეცნიერებისათვის მახასიათებელ ხინჯს, დავიდეს რაოდენობრივ ცვლადებზე, ამის ხარჯზე თვისებრივი ცვლადებით აღჭურავს. იკვრება წრე, ასეთი სახით წაკითხული პოლიტიკური ეკონომიკა უკვე სოციოლოგიის დამხმარე დარგია და სოციალურ მოვლენათა, ეპოქათა და თაობათა ახსნაში, გაგებაში გვეხმარება.

ლიტერატურა:

1. Тард Г., Социальная логика, Слоиально психологический центр, Санкт Петербург, 1996;
2. კორტავა შ., სოციალური ცვლილებების თეორია, თბ., 2021.

Shorena Kortava
Interpretion of Political-Economy by Gabriel Tarde
Summary

Gabriel Tarde in French sociology represents the psychological side. This article presents his research on political economy. Since these studies are purely sociological, Tarde uses terms that are not standard for economics, such as desire, and thinks that this is a category of psychology and morality. Tarde talks about the importance of research for the progress of civilization as well as for the advancement of the economy. Tarde also touches on the meaning of wealth and makes sure that gain, wealth correlates psychologically and socially with stability.

Шорена Кортава
Интерпретация политэкономии Габриелем Тарда
Резюме

Габриель Тард в французской социологии предствалает психологическую сторону. В данной статье представлены его исследования по политической экономии. Поскольку эти исследования сугубо социологические, Тард использует нестандартные для экономики термины, например желание и думает что это категория психологии и морали. Он говорит о значении исследования для прогресса цивилизации, а также для продвижения экономики. Тард касается также значении богатства и делает вывод что прибыль, богатство состоят в корреляции на психологическом и социальном уровне со стабильностью.

გიორგი ჭოჭუა
(საქართველო)

**მდგრადი და შემოქმედებითი ინიციატივები ტურიზმში
როგორც გარემოზე შემოქმედების პოზიტიური ფაქტორი**

შესავალი

ტურიზმი განსაკუთრებით სწრაფად მზარდი ინდუსტრიაა, რომელსაც აქვს პოტენციალი, ხელი შეუწყოს ეკონომიკურ განვითარებას, კულტურულ გაცვლასა და გარემოს მდგრადობას. თუმცა ტურიზმის შემოქმედება შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი. მისი პოზიტიური ექტორი უზრუნველყოფს, რომ ტურიზმის განვითარება შეესაბამებოდეს მდგრადი განვითარების მიზნებსა და პრინციპებს. ამის მიღწევის ერთ-ერთი გზაა მდგრადი, ნარჩენებისგან თავისუფალი და შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივების წახალისება ბიზნესსა და საზოგადოებაში, რომლებსაც აქვთ პოტენციალი, იქონიონ გარემოზე შემოქმედების პოზიტიური გავლენა და შექმნან ხიდეები ახალ, ნარჩენებისგან თავისუფალ კულტურულ კომუნიკაციებს შორის.

ტურიზმის მნიშვნელობა გლობალურ ინდუსტრიაში იმით განისაზღვრება, რომ ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდასა და დასაქმებას მრავალ ქვეყანაში. თუმცა ტურიზმის ინდუსტრიის ზრდა, ასევე, იწვევს გარემოზე უარყოფით შემოქმედებას, რაც აისახება ნახშირბადის ემისიების მატებაში, ნარჩენების ჭარბ წარმოებასა და ბუნებრივი რესურსების არამდგრად ექსპლუატაციაში. ამ გამოწვევებით მდგრადი და შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივები დაეხმარება როგორც ეკოლოგიურად სუფთა პრაქტიკის პოპულარიზაციას, ისე ტურიზმის უარყოფითი შემოქმედების შერბილებას.

გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის (UNWTO) ანგარიშის თანახმად, „მდგრად ტურიზმს ძალუძს ხელი შეუწყოს გარემოს დაცვას, კულტურის შენარჩუნებასა და სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, ხოლო ტურისტებისთვის – ახალი და მნიშვნელოვანი გამოცდილების შეთავაზებას“ [5]. გარდა ამისა, ვითარდება შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივები, რათა ტურისტებს ჰქონდეთ წვდომა უნიკალურ და კულტურულად მდიდარ გამოცდილებაზე, ასევე მხარი დაუჭიროს ადგილობრივ თემებსა და ეკონომიკას. მდგრადი ტურიზმი გაერთიანებული ერების მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის (UNWTO) მიერ განსაზღვრულია, როგორც „ტურიზმი, რომელიც სრულად პასუხისმგებელია მიმდინარე და მომავალ ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოზე შემოქმედებზე, ითვალისწინებს ვიზიტორების, ინდუსტრიის, გარემოსა და მასპინძელი თემების საჭიროებებს“ [4].

ეს განმარტება ხაზს უსვამს ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვითი საკითხების დაბალანსების მნიშვნელობას ტურიზმის მდგრადი განვითარების თეორიაში. ამავდროულად, უზრუნველყოფს, რომ ადგილობრივ თემებსა და გარემოზე უარყოფით

ფითი ზემოქმედება აღიკვეთოს. მდგრადი ტურისტული ინიციატივები მიზნად ისახავს გრძელვადიანი ეკონომიკური სარგებლის მიწოდებას ადგილობრივი მოსახლეობისთვის და ასევე, ხელს უწყობს გარემოს დაცვას, კულტურულ კონსერვაციასა და სოციალურ კეთილდღეობას.

ვინაიდან ტურიზმის ინდუსტრიას შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) მიღწევაში, მას ეს პრიორიტეტი უნდა ჰქონდეს მინიჭებული. ამით ის წარმოადგენს ერთ-ერთ გზას, რომლითაც მდგრადი ტურიზმი მიხნეულია პოზიტიურ ხიდად კულტურებს შორის, არის კულტურათაშორისი გაგებისა და კულტურული მრავალფეროვნების დაფასების ხელშემწყობი. მაგალითად, მდგრადი ტურისტული ინიციატივები, რომლებიც მიმართულია კულტურულ მემკვიდრეობაზე, როგორცაა ეკო-კულტურული ტურები და საზოგადოებაზე დაფუძნებული ტურიზმი, შეიძლება დაეხმაროს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და ტრადიციების შენარჩუნებას. ამავდროულად, ტურისტებს შესაძლებლობას აძლევს გაეცნონ ადგილობრივ კულტურას და ჩაერთონ კულტურულ გაცვლაში.

ამ სტატიაში მიმოვიხილავთ მდგრადი და შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივების როლს გარემოზე დადებითი ზეგავლენის კონტექსტში. უფრო კონკრეტულად, შევეხებით ისეთ გამოცდილებებს, სადაც მცირე ზომის დასახლებები და დიდი ქალაქები პოზიციონირდებიან როგორც „ნარჩენებისაგან თავისუფალი“ სივრცეები. ამით ისინი ხელს უწყობენ ადგილობრივი რესურსების კონსერვაციას, ნახშირბადის კვალის შემცირებას, ადგილობრივი საზოგადოების ჩართულობასა და ადგილობრივი ეკონომიკის მხარდაჭერას. ასევე, განვიხილავთ მდგრადი და შემოქმედებითი ტურიზმის საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლების ინიციატივების სარგებელს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მომავალი თაობები ტურისტული მიმართულებებით ისარგებლებენ და ამით გარემოსა და ადგილობრივ თემებს გააძლიერებენ. მთლიანობაში, მდგრადი და შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივები გუთავაზობს მთელ რიგ სარგებელს გარემოსთვის, ადგილობრივი თემებისა და მოგზაურებისთვის. რადგან ტურიზმის ინდუსტრია აგრძელებს ზრდას, მნიშვნელოვანია, რომ პრიორიტეტი მიენიჭოს მდგრადობასა და შემოქმედებითობას ეკოლოგიურად სუფთა ტურისტული პრაქტიკის პოპულარიზაციისთვის.

შემოქმედებითი ტურიზმის მოდელები და მდგრადი ქალაქები

შემოქმედებითი ტურიზმი ეხება მოგზაურობის გამოცდილებას, რომელიც ვიზიტორებს სთავაზობს შესაძლებლობას განავითარონ თავიანთი შემოქმედებითი უნარები ან გაეცნონ ადგილობრივ კულტურასა და ხელოვნებას. კონცეფცია პირველად შემოიღეს კრისპინ რაიმონდმა და გრეგ რიჩარდსმა 2000 წელს (Raymond C. & Richards G., 2000) და მას შემდეგ მოიპოვა პოპულარობა, როგორც კულტურული მდგრადობის ხელშეწყობისა და ადგილობრივი ეკონომიკის მხარდაჭერის საშუალებამ. როგორც რიჩარდსი და ვილსონი თავიანთ წიგნში – „ტურიზმის მენეჯმენტი“ აღნიშნავენ, „შემოქმედებითი ტურისტული ინიციატივები გუთავაზობს მრავალ სარგებელს როგორც ტურისტებისთვის, ასევე მასპინძელი მოსახლეობისთვის; მათ შორისაა ეკონომიკური განვითარება, კულტურის შენარჩუნება და სოციალური გაცვლა“ [3, 661].

შემოქმედებითი ტურიზმის მოდელები ორ ნაწილად იყოფა:

პირველი – ეს არის შემოქმედებითი დანიშნულების მოდელი, რომელიც ხაზს უსვამს შემოქმედებითი მიმართულებების განვითარებას. ეს არის ადგილები, რომლებსაც აქვთ ძლიერი კულტურული და შემოქმედებითი იდენტობა და ტურისტებს სთავაზობენ კულტურულ და შემოქმედებით გამოცდილებას. მოდელის მიზანია, ხელი შეუწყოს მდგრადი ტურიზმის განვითარებას რეგიონის კულტურული და შემოქმედებითი აქტივების გამოყენებით ტურისტების მოსაზიდად და ადგილობრივი ეკონომიკური დოვლათის შესაქმნელად.

მეორე კი შემოქმედებითი გამოცდილების მოდელია. ეს მოდელი ხაზს უსვამს ტურისტებისთვის შემოქმედებითი გამოცდილების განვითარებას, როგორებიცაა სემინარები, კლასები და მონაწილეობითი აქტივობები, რაც საშუალებას აძლევს ტურისტებს, ჩაერთონ ადგილობრივ კულტურულ და შემოქმედებით დონის ძიებებში. მოდელი მიზნად ისახავს მდგრადი ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობას, ტურისტებისთვის უნიკალური და ავთენტური გამოცდილების შეთავაზებასა და კულტურული გაცვლის ხელშეწყობას.

თითოეულ ამ მოდელს აქვს თავისი ძლიერი და სუსტი მხარეები; არჩევანი დამოკიდებული იქნება რეგიონის კონკრეტულ კონტექსტსა და მიზნებზე. თუმცა ყველა მოდელი მიზნად ისახავს მდგრადი ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობას კულტურული და შემოქმედებითი ინდუსტრიების განვითარების გზით და მათი ინტეგრირება შესაძლებელია ყოვლისმომცველი მდგრადი ტურიზმის კონცეფციის ჩარჩოში. არსებობს მსოფლიოში რამდენიმე დიდი ქალაქის გამოცდილება, რომლებიც ამ მოდელის გამოყენებით ცდილობენ ან უკვე შეძლეს დაემკვიდრებინათ ისეთი ტერმინი, როგორც არის „ნარჩენებისგან თავისუფალი“ ტურიზმი და მასთან ასოცირებული სერვისები.

ჯერ არ არსებობს საყოველთაოდ შეთანხმებული „ნარჩენებისგან თავისუფალი“ ქალაქის განმარტება, მაგრამ არის ქალაქები, რომლებიც ახლოს არიან ნარჩენების ნულოვანი სტატუსის მიღწევასთან. ისინი, როგორც წესი, ყურადღებას ამახვილებენ ნარჩენების წარმოების შემცირებაზე, მასალების ხელახალ გამოყენებაზე (upcycle), გადამუშავების გაზრდასა და ნარჩენების მართვის ეფექტურობის გაუმჯობესებაზე. აქ წარმოდგენილია ზოგიერთი ქალაქი, რომლებიც ლიდერობენ ნარჩენების შემცირებასა და მდგრადობაში:

1. **სან-ფრანცისკო, აშშ:** სან-ფრანცისკოს დასახული ჰქონდა მიზანი, ნულოვანი ნარჩენებისთვის მიეღწია 2020 წლისთვის და ამ მიმართულებით არაერთი პროგრამა განახორციელა, მათ შორის, ყოვლისმომცველი გადამუშავებისა და კომპოსტირების პროგრამა, პლასტიკური ჩანთების აკრძალვა და ფოკუსირება [6; 7];

2. **ფრაიბურგი, გერმანია:** ფრაიბურგი ცნობილია თავისი მდგრადი პრაქტიკით და მიზნად ისახავს ნულოვანი ნარჩენების მიღწევას 2030 წლისთვის. ქალაქს აქვს კარგად განვითარებული გადამუშავებისა და კომპოსტირების სისტემა და მან, ასევე, გაატარა ზომები ერთჯერადი გამოყენების შესამცირებლად, მაქსიმალურად შეუწყო ხელი მდგრადი ტრანსპორტირების ვარიანტების გამოყენებას [8];

3. **კამიკაცუ, იაპონია:** კამიკაცუ არის პატარა ქალაქი იაპონიაში, რომელმაც მიზნად დაისახა 2020 წლისთვის ნულოვანი ნარჩენების მიღწევა. ქალაქმა განახორციელა გადამუშავებისა და კომპოსტირების ყოვლისმომცველი პროგრამა და აკრძალა ისეთი

ერთჯერადი პროდუქტების გამოყენება, როგორებიცაა პლასტიკური ჩანთები და კონტეინერები [9];

4. კურიტიბა, ბრაზილია: კურიტიბა არის ქალაქი ბრაზილიაში, რომელიც აღიარებულია ნარჩენების მართვის ინოვაციური პრაქტიკით, მათ შორის, ყოვლისმომცველი გადამუშავების პროგრამით. ქალაქმა განახორციელა მასშტაბური ღონისძიებები ნარჩენების შესამცირებლად და ორგანული ნარჩენების კომპოსტირების სისტემით [10; 11];

5. მალმო, შვედეთი: მალმო არის ქალაქი შვედეთში, რომელსაც მიზნად აქვს დასახული ნულოვანი ნარჩენების მიღწევა 2030 წლისთვის. მას აქვს კარგად განვითარებული გადამუშავებისა და კომპოსტირების სისტემა. მალმომ განახორციელა ზომები ერთჯერადი პლასტმასის გამოყენების შესამცირებლად და მდგრადი ტრანსპორტირების ვარიანტების გამოყენების ხელშესაწყობად [12; 13].

ეს მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია ქალაქებისა, რომლებიც პროგრესირებენ ნულოვანი ნარჩენების მიღწევისკენ. თუმცა მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ნარჩენების შემცირება რთული და მიმდინარე პროცესია და მოითხოვს მთავრობების, ბიზნესისა და კერძო პირების ერთგულ ჩართულობას.

ნარჩენების გარეშე ტურიზმი ეხება ტურიზმს, რომელიც ამცირებს ნარჩენების წარმოებას, ზრდის მასალების ხელახლა გამოყენებასა და გადამუშავებას და აუმჯობესებს ნარჩენების მართვის სისტემების ეფექტურობას. ნარჩენებისგან თავისუფალ ტურისტულ ინიციატივებსა და ბიზნესებს შეუძლიათ იმოქმედონ როგორც პოზიტიური ხიდი კულტურებს შორის გარემოს მდგრადობის ხელშეწყობისა და ადგილობრივ გარემოზე ტურიზმის უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების კუთხით. მაგალითად, უნარჩენო სასტუმროებსა და რესტორნებს, რომლებიც იყენებენ მრავალჯერადად გამოყენებად და კომპოსტირებად პროდუქტებს და ხელს უწყობენ ერთჯერადი პლასტმასის შემცირებას, შეუძლიათ ხელი შეუწყონ ნარჩენების შემცირებასა და ეკოლოგიურ მდგრადობას; ასევე, შექმნან პოზიტიური, მისაბაძი მოდელები სხვა ბიზნესებისა და თემებისთვის. „ეკოლოგიურად სუფთა სასტუმროები და კვების ცენტრები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მდგრადი ტურიზმის პოპულარიზაციაში გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებითა და ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნებაში წვლილის შეტანით“ [2, 17-30].

ეკოლოგიურად სუფთა სასტუმროები და რესტორნები. მათი საქმიანობის პრინციპები

ეკოლოგიურად სუფთა საცხოვრებლები და რესტორნები შეიძლება ეწოდოს ისეთ სივრცეებს, რომლებიც პრიორიტეტს ანიჭებენ გარემოს მდგრადობას და ხელს უწყობენ პასუხისმგებლიანი ტურიზმისა და სასაღილო პრაქტიკის პრინციპებს. ისინი ხშირად იყენებენ განახლებადი ენერჯის წყაროებს, ამუშავებენ და ამცირებენ ნარჩენებს, ზოგავენ წყალს, იყენებენ ბუნებრივ და მდგრად მასალებს მშენებლობისათვის; მათი საქმიანობის ბენეფიციარები თანაბრად არიან როგორც მოსული სტუმრები, ისე ადგილობრივი საზოგადოება. არსებობს ძირითადი საქმიანობის რამდენიმე ტიპი, რომლებსაც იყენებენ ეკომეგობრული რესტორნები და სასტუმროები:

ხის სახლები: ეს არის საცხოვრებლები, რომლებიც აშენებულია ხეებზე ან საყრდენებზე, ხშირად ადგილობრივად მოპოვებული, მდგრადი მასალების გამოყენებით.

ისინი სტუმრებს სთავაზობენ უნიკალურ გამოცდილებას გარემოზე მათი ზემოქმედების მინიმუმამდე დაყვანის მცდელობით.

ეკო-სახლები: ეს არის ლოკები და კურორტები, რომლებიც შექმნილია და აშენებულია გარემოს გათვალისწინებით, ეკოლოგიურად სუფთა მასალების, განახლებადი ენერჯის წყაროებისა და მდგრადი პრაქტიკის გამოყენებით, რათა მინიმუმამდე დაიყვანონ მათი გავლენა გარემოზე.

მდგრადი სასტუმროები: ეს არის სასტუმროები, რომლებმაც მიიღეს ვალდებულება მდგრადობაზე გამოიყენეს ენერგოეფექტური ტექნოლოგიები, წყლის კონსერვაციის ზომები და ნარჩენების მდგრადი მართვის პრაქტიკა, რათა მინიმუმამდე დაიყვანონ მათი გავლენა გარემოზე.

ქსელის მიღმა (off-grid): ეს არის დისტანციური, ქსელიდან დამოუკიდებელი საცხოვრებლები, რომლებიც მთლიანად იკვებება ენერჯის ისეთი ალტერნატიული წყაროებით, როგორებიცაა მზის ენერჯია, ქარის ენერჯია ან ჰიდროენერჯია, რაც სტუმრებს უნიკალურ და მდგრად გამოცდილებას სთავაზობს.

ადგილობრივ მაცხოვრებლებზე დაფუძნებული ტურიზმი

ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მართული ტურიზმის მიზანია აკონტროლოს მდგრადი ტურიზმის ინდუსტრია. ეს კონცეპტი მოიცავს რამდენიმე ძირითად ნაბიჯს. მათ შორისაა:

1. თემის ჩართვა დაგეგმვასა და გადაწყვეტილების მიღებაში: მნიშვნელოვანია ადგილობრივი თემების ჩართვა მდგრადი ტურისტული ინიციატივების დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ეს შეიძლება გაკეთდეს გამოკითხვების ჩატარებით, საჯარო შეხვედრების გამართვითა და ადგილობრივი მოსახლეობისგან გამოსხაურების შეგროვებით;

2. პარტნიორობის დამყარება ადგილობრივ ბიზნესებთან: პარტნიორობა ადგილობრივ ბიზნესებთან, როგორებიცაა ტუროპერატორები, რესტორნები და სახელოსნოები, ხელს შეუწყობს ადგილობრივი ეკონომიკის მხარდაჭერასა და მდგრად განვითარებას მოგზაურებს შორის ავთენტური კულტურული გამოცდილებით;

3. თემზე ორიენტირებული ტურიზმის პროექტების შემუშავება: თემზე დაფუძნებულ ტურისტულ პროექტებს, როგორებიცაა ეკოტურიზმი და აგროტურიზმი, შეუძლიათ უზრუნველყონ ადგილობრივი თემების შემოსავლის წყარო; ასევე, ხელი შეუწყონ მდგრად განვითარებას და შეინარჩუნონ ადგილობრივი კულტურები და ბუნებრივი გარემო;

4. ტრენინგისა და მხარდაჭერის უზრუნველყოფა: ადგილობრივი თემების ტრენინგებითა და მხარდაჭერით უზრუნველყოფა ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა მარკეტინგი, სტუმართმყოფარება და მდგრადი ტურიზმის პრაქტიკა, შეიძლება დაეხმაროს მათი შესაძლებლობების განვითარებასა და ინიციატივების წარმატებით განხორციელებას;

5. სამართლიანი და პასუხისმგებელი ტურისტული პრაქტიკის წახალისება გულისხმობს მოგზაურთა წახალისებას, ჩაერთონ ისეთ სამართლიან და პასუხისმგებელ ტურისტულ პრაქტიკაში, როგორებიცაა ადგილობრივი ბიზნესის მხარდაჭერა, ნარჩენების შემცირება და ადგილობრივი კულტურისა და გარემოს პატივისცემა. ეს შეიძლე-

ბა დაეხმაროს მდგრადი ტურიზმის პოპულარიზაციასა და ადგილობრივი თემების გაძლიერებას;

6. კულტურული გაცვლის ხელშეწყობა: მოგზაურებსა და ადგილობრივ საზოგადოებებს შორის კულტურული გაცვლის წახალისება ხელს შეუწყობს ურთიერთგაგებისა და პატივისცემის გაღრმავებას; ასევე, ადგილობრივ თემებს შესაძლებლობას მისცემს გაუზიარონ თავიანთი უნიკალური კულტურები და ტრადიციები მსოფლიოს.

ადგილობრივი თემები გადამწყვეტ როლს თამაშობენ მდგრადი ტურისტული ინიციატივების განვითარებასა და მართვაში. ადგილობრივი საზოგადოებების უფლებამოსილებას, აიღოს კონტროლი საკუთარი მდგრადი ტურიზმის ინდუსტრიაზე, აქვს მრავალი სარგებელი, მათ შორის, გაზრდილი ეკონომიკური შესაძლებლობები, გაუმჯობესებული სოციალური და კულტურული მდგომარეობა და გაძლიერებული გარემოს დაცვა. მდგრადი განვითარებისა და მსოფლიო ეკოლოგიის საერთაშორისო ჟურნალის (IJSWE) მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ „საზოგადოებრივ ტურისტულ ინიციატივებს შეუძლია მნიშვნელოვანი სარგებელი მოუტანოს ადგილობრივ თემებს, მათ შორის, გაზრდილი შემოსავლი, დასაქმებისა და საზოგადოებრივი იდენტობის გაძლიერების გრძნობა“ [1].

გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ადგილობრივი თემების ჩართვით, ისინი უკეთესად მოემზადებიან საკუთარი პრიორიტეტებისა და საჭიროებების იდენტიფიცირებისთვის; ამასთან, შეძლებენ უზრუნველყონ, რომ ტურიზმის განვითარება შეესაბამებოდეს მათ ღირებულებებსა და მიზნებს. ეს მიდგომა, ასევე, ხელს უწყობს ადგილობრივ თემებს შორის საკუთრებისა და პასუხისმგებლობის გრძნობის განვითარებას, რაც იწვევს მდგრადი ტურისტული ინიციატივების უფრო ეფექტურ განხორციელებასა და მართვას.

დასკვნა

როგორც სტატიიდან ჩანს, მდგრად და შემოქმედებით ინიციატივებს ტურიზმში შეიძლება ჰქონდეს დადებითი გავლენა გარემოსა და ადგილობრივ თემებზე. შემოქმედებითი ტურიზმის მოდელის, ნარჩენებისგან თავისუფალი ქალაქების, ეკოლოგიურად სუფთა სასტუმროებისა და რესტორნების და ადგილობრივ საზოგადოებაზე დაფუძნებული ტურისტული ინიციატივების მეშვეობით, ჩვენ შეგვიძლია ხელი შევუწყოთ კულტურის შენარჩუნებას, შევამციროთ მოგზაურობისას გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედება და მხარი დაუჭიროთ ადგილობრივ ეკონომიკას. მდგრადი ტურისტული პრაქტიკის გატარებით, ჩვენ შეგვიძლია შევქმნათ უფრო პასუხისმგებლიანი და მომგებიანი ტურისტული ინდუსტრია. ყველა დაინტერესებულ მხარეს, მათ შორის, ტურისტებს, მომსახურეობის ინდუსტრიის პროფესიონალებსა და ადგილობრივ საზოგადოებებს ევალებათ ერთად იმუშაონ მდგრადი და შემოქმედებითი ტურიზმის პოპულარიზაციისთვის და უზრუნველყონ, რომ ჩვენი ბუნებრივი რესურსები და კულტურული მემკვიდრეობა დაცული იყოს მომავალი თაობებისთვის.

ლიტერატურა:

1. Buckley R. & Huang B., Community-based tourism development: Issues and challenges facing rural communities in Australia. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 2009, 16 (3);
2. Murphy P. E. & Scholz R. W., Achieving sustainable tourism through eco-friendly accommodations and food centers. *Sustainability*, 2015, 7(1);
3. Richards G. & Wilson J., Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? *Tourism Management*, 2007, 28(3);
4. Sustainable Tourism – Key to Development. Madrid, Spain: UNWTO, 2017;
5. Tourism and sustainable development: 2018 madrid, Spain: UNWTO, 2018;
6. San Francisco Zero Waste Program. <https://sfenvironment.org/zero-waste>;
7. San Francisco Plastic Bag Ban. <https://sfenvironment.org/plastic-bag-ban>;
8. Freiburg Zero Waste Plan. <https://www.freiburg.de/pb/1610979>.
Freiburg Sustainable Mobility.
https://www.freiburg.de/pb/site/Freiburg/node/782101/Lde/zmdetail_3728092/Sustainable_mobility;
9. Kamikatsu Zero Waste Plan.
https://www.city.kamikatsu.lg.jp/soshiki/31/zero_waste.html.
Kamikatsu Zero Waste Program. <https://www.youtube.com/watch?v=3XbDjVqiLV0>;
10. Curitiba Recycling Program.
<https://www.recyclingtoday.com/article/curitiba-brazil-sustainable-solid-waste-management/>;
11. Curitiba Waste Management System.
<https://www.citylab.com/life/2016/03/curitiba-brazil-recycling-sustainable-city/474589/>;
12. Malmo Zero Waste Strategy.
<https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Miljo-och-hallbarhet/Malmos-klimatstrategi.html>;
13. Malmo Sustainable Transportation.
<https://www.malmo.se/Klimat-och-miljo/Hallbart-resande-och-transporter.html>.

Giorgi Tchotchua

Sustainable and Creative Initiatives in Tourism as a Positive Impact on Environment
Summary

Sustainable and creative initiatives in tourism are proving to have a significant positive impact on the natural environment and local communities. Creative tourism models, which offer visitors opportunities to learn about and engage in local arts and culture, can be an effective way to support local economies and promote cultural preservation. In this article, we review the role of sustainable and creative tourism initiatives in the context of positive environmental impact. More specifically, we will overview the experiences where small settlements and large cities are positioned as "waste-free" spaces. In doing so, they conserve local resources, reduce their carbon footprint, engage the local community and support the local economy. we will also discuss the benefits of sustainable and creative tourism education and awareness initiatives to ensure that future generations enjoy tourism destinations and thereby strengthen the environment and local communities.

Георгий Чочуа

Устойчивые и творческие инициативы в туризме как положительный фактор воздействия на окружающую среду

Резюме

Устойчивые и творческие инициативы в области туризма доказывают, что они играют важную роль, влияя на природную среду и местные сообщества. Модели креативного туризма, которые позволяют посетителям больше узнать о местном творчестве и культуре, могут быть эффективным способом содействия местному экономическому развитию и сохранению культуры. В статье рассматриваются инициативы устойчивого и креативного туризма как воздействие в контексте позитивной среды. Более того, мы рассматриваем опыт малых поселений и крупных городов как «безотходных» пространств. Это часто позволяет сохранить местные ресурсы, уменьшить углеродный след и поддержать местную экономику. Также обсуждаются устойчивое и творческое образование в области туризма и инициативы, которые повысят удовольствие будущих поколений от туристических направлений, поддержку окружающей среды и местных сообществ.

ნანა ჯანაშია
(საქართველო)

**საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ამერიკული
ბაკვეთილები**

„თუ დედა გეუბნება მიყვარხარო, გადაამოწმე!“ – ასე ზრდიან მომავალ ჟურნალისტებს აშშ-ის უნივერსიტეტებში! ამა თუ იმ ინფორმაციის მოპოვებისას, სშირადაა ჟურნალისტი სხვებზე დამოკიდებული. ასეთ დროს კი, სკეპტიკური მიდგომა მას განსაკუთრებით სჭირდება. სწორედ ამიტომ, ზემოთ მოცემული მთარეული გამოთქმა ძალიან სწორად უნდა იყოს გაგებული და გამოყენებული.

ნავარაუდევია ფაქტების შემოწმებისას, ჟურნალისტიკის პროფესორი, ამერიკელი დევიდ პროტესი ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის სტუდენტებს შემდეგ წესებს ასწავლიდა: „არ ენდო ოფიციალურ პირებს ან ახალი ამბების მიმოხილვებს, რაც შეიძლება ახლოს მიდი პირველწყაროსთან, იყავი თანმიმდევრული, დაადასტურე!“

ამერიკელი პროფესორი დევიდ პროტესი თავის სტუდენტებთან ერთად სიკვდილმისჯილთა საქმეებს თავიდან სწავლობდა დოკუმენტებისა და წყაროების ჯვარედინი შემოწმების სისტემატური მიდგომით. მან და მისმა სტუდენტებმა 1999 წლის 19 მარტს სიკვდილმისჯილი ენტონი პორტერი გაანთავისუფლეს. პროფესორმა პროტესმა და მისმა სტუდენტებმა ჟურნალისტური გამოძიებისას ყურადღება გაამახვილეს ამ საქმეში ეჭვიმტანილ სხვა პირზე, კერძოდ კი, ალსტორ საიმონზე, რომელიც პოლიციამ მალევე მიივიწყა. პროფესორმა და მისმა სტუდენტმა ჟურნალისტებმა იპოვეს საიმონის ძმისშვილი, რომელმაც, თურმე, მკვლელობის დამეს ყური მოკრა ბიძამისის საუბარს იმაზე, რომ ვიღაც მოკლა! ამ ინფორმაციას ჩაეჭიდანენ და სიმართლეც გაარკვიეს. განთავისუფლებულმა უდანაშაულო სიკვდილმისჯილმა ენტონი პორტერმა კი, ციხიდან გამოსვლისთანავე, ხელში აიტაცა ჟურნალისტიკის პროფესორი დევიდ პროტესი და მისი სტუდენტები სათითაოდ! ეს საოცარი სიხარულის სცენა მასმედიის საშუალებით იხილა მთელმა მსოფლიომ! ამ დღიდან მოყოლებული, ილინოისის შტატში მორატორიუმი დაწესდა სიკვდილით დასჯაზე.

აი, ასეთი პროფესორები ჰყავთ ჟურნალისტიკის ფაკულტეტებზე ამერიკელებს!

შეერთებული შტატები საგამოძიებო ჟურნალისტიკის სამშობლოა. საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ჟანრი შეერთებულ შტატებში მე-19 საუკუნეში განვითარდა.

პირველად სწორედ იმ დროს დაიწყო საგამოძიებო ხასიათის მასალების მოპოვება და ბეჭდვა, რამაც დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსი გამოიწვია.

საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ჟურნალისტიკის ანალიტიკური ჟანრია და ერთ-ერთი ყველაზე რთული მედია ჟანრიც, რომელიც მოიცავს ყოველისმომცველ და სიღრმისეულ შესწავლას ცუდად შესწავლილი ან საგულდაგულოდ დამალული თემის. მუშაობის პროცესში ჟურნალისტმა ნებისმიერი კანონიერი საშუალებით უნდა მოიპოვოს და გაასაჯაროს დამალული – საჯაროდ მნიშვნელოვანი ინფორმაცია. შეერთებულ შტატებში ჟურნალისტური გამოძიება პირველი დღიდანვე გახდა მნიშვნელოვანი ფაქტორი

ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების. ამერიკულმა საგამოძიებო ჟურნალისტიკამ ხელი შეუწყო კორუფციის, ნარკომოვაჭრების გამოვლინებას, ემიგრანტების ექსპლუატაციისა და სხვადასხვა სახის სამართლებრივი თუ ეთიკური სტანდარტების დარღვევის ფაქტების გამოვლინებას.

იმავდროულად, საგამოძიებო ჟურნალისტიკა, როგორც ჟანრი, ასრულებს უამრავ მნიშვნელოვან სოციალურ ფუნქციას, ასახავს საზოგადოების ინტერესებსა და განწყობას. სამეცნიერო წრეებში ეს ჟანრი ნაკლებად არის შესწავლილი.

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის მთავარი და ყველაზე აშკარა მიზანია საზოგადოებისგან მიმალული ფაქტების გასაჯაროება. თემატური შინაარსი შეიძლება იყოს განსხვავებული: უმნიშვნელო, ტრივიალური მოვლენებისგან (მაგ., ჩოგბურთელის საიდუმლო რომანი, რომელიც ახლახან გაშუქდა ახალ ამბებში...) სახელმწიფო ორგანოების არასწორი ქმედებების გამოაშკარავების ჩათვლით.

ამჟამად აშშ-ში ყველაზე ცნობილია ბოსტონის საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ცენტრი.

2011 წლამდე კი ზეპოპულარული იყო ზემოთ ნახსენები ჩიკაგოს ნორთვესტერნის უნივერსიტეტის საგამოძიებო ჟურნალისტიკის სკოლა პროფესორ დევიდ პროტესის ხელმძღვანელობით. ჩიკაგოს ნორთვესტერნის უნივერსიტეტის საგამოძიებო ჟურნალისტიკის სკოლის პროფესორი დევიდ პროტესი, სანამ პროფესორი გახდებოდა, მუშაობდა Chicago Lawyer Magazine-ის დამხმარე რედაქტორად, სადაც მან დაიწყო წერა მართლმსაჯულების შეცდომების შესახებ.

მისმა საგამოძიებო პროექტებმა გაანთავისუფლეს ოთხი აფროამერიკელი (სახელწოდებული Ford Heights Four), რომლებმაც თვრამეტი წელი გაატარეს ციხეში რასობრივი მკვლელობებისთვის, რაც არ ჩაუდენიათ და დაეხმარა ენტონი პორტერის გათავისუფლებას მხოლოდ ორი დღით ადრე, სანამ ის სიკვდილით დაისჯებოდა. ენტონი პორტერს ბრალდებოდა მკვლელობა, რისთვისაც უსამართლოდ იყო გასამართლებული. ამ ფაქტის შემდეგ, 2011 წელს, ილინოისში სიკვდილით დასჯის კანონი გააუქმეს.

მიუხედავად ამ დამსახურებისა, მოხდა ისე, რომ ჩიკაგოს ნორთვესტერნის უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის სკოლის ეს პატივცემული პროფესორი ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე გაანთავისუფლეს პოპულარული საგამოძიებო ჟურნალისტიკის კლასიდან. ინფორმაცია ამის შესახებ გაავრცელა Daily Northwestern-მა. გაზეთი გაკვირვებას ვერ მალავდა და წერდა: „დევიდ პროტესს, რომელიც 29 წლის განმავლობაში ასწავლიდა მედიის ჟურნალისტიკის სკოლაში და ხელმძღვანელობდა სკოლის ცნობილ Innocence Project-ს, ამ გადაწყვეტილების შესახებ აცნობეს ელექტრონული ფოსტით“. Daily-ის თანახმად, დევიდ პროტესი კვლავ უხელმძღვანელებს Innocence Project-ს, თუმცა ჯგუფის მომავალი გაურკვეველია, რადგან ის მჭიდროდ იყო გადაჯაჭვული უნივერსიტეტთან.

პროტესსა და უნივერსიტეტს შორის ურთიერთობა ბოლო დროს დაიძაბა, რაც გამოწვეულია „უდანაშაულობის პროექტის“ ფარგლებში ეთიკის შესაძლო დარღვევების გამოძიებით, რომელიც დაკავშირებულია ენტონი მაკკინის საქმესთან, რომელიც ჯგუფის თქმით, უსამართლოდ იყო გასამართლებული და ბრალად ედებოდა მკვლელობა. გაზეთში Chicago Tribune პროტესმა დაადანაშაულა უნივერსიტეტი მის წინააღმდეგ „ომის“ წარმოებაში. თურმე, უნივერსიტეტმა პროფესორის გაუფრთხილებლად მის

სტუდენტებს აცნობა, რომ პროტესი წყვეტდა თავის საგამოძიებო რეპორტაჟების კურსს გაზაფხულის სემესტრიდან. სტუდენტებმა, რომლებსაც ამ კურსის გავლა გადაწყვეტილი ჰქონდათ, ხელი მოაწერეს პეტიციას, რომლითაც უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობას სთხოვდნენ, გადაეხედათ პროტესტის საქმე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, დაემუქრნენ უნივერსიტეტის დატოვებით.

72 წლის ასაკამდე პროტესი წარმატებით ასწავლიდა საგამოძიებო ჟურნალისტიკას ნორთვესტერნის ჟურნალისტიკის სკოლაში. მან დააარსა Medill Innocence Project, რომელმაც ხელი შეუწყო 11 უსამართლოდ მსჯავრდებული მამაკაცის განთავისუფლებას, რომელთაგან ხუთი იყო სიკვდილმისჯილი. დევიდ პროტესმა ჟურნალისტიკის სკოლა დატოვა 2011 წელს. სავარაუდოდ, მისი სტუდენტების მიერ გამოყენებული ტაქტიკის გამო, როცა ისინი იძიებდნენ ენტონი მაკკინის მკვლელობაში მსჯავრდებულის საქმეს და დაბრალდათ, რომ გამოყენებული ჰქონდათ ვინაობის შესახებ ტყუილი და რომ მათ მიმართეს მოწმებთან ფლირტს. მეთოდები, რომლებსაც სტუდენტები იყენებდნენ აღიარების მისაღებად, უცნაურია, მაგრამ იმ დროს, ჩაითვადა დანაშაულად. შტატის პროკურორის მსგავს ბრალდებებს პროტესმა „სრულიად არაკეთილსინდისიერი“ უწოდა. ამ დაპირისპირებამ საბოლოოდ გამოიწვია ის, რომ პროტესმა დატოვა უნივერსიტეტი. დევიდ პროტესმა მედიასაშუალებებთან შემდეგი რამ განაცხადა: „პროკურატურა მიყენებს „ველურ“ ბრალდებებს, რათა გაამართლოს ჩემი იმ სწავლების შეჩერება, რომელიც არღვევს მათ წესებს“. უნივერსიტეტიდან წასულმა დევიდ პროტესმა დააფუძნა „ჩიკაგოს უდანაშაულობის პროექტი“ – არაკომერციული საგამოძიებო უწყება, რომელშიც ჩართულები იყვნენ ამ თემით დაინტერესებული ჩიკაგოელი სტუდენტები.

აშშ-მა დევიდ პროტესი, საზოგადოებისთვის გაწეული სამსახურისა და განსაკუთრებული პროფესიული წვლილისთვის, ედიტ აბბოტის ჯილდოთი დააჯილდოვა. პროტესს პატივი მიაგეს, ასევე, პრეზენტაციით Crown Family School-ის ყოველწლიურ კურსდამთავრებულთა ასამბლეაზე, რომელიც გაიმართა როკფელერის მემორიალურ ცენტრში, სადაც ითქვა, რომ „დევიდ პროტესი არის გამოჩენილი ლიდერი ადამიანის უფლებების, სოციალური სამართლიანობისა და სისხლის სამართლის სფეროში“.

ამერიკელი საგამოძიებო ჟურნალისტები ინფორმაციის მოპოვების მთავარ მეთოდად ე.წ. „პროფესიის შეცვლის“ მეთოდს ასახელებენ. ეს მეთოდი ამერიკიდან გავრცელდა და პოპულარული გახდა მთელ მსოფლიოში. ესაა მეთოდი, რომელიც დიდ რისკთანაა დაკავშირებული და ასეთ დროს ჟურნალისტები გადიან ყველაზე დიდ გამოცდას. მათ სიცოცხლისთვის არახელსაყრელ პირობებში უხდებთ მუშაობა უტყუარი ინფორმაციის მოსაპოვებლად. ისინი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში არსებული რეალური სურათის დასახატად ათას სიგიჟეს სჩადიან იქ პაციენტად მოსახვედრად, შემდეგ კი დეტალურად აღწერენ იქაურ ამბებს და ინფორმაციას აწვდიდნენ საკუთარ გამოცემებს.

ჟურნალისტები ცხოვრობენ უსახლკართო თავშესაფრებში როგორც უსახლკაროები, ხორცპროდუქტების ქარხნებში ეწეობიან მუშებად და დეტალურად სწავლობენ იქ წარმოებული პროდუქციის სანდობას! ცხოვრობენ ღარიბთა უბნებში, რათა ასახონ რეალური სურათი. ისინი თამაშობენ მეძავეებს, არასრულწლოვნებით დაინტერესებულ სუტენიორებს, გაკოტრებულ მოქალაქეებს, ხდებიან შავკანიანთა უბნების მობი-

ნადრეები, ხდებიან ემიგრანტები და ცხოვრების რთულ პირობებს იზიარებენ მათთან ერთად. სამუშაო პირობების შესასწავლად მუშაობენ ქარხნებსა და ფაბრიკებში.

საგამოძიებო რეპორტიორები გამოძიების ჩასატარებლად სოლიდურ დაფინანსებას ღებულობენ იმ მედიასაშუალებების მფლობელებისგან, რომლებსაც სურთ თავიანთი გამოცემები გახადონ მეტად პატივსაცემი და ცნობილი. ასეთ გამოცემებს კი ხელისუფლება ანგარიშს ყოველთვის უწევს.

დღეის მდგომარეობით, მსოფლიოში ყველაზე მსხვილ, არაკომერციულ საგამოძიებო-საინფორმაციო ქსელად მიჩნეულია Investigative News Network (INN) და მას შტატებისა და კანადის 80-ზე მეტი სოლიდური ორგანიზაცია აფინანსებს.

ლიტერატურა:

1. Protes D. and Warden R., *Gone in the Night*. Random House Publishing Group, 1993;
2. Protes L. D., Cook F. L., *The Journalism of Outrage: Investigative Reporting and Agenda Building in America*. The Guilford Press. June 5, 1992;
3. Meisner J., Settlement reached in wrongful conviction lawsuit against Northwestern and former professor. *Chicago Tribune*. June 1, 2018. ატვირთულია 06-02-2023.
<https://www.chicagotribune.com/news/breaking/ct-met-alstory-simon-lawsuit-settlement-20180601-story.html>;
4. Carr D. and Schwartz J., A Watchdog Professor Now Defending Himself. *The New York Times*. June 17, 2011. ატვირთულია 07-02-2023.
<https://www.nytimes.com/2011/06/18/business/media/18protes.html>;
5. The Protes Method of verification. API-American Press Institute.
ატვირთულია 07-02-2023.
<https://www.americanpressinstitute.org/journalism-essentials/verification-accuracy/protes-method-verification/>.

Nana Janashia ***American Lessons in Investigative Journalism*** **Summary**

Journalists often depend on others for information. At a time like this, they especially need a skeptical approach. When checking the facts, American professor David Protes taught journalism students the following rules: "Do not trust officials or news reports, get as close as possible to the primary source, be consistent and check!" Together with his students, David Protes studied death penalty cases from the very beginning. He and his students saved many from the death penalty. The first was the release of Anthony Porter, who was sentenced to death on March 19, 1999. The whole world saw the footage of this fact. Since that day, a moratorium on the death penalty has been introduced in the state of Illinois. The USA is the birthplace of investigative journalism. The genre of investigative journalism developed in the United States in the 19th century. Until 2011, the aforementioned School of Investigative Journalism at Chicago Northwestern University, led by Professor David Protes, was very popular.

Нана Джанашия
Американские уроки расследовательской журналистики
Резюме

При поиске той или иной информации журналисты часто зависят от других. В такое время они особенно нуждаются в скептическом подходе. При проверке фактов Американский профессор Дэвид Протес обучал студентов факультета журналистики следующим правилам: «Не доверяйте официальным лицам или сообщениям новостей, подойдите как можно ближе к первоисточникам, будьте последовательны и проверяйте!» Вместе со своими студентами Дэвид Протес изучал дела осужденных к смертной казни с самого начала. Он и его ученики спасли не одного осужденного от смертной казни. Первым было освобождение Энтони Портера, приговоренного к смертной казни 19 марта 1999 года, тогда весь мир увидел кадры этого факта. С этого дня действует мораторий на смертную казнь, который был введен в штате Иллинойс. США – родина журналистских расследований. Этот жанр развился в США в XIX веке. До 2011 года, возглавляемая профессором Дэвидом Протес вышеупомянутая школа журналистских расследований в Чикагском Северо-Западном университете, была очень популярна.

ჯანო წულუკიძე
(საქართველო)

ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა

ზოგადად, ხელშეკრულების დადებისთანავე მხარეები იმყოფებიან სახელშეკრულებო ბოჭვის მდგომარეობაში, რაც ნიშნავს იმას, რომ ისინი უფლებამოსილნი არ არიან ცალმხრივად უარი თქვან ხელშეკრულებაზე (გარდა კანონით ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შემთხვევებისა).

კანონმდებელი უშვებს ხელშეკრულების მოშლის ცალკეული შემთხვევებს, სსკ-ის 636-ე და 637-ე მუხლები ეხება ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მხარეთა იმ უფლებებს, რომლებიც გააჩნით მენარდეს და შემკვეთს გარკვეული გარემოებების დადგომის შემთხვევაში, მოშალონ მათ შორის დადებული ხელშეკრულება. ეს მუხლები ხელშეკრულების მოშლის უფლებას ანიჭებენ როგორც მენარდეს, ისე შემკვეთს.

აღნიშნული უფლება უზრუნველყოფილი იყო რომის სამართალშიც: „თუ სამუშაოს პროცესში გაირკვეოდა, რომ შეუძლებელი იყო სამუშაოს შესრულება დათქმულ ფასებში, დამკვეთს შეეძლო გაეღო დამატებითი თანხა, ან შეეჩერებინა სამუშაო, ანდა უარი ეთქვა ხელშეკრულებაზე“ [2, 83].

მენარდეს თავისი ინიციატივით ხელშეკრულების მოშლა შეუძლია სსკ-ის 637-ე მუხლის თანახმად: „მენარდეს შეუძლია სამუშაოს დასრულებამდე მხოლოდ ისე შეწყვიტოს ხელშეკრულება, რომ შემკვეთმა შეძლოს მომსახურების სხვაგვარად მიღება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა შეწყვეტისათვის არსებობს რაიმე მნიშვნელოვანი საფუძველი“ [3, მუხლი 637]. ასეთ საფუძველი შეიძლება იყოს ფინანსური გარემოს შეცვლა, რომელმაც შესაძლოა დიდი გავლენა იქონიოს ხელშეკრულების მიმდინარეობასა და მის შესრულებაზე [5, 156]. მაგალითად, გაძვირდა სამშენებლო მასალა, მომსახურება, მუშახელი და ა.შ. [4, 261] ამ შემთხვევაში, კანონმდებელი არ აკონკრეტებს ფაქტს, თუ რა შეიძლება გახდეს მოშლის კონკრეტული საფუძველი; საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 637-ე მუხლი იძლევა, მხოლოდ ზოგად დანაწესს, რომ მნიშვნელოვანი საფუძველის არარსებობის შემთხვევაში, მენარდე მოშლის ხელშეკრულებას. რა თქმა უნდა, მსგავს პირობად შეიძლება ჩაითვალოს სსკ-ის 398-ე მუხლით გათვალისწინებული გარემოება [4, 261], რომლის მიხედვითაც, „თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი“ [3, მუხლი 398], რის საფუძველზეც გარკვეული გარემოებების გართულების შემთხვევაში, კანონი მენარდეს აძლევს უფლებას, მოშალოს ხელშეკრულება, თუმცა კანონმდებელი აქვე აღნიშნავს, რომ ამისათვის აუცილებელია პატივსადები მიზეზის არსებობა.

განვიხილოთ სხვადასხვა სამართლებრივი საფუძველით, როგორც შემკვეთის მხრიდან, ისე მენარდის მხრიდან, ნარდობის მომსახურების ხელშეკრულების მოშლას-

თან დაკავშირებული საკითხები, როგორც ვალდებულების დარღვევის პირობებში, ასევე ისეთ შემთხვევებში, როცა სახეზე არ გვაქვს ვალდებულების დარღვევა მხარეების მხრიდან. ვიმსჯელოთ იმ გარემოებებზე, როდესაც შესაძლებელია განხორციელდეს ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა.

ხელშეკრულების მოშლა ხელშეკრულების შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველია, იგი ისეთი უფლებაა, რომელიც მხარეს აძლევს შესაძლებლობას, მის მიმართ არსებული ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში შეწყვიტოს ეს სამართლებრივი ურთიერთობა.

განვიხილოთ ხელშეკრულების მოშლა, როდესაც მენარდეს არ დაურღვევია ვალდებულება. ნარდობის/მომსახურების ხელშეკრულების შემთხვევაში, სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლი შემკვეთს ანიჭებს უფლებამოსილებას ნებისმიერი დროს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, მიზეზის გარეშე. თუმცა კანონმდებელს გათვალისწინებული აქვს, რომ ამ ნორმის საფუძველზე ხელშეკრულების ცალმხრივად მოშლა იწვევს გარკვეულ ნეგატიურ სამართლებრივ შედეგს შემკვეთისათვის და ადგენს, რომ ასეთ შემთხვევაში შემკვეთმა უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი.

აქედან გამომდინარე, ამ საფუძველით ხელშეკრულებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, შემკვეთმა დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს მენარდეს და გადაუხადოს გასამრჯელო შესრულებული სამუშაოს პროპორციულად, რომელიც მენარდის მიერ შესრულებულია შემკვეთისაგან ხელშეკრულების მოშლის შესახებ შეტყობინების მიღების მომენტამდე. ასევე აუნაზღაუროს ხელშეკრულებით მოშლით მიყენებული ზიანი, რასაც მენარდე მიიღებდა ხელშეკრულება რომ არ მოშლილიყო ვადადღე.

ამის საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ მაგალითი: ვთქვათ, სამუშაოდან გამომდინარე, მენარდეს უნდა მიეღო 5.000 ლარი მოგება. ხელშეკრულების მოშლის გამო, მან, ფაქტობრივად, შესრულებული სამუშაოს ანაზღაურებით მიიღო 3.000 ლარის მოგება. მას, ასევე, შეუძლია მოითხოვოს დარჩენილი 2.000 ლარი, რასაც იგი მიიღებდა სრული მოცულობით სამუშაოს შესრულების შემთხვევაში.

შემკვეთი უფლებამოსილია, მოშალოს ნარდობის ხელშეკრულება მენარდის მხრიდან ვალდებულების დარღვევის არარსებობის პირობებში სკ-ის 398-ე და 399-ე მუხლებითაც. სკ-ის 399-ე მუხლით ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა იმით განსხვავდება 636-ე მუხლით ხელშეკრულების მოშლასთან, რომ პირველ შემთხვევაში, მეორისგან განსხვავებით, აუცილებელია გვექონდეს:

- გრძელვადიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობა;
- ხელშეკრულების მოშლის პატივსადები მიზეზი.

ასევე, შეიძლება ხელშეკრულების მოშლა, როდესაც მენარდემ დაარღვია თავისი ვალდებულება. მენარდე ვალდებულია თავისი ვალდებულება შეასრულოს სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილით განსაზღვრული სტანდარტით (ჯეროვნად). იმ შემთხვევაში, თუ მენარდე არღვევს თავის ვალდებულებას (მაგალითად, ნელა, უხარისხოდ ასრულებს სამუშაოს), შემკვეთი უფლებამოსილია მოშალოს ხელშეკრულება, სამოქალაქო კოდექსის 399-ე, 405-ე და 644-ე მუხლებიდან გამომდინარე.

სკ-ის 399-ე მუხლი გამოიყენება ისეთ შემთხვევაში, როცა სახეზეა გრძელვადიანი ნარდობითი ურთიერთობა და მენარდე არღვევს ვალდებულებას. ხელშეკრულების

მოშლა დასაშვებია მხოლოდ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის დადგენილი ვადის უშედეგოდ გასვლის ან უშედეგო გაფრთხილების შემდეგ.

სკ-ის 399-ე მუხლის საფუძველზე ხელშეკრულების მოშლის შედეგად, თუ უკვე შესრულებული სამუშაო აღარ წარმოადგენს უფლებამოსილი პირისათვის რაიმე ინტერესს ხელშეკრულების მოშლის შედეგად, მაშინ ხელშეკრულების მოშლა შეიძლება ამ შესრულებაზედაც გაერცვლდეს.

თუ სახეზე არ არის გრძელვადიანი ურთიერთობა, მაშინ შემკვეთი უფლებამოსილია დაეყრდნოს სამოქალაქო კოდექსის 644-ე და 405-ე მუხლებს.

იმისათვის, რომ შემკვეთის მიერ ხელშეკრულების მოშლისას დამდგარი ზიანის შედეგები წარმოვაჩინოთ, ამისათვის განვიხილოთ (სუსგ N-ას-87-82-2010) გადაწყვეტილება, რომელიც ეხება სწორედ ზიანის ანაზღაურების საკითხს, როცა შემკვეთი სკ-ის 636-ე მუხლის საფუძველზე ცალმხრივად მოშლის ნარდობის ხელშეკრულებას.

პირველი ინსტანციის განმარტება: იმის გათვალისწინებით, რომ სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის საფუძველზე შპს „საქართველოს რკინიგზას“ უფლება ჰქონდა, უარი ეთქვა შეთანხმებული მოცულობის სამუშაოს შესრულებაზე და ანაზღაურებინა მხოლოდ ფაქტობრივად შესრულებული სამუშაოს მოცულობა, საქალაქო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოპასუხის მხრიდან 394-ე მუხლით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას ადგილი არ ჰქონია. მოსარჩელეს ხელშეკრულების მოშლით არ განუცდია რაიმე ზიანი. სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის შინაარსი გულისხმობს მენარდისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული რეალური ზიანის ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისის და არა იმ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებას, რასაც მენარდე შემკვეთის სრული მოცულობის შესრულების მიღების შედეგად ვარაუდობდა.

სააპელაციო სასამართლოს განმარტება: სააპელაციო სასამართლოს მითითებით, შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენი“ მიიჩნევდა, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ დაარღვია ხელშეკრულების პირობები და აღძრული სარჩელით მოითხოვდა შპს „საქართველოს რკინიგზისათვის“ იმ მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებას, რომელსაც იგი მიიღებდა იმ შემთხვევაში, თუკი სრული მოცულობით შეასრულებდა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ სამუშაოს. სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, ამასთან დაკავშირებით საქალაქო სასამართლომ სწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის შინაარსი და სწორად მიიჩნია, რომ იგი შეეხებოდა მენარდისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული რეალური ზიანის ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისის (სამუშაოს შესასრულებლად, ან მოსამზადებლად უკვე გაწეული ხარჯები და სხვა) და არა იმ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებას, რომლის მიღებასაც მენარდე შეკვეთის სრული მოცულობით შესრულების შედეგად ვარაუდობდა.

უზენაესი სასამართლოს განმარტება: საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ სააპელაციო სასამართლომ არასწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლი. აღნიშნული ნორმა შეეხება ნარდობის ხელშეკრულების მოშლის საკითხს და ადგენს, რომ შემკვეთს უფლება აქვს, სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, მაგრამ მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს შესრულებული სამუშაო და ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი. სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, მოცემულ ნორმაში მითითებულ „ზიანში“ იგულისხმება მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისი და არა მიუღებელი შემოსავალი. საკასაციო სა-

სამართლო მიიჩნევს, რომ მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს ნორმის ამგვარად განმარტების საფუძველი.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს სამოქალაქო სამართალი, 2000;
2. მეტრეველი ვ., რომის სამართალი, თბ., 2012;
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 2015;
4. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 4, თბ., 2001;
5. Sir Markesinis B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract, Oxford and Portland, Oregon, 2006.

Jano Tsulukidze *Disruption of the Contract Agreement* Summary

In the Georgian legal reality, all contracts, which may have been the example of contracts, are united under one concept and regulated by Articles 629-656 of the Civil Code. However, there are countries where, on the level of legislative regulation, separate special types of Contract agreement are separated: household agreement, construction agreement, agreement for the performance of works for government needs, etc.

In general, the difference between an employment contract and a contract is quite complex and important at the same time. In the reality of Georgia, it often happens that instead of an employment contract, is signed contract of Contract agreement between the employer and the employee, which leads to the risk that the employee, who does not know about his rights, remains vulnerable and cannot benefit from the guaranteed defined by Labor rule, which protects employee from a employer.

Джано Цулукидзе *Срыв подрядового договора* Резюме

В грузинской правовой действительности все договоры, которые могут иметь характер договора, объединены одним понятием и регулируются статьями 629-656 Гражданского кодекса. Однако есть страны, где на уровне законодательного регулирования выделены отдельные специальные виды подряда: бытовой подряд, строительный подряд, подряд для выполнения работ для государственных нужд и т. д. В целом отличие трудового договора от контракта достаточно сложное и в то же время важное. В грузинских реалиях часто бывает так, что вместо трудового договора между работодателем и работником часто заключается трудовой договор, что приводит к риску того, что работник, не знающий о своих правах, остается уязвимым и не может пользоваться гарантиями, установленными Трудовым кодексом, которые защищают его от работодателя.

Teona Turmanidze
(Georgia)

NECESSITY OF CLASSROOM LANGUAGE IN ELEMENTARY GRADES

Primary education refers to the first phase of compulsory education that children obtain during the few years of starting schooling. Elementary education promotes rapid development of fine motor skills in children as they do numerous activities. Almost all children acquire a language, apparently without effort. In many parts of the world, children grow up speaking two or more languages. And if young children hear only speaking English at the lesson, they seem to "pick up" the new language with incredible ease [3, 95].

Van Lier [9, 53] argues that language is always a meaning-making activity that takes place in a complex network of systems that are interwoven among themselves as well as with all aspects of physical, social and symbolic worlds. It is influenced by multiple layers of factors at a social, political and economic level. Thus, teaching methods must reflect the dynamic and authentic complexity of language learning and the learning context. Language skills developed in the classroom should be able to facilitate language use in communicative situations that students may encounter in the future in their professional or academic lives and should never be unconnected. In addition to functional language abilities, students should also develop critical language awareness, interpretation and translation skills. The ecological framework [9] calls for a curricular where the learners' full linguistic repertoire is utilized as viewed as a logical imperative for successful learning [4, 343].

I think classroom language is the most important in primary classes and every teacher should use it. For me, as a teacher, it is very important to create a good learning environment for my students. I always looking for something new. I observed the learning process in primary classes and I think that nowadays, classroom language is a real problem for primary students.

I was looking for ways to solve this problem. In my article I will show how important is classroom language for primary students and for English teachers as well.

Classroom language is very necessary in every class. In English class, only English language should be used. Using English helps the students to be used to the sounds of the language. Students will have a good command over the language. It improves the teacher's own language skills. It encourages the students to speak in English. It creates an English speaking environment. It also develops students listening skills.

Classroom language used by the English teachers is to produce a good communication between teachers and students and students with other students in teaching and learning process which will make easier for students to do some activities given by teachers. The English teachers who apply classroom language will be easier to carry out their teaching in the classroom through giving instructions, organizations, explanations.

As we know, not all English teachers use classroom language in their teaching process. It depends on their competence itself. The most important issue is correcting mistakes. How correc-

ting students? When students are involved in a speaking activity such as role-play, conversation or classroom language, instant and instructive correction is often not appropriate since it can interfere with the flow of the activity and inhibit students just at the moment when they should be trying hardest to activate their language knowledge. But during study sessions, we will probably use correction more as it helps to clarify the language in the students' minds [4, 343].

Because correction involves pointing out people's mistakes. If we do it in an intensive way it will prevent to involve the students to use classroom language. Moreover, he will stop speaking English.

The first step I took to solve the problem was to create a friendly environment for learning, based on the principles of mutual trust and cooperation, in order to remove the complexes related to the conversation. Whenever possible, I encourage students to speak in front of the class or in public.

I encourage at least the enthusiasm of the students; I assure you that they can, which is a very important factor; When they make a mistake, I give them positive advice, telling them that everyone makes mistakes and we learn from them.

Based on the pedagogical practice, when speaking in English during the lesson, I developed the following rules: a volunteer student distributes 3 colors of traffic lights to all students. What do I mean behind the 3 colors of traffic lights?

If the student shows me:

⇒ red color – it means that I should not correct a mistake during the conversation. Some students consider themselves disappointed when correcting the mistake and cannot continue the conversation;

⇒ **Yellow color** – I can correct the mistake. Students of this type always want free communication;

⇒ Green color – I can correct the mistake at any time. Such students want the error to be eliminated at the time of admission.

Vygotsky's (1978) Sociocultural Theory supports the idea that L2 development is a mediated process, driven by social interaction. In brief, people learn language for social communication. Whenever we participate in social activities, we participate in conversational ways of acting and being that is already deeply saturated with significance [6, 525]. According to Vygotsky, adults in society foster children's cognitive development by engaging them in challenging and meaningful activities. Adults convey to children the way their culture interprets and responds to the world [4, 36].

According to [8, 89], classroom language refers to English idiomatic expressions used for teaching English, especially to young learners. Cullen states that these expressions are used by the teachers when "giving instructions, explaining, asking questions ..., responding to and evaluating students' contributions, signaling the beginning and the end of activities and lesson stages and so on". Classroom language also covers the teacher's response to extend the students' contributions [7, 95], the teacher's recasting students' utterances in their mother tongue and dealing with the students' errors. Johnson expands the definition of classroom language that it refers to either target or first language used by the teacher and students in a second language classroom, which is completely different from everyday language.

Literature:

1. Atkinson D., Toward a sociocognitive approach to second language acquisition. *The Modern Language Journal*, 2002;
2. Harmer J., *How to teach English* – Pearson Longman;
3. Johnson K. E., *Second language teacher education: A sociocultural perspective*. New York: Routledge, 2009;
4. Levine G., Student and instructor beliefs and attitudes about target language use, first language use, and anxiety: Report of a questionnaire study. *The Modern Language Journal*, 2003, 87 (3);
5. Slattery M. and Willis J., *English for primary teachers: A handbook of activities and classroom language*. Oxford: Oxford University Press, 2001;
6. Olaofe I. A., Language and development: English for result – oriented University education. In *SAWA – A Journal of Communication*, Issue 5, English Department, Ahmadu Bello University, Zaria, 1998;
7. Cullen R., The use of lesson transcripts for developing teachers' classroom language, *System*, vol. 29, 2001;
8. Salaberri S., *Classroom language*. Oxford: Heinemann Publisher Ltd, 1995;
9. Van Lier L., *The ecology and semiotics of language learning: A sociocultural perspective*. Boston, MA: Kluwer Academic, 2004.

თონა თურმანიძე
საკლასო ენის აუცილებლობა დაწვებით კლასებში
რეზიუმე

დაწვებითი განათლების საკლასო ენა დღესდღეობით ძალიან აქტუალურია. სტატიაში შემოთავაზებულია პრობლემის გადაჭრის სხვადასხვა გზა და სტრატეგია. ცნობილია, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია სტუდენტებისთვის ინგლისურად საუბარი და რა სირთულეს წარმოადგენს ეს. ნაშრომში განხილულია ძირითადი ცნებები და თეორიები, რომლებიც ემყარება ე.წ. რუტინული ენის კვლევის თეორიულ ჩარჩოს. ასევე, მოცემულია, სამეცნიერო პროექტებისა და კვლევების მიმოხილვა საკლასო ენობრივი დისკურსის, პედაგოგიკისა და მეორე ენის სწავლების პრაქტიკის შესახებ.

Теона Турманидзе
Необходимость классного языка в начальных классах
Резюме

Так называемый классный язык начального образования очень актуален в наше время. В статье предлагаются различные пути и стратегии решения проблемы. Общеизвестно, как важно говорить по-английски и как это сложно. В статье рассматриваются основные концепции и теории, в основе которых лежит теоретическая основа для языковых исследований в аудитории. В статье также дается обзор научных проектов и исследований по языковому дискурсу в классе, педагогике и практике преподавания второго языка.

Фуад Мамедов

РАЗВИТИЕ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА

*«Культура спасет мир,
Если мир защитит культуру!»*

О кризисе мировой цивилизации. О печальном опыте «белой революции» в Иране. Гейдар Алиев и задачи развития азербайджанской культуры. О культурных ценностях азербайджанского народа. О новой миссии министерства культуры. О развитии конкурентоспособного человеческого капитала. О культурологических реформах. О важности правильного понимания культуры. О научной и практической ценности науки о культуре. О введении культурологического образования и просвещения. О культурологическом научно-образовательном центре им. Гейдара Алиева. Организационные предложения АКА «Симург» для использования в культурологических реформах. Механизмы культурологических реформ и трансформаций.

Предисловие

История науки и культуры человечества свидетельствует о том, что когда-то в СССР, из-за существовавшего по отношению к Западу «железного занавеса», были названы лженауками и отвергнуты генетика, кибернетика и наука о культуре культурология, что не лучшим образом сказалось на темпах развития биологии и управления производством и обществом в бывших советских республиках. Если к этому добавить еще «синдром Нильса Бора», Лауреата Нобелевской премии, согласно которому в каждом обществе, в большей или меньшей мере существует сопротивление новому в науке, тормозящее общественное развитие, то нетрудно понять, почему в некоторых постсоветских странах до сих пор культурология не институционализована как наука и учебная дисциплина. Между тем эта креативная «наука о мудрости» имеет незаменимое значение для прогресса духовной культуры личности и общества, устойчивого человеческого развития, продуктивного государственного строительства и управления.

О кризисе мировой цивилизации

Взаимосвязанная и взаимозависимая мировая цивилизация в условиях глобализации оказалась в состоянии глубокого кризиса, обусловленного конфликтом культур и интересов, сокращением природных ресурсов, социально-экономическими, политическими и экологическими вызовами. Одной из серьезных политических проблем демократических стран является преодоление коллизии между национальной демократией и мировым рынком. Логика мирового рынка оказывает решающее влияние на экономическую политику государств. Серьезным испытанием современных демократий является воспроизводимое рынком материальное неравенство. Демографические особенности рыночной экономики осложняют управляемость современных демократий.

Всякая цивилизация включает в себя два основных ареала: культуру и антикультуру. Культура – это гуманистический созидательный процесс, его результаты – духовные и материальные ценности, и технологии, обеспечивающие сохранение человеческой жизни и улучшение ее качества. Экономическое производство, материальные предметы и ценности являются продуктом материализации результатов интеллектуального труда человека.

Духовная культура безусловный фактор спасения человека и человечества от зла и гибели как результата неправильного мышления и поведения, во многом обусловленных сверхэгоизмом одних и невежеством других. Она включает в себя все созданные для удовлетворения жизненных потребностей блага культуры, позитивное и прогрессивное достояние, обеспечивающее безопасную жизнь общества и человечества. Это достижения науки, образования и просвещения, литературы и искусства, способствующие развитию интеллектуальной и нравственной культуры общества, техники и технологии, культуры труда и производства, культуры семьи и жизнедеятельности, человеческих и международных отношений, права, медицинской, экологической и религиозной культуры. Антикультура – это, опасные для мира и устойчивого развития народов, деструктивные явления и процессы, разрушающие нравственность и гуманистические основы жизни человечества.

Главной проблемой современной цивилизации является деградация ценностей высокой духовной – интеллектуальной и нравственной культуры людей, негативно отражающаяся на социальной гармонии и стабильности общества. От интеллектуальной и нравственной культуры личности и общества, формируемых за счет правильного воспитания и обучения детей и молодежи в семье и обществе, во многом зависят культурные ценности, идеология и потенциал человеческого капитала государства. Ими определяются мышление, понимание и поведение людей, уровень развития и результаты человеческой жизнедеятельности в области науки, образования, просвещения, литературы, искусства, политики, управления, сохранения культурного наследия, производства, технологий, сервиса, правовой деятельности, обороноспособности, медицины, быта, экологии, социальных и международных коммуникаций, грамотность населения, состояние религиозной культуры и др.

Преобладание массовой культуры, порождающей непонимание многих позитивных политических процессов, направленных на устойчивое развитие, сопровождается не только снижением социальной активности людей, но и уровня профессионализма и компетентности, представляющим опасность для хорошего управления. Хотя из-за своих внутренних противоречий, обусловленных столкновением противоположных сил и интересов, демократия никогда не была гарантией против человеческих ошибок, тем не менее, по мнению ученых, она способна на самокоррекцию. И здесь все зависит от уровня духовной культуры. Высокая духовная культура личности и общества в каждой стране является условием гуманитарной безопасности человечества, безальтернативной спасительной силой мировой цивилизации.

Становится очевидным, что в условиях цивилизационного кризиса стратегической целью Азербайджанской Республики, нацеленной на позитивный образ будущего, является совершенствование жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства, с эффективной культурой наукой, образованием и искусством, конкурентоспособным человеческим потенциалом и экономикой, обеспечивающими высокое благосостояние и обороноспособность, устойчивое и безопасное развитие.

О печальном опыте «белой революции» в Иране

История показывает, что основополагающее значение духовной культуры для национального развития, и в особенности таких ее флагманов, как наука и образование, является закономерным для всех общественно-политических систем. В этом нетрудно убедиться, вспомнив результаты т.н. «белой революции» программы реформ, которую проводил Шахиншах Мухаммед Рза Пехлеви в Иране в 60-70-е годы прошлого века. Основной целью реформы было улучшение благосостояния иранского народа. Для ее достижения была осуществлена аграрная реформа, ликвидировалась неграмотность, и были предприняты шаги по эмансипации женщин, предоставлению им избирательных прав. Однако нам неизвестно, что было сделано для развития интеллектуальной культуры народа, что было предпринято в области приоритетного развития таких флагманов духовной культуры как наука и образование, которыми обеспечивается жизнеспособность, конкурентоспособность и безопасность национального развития. В частности, какие реформы были осуществлены в области светского образования и просвещения иранского народа в соответствии с требованиями времени? Безусловно, в крахе шахского режима в Иране с характерными для него явлениями деструктивизма и тирании, сыграл роль целый ряд факторов. Это и утрата связи шаха с народом, и отсутствие политического диалога, и слишком позднее понимание необходимости и обещание установления социальной справедливости, упразднения тирании, утверждения воли народа. Однако, пожалуй, одной из фундаментальных причин было отсутствие в монархической культуре государственности и государственного управления Ирана культурологического системного подхода, обеспечивающего гармоничное и безопасное развитие «двух крыльев» духовной культуры народа – интеллектуальной и нравственной. Вследствие нарушения гармонии «двух крыльев» и баланса интересов различных категорий народа, обеспечивающих социально-политическую стабильность общества, произошло углубление социально-культурной поляризации общества и возникли предпосылки для интеллектуальной неготовности масс к прогрессивным политическим реформам. В конечном счете, это привело к краху монархической государственной системы и всеобщему обращению народа к религиозной культуре, признанной им как единственный инструмент национального спасения. Пожалуй, предотвратить национальную катастрофу могло бы помочь широкое культурологическое образование и просвещение народа, аккультурация масс и инкультурация личностей, формирование и развитие общества высококультурных людей, как основы и движущей силы человеческого капитала иранского государства.

Гейдар Алиев и задачи развития азербайджанской культуры

Общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев придавал большое значение духовной культуре, созиданию, творчеству, нравственным ценностям, высококультурным людям, призывая «поднять в обществе авторитет интеллигенции, деятелей культуры и науки». «Народ, обладающий высокой культурой, говорил он, всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться». При этом Гейдар Алиев подчеркивал особую роль науки и ученых, обращая внимание на ценность критического анализа, важность соединения науки с практикой в целях извлечения реальной пользы для народа, общества, страны. Богатое идеологическое и управленческое наследие Гейдара Алиева, оценка им

определяющей роли науки, образования и искусства, открыли безграничные возможности для устойчивого развития Азербайджанской Республики на длительную перспективу. Принимая во внимание кризис мировой цивилизации, обусловленный, прежде всего, девальвацией культурных ценностей, в Азербайджанской Республике уделяется большое внимание разработке и реализации государственной стратегии развития духовной культуры. При этом государством обеспечивается правильная постановка целей и выбор управленческих технологий, позволяющих принимать эффективные решения, соответствующие потребностям национального развития и вызовам времени, внимательно анализируются и учитываются все политические и экономические тренды мировой цивилизации.

Приверженность идеологии азербайджанства, достижение целей устойчивого развития, в первую очередь, предусматривают опережающее развитие науки и совершенствование системы образования в республике, обеспечивающих дальнейший рост интеллектуальной, нравственной, правовой, этической и производственной культуры азербайджанского народа. Прогрессивное преобразование азербайджанского общества требует соответствия международным стандартам культуры труда, производства и сервиса, культуры профессионализма, ответственности и коммуникации, социально-бытовой, медицинской и правовой культуры, культуры поведения и экологической культуры граждан. Важной задачей, решение которой обеспечивает устойчивое развитие, является дальнейшее повышение социальной активности граждан и производительности общественного труда, повсеместное обеспечение социальной справедливости в обществе, оказывающей огромное влияние на мотивацию труда и рост патриотизма граждан.

Исходя из этого, прогрессивное развитие духовной культуры предусматривает решение ряда актуальных национальных задач, связанных, в первую очередь, с повышением роли науки, образования и просвещения, развитием человеческого капитала, ростом социальной мобильности граждан, обеспечивающих рост благосостояния и качества жизни граждан. Она предполагает дальнейший рост трудовой, производственной, бытовой, этической, медицинской, экологической, коммуникационной, политической, управленческой культуры, культуры профессионализма и ответственности граждан Азербайджанской Республики. В совершенствовании и реализации стратегии развития культуры азербайджанского общества ключевую роль играет высокая культура государственного управления. Она помогает принимать эффективные решения, отвечающие национальным интересам, обеспечивать рост благосостояния и качество жизни, гармоничное управление процессами устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития страны.

О культурных ценностях азербайджанского народа

Важную роль в устойчивом национальном развитии играют культурные ценности азербайджанского народа. Они оказывают влияние на мышление, психологию, мировоззрение, интеллект, мотивы, поведение, нравы, характер, судьбу наших граждан. Культурные ценности азербайджанского общества состоят из общечеловеческих и национальных. Общечеловеческие ценности – это ценности жизни и любви, науки и гуманизма, человеческого достоинства и человеческой солидарности, свободы и равенства. К нашим национальным ценностям относятся: система интеллектуальных, нравственных и материальных ценностей, национальный язык, образ жизни, обычаи, традиции, быт, одежда, кухня, праздники, верования, религиозные убеждения. Это также психология, характер, самосознание,

менталитет, мировоззрение, идеология, искусство, фольклор, традиционные нормативы поведения, социальная этика, опыт, накопленный в духовном освоении действительности и культурное наследие. Общей платформой нравственного развития многоэтнического и многоконфессионального азербайджанского народа является сформулированная Общенациональным Лидером Гейдаром Алиевым идеология азербайджанства.

Формирование культурных ценностей азербайджанцев происходит на индивидуальном, социальном и государственном уровнях. На уровне личности оно происходит на основе ценностных ориентаций и выбора предпочтений человека в мире идей, предметов, образа жизни и видов деятельности. На социальном уровне путем создания идей и предметов в виде духовных и материальных ценностей и норм общества, обусловленных потребностями и способностями людей. На уровне государства – созданием стратегически важных культурных ценностей, аккумулирующих в себе наиболее значимые научные, нравственные и технологические достижения нации и всего человечества, обеспечивающие устойчивое развитие, конкурентоспособность и безопасность азербайджанского общества.

При этом базовое значение имеет обеспечение опережающего развития интеллектуальной культуры, как условия экономической независимости, конкурентоспособности и безопасности государства, ибо истинный ресурс производителей материальных благ заключен в интеллекте человека. Интеллектуальная культура играет роль флагмана национального развития, что обуславливает значимость целенаправленного формирования государством востребованности интеллектуального труда, науки, образования и просвещения, как основных механизмов инновационного развития и жизнеспособности общества. Государства, обеспечивающие востребованность интеллектуальной культуры и мотивацию умственного труда, предотвращая «утечку мозгов», способствуют конкурентоспособному развитию национальной науки и технологии. В этом отношении, исходя из успешного опыта Японии, можно было бы считать актуальным для Азербайджана заимствование лозунга «просвещенного правления» Мэйдзи: «азербайджанский дух плюс современные научные знания».

Важнейшей нравственной основой развития азербайджанского государства является идеология азербайджанства, способствующая росту национального самосознания, высоких нравственных качеств личности, гражданской культуры и равенства возможностей развития всех слоев, сословий и категорий азербайджанского общества. Стратегической идеологической ценностью и мощным нравственным стимулом развития азербайджанцев является Государственный флаг и гимн Азербайджанской Республики символ достоинства, гордости, нерушимого единства азербайджанского народа, его нравственного богатства, исторических достижений, героизма и надежного будущего. Восьмиконечная звезда на флаге и на гербе древний символ божественного благоволения и процветания азербайджанского народа, принятый как на Востоке, так и на Западе в качестве вселенского знака новой, вечной жизни.

О новой миссии министерства культуры Азербайджана

Азербайджанский народ обладает древней и богатой духовной культурой – высокой культурой семьи, традиционной человечностью и добротой, способностями и дарованиями, научными знаниями и трудовыми навыками, патриотизмом, мужеством и героизмом, обеспечивавшими его выживание и развитие в сложных условиях в различные периоды истории. Суровым испытанием жизнеспособности многовековой азербайджанской куль-

туры явилась 44-х дневная Отечественная война 2020 года. Она обнаружила невероятные резервы духовной культуры нашего народа, основанные на таких традиционных культурных ценностях как мужество, героизм, справедливость, благородство характера, патриотизм, гуманизм, твердая воля, ответственность, совесть. Героическая победа в 44-х дневной Отечественной войне показала преимущества духовной культуры азербайджанского народа, его сильный дух, сплоченность и единство в борьбе за Родину. Она продемонстрировала мудрую политическую и военную стратегию президента Ильхама Алиева, его глубокие знания, эрудицию и способности, как государственного лидера, его военный и дипломатический талант, имевшие определяющее значение для славной победы над армянскими агрессорами.

Неопределенности и постоянные изменения в мировой политике и экономике в условиях глобализации сопровождаются серьезными опасностями и рисками для национального развития, выдвигая новые требования к обеспечению конкурентоспособности и безопасности государств. Анализируя эти требования, азербайджанское государство исходит из того, что мерилем оценки достижений общества служат – уровень жизни, определяемый, прежде всего, интеллектуальным потенциалом общества и гуманистическим отношением к человеку, ибо в научных знаниях людей заключена сила духовной культуры, а в гуманистической идеологии – энергия национального самосознания азербайджанского народа. При этом критерием ценности человека в мультикультуральном Азербайджане является не национальность или этнос, не религия, не место рождения, не место проживания, не профессия, а духовная культура людей. Это требует постоянного внимания к развитию духовной культуры личности и общества во всех сферах государственной и человеческой жизнедеятельности.

В новых исторических условиях важную роль в преодолении этих угроз призвано сыграть Министерство культуры Азербайджанской Республики. Руководствуясь отечественным и мировым опытом развития духовной культуры, опираясь на современные достижения науки о культуре, Министерству предстоит по-новому построить стратегию развития духовной культуры, координируя и направляя социальную энергию общества на формирование и рациональное использование знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности наших граждан. Социально-культурная политика должна обеспечивать опережающее развитие интеллектуальной культуры, рост национального самосознания и патриотизма, обеспечение высокой культуры труда и производства, профессионализма и компетентности граждан, ответственности людей друг перед другом, перед обществом и государством, совершенствование культуры человеческих и международных отношений, гражданской культуры, образа и качества жизни.

Одной из определяющих задач социально-культурной политики на современном этапе является обеспечение продуктивного культурогенеза азербайджанского народа за счет правильного синтеза лучших традиций и прогрессивных нововведений, отвечающих национальным интересам страны. Культурогенез происходит не только на основе собственных достижений и открытий, но и за счет стимулированной трансформации, то есть, критического анализа и творческого применения наиболее прогрессивных мировых достижений в области технологии, быденной культуры и идеологии. Продуктивный культурогенез азербайджанского народа требует постоянного совершенствования научно обоснованной социально-культурной политики, воплощающей в себе наше наиболее ценное культурное наследие и достижения мировой культуры. Руководствуясь потребностями

развития национального культурогенеза, деятельность Министерства культуры Азербайджана должна и дальше стимулировать инициативу и активность творцов культуры – ученых, педагогов, деятелей искусств и других специалистов, направленную на создание духовных и материальных благ для жизнедеятельности народа.

Новые вызовы требуют значительного повышения креативной, идеологической и координирующей роли Министерства культуры в обеспечении устойчивого, конкурентоспособного и безопасного человеческого развития в Азербайджанской Республике. Связано это с тем, что путь к успешному достижению стратегических национальных целей лежит через опережающее развитие духовной культуры. Системный культурологический анализ опыта мирового развития показывает, что характерные для глобализации деструктивные процессы во многом обусловлены девальвацией ценностей интеллектуальной и нравственной культуры, невежеством одних и сверхэгоизмом других людей. Эта тенденция ведет к разрушению позитивных стандартов и норм жизнедеятельности, снижению уровня востребованности научных знаний и ответственности людей. Исходя из этого, неограниченные преобразовательные возможности духовной культуры должны быть поставлены на службу устойчивому и безопасному национальному развитию Азербайджанской Республики.

О развитии конкурентоспособного человеческого капитала

Дальнейшие успехи прогрессивной социально-культурной политики страны, нацеленной на рост благосостояния и безопасности народа, в решающей степени зависят от уровня, качества и темпов развития конкурентоспособного человеческого капитала, главной движущей силой которого являются высококультурные азербайджанцы, обладающие необходимым уровнем научных и практических знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, отвечающей национальным интересам.

Среди актуальных задач, способствующих развитию конкурентоспособного человеческого капитала, можно отметить следующие:

- Разработку инновационных моделей и прогнозов развития Азербайджанской Республики на основе компаративного анализа достижений и опыта развития прогрессивных стран мира, а также процессов и тенденций глобализации.
- Практическое применение в государственном управлении инновационной культурологической методологии с использованием теории нечеткой логики Лютфи Заде, «мягкого мышления» Питера Чекланда и универсального метода «Культурогическая пирамида», а также таких научных принципов, как стратегия, технология, этика, социология и эстетика.
- Осуществление взвешенной политики меритократического воспитания и управления, способствующей высокой социальной мобильности общества.
- Изучение и рациональное использование достижений азербайджанской науки о культуре, содержащих концепции, научные разработки, инновационные методологические принципы и практические рекомендации, отвечающие национальным интересам и получившие международное признание.
- Содействие «производству» высококультурных азербайджанцев, развитию культурных элит, подготовке и использованию экспертов-культурологов, осуществлению культурологической экспертизы принимаемых решений и программ национального развития на всех уровнях и др.

Высококультурный азербайджанец является возобновляемым стратегическим ресурсом и главной движущей силой человеческого капитала, устойчивого, конкурентоспособного и безопасного национального развития нашей страны. В силу этого формирование и развитие высококультурных людей в Азербайджане стало одной из стратегических целей государственного строительства и управления. Руководствуясь этой целью, политические и культурные элиты, каждый ученый, педагог, политик и общественный деятель, любящий свой народ, должен способствовать развитию интеллектуальной и нравственной культуры своих граждан, считая приоритетной национальной задачей содействие «производству» высококультурных азербайджанцев. Важнейшими социальными технологиями такого производства служат наука, образование и просвещение, в первую очередь, детей и молодежи, развитие культуры личности, семьи, трудовых коллективов и общества в целом. Индивидуальными технологиями инкультурации и самосовершенствования личности являются самообразование, самопознание, самовоспитание и самоуправление; источниками хорошие книги, музеи, театр, произведения искусства, путешествия; общение с мудрыми людьми; конференции, лекции, тренинги и мастер классы; наблюдения за явлениями природы и общества.

В рамках государственной социально-культурной политики Азербайджана, правильным ответом на современные вызовы, может стать разработка и реализация, на идеологической платформе азербайджанства, национальной программы «Высококультурный азербайджанец», нацеленной на «производство» высококвалифицированных специалистов и достойных граждан, составляющих ведущее ядро конкурентоспособного человеческого капитала. Миссией высококультурного азербайджанца, обладающего соответствующим уровнем знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, является самосовершенствование и служение развитию азербайджанского общества и государства. Такой человек стремится к достойной жизни не только для себя, но и ради блага своих сограждан, на основе принципов добра, знания, созидания, социальной справедливости, патриотизма и человеческой солидарности. Творческая деятельность таких людей повышает энергию и преобразовательные возможности культуры как созидательного процесса. Высококультурные люди, личности и лидеры служат основным капиталом экономики и социальной жизни Азербайджанской Республики, обеспечивающим рост благосостояния общества и качества жизни народа, дающим достойные и своевременные ответы на вызовы времени. Исходя из ценности высококультурного человека для национального развития, необходимо создавать и развивать в Азербайджане «культурологические фабрики» высокой духовной культуры, как механизмы «производства» таких людей. Чем больше будет в нашей стране высококультурных, достойных азербайджанцев, тем выше будет уровень нашего патриотизма, производительности и качества труда, взаимопонимания, добродетельности, солидарности и человеческого счастья, социальной безопасности и качества жизни.

О культурологических реформах в Азербайджане

Достижение гармоничного развития интеллектуальных и нравственных ценностей требует периодических трансформаций национальной культуры, обеспечивающих непрерывное совершенствование национальной культуры и дальнейший рост ее жизнеспособности. Практической формой осуществления таких трансформаций Министерством культу-

ры Азербайджана могут служить культурологические реформы, предполагающие развитие процессов аккультурации и инкультурации населения республики, распространение универсальных культурологических знаний, при помощи науки, образования и просвещения. Важнейшей задачей таких реформ является содействие дальнейшему развитию человеческого капитала и всестороннему формированию его движущей силы – высококультурных азербайджанцев. Культурологические реформы – научно обоснованные социально-культурные трансформации, направленные на перманентное повышение жизнеспособности общества и государства на основе научного подхода к пониманию и использованию преобразовательных возможностей духовной культуры. Они создают предпосылки для повышения темпов национального прогресса и устойчивого развития, обеспечения приоритетов развития интеллектуальной культуры и нравственных качеств народа, международных стандартов культуры труда и производства, высокой культуры государственного управления, профессионализма и ответственности граждан.

Осуществление инновационных культурологических реформ в Азербайджане поможет установлению приоритетов развития интеллектуальной, этической, трудовой, правовой и управленческой культуры, опережающим развитием которых в определяющей степени обусловлен рост благосостояния общества, развитие конкурентоспособной экономики и высокой обороноспособности государства. Установление этих приоритетов неизбежно приведет к образованию «точек роста» в стратегическом движении государства к «высоким» целям, обеспечивающим конкурентоспособность в мировом масштабе. Реформы обеспечат культурный прорыв в области развития науки, образования, управления, экономики, экологии, здравоохранения, обороноспособности, культуры семей и молодежи, сокращение разрыва между культурным уровнем народных масс и культурных элит, обеспечивающих мобильность общества. Они заложат необходимые предпосылки для культурного возрождения и надежного будущего азербайджанского народа в новых исторических условиях.

Культурологические реформы предполагают создание государством условий, способствующих успешному осуществлению прогрессивных преобразований, к которым могут быть отнесены:

- Совершенствование стратегических направлений и государственных приоритетов национального развития;
- Содействие приоритетному развитию интеллектуальной, этической, правовой и управленческой культуры, как основы социально-экономического прогресса общества.
- Оценка и эффективное использование имеющихся специалистов и результатов их деятельности в целях социально-культурного прогресса; создание благоприятных материально-технических и социальных условий для их жизнедеятельности.
- Формирование в обществе правильного, научного понимания сущности и огромных преобразовательных возможностей духовной культуры.
- Введение в систему государственного образования обязательного культурологического образования в целях подготовки, переподготовки и воспитания высококвалифицированных специалистов для различных областей духовного и материального производства.
- Формирование меритократического воспитания детей и молодежи, способствующего сильной мотивации высокопроизводительного труда и устойчивого государственного

порядка, а также преодолению социального неравенства, как фактора потенциальной угрозы социально-политической стабильности общества.

- Введение обязательной культурологической экспертизы программ и проектов устойчивого национального развития.¹

Реформы позволят активизировать роль творческой интеллигенции, культурных и политических элит в «духовном производстве» – деятелей науки, образования, литературы и искусства, политиков, управленцев, юристов, журналистов и других специалистов, обладающих высокой профессиональной компетенцией. Они помогут укреплению патриотизма, культурной идентичности, единства, солидарности и сотрудничества людей, представляющих разные социальные категории, этносы и религии на основе национальных интересов страны. Одним из важнейших результатов реформ станет сплочение общества, представителей различных этносов и конфессий вокруг идеологии азербайджанства, под эгидой трехцветного национального флага и гимна Азербайджанской Республики, символизирующих высокие нравственные качества, благородный дух и творческие способности нашего древнего народа.

Одной из целей таких реформ может быть совершенствование культуры меритократического воспитания и управления. Невзирая на социальные издержки меритократии, обвиняемой в росте неравенства и снижении социальной активности граждан, объективная востребованность в ней демократических государств очевидна. Она обусловлена тем, что знания, профессионализм и компетентность политиков, управленцев и специалистов различных сфер жизнедеятельности общества становятся определяющими факторами хорошего государственного управления. Парадигмой культуры меритократии является Сингапур. Культура меритократии характерна для политической системы Китая. В течение длительного исторического периода государственное управление Франции и Японии также строилось на основе принципов меритократии. По-видимому, эффективность меритократии можно значительно повысить за счет высокой культуры управления, основанной на универсальных культурологических знаниях и системном подходе к анализу и решению поставленных задач, высокой компетентности, патриотизме, культуре ответственности специалистов и управленцев.

О важности правильного понимания культуры

Сегодня чрезвычайно важно строить стратегию культуры на основе науки о культуре, ставшая ключевой научной парадигмой XXI века. Интересы национального развития Азербайджанской Республики требуют отказа от устаревшего, советского понимания культуры как одной из сфер деятельности общества, противоречащего объективной реальности и опыту истории человечества.

На современном этапе развития азербайджанского общества ключевое значение приобрело правильное понимание культуры как социального феномена, открывающее большие возможности для использования ее неограниченных возможностей в целях устойчивого развития и улучшения качества жизни. В научном понимании культура – это постоянно

¹ Осуществление культурологической экспертизы принимаемых решений поможет обеспечивать эффективность и качество духовного и материального производства и управления в стране, определять степень соответствия приоритетов, темпов и качества культуры труда и результатов труда международным стандартам и нормам, закономерностям и тенденциям глобальных процессов.

развивающаяся целостная социальная система, созданная умом, душой и трудом человека, включающая созидательный процесс, его результаты в виде духовных и материальных ценностей и норм, а также технологии их производства, хранения, использования и трансляции. Это целостный социальный организм, гармонично сбалансированный в соответствии с потребностями человеческого развития, обусловленный природно-географическими условиями, генетическим кодом культуры, социальной средой, исторической обстановкой и культурным обменом. При этом, каждая сфера культуры имеет свою «контекстуальную культуру», выражающую уровень и качество ее развития.

Как социальная система, культура включает такие сферы человеческой жизнедеятельности как: образование (обучение и воспитание) и просвещение, наука и технология, литература и искусство, образ жизни и система жизнеобеспечения, система культурных ценностей, нравственность и этика, право и религия, экономика и финансы, организация и управление, внутренняя и внешняя политика, человеческие и международные отношения, предметы и памятники материальной культуры и др.). Каждая сфера культуры, как целостного социального организма, имеет свою миссию, функции, цели, энергию, вектор развития и результаты, поставленные на службу сохранения и улучшения жизнедеятельности и жизнеспособности общества и государства. Задача государственного управления развитием культуры состоит в обеспечении взаимосвязанного, гармоничного развития, совершенствования и координации всех ее областей, в соответствии с национальными интересами и вызовами времени, при приоритетном развитии интеллектуальной, этической, правовой и управленческой культуры, обеспечивающими конкурентоспособность социально-экономического развития страны и высокое благосостояние народа.

В рамках цивилизации существует два противоположных социальных процесса, обусловленных качествами и действиями людей: культура, имеющая созидательную природу, и антикультура, обладающая деструктивным, разрушительным характером. Основными индикаторами культуры, как созидательного процесса цивилизации, являются знание, добро, труд, развитие и благосостояние. Антикультура связана с невежеством и сверхэгоизмом источниками зла, бедности, уязвимости и деструктивности.

Продуктивное управление развитием национальной культуры, как целостной социальной системой, требует обеспечения гармоничного развития различных сфер человеческой жизнедеятельности, направленных на достижение стратегических целей государства, на основе научно обоснованной координации их развития и идеологии азербайджанства.

Научное понимание культуры, как целостной социальной системы, необходимое для повышения эффективности человеческого развития и культуры государственного управления, требует отказа от устаревшего, узкого советского представления о культуре как о «надстройке над экономикой», главным образом, отражающего этические нормы поведения, литературу, искусство и культурное наследие азербайджанского народа.

Без правильного понимания сущности культуры, ее структуры, функций, объективно-исторических факторов развития, закономерностей, технологий и возможностей, формулы культурного человека трудно говорить об эффективности систем «духовного производства» общества, от которых зависит социально-культурный прогресс, формирование жизнеспособного общества и сильного государства.

О научной и практической ценности науки о культуре

Концепция развития духовной культуры азербайджанского народа предполагает широкое использование достижений науки о культуре (культурологии) и ее креативной методологии, основанной на системном подходе к анализу процессов человеческой жизнедеятельности, открывающим новые возможности для устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития Азербайджанской Республики.

К осмыслению понятия «культура» в конце XIX века впервые обратился представитель школы неокантианства, немецкий философ, профессор Генрих Риккерт. Он называл культуру благом, рассматривая ее как процесс создания уникальных социальных ценностей и их совокупность. При этом понятие о культуре он связывал с познанием, которое дают «науки о духе», которые, в отличие от «наук о природе» впоследствии стали называться гуманитарными. Ученый полагал, что не имеющий идеала в жизни человек не может правильно жить, в духовном смысле этого слова.

Основы науки о культуре, в первой половине XX века, впервые в мире были заложены американским ученым Лесли Алвином Уайтом. Опираясь на подходы античных авторов, а также Тайлора, Моргана, Ибн Халдуна, Канта, Гердера, Конта и других ученых, труды которых содержат истоки теории социальной эволюции, Лесли Уайт впервые раскрыл роль культуры, как технологического фактора роста благосостояния, показав, что ее главной функцией является удовлетворение потребностей человеческой жизни. Впервые введенное Уайтом в научный оборот новое понятие культуры, обоснование им использования термина «культурология» для науки о культуре, переосмысление концепции эволюции и выбор системного подхода, позволяющего исследовать культуру человечества как целостную систему, имел революционное значение для социальных и гуманитарных наук.

Появление науки о культуре, создало основу для правильного понимания культуры и творческого использования заложенных в ней преобразовательных возможностей в интересах человеческого развития. Как экстарсоматическая (надбиологическая) система, культура имеет собственные принципы и закономерности функционирования и развития в пространстве и во времени. Как целостная система, включающая интеллектуальную, нравственную, социальную и технологическую подсистемы, она обладает неограниченным трансформационным потенциалом. Жизнь подтвердила правильность открытий Уайта и высокую ценность созданной им науки культурологии, оказавшейся способной логически решать сложные научные и практические проблемы на качественно новом уровне, выходящем за рамки возможностей традиционных гуманитарных и социальных наук.

Развивая и дополняя основные идеи Лесли Уайта и анализируя культуру сквозь призму потребностей человека, американский ученый Абрахам Маслоу определил в качестве меры совершенства культуры ее способность удовлетворять потребности человека и создавать благоприятные условия для социальной реализации потенциальных способностей личности. Модель «идеального общества», разработанная Маслоу, построена на принципах человеческой гармонии, безопасности, возможности максимального развития способностей и самореализации – через гуманистическое преобразование социальных институтов культуры и изменение сознания людей.

Основанная в США наука о культуре получила дальнейшее развитие, в значительной мере и благодаря исследованиям азербайджанских ученых. В учрежденной Министерством культуры в 1990 году, совместно с Академией наук Азербайджана и другими организа-

циями республики, Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», впервые в мировой культурологии была разработана новая методология, с использованием теории «нечеткой логики» Лютфи Заде, изданы фундаментальные культурологические монографии, содержащие стратегически важные инновационные концепции, модели и проекты, определения, формулы и постулаты, способствующие конкурентоспособному развитию азербайджанского общества. Достижения АКА «Симург» в области науки о культуре получили признание шести международных академий.

Применение в государственном управлении системногокультурологического подхода, использующего нечеткую логику Лютфи Заде и мягкое мышление Питера Чекланда, дает возможность находить наиболее успешные решения сложных проблем национального развития в условиях постоянных изменений в мировой политике и экономике, обусловленных логикой рынка и диалектикой глобализации.

Наука о культуре изучает сущность, особенности, историю, достижения, законы развития, технологии и инновационные преобразовательные возможности человеческого развития. Ее практическая ценность состоит в том, что она содержит в себе ответы на многие вопросы, поставленные прогрессивной мыслью человечества в разные периоды его истории. Культурология отвечает на вопросы «что» и «как» нужно делать для достижения успеха в диалектически меняющихся условиях, для совершенствования процессов национально-культурного развития, технологий человеческой жизнедеятельности, государственного строительства и управления. Универсальные культурологические знания способствуют совершенствованию идеологии, интеллектуальной, нравственной, правовой, управленческой, экономической, медицинской культуры, культуры труда, человеческих и международных отношений. Их распространение в азербайджанском обществе поможет формированию нового, культурологического мышления политиков и государственных служащих, направлению энергии диалектических противоречий развития общества и государства в созидательное русло человеческой деятельности, отвечающее национальным интересам. Широкое использование креативных возможностей культурологической науки в практике государственного строительства и управления открывает новые возможности для социально-культурного прогресса Азербайджанской Республики.

Согласно сформулированному Лейсли Уайтом закону («закон Уайта»), «поведение человека изменяется с изменением его культуры». Обращаясь к этому закону не трудно понять сколь важно сегодня развитие духовной культуры и научной основы ее развития – культурологии, для позитивной трансформации граждан различных стран мира, для формирования и совершенствования высококультурных людей, являющихся главной движущей силой человеческого капитала и устойчивого развития общества.

О введении культурологического образования и просвещения

Незаменимое значение науки о культуре для государственного строительства и управления требует осуществления последовательной институционализации культурологии как науки и учебной дисциплины в Азербайджане, создания благоприятных условий для подготовки экспертов-культурологов, развития культурологического образования и просвещения, распространения универсальных культурологических знаний среди населения страны. Введение в республике дополнительного культурологического образования должно осуществляться на всех уровнях – в высших и средних школах, в детских садах, в семьях.

Специальные культурологические лекции, семинары и тренинги должны проводиться для учителей, специалистов, политиков, управленцев и журналистов, а постоянно действующая система культурологического просвещения и воспитания для различных категорий населения. Культурологическое образование и просвещение политиков и управленцев, учителей и журналистов, правоведов, дипломатов и других специалистов, а также молодежи, детей и старшего поколения будет способствовать распространению высоких стандартов интеллектуальной, бытовой, производственной, правовой, межличностной, межнациональной, межрелигиозной, политической, социальной и гражданской культуры в азербайджанском обществе. Оно будет способствовать формированию у азербайджанских граждан культурологического мышления и системного подхода к анализу окружающего мира, помогающего принимать правильные решения во всех сферах человеческой жизнедеятельности.

Организация дополнительного культурологического образования, просвещения и воспитания в Азербайджанской Республике обеспечит более высокий уровень научных знаний и умений, этики и ответственности в общественном производстве и государственном управлении. Она будет способствовать повышению качества культуры труда и управления, преодолению явлений некомпетентного управления в различных сферах общества, гармонизации процессов деятельности людей и коллективов на платформе общенациональных интересов. Это неизбежно приведет к дальнейшему росту уровня производительности труда в производстве и управлении, придаст новый импульс развитию культуры человеческих и международных отношений, культуры труда, производства и культуры ответственности наших граждан во всех сферах социальной, экономической, государственной и бытовой жизни азербайджанского общества.

О культурологическом научно-образовательном центре им. Гейдара Алиева

Осуществлению государственной стратегии развития духовной культуры поможет создание в Баку Международного культурологического центра им. Гейдара Алиева.

Целями такого центра могут служить:

- Разработка и реализация Национальной программы «Высококультурный азербайджанец, как возобновляемый стратегический ресурс и главная движущая сила человеческого капитала и устойчивого развития Азербайджанской Республики».
- Разработка и совершенствование культурологических концепций стратегии устойчивого социально-культурного развития Азербайджанской Республики на длительную перспективу.
- Организация специальных культурологических лекций, тренингов и мастер-классов для руководителей и персонала министерств, государственных комитетов, агентств, ведомств и исполнительных властей республики.
- Разработка и реализация программ дополнительного культурологического образования и просвещения учителей, журналистов, государственных служащих, специалистов, семей, молодежи, детей, а также представителей старшего поколения.
- Подготовка экспертов-культурологов для осуществления культурологической экспертизы и мониторинга эффективности программ и проектов национально-культурного развития.

- Разработка предложений по созданию сети культурологических дошкольных учреждений, школ и культурологических центров в Баку и регионах Азербайджана.
- Подготовка предложений по созданию Института или Академии культурологии, а также Республиканского межведомственного совета по защите диссертаций в области науки о культуре.
- Организация на Азербайджанском государственном телевидении культурологической просветительской программы «Идрак», способствующей развитию высококультурных людей, как основы и главной движущей силы конкурентоспособного национального человеческого капитала.
- Разработка и реализация программ меритократического воспитания и управления в семье, как мотиватора развития и самосовершенствования людей, высокой производительности общественного труда и здоровой конкуренции между гражданами, стимулирующей их созидательную деятельность на благо общества.
- Подготовка и проведение ежегодных республиканских конкурсов «Высококультурный азербайджанец», стимулирующих процессы аккультурации и инкультурации граждан Азербайджанской Республики и др.

Деятельность Международного научно-образовательного центра культурологии им. Гейдара Алиева поможет не только осуществлять дополнительное культурологическое образование и просвещение специалистов и населения, обеспечивающих рост интеллектуальной культуры общества, но и сохранять и развивать национально-культурную идентичность азербайджанцев, в основе которой лежат лучшие нравственные качества и патриотические традиции азербайджанского народа. Она будет способствовать наполнению новым, культурологическим содержанием систем «духовного производства» страны, дальнейшему совершенствованию процессов культурогенеза народа и модернизации национальной культуры. Это обеспечит дальнейший рост духовной культуры и производительности общественного труда, креативности и социально-политической стабильности азербайджанского общества, героизма и самоотверженности наших граждан в борьбе за благосостояние и безопасность Азербайджана, его лучшее будущее.

Организационные предложения АКА «Симург» для использования в культурологических реформах

- Создание Государственного Совета по культуре, состоящего из представителей правительства, Милли Меджлиса, Фонда Гейдара Алиева, неправительственных организаций, творческих и профессиональных союзов и независимых экспертов-культурологов.
- Проведение национального Десятилетия развития духовной культуры в Азербайджане, призванного способствовать повышению способности удовлетворять потребности устойчивого национального развития и достойно отвечать на вызовы времени, обеспечивать стратегическое развитие жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства в третьем тысячелетии.
- Установление приоритетов интеллектуальной, этической, правовой, производственной и управленческой культуры в государственной социально-культурной политике республики. Принятие «Закона об интеллектуальной культуре», обеспечивающего престижность интеллектуального труда и опережающее развитие интеллектуальной культуры в

Азербайджане.

- Институционализация культурологической науки и образования в Азербайджане, открывающая новые, неограниченные возможности для формирования высококультурных азербайджанцев, как движущей силы конкурентоспособного человеческого капитала, устойчивого, и безопасного национального развития.
- Открытие Института культурологии в составе Национальной Академии наук Азербайджана. Организация в Баку Международного университета мировой культуры. Открытие кафедр и кабинетов культурологии во всех вузах республики. Введение тестов по истории и теории культуры в программу вступительных экзаменов вузов Азербайджана. Введение предмета «культуроведение» (*mədəniyyətşünaslığı*) в программы обучения всех средних школ и дошкольных учреждений страны. Организация специализированных школ культурологии и культурологических научно-просветительских центров в Баку и районах Азербайджана.
- Организация межотраслевого Диссертационного совета по защите докторов философии и докторов наук, по специальностям «Культурология» и «Культура управления» в Академии Государственного управления при Президенте Азербайджанской Республики, с привлечением ведущих специалистов в области культурологии, истории, психологии, философии, экономики, права, педагогики, социологии, политологии, искусствоведения, филологии, языкознания, теологии и других социальных и гуманитарных наук. Открытие на республиканском телевидении специальной культурологической просветительской программы «Культура и общество», нацеленной на аккультурацию и инкультурацию семьи, личности и общества, формирование высококультурных азербайджанцев среди детей, молодежи и женщин, содействие повышению общекультурного уровня населения, углубление научных знаний общества в области истории, теории и практики отечественной и мировой культуры.
- Выдвижение правительством в ООН и ЮНЕСКО азербайджанской инициативы разработки и осуществления международной программы перехода от человека типа «*Homo sapiens*» к типу «*Homo culturalis*», призванной способствовать «производству» высококультурных людей во всем мире, как «фактора спасения мира», гуманитарной безопасности и устойчивого развития человечества.

Эти культурологические рекомендации были обсуждены и одобрены в 2000-2005 гг., с участием экспертов из США, России, Норвегии, Франции, Японии, на ряде республиканских и международных культурологических семинарах и конференциях, заседаниях президиума и отделения общественных наук Национальной Академии Наук Азербайджана.

Механизмы культурологических реформ и трансформаций

- Введение дополнительного культурологического образования в вузах и культуроведения в школах и детских садах Азербайджана.
- Введение перманентного культурологического просвещения населения на каналах азербайджанского телевидения, радио и в печатных СМИ.
- Распространение универсальных культурологических знаний и ценностей меритократической культуры среди воспитателей детских садов, матерей, учителей и журналистов.

- Организация семинаров, тренингов и мастер-классов по общей культурологии и культуре государственного управления зарубежных стран для политиков и управленцев, способствующих повышению их компетентности, профессионализма и конкурентоспособности.
- Организация выездных культурологических лекций, семинаров, тренингов и мастер-классов для специалистов различных сфер жизнедеятельности, на предприятиях и в организациях Баку и регионов республики.
- Организация международных и национальных культурологических конференций и научных чтений.
- Публикация и распространение монографий, учебных пособий и журналов по культурологии и культуроведению.
- Периодическая организация конкурсов «Высококультурный азербайджанец» в вузах и школах, на предприятиях и в учреждениях, в детских и молодежных организациях республики.
- Введение вопросов, отражающих универсальные культурологические знания в тесты для поступающих в вузы и требования к аттестуемым специалистам.
- Организация культурологической экспертизы принимаемых решений в государственных структурах, в отраслях производства, транспорта, строительства и сервиса, на предмет их соответствия национальным интересам, достижениям современной науки и международным стандартам культуры труда.
- Обеспечение опережающего развития научных исследований во всех областях науки, в целях достижения конкурентоспособности интеллектуальной культуры в Азербайджане.
- Оценивание ученых, педагогов и специалистов, и результатов их деятельности, создание благоприятных условий для своевременного внедрения их достижений в практику жизнедеятельности общества, систему производства и управления Азербайджанской Республики.
- Мониторинг реализации программ и проектов, способствующих прогрессивным реформам в области культуры, повышению профессионализма и ответственности руководителей и специалистов.

Хотелось бы надеяться, что реализация настоящей культурологической концепции государственными и неправительственными структурами будет способствовать удовлетворению потребностей устойчивого национального развития и возможностей достойно отвечать на вызовы времени, обеспечивать стратегическое развитие конкурентоспособного человеческого капитала, жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства в третьем тысячелетии.

ფუად მამედოვი **აზერბაიჯანის სულიერი კულტურის განვითარების კონცეფცია**

აზერბაიჯანის სულიერი კულტურის განვითარების კონცეფციაში, რომელიც შეიმუშავა აზერბაიჯანის კულტურის ასოციაცია „სიმურგის“ პრეზიდენტმა, აკადემიკოსმა, ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა ფუად მამედოვმა, განხი-

ლულია თანამედროვე ცივილიზაციის კრიზისის მიზეზებთან დაკავშირებული აქტუალური პრობლემები და მის დასაძლევად შემოთავაზებულია მეცნიერულად დასაბუთებული კულტუროლოგიური ხედვა. მთავარი აქცენტი კეთდება იმაზე, რომ უარი ეთქვას კულტურის, როგორც ეკონომიკის ზედნაშენის გაგებისადმი ვიწრო მიდგომას და მოხდეს კულტურის ფენომენის, როგორც ადამიანის გონების, სულისა და შრომის მიერ შექმნილი სოციალური სისტემის გაგებაზე გადასვლა. ამავდროულად, დასაბუთებულია იმ კულტუროლოგიური რეფორმების პერმანენტულობის აუცილებლობა, რომლებიც ხელს უწყობენ ადამიანური კაპიტალისა და მისი მთავარი მამოძრავებელი ძალის (მაღალკულტურული ადამიანის, რომელიც არის საზოგადოებისა და სახელმწიფოს მდგრადი, კონკურენტული და უსაფრთხო განვითარების სტრატეგიული განახლებადი რესურსი) განვითარებას. კონცეფცია ავლენს კულტურის მეცნიერების (კულტუროლოგიის) მეცნიერულ და პრაქტიკულ ღირებულებას საზოგადოების მდგრადი განვითარებისთვის, ხაზს უსვამს სახელმწიფოს მიერ მისი ინსტიტუციონალიზაციის მნიშვნელობას. აღნიშნულია კულტუროლოგიური განათლებისა და განმანათლებლობის ფართოდ დანერგვის მნიშვნელობა. კონცეფციაში, ასევე, განხილულია კულტურის სამინისტროს, როგორც სულიერი კულტურის განვითარების იდეოლოგიური, შემოქმედებითი და კოორდინირებული ცენტრის, ახალი მისია; ფორმულირებულია აზერბაიჯანის კულტურის ასოციაცია „სიმურგის“ ორგანიზაციული წინადადებები კულტუროლოგიურ რეფორმებში გამოსაყენებლად და კულტუროლოგიური რეფორმებისა და ტრანსფორმაციების მექანიზმები.

Fuad Mamedov

The Concept of Development of Spiritual Culture in Azerbaijan

In the concept of the development of the spiritual culture in Azerbaijan, it was developed by the president of the Azerbaijan culture association "Simurg", academician, doctor of historical sciences, prof. Fuad Mamedov, where current problems related to the causes of the crisis of modern civilization are discussed. Also scientifically based cultural vision is proposed to overcome it. The main emphasis is on rejecting the narrow approach to the understanding of culture as a superstructure of the economy and moving to the understanding of the phenomenon of culture as a social system created by human mind, spirit and work. At the same time, the need for the permanence of cultural reforms to promote the development of human capital. Its is main driving force (a highly cultured person, who is a strategic renewable resource for sustainable, competitive and safe development of society and the state) is justified. The concept reveals the scientific and practical value of the science of culture (cultural science) for the sustainable development of society, emphasizing the importance of its institutionalization by the state. The importance of wide introduction of cultural education and enlightenment is mentioned. The concept also discusses the new mission of the Ministry of Culture is an ideological, creative and coordinated center for the development of spiritual culture; The organizational proposals of Azerbaijan Culture Association "Simurg" for the use in cultural reforms and the mechanisms of cultural reforms and transformations are formulated.

| | |
|--|----|
| ინდირა ძაგანია..... | 3 |
| <i>ენა, აზროვნება, კულტურა – თანამედროვე საზოგადოების უმნიშვნელოვანესი ტრიადა</i> | |
| Indira Dzagania | |
| <i>Language, Thought, Culture – The Most Important Triad of Modern Society</i> | |
| Индира Дзагания | |
| <i>Язык, мышление, культура – важнейшая триада современного общества</i> | |
| ლაურა გურული, მარინა ალექსიძე..... | 9 |
| <i>ეპიკური ჟანრის მცირე ფორმების გამოყენება რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების პროცესში</i> | |
| Laura Guruli, Marina Aleksidze | |
| <i>Use of Small Forms of the Epic Genre in Russian as a Foreign Language Classes</i> | |
| Лаура Гурули, Марина Алексидзе | |
| <i>Использование малых форм эпического жанра на занятиях по РКИ</i> | |
| მაია მარღანია, მაია ჩქვანავა, მაკა კაჭარავა..... | 16 |
| <i>კორონავირუსული პანდემიის ეპოქის ნეოლოგიზმები ქართულ-ინგლისურ-რუსულ ენებში</i> | |
| Maia Marghania, Maia Chkvanava, Maka Kacharava | |
| <i>Neologisms of the Coronavirus Pandemic Era in the Georgian, English and Russian languages</i> | |
| Майя Маргания, Майя Чкванавა, Мака Качаравა | |
| <i>Неологизмы эпохи пандемии коронавируса в грузинском, английском и русском языке</i> | |
| მადონა შელია..... | 26 |
| <i>ფონოსემანტიკის აქტუალური პრობლემები</i> | |
| Madona Shelia | |
| <i>Actual Problems of Phonosemantics</i> | |
| Мадона Шелия | |
| <i>Актуальные проблемы фоносемантики</i> | |
| ქეთო გალობერი, თამარ გალობერი..... | 32 |
| <i>ევროპული მხატვრული თარგმანის ისტორია მესამე პერიოდში</i> | |
| Keto Galoberi, Tamar Galoberi | |
| <i>History of European Literary Translation in the Third Period</i> | |
| Кето Галобери, Тамар Галобери | |
| <i>История европейского художественного перевода в третьем периоде</i> | |
| მადონა შელია..... | 36 |
| <i>ტოლმნიშვნელოვნობა პრაგმასტილისტიკაში</i> | |
| Madona Shelia | |
| <i>Equivalence in Pragmstylistics</i> | |
| Мадона Шелия | |

| | |
|--|-----------|
| <i>Эквивалентность в прагматилистике</i> | |
| მაია მარღანია | 41 |
| <i>სიტყვაწარმოქმნითი კონტამინაცია კორონავირუსული პანდემიის პერიოდში</i> | |
| Maia Marghania | |
| <i>Word-forming Scontamination in the Period of Coronavirus Pandemic</i> | |
| Майя Маргания | |
| <i>Словообразовательная контаминация в период пандемии коронавируса</i> | |
| ირა ხვიჩავა | 46 |
| <i>მეტაფორა, როგორც კოლოკვიალიზმების წარმოქმნის ერთ-ერთი ხერხი აგათა კრისტის ნაწარმოებების დიალოგში</i> | |
| Ira Khvichava | |
| <i>The Metaphor as One of the Methods of Formation of Colloquialisms in the Dialogues of the Novels and Stories by Agatha Christie</i> | |
| Ира Хвичача | |
| <i>Метафора как способ образования коллоквиализмов в диалогах романов и рассказов Агаты Кристи</i> | |
| ნანა არახამია | 56 |
| <i>ხალხური თქმულება – ვაჟა ფშაველას შემოქმედების უშრეტე წყარო</i> | |
| Nana Arakhamia | |
| <i>Literary and Philosophical Heritage and Vazha Pshavela Concept Formation of Folklore Materials</i> | |
| Нана Арахамия | |
| <i>Литературно-философское наследие и формирование концепции Важи Пшавела на фольклорных материалах</i> | |
| ციცინო ანთაძე | 65 |
| <i>ტოტალიტარიზმის ეპოქის სკოლა გოდერძი ჩოხელის „ლუკას სახარების“ მიხედვით</i> | |
| Tsitsino Antadze | |
| <i>The School of the Totalitarianism Era According to Goderdzi Chokheli's "Lukas Sakhareba" (Gospel of Luke)</i> | |
| Цицино Антадзе | |
| <i>Школа эпохи тоталитаризма по произведению Годердзи Чохели «Евангелие от Луки»</i> | |
| ქეთევან ყველიაშვილი | 73 |
| <i>მინიატურის ჟანრის ისტორიიდან (ესკიზი)</i> | |
| Qetevan Kveliashvili | |
| <i>From the History of the Genre of Miniature</i> | |
| Кетеван Квелиашвили | |
| <i>Из истории жанра миниатюры</i> | |
| შორენა ჯიშკარიანი | 79 |
| <i>ალექსანდრე აბაშელის ერთი ლექსის ანალიზი („პოეტებს“ – კრიტიკა და თვითკრიტიკა)</i> | |
| Shorena Jishkariani | |
| <i>Analysis of one Poem by Alexander Abasheli ("To poets" – criticism and self-criticism)</i> | |
| Шорена Джишкарини | |

მამა მიქაელი (მიხეილ ხუციშვილი)..... 87

„აბიბოს ნეკრესელის წამება“

Padre Michael (Mikhail Khutsishvili)

"The Torture of Abibos Nekresel"

Отец Микаэль (Михаил Хуцишвили)

«Мученичество преподобного Абибоса Некресельского»

ციცინო ანთაძე..... 97

სკოლის კონცეფცია რეზო ინანიშვილის მოთხრობებში: „დამრიგებელი“ და „შორი თეთრი მწვერვალი“

Tsitsino Antadze

Conception of the School According to Novels – "Tutor" And "Far Away White Pick" of Revaz Inanishvili

Цицино Антадзе

Концепция школы в рассказах Резо Инанишвили «Классный руководитель» и «Дальняя белая вершина»

ქეთევან ყველიაშვილი 104

ქართული მოდერნისტული მინიატურა

Qetevan Kveliashvili

Georgian Miniature of Modernism

Кетеван Квелиашвили

Миниатюра грузинского модернизма

ლიდია შაჰბაზიანი..... 114

ენა, როგორც მანიპულირების საშუალება თანამშრომლებთან ურთიერთობაში

Lidia Shahbazyan

Language as a means of manipulation in employee relations

Лидия Шахбазян

Язык как средство манипуляции в трудовых отношениях

კულტუროლოგია – CULTUROLOGY – КУЛЬТУРОЛОГИЯ

ჟანა ტოლისბაევა, აიდა სერიკი..... 122

ხალხური ცეკვები კლასიკურ ბალეტში (ჰერმენევტიკული ანალიზის გამოცდილება)

Zhana Tolisbaeva, Aida Serik

Folk Dances in Classical Ballet (Experience of Hermeneutic Analysis)

Жанна Толысбаева, Аида Серик

Народные танцы в классическом балете (опыт герменевтического анализа)

კლეო პროტოხრისტოვა 127

ნიკიტა მიხალკოვის „ციმბირელი დალაქი“ და დალაქის პარადოქსი

Cleo Protokhristova

Nikita Mikhalkov's "Siberian Barber" and the Barber's Paradox

Клео Протохристова

«Сибирский цирюльник» Никиты Михалкова и парадокс цирюльника

სოფიო მუჯირი..... 135

ტრანსნაციონალური მეხსიერებისა და კულტურული იდენტობის საკითხი ნინო ხარატიშვილის რომანში „მერვე თაობა (ბრილკასთვის)“

Sophie Mujiri

The issue of transnational memory and cultural identity in nino kharatishvili's novel "the eighth generation" (for brilka)

Софио Муджири

О транснациональной памяти и культурной идентичности в романе Нино Харатишвили «Восьмое поколение» (для Брилки)

სოციოლოგია – SOCIOLOGY – СОЦИОЛОГИЯ

შორენა კორტავა..... 143

პოლიტ-ეკონომიკის გაბრიელ ტარდისეული ინტერპრეტაცია

Shorena Kortava

Interpretation of Political-Economy by Gabriel Tarde

Шорена Кортава

Интерпретация политэкономии Габриэлем Тарда

ეკონომიკა და ბიზნესი – ECONOMICS AND BUSINESS – ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС

გიორგი ჭოჭუა..... 154

მდგრადი და შემოქმედებითი ინიციატივები ტურიზმში როგორც გარემოზე ზემოქმედების პოზიტიური ფაქტორი

Giorgi Tchotchua

Sustainable and Creative Initiatives in Tourism as a Positive Impact on Environment

Георгий Чочуа

Устойчивые и творческие инициативы в туризме как положительный фактор воздействия на окружающую среду

ჟურნალისტიკა – JOURNALISM – ЖУРНАЛИСТИКА

ნანა ჯანაშია..... 162

სავაჭარო ჟურნალისტიკის ამერიკული გაკვეთილები

Nana Janashia

American Lessons in Investigative Journalism

Нана Джанашия

Американские уроки расследовательской журналистики

სამართალმცოდნეობა – JURISPRUDENCE – ПРАВОВЕДЕНИЕ

ჯანო წულუკიძე..... 167

ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა

Jano Tsulukidze

Disruption of the Contract Agreement

Джано Цулукидзе

Срыв подрядового договора

**პედაგოგია და მეთოდოლოგია –
PEDAGOGY AND METHODIC – ПЕДАГОГИКА И МЕТОДИКА**

თენა თურმანიძე 171

საკლასო ენის აუცილებლობა დაწყებით კლასებში

Teona Turmanidze

Necessity of Classroom Language in Elementary Grades

Тена Турманидзе

Необходимость классного языка в начальных классах

კონცეფცია – CONCEPTION – КОНЦЕПЦИЯ

ფუად მამედოვი 174

აზერბაიჯანის სულიერი კულტურის განვითარების კონცეფცია

Fuad Mamedov

The Concept of Development of Spiritual Culture in Azerbaijan

Фуад Мамедов

Концепция развития духовной культуры Азербайджана

ქურნალის ელექტრონული ვერსია:
<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: indiradzaganias5@gmail.com
Tel.: (+ 995 32) 2 54 14 49
Mob.: (+995 93) 93 20 91

**ქურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.**

**Ответственность за содержание публикации
в журнале несет автор.**

**Authors are solely responsible for the content
of published materials.**



გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაის №4. ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com



9771512436007